

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Горяна Л. Г., Вдовенко Н. М., Олексієнко О. М.

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ОСВІТИ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

Монографія

2023

УДК 330:37.091.33-027.22:796(477+100)

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Національного університету біоресурсів
і природокористування України (протокол № від .09.2023 р.)*

Рецензенти:

Данкевич В. Є., доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції Поліського національного університету;

Кичко І. І., доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління персоналом та бізнес-технологій Національного університету «Чернігівська політехніка»;

Мірзосєва Т. В., доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.

В 25 Горяна Л. Г., Вдовенко Н. М., Олексієнко О. М. Економічний механізм регулювання розвитку здоров'язбережувального простору освіти України в умовах глобальних викликів. Монографія. К.: НУБіП України, 2023. 262 с.

У монографії розкрито теоретичні засади формування економічного механізму регулювання здоров'язбережувального освітнього простору України в умовах глобальних викликів. Запропоновано базові підходи щодо дослідження механізмів державного регулювання створенням здоров'язбережувального простору освіти й виокремлено проблеми впровадження здоров'язбережувального концепту в освітню систему України за умов воєнного стану. Розкрито основні складові щодо розбудови сучасного освітнього простору в Україні у контексті управління впровадженням концепту здоров'язбереження. Обґрунтовано глобалізаційні тенденції і принципи підготовки науково-педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в закладах освіти. Розкрито напрямки забезпечення галузевої конкурентоспроможності й удосконалення механізмів регулювання розвитку здоров'язбережувального простору освіти в Україні у процесі функціонування провідних галузей національної економіки.

Розраховано на науково-педагогічних працівників, аспірантів, магістрів, фахівців різних секторів національної економіки України.

УДК 330:37.091.33-027.22:796(477+100)

Передрукування заборонено

© НУБіП України, 2023

© Колектив авторів, 2023

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень.....	4
Передмова.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ.....	11
1.1. Еволюція наукових підходів щодо економічного механізму регулювання й управління здоров'язбережувальними технологіями в освіті в умовах глобальних викликів	11
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження державного управління створенням здоров'язбережувального простору освіти....	26
1.3. Проблеми впровадження здоров'язбережувального концепту в освітню систему України	35
1.4. Глобалізаційні тенденції підготовки науково-педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в закладах освіти.....	42
1.5. Здоров'язбережувальний контент й механізми формування професійного іміджу науково-педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі.....	65
1.6. Механізми й інструменти державного управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору в умовах воєнного стану.....	101
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ЗМІСТУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	109
2.1. Механізми інтеграції інклюзивної освіти як модель здоров'язбереження людей з особливими потребами.....	109
2.2. Механізми соціалізації як здоров'язбережувальний аспект управління освітою.....	114
2.3. Розбудова освітнього простору в Україні у контексті управління впровадженням концепту здоров'язбереження.....	116

2.3.1. Система механізмів державного управління освітніми змінами у сфері впровадження здоров'язбережувальних технологій.....	116
2.3.2. Сучасні тенденції здоров'язбережувального менеджменту в освітньому просторі.....	118
2.4. Концепція державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору в Україні.....	120
2.4.1. Кадровий механізм реалізації Концепції.....	136
2.4.2. Інноваційні підходи у сфері забезпечення здоров'язбереження в умовах реформування суспільства.....	140
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ.....	
3.1. Маркетингові механізми у сфері управління освітою для забезпечення концепту здоров'язбереження.....	155
3.2. Трансформація механізмів досягнення цілей розвитку освіти шляхом впровадження здоров'язбережувальних технологій.....	168
3.3. Сутність системи управлінського здоров'язбережувального моніторингу в сфері освіти.....	170
3.4. Удосконалення економічного механізму формування готовності кадрів до управління навчальним закладом через створення здоров'язбережувального простору в умовах викликів для розвитку галузей національної економіки.....	189
3.5. Механізми управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування.....	197
3.6. Забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти в Україні.....	203
Висновки.....	212
Список використаних джерел.....	218
Додатки.....	255

Перелік умовних позначень

БС	– багатогалузеве співробітництво
ВІЛ	– вірус імунодефіциту людини
ВООЗ	– Всесвітня організація охорони здоров'я
ГА ООН	– Генеральна Асамблея ООН
ЖН	– життєві навички
ЗСЖ	– здоровий спосіб життя
УСЗБПУ	– Управління створенням здоров'язбережувального простору України
ЗВО	– заклад вищої освіти
ЗЗБ	здоров'язбереження
ЗЗСО	– заклад загальної середньої освіти
ЗДВ	– здоров'я для всіх
МДУ	– механізми державного управління
ЗКБНЗ	– Загальнонаціональна комплексна програма боротьби з неінфекційними захворюваннями
ЄМШСЗ	– Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю
МОН	– Міністерство освіти і науки
МОЗ	– Міністерство охорони здоров'я
Мінсім'ямолодьспорт	– Міністерство сім'ї, молоді та спорту України
НЗРЖН	– навчання на засадах розвитку життєвих навичок
НКР	– Національна координаційна рада
ОЗ	– основи здоров'я
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
ОДА	– обласна державна адміністрація
ОДВ	– освіта для всіх
ІППО	– Інститут післядипломної педагогічної освіти
ОТЖ	– очікувана тривалість життя
РЄ	– Рада Європи
СНІД	– синдром набутого імунодефіциту
ТЖЗЛ	– тривалість життя з урахуванням здорового стану людини
ТЖСІ	– тривалість життя скоригована на інвалідність
ШСЗ	– Школа сприяння здоров'ю
ЮНЕСКО	– Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЮНІСЕФ	– Дитячий фонд Об'єднаних Націй
ЮНЕЙДС	– Об'єднана програма ООН з ВІЛ/СНІД

Передмова

Глобальні виклики і загрози, перехід до інформаційного типу суспільства, ствердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасні цивілізаційні риси зумовлюють розвиток людини, спонукають до реалізації потреби в радикальній модернізації системи освіти. Зазначене ставить перед державою, суспільством завдання забезпечити пріоритетність розвитку вищої освіти і науки.

Одним із першочергових завдань, вирішення якого є нагальним питанням, виступає освіта впродовж усього життя, котра є ключовою рушійною силою поступу до прогресу українського суспільства, зміцнення соціального партнерства і формування культури безпеки, екології та здоров'я в різних верств дорослого населення України, а тим самим направляється до створення інноваційного потенціалу суспільства, конкурентоспроможності держави.

Доєднавшись до Болонського процесу, Україна мала для досягнення мети розпочати процес структурного й інституційного реформування національної системи вищої освіти, зміни освітніх програм. Сучасним пріоритетом стає освітня якість, її повсюдна прийнятність, зрозумілість та порівнюваність в умовах євроінтеграції та глобалізації. Процеси глобалізації, що значно пришвидшилися на початку третього тисячоліття, передбачають певну уніфікацію економічного, політичного, соціального і духовного життя планетарного суспільства.

Важливо розглядати необхідність запровадження єдиних кількісних і якісних стандартів, які визначають економічні, політичні, соціальні та інші умови життя людства. Також слід усвідомити виняткову важливість у цьому контексті освітньої сфери суспільства, яка стає ключовою в глобальному вимірі, оскільки саме освіта виокремлює головну передумову здійснення глобалізаційних перетворень в усіх інших сферах діяльності людини.

Інтеграційні процеси не залишили осторонь і нашу державу. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи, і здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Незважаючи на високу оцінку національної системи освіти, Україна має спрямувати свої

зусилля на подальший її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів якості. Разом із тим, орієнтація на Болонський процес має призводити до поступової перебудови вітчизняної системи освіти. Її стан потрібно глибоко осмислити, порівнявши з європейськими критеріями та стандартами, і визначити можливості вдосконалення на новому етапі розвитку. Основним завданням має стати утвердження в громадській думці та суспільній практиці справжньої пріоритетності самої сфери освіти як необхідної умови національного розвитку й національної безпеки. Друге ключове завдання пов'язане з модернізацією освіти відповідно до викликів XXI століття і вимог української державності.

Політична і соціально-економічна ситуація в Україні спонукала громадян країни, і освітян, насамперед, замислитися над питанням збереження національної самоідентифікації вищої освіти України в умовах сучасних реформаційних перетворень. Активно вивчається досвід провідних країн, які зберегли національні ознаки та історичні надбання у системі вищої освіти, зокрема Австралії, Великої Британії, Італії, Канади, Китаю, Японії та інших країн. І цей досвід засвідчує, що національна самоідентифікація має посідати чільне місце як у свідомості громадян, так і в діяльності закладів освіти.

Для ефективного функціонування системи освіти, державного управління й регулювання освітою в Україні запроваджені державні стандарти освіти, які, згідно з законодавством переглядають та перезатверджують не рідше, ніж раз у десятиліття, оскільки вони встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки громадян. Зміст вищої освіти, згідно з Законом України «Про вищу освіту», є обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь й навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва.

Україна в цьому загальноцивілізаційному процесі, який зародився як ноосферний розвиток (Володимир Вернадський), частково відстає від інших

держав. Вважаємо, що виходячи з нових умов і завдань освіти, бажано формулювати нові цілі освіти, адекватні тим стратегічним завданням, що постають перед українським суспільством і оновлюють її зміст.

Глобалізація у сфері вищої освіти сприяє стандартизації навчання під впливом сучасних соціальних технологій, появи глобальних досліджуваних мереж, а головним фактором, що вплинув на освіту, є економічна ідеологія глобалізації, що підкреслює першорядне значення ринку, приватизації і зменшення ролі державного сектору. Економічна глобалізація, з одного боку, підкреслює імперативи ринкової конкуренції і глобального капіталу в сприянні конвергенції інституціональних структур провідних країн, зокрема їх освітніх систем. З іншого погляду, глобальна раціоналізація, хоч і пов'язана з економічними імперативами, підкреслює ідею унітарної культурної системи. Не всі країни рухаються у бік всесвітньої монолітної структури освіти, хоча через посилення глобальної раціоналізації освітньої системи багато в чому набудуть схожих форм. Тільки нещодавно сформувалися соціальні зв'язки, що охопили всю планету. Світ стає єдиною соціальною системою в результаті посилення відносин взаємозалежності, що торкнулися практично всіх країн.

Соціальні, політичні й економічні зв'язки перетинають кордони держав і є дотичними до долі людей, які проживають на цих територіях. Взаємозв'язок світового співтовариства вже позначили універсальним терміном «глобалізація». Глобалізацію соціальних зв'язків насамперед варто розуміти як перетворення простору і часу своєчасного існування. Іншими словами, наше життя все більшою мірою відчуває на собі вплив подій, що відбуваються досить далеко від тієї соціальної реальності, в якій проходить наша повсякденна діяльність.

Сучасні підходи до освіти пов'язані з проблемами її глобалізації, глобальних університетів, а також глобальним ринком освітніх послуг. Розуміння глобалізації освіти, яка за своєю суттю є замовленим проектом, привнесене із Заходу, й означає, що глобалізація є продовженням тривалого історичного процесу західної експансії і є моделлю глобальної гегемонії, що розвивається. Національні

культурні цінності зазнають впливу інших культур, відбувається процес гібридизації культур. Тому культурний обмін поступово трансформується в глобальний процес взаємодії культур. Впровадження ринку в сферу освіти призводить до того, що визначальними для її розвитку стають такі поняття, як «вибір», «конкуренція», «стандарти» і «свобода». І не випадково підкреслюється, що освітній добір усе більше залежить не від індивідуальних здібностей та зусиль здобувачів освіти, а від добробуту і розуміння батьків.

Таким чином, на зміну колишній формулі: здатності + зусилля = заслужена оцінка – приходить нова – засоби + переваги = вибір. Технічний прогрес, що торкнувся всіх країн світу, сприяє глобалізації освіти, тому що людський ресурс став новим параметром конкурентоспроможності підприємств. Посилення конкуренції в умовах зростаючої глобалізації висуває системі освіти щоразу серйозніші вимоги: а) забезпечення безперервної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів; б) ефективне використання її у постійно змінюваних умовах ринкової економіки; в) необхідність дати майбутньому працівнику широку освіту, включаючи знання у сфері підприємництва, щодо вирішення кризових ситуацій, маневреності у виборі напряму розвитку виробництва, складання стратегічних планів і відповідного конструювання трудових колективів; г) навчання кадрів навичкам сприйняття нових знань, що будуть потрібні для виконання конкретної роботи в умовах жорсткої конкурентної боротьби.

Головними концептуальними поглядами є інтернаціоналізація в сфері вищої освіти, яка веде до інтеграції окремих закладів вищої освіти й освітніх систем, а глобалізація, у свою чергу, – до їхньої конкуренції через здоров'язбереження.

Вища освіта стає головним соціальним інститутом сучасного суспільства. Тому метою запропонованої монографії є обговорення та визначення сучасної стратегії ціложиттєвого навчання людини, сприяння формуванню екологічної культури, ключових професійних компетентностей, включаючи здоров'язбережувальні аспекти, культуру безпеки життєдіяльності. Очевидно, що вказане необхідно для досягнення нової якості життя в складних соціоекологічних та

економічних умовах. Виходячи з окресленого, наголосимо: націєтворення є неможливим без національного самоусвідомлення і самоідентифікації; відкритість й глобалізація не виключають збереження національних традицій і надбань національної культури. Вища освіта України як інституція людського розвитку покликана забезпечити особистісну траєкторію людського розвитку на інтелектуальних, духовних і моральних засадах; відповідальність за наслідки власних дій у прийнятті рішень; державна підтримка, удосконалення економічного механізму регулювання розвитку здоров'язбережувального простору освіти України в умовах глобальних викликів є визначальним фактором у розвитку самої системи вищої освіти та є гарантом збереження національної самоідентичності й самоідентифікації в умовах інтеграційних змін.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

1.1. Еволюція наукових підходів щодо економічного механізму регулювання й управління здоров'язбережувальними технологіями в освіті в умовах глобальних викликів

Сучасні тенденції розвитку спонукають до створення новітніх механізмів державного управління формуванням здоров'яорієнтувального, здоров'ятворчого та здоров'язбережувального контенту в освіті. Водночас без освіти неможливо здійснювати навіть профілактичну діяльність, сформувати навички здорового способу життя, виховувати людину здатну критично ставитись до негативних суспільних явищ, своєчасно приймати доцільні рішення виходу з різних ситуацій.

Для регулювання та управління освітою, терміни «здоров'язбереження» і «управління здоров'язбереженням» нові, недостатньо вживані. Формування і запровадження понять «здоров'язбереження» і «здоров'язбережувальний простір» і з'ясування їх місця у категоріальному апараті теоретичної науки є потрібними.

Даний процес потребує пізнання повної логіки саме історичного процесу відображення у теоріях державного управління та державного регулювання, законах їх розвитку. Поняття «управління створенням здоров'язбережувального простору» розкриває як специфіку двох видів розвитку – механізмів державного регулювання та управлінських рішень, їх взаємодію. Як наслідок ми отримуємо синтезоване знання про процеси державного управління створенням системи здоров'язбережувального освітнього простору. Громадське здоров'я – складна політична, економічна, соціальна складова [33, С. 102–106]. За останні роки в Україні відбулися значні зміни у сфері освітньої політики з питань забезпечення здоров'язбереження молоді. Стратегічні завдання, мета,

пріоритетні напрями механізмів державного управління освітою у цій сфері визначені Конституцією України (1997) [162], законами України «Про освіту» [135], «Про охорону праці» [264], «Про загальну середню освіту» [130], «Про професійно-технічну освіту» (1999) [264], «Про вищу освіту» (2002) [134].

У той же час, як вважає вчена І. Семенець-Орлова, реалізуючи надважливі питання щодо осучаснення суспільства, на даний час освіта покликана бути і наймодернізованішою сферою. В сучасну перехідну епоху вище окреслені протилежні вектори освітніх завдань призводять до нестійкого становища національної освітньої системи, що часто відчувається як криза [313, С. 60–75].

Наукові роботи присвячені проблемам державного управління, економічному механізму регулювання розвитку простору освіти України були видані ще в 90-х рр. ХХ століття знаними українськими науковцями, як: В. Бакуменко, О. Валецький, О. Дем'янчук, О. Кілієвич, В. Ребкало, В. Тертичка та інші вчені.

Дослідники обґрунтували фундаментальні наукові підходи до влади державної і методологічні підходи щодо прийняття рішень громадських, проаналізувавши середовище розробки та впровадження механізмів державного управління й регулювання [292, 36 с.]. Очевидно, що реформа освіти закономірно визнана пріоритетом діяльності уряду на найближчі роки. Важливим постало питання об'єднання громад, актуалізуючи потребу в механізмах державного управління управління освітніми змінами не лише на системному, а й на рівні окремого закладу освіти. Таким чином, зрозумілою є потреба приведення національних євроінтеграційних намірів до формування кадрового потенціалу у відповідність з перспективами національного розвитку на даний час.

Тож, у статті 53 Конституції України задекларовано обов'язок держави забезпечувати розвиток всіх ланок освіти та різних форм навчання. Розпочаті в Україні у 2015–2017 рр. освітні перетворення з етапу ініціації та планування переходять на етап впровадження, що зумовлює активну нормотворчу діяльність у сфері освіти. Норми нового рамкового Закону України «Про освіту» засвідчили розуміння законодавцем того, що право на освіту без розвитку

освіти неможливе [307, С. 1015–1018]. Наші наукові дослідження доводять, що найбільш ефективним, є експертно-функціональний підхід. Цей підхід не тільки описує виконання завдань управлінцями різних вертикалей, а й дає можливість програмувати зазначену управлінську діяльність, використовувати отримані дані при проєктуванні діяльності зі здоров'язбереження всіх учасників освітнього середовища та формуванні в них здоров'язбережувальних життєвих навичок.

Функції збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів освітньої галузі реально впливають на суть, зміст і характер освіти принципово нові взаємини держави і суспільства, демократизацію суспільного життя. Вказані фактори викликають нагальну потребу зміни у загальнодержавному управлінні сферою освіти. Здоров'язбережувальні технології в освітніх установах ще не мають широкого поширення. Велике практичне значення для формування всебічно розвиненої здорової особистості має рішення пошуку і прогнозування нових інноваційних методів і відповідних форм організації навчальної діяльності, нового її змісту. Зазначене знаходимо у працях знаних вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема М. А. Бірюкова [29, С. 36–38]. У дослідженнях В. Бобрицької, Н. Беседи, О. Шиян засвідчено, що навчання і виховання молоді повинні набути здоров'язбережувальний характер [24, 432 с.], [37, С. 28–30] [343, 150 с.]. Виходячи з цього, актуалізується запит на нові підходи до визначення напрямів впровадження механізмів державного управління, стратегічного планування, моніторингу (походження слова моніторинг (monitoring) від англ. monitor – спостережний) з метою виявлення відповідності до результату або припущення реалізації державних реформ. Досвід розвинених країн засвідчив, що механізми державного регулювання освітою завжди прогресували синхронно зі змінами в системі державного управління освітою. Завдяки аналізу наукових публікацій встановлено також, що освіта є внутрішньо структурованим соціальним інститутом, що орієнтує різні види діяльності на соціальні потреби людства [242; 312]. Надає сталості і визначеності суспільним відносинам щодо передачі соціального досвіду, інтелектуального потенціалу культури.

На думку вченого Д. В. Карамішева, у методології гуманітарного управління інноваціями здійснено розрізнення понять «інновації в освіті» і «освітні інновації». При цьому, освітня інновація як об'єкт управління – процес породження і реалізації освітніх ініціатив учасниками спільної діяльності, становлення їх суб'єктної позиції в цій діяльності та освіті [149, 304 с.]. Якість освіти обумовлюється спільною діяльністю учасників практики та залежить від їх залученості в організацію спільної діяльності. Підвищення якості освіти передбачає створення в закладі освіти умов з метою породження ініціатив і здійснення змін в організації спільної діяльності її учасниками. Ініціювання керівниками закладів освіти змін якості і організації спільної діяльності з дітьми, їх батьками, членами педколективу, працівників їдальні, обслуговуючого персоналу ці ініціативи характеризують освітні інновації та сприяють становленню полісуб'єктної позиції у спільній здоров'язбережувальній діяльності [119, 480 с.], [318, С. 47–61]. Ефективність впровадження механізмів державного регулювання створенням здоров'язбережувального простору освітньої системи будь-якої країни слід розглядати за трьома рівнями: на рівні особи, яка навчається; на рівні організації, що навчає; на рівні суспільства, що навчає. У нормативно-правовому забезпеченні управління освітою з'являються нові ролі, які бажано планувати і втілювати на різних ланках системи освіти. Відтак, нове спрямування змін у освітній галузі, набуття ними характеру системних реформ окреслило потребу здійснення комплексного аналізу проблеми механізмів державного регулювання, управління освітніми змінами та розробки здоров'язбережувальної інноваційно зорієнтованої освітньої політики в теоретичній площині наукової теорії державного управління [234, 64 с.; 3, С. 15–21].

Неврахування складності впровадження процесів змін, в тому числі через теоретичну недоопрацьованість проблеми у аспекті здоров'язбережувальності в освіті, можна визначити однією із причин низької результативності інноваційного наповнення освіти України. З огляду на важливість реалізації нових загальнодержавних підходів в галузі освіти на основі змін, актуалізується

питання підвищення професійної компетентності державних службовців до змін управління створенням національного здоров'язбережувального освітнього простору для всіх суб'єктів, які забезпечуватимуть розвиток освіти через нові механізми регулювання та підходи державного управління здоров'язбережувального освітнього простору в Україні. Проаналізований рівень наукових досліджень виявив недостатню розробленість із зазначеної теми. В результаті проведеного моніторингу знань отримано дані якості володіння готовності управлінських кадрів різних вертикалей щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій [37, С. 28–30], [110, С. 15–35], [255]. У науковців нині існують розбіжності у тлумаченні понять «здоров'язбереження, самозбереження, безпека, якість життя», «рівень життя», «здоровий спосіб життя». С. Єфіменко, В. Єфімова стверджують, що одним із основних критеріїв благополуччя суспільства є стан здоров'я населення. Добре здоров'я є найбільше соціальне благо, оскільки саме здоров'я задовольняє базисну життєву потребу людини, рівень якої залежить від реальних соціально-економічних умов, ступеня задоволеності ними й інших соціально-пріоритетних потреб. У всіх цивілізованих країнах світу, здоров'я громадян визнається як найважливіша соціальна цінність, що визначає рівень соціального розвитку країни. У зв'язку з цим проблема зміцнення здоров'я населення є одним із пріоритетних у діяльності державної влади. Здоров'я має великий вплив на якість трудових ресурсів, продуктивність праці, а відтак і на динаміку економічного розвитку суспільства. В умовах переходу до переважно інтенсивного типу розвитку виробництва, поряд з іншими якісними характеристиками робочої сили (освіта, професійна орієнтація), здоров'я набуває роль провідного чинника економічного зростання [123, С. 17–24], [124, 146 с.]. У дослідженнях О. Федько розглянуто вплив ставлення та поведінки людини щодо самозбереження на самооцінку здоров'я. Найвищим він є для самолікування, найнижчим – для самопрофілактики. Важливо зазначити, що у розвинутих країнах Європи і в Україні нераціональна самозбережувальна поведінка погіршує суб'єктивний статус здоров'я. Для постсоціалістичних

країн Східної Європи ця тенденція зберігається лише стосовно самодопомоги, у той час як існуюча тут культура самолікування та самопрофілактики чинить позитивний вплив на суб'єктивне здоров'я [333, С. 102–106], [70, С. 35–37].

Керівництво державною політикою у сфері освіти висвітлені в працях, Д. І. Дзвінчука, С. В. Крисюка, В. І. Лугового, Т. О. Лукіної та інших вчених. Незважаючи на значний інтерес до окресленої частини проблеми цікавим є дослідження економічного механізму державного регулювання створенням здоров'язбережувального освітнього простору України, який потребує свого використання в практиці державного управління [96, С. 20–25], [1174], [186], [185].

Таким чином, розв'язання дилеми – чи залишатиметься поняття «механізми державного регулювання створенням здоров'язбережувального освітнього простору України» лише абстракцією теорії, чи воно має реалізуватися як нормативно-правове поняття, що потребує розроблення рекомендацій організаційно-правових основ формування і функціонування механізмів державного регулювання. Із загального підходу до аналізу механізмів державного регулювання в системі управління, С. Гончаренко рекомендує розглянути механізм управління галузевою системою охорони здоров'я [68]. До людського капіталу можна віднести цінність життя, професійну орієнтацію, досвід людини, а також його здоров'я – все це може приносити дохід (віддачу), що є умовою при прийнятті рішень про вкладення інвестицій в ці складові. Дослідники, котрі займаються проблемами здоров'я, пропонують розглядати людський капітал, що складається принаймні з трьох компонентів: вітальної (життєвої), соціальної і духовної. Перша складова – вроджена – то є «багатство», яке людина отримує при народженні або фізичний капітал. Соціальний капітал людина накопичує впродовж життя, у тому числі за рахунок соціальних витрат держави, зокрема освіта, охорона здоров'я, соціальні виплати. Духовний стан формується індивідом через його внутрішнє життя шляхом самовдосконалення через мистецтво, музику, релігію [1]. Здоров'я індивіда (фізична, соціальна і психологічна) – це складова його

життєвого ресурсу. Частиною здоров'язбереження є фізичний стан. Розглядаючи фізичний стан в якості однієї з самостійних складових (це розводить його з людським), інкорпорованим станом якого є здатність до праці.

В Україні 48 % – природні ресурси, а 52 % – інший капітал. Не набагато вище у нас і показник тривалості життя. Вона у нас за даними, наведеними ПРООН, становить лише 67,7 років. Це дещо менше, ніж ті, що не викликають сумнівів, наші національні показники – 68 років. Україна за цим показником навіть з урахуванням наших національних даних лише на 110 місці [320].

Як уже зазначалось, здоров'язбереження є вічною проблемою людини, темою її мрій, надій, сподівань. Упродовж багатьох віків ідея здоров'я невіддільне від сфери медицини. Проте в останні століття медицина все менше займалась здоров'ям як таким, а більше – хворобами, точніше безмежною кількістю людських хвороб. Надто високим в Україні є рівень захворюваності населення на тлі значного поширення чинників ризику захворювань, передусім, шкідливих звичок, обумовлених способом життя, зокрема: тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків, ризикована сексуальна і не тільки сексуальна поведінка у поєднанні з недостатнім і незбалансованим харчуванням, несприятливими умовами праці, моральним і психічним навантаженням, гіподинамією, низькими матеріально-побутовими умовами, низьким освітнім та культурним рівнем.

Як наслідок, високий рівень соціально детермінованої захворюваності та смертності населення стали вже звичною ознакою сучасної демографічної динаміки. Вже зараз в Україні спостерігається найвищий рівень депопуляції в Європі, а у найближчому майбутньому, як свідчать результати дослідження Світового банку «Основні причини високого рівня смертності в Україні» (2010). Україні, через досить високий рівень смертності, загрожує демографічна криза працездатного населення у ранньому віці.

Констатуалізація змісту історико-наукових джерел засвідчує, що управління системою освіти потребує системних змін. Та бажано зауважити, що економічний механізм державного регулювання і система управління освітою, які

існують, сьогодні, у державі, мало відповідають їх сучасним змінам в умовах трансформаційних процесів.

Проаналізуємо наукові підходи до визначення поняття «освіта». Низка вчених у власних працях щодо соціальних систем вказували той факт, що коли не існує одноманітності, то й не існує і ніякої теорії [10].

Наукові доробки на тему управління змінами в освіті, а саме механізми державного управління здоров'язбереження викликають інтерес у зацікавлених дослідників, авторські знахідки стали основою дослідження [313, с. 60–75; 298]. Кардинальні зміни системи освіти, повинні осучаснити механізми державного управління. Тобто, зазначене, можна визначити як цілеспрямовану взаємодію державного управління вітчизняною системою освіти щодо диференціації та трансформації регулювання організації здоров'язбережувального освітнього простору саме з метою піднесення рівня розвитку в галузі здоров'язбереження [73, С. 22–123; 124, С. 57–60; 196, С. 399–406; 320; 327, С. 12].

У контексті до нашого дослідження нам імponує класифікація механізмів державного управління освітою І. Семенець-Орлової, Є. Чернишової [311, С. 91–100; 340, 80 с.]. Правове забезпечення публічного управління освітою знаходимо в наукових працях О. Пархоменко-Куцевіл. Державні кваліфікаційні рамки управління освіти на міждисциплінарному рівні розкриті в дослідженнях академіка В. Лугового [258; 186]. Удосконаленню підготовки, перепідготовки керівних кадрів системи освіти присвятила Г. М. Тимошко [330, С. 36]. У контексті нашого дослідження ми знайшли вплив іміджу керівних кадрів на загальний рівень авторитету освітньої установи чи закладу освіти у науковому розділі колективної монографії Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я за редакцією Л. Горяної, М. Кириченка [73, С. 122–123].

Освіта, особливості підготовки управлінських кадрів в освіті висвітлена у роботах Є. Чернишової, З. Рябової, Т. Сорочан, В. Олійника [340; 303; 318; 225]. Вчені наголошують, що до педагогіки увійшло нове поняття – «діти ризику шкільної дезадаптації», що «пограничні недоліки психічного розвитку далеко

не завжди мають біологічну етимологію або причинність, часто вони прямо співвідносяться з особливостями соціального середовища, дефектами виховання».

Дослідники вказують на усвідомлення необхідності посилення ролі закладу освіти і педагогів у збереженні здоров'я учасників освітнього простору закладів освіти. На цей же факт звертали увагу знані учені світу. Адже захоплення новими формами без принципової зміни процесуального змісту державного управління, відсутність чіткої програми концептуальних перетворень призводять до висновку, що часом йдеться не про фрустрації інновації як такої, а про «симуляції нововведень», помилкових спробах ототожнити інновації з досвідченою роботою [234]. Практика дозволяє зробити наступний висновок: освітня установа знаходиться на різних етапах нововведень. Зокрема, полісуб'єктний алгоритм створення здоров'язбережувального освітнього простору [233]. Існують відмінності в інтенсивності переходу від застарілого альянсу державного регулювання станом освіти до оновлених механізмів державного регулювання створенням здоров'язбережувального освітнього простору України. Зазначене відзначається нерівномірністю розподілу інновацій за різними напрямками (близько 60 % всіх інновацій здійснюються в змісті освіти, у формах і методах навчання та виховання). Всі ці процеси тісно взаємопов'язані з оновленням кваліфікаційних рамок державної управлінської структури освітнього простору, тому що, якщо не реформується система управління, то відповідно виникає ряд досить серйозних перешкод на шляху реалізації даних нововведень.

Бажано визнати, що даний аспект управлінської діяльності саме в системі управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору найменш досліджений [307, С. 1013–1015].

Осмислення педагогічним працівником своєї професійної позиції і вибудовування власної траєкторії професійного самовдосконалення [121; 72], у кожному конкретному випадку побудови індивідуальної траєкторії особисто-професійного самовдосконалення будь-якої категорії може бути розроблена інша структура, залежна від мети, яку ставить перед собою фахівець у своєму

професійному зростанні. Таким чином, варіативність, зміст індивідуальної траєкторії професійного самовдосконалення визначається структурою цілей, які він ставить перед собою в процесі підвищення кваліфікації. З цією метою першочергово виступають новітні державні вертикалі публічного управління в освіті. Вищевказане вимагає готовності управлінських кадрів впроваджувати здоров'язбережувальні механізми державного управління в освітній простір.

Так, здоров'язбережувальна траєкторія особистісно-професійного самовдосконалення державних управлінських кадрів в процесі є потреби та мотиви створення механізмів державного управління. Іншими критеріями в нашому дослідженні виступають провідні елементи в структурі формування готовності державних службовців до професійного самовдосконалення, як окремих компонентів, так і досліджуваного в інтегральній освіті в цілому: пізнавальний інтерес і рівень теоретичних знань про здоров'язбережувальні компоненти педагогічних технологій; особистісно-значимий сенс методик управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій як педагогічних інновацій; рівень сформованості системи технологічних умінь, необхідних для успішного застосування педагогічних інновацій; педагогічних діагностик: проектувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних; сформованість позиції рефлексивних навичок організації застосування здоров'яформуючих, здоров'ятворчих і здоров'язбережувальних технологій серед усіх учасників освітнього середовища у закладах освіти України. Здоров'язбережувальні управлінські технології – це сукупність умов, засобів, форм, методів, прийомів, способів навчальної діяльності. Фактично це алгоритм, який сприяє формуванню позитивних емоцій (стосунків) в освітньому просторі. Розглянемо етимологію походження поняття технологія – майстерність передавати про способи забезпечення потреб людства. Коли звернутися до семантики визначення «технологія», до його споконвічного значення, то можна дійти висновку, що вона полягає в тому, щоб поділити елементи, на процес досягнення будь-якого результату. Поняття технологія нами застосоване у

досягненні, прагненні управлінського результату в удосконаленні механізмів державного управління у сфері освіти. Генезис появи поняття технології свідчить, що загальний рівень розвитку та суми технологій – технологічний уклад, є важливою складовою педагогічної управлінської культури, що впливає на сталий розвиток державного управління створенням здоров'язбережувального простору України. Відтак вищезгадане є однією з найхарактерніших визначальних рис. Не дивлячись на наукову розробленість та інтереси учених, коло питань щодо механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України потребує більш глибокого вивчення значущості для усіх суб'єктів, які зайняті у зазначеній сфері діяльності. Проте, наукова розкиданість інтересів учених кола питань, щодо механізмів державного управління захистом здоров'я економічно активного населення потребує більш глибокого вивчення значущості для суспільства категорії працюючих громадян; різних форм і методів соціального захисту; вивчення втрат і втрачених переваг підприємствами, регіонами від не виходів на роботу, в зв'язку з хворобою, інвалідністю, передчасною смертю та інше.

Таким чином, механізми державного регулювання та управління організації загальнодержавного управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору України в даному розумінні є інноваційним процесом.

На сучасному етапі, в освітній системі, на основі глибокого комплексного критичного аналізу всіх сторін і аспектів її діяльності, з урахуванням передбачення можливих наслідків нововведень, постає як проблема, обґрунтування наукової основи освітніх змін як об'єктів впровадження механізмів державного регулювання загальнодержавного управління освітнім простором, надання характеристик тенденційності механізмів державного управління освітніми змінами на засадах відкритості, колегіальності, демократичності, здоров'язбережувальних підходів. Тому аспект залучення громадськості до розвитку освітньої системи вимагає якнайшвидшого осмислення з боку вчених, педагогів і практиків. Механізми державного управління покликані позитивно впливати на процеси освітніх

змін, збалансованих теорій розвитку організацій у галузі загальнодержавного управління освітою для уточнення поняття «механізми державного регулювання створенням здоров'язбережувального простору освіти України». Вітчизняні документи, що стосуються освіти і, насамперед, констатувальний аналіз свідчить про існуючий низький рівень загальних показників здоров'я дітей і підлітків, розповсюдженість соціально небезпечних хвороб, ВІЛ/СНІД, високий рівень алкоголізації та наркотизації, репродуктивного здоров'я, потребує нової стратегії розв'язання питань збереження здоров'я, основою якої мають слугувати сучасні технології ВООЗ [36, С. 3–6; 343, С. 30–33].

Теоретичні джерела, досвід міжнародних проектів, спрямованих на збереження та формування здоров'я молоді, зарубіжних профілактичних програм здобувачів освіти, практичного досвіду роботи закладів освіти сприяння здоров'ю в Україні та за кордоном, свідчить про наукові дослідження в галузі вікової психофізіології та валеології. Слід врахувати ідеї українських і зарубіжних діячів щодо цивілізаційного та культурологічного підходів до аналізу феноменології здоров'язбереження діяльності управлінських кадрів.

У ході констатувального аналізу даного монографічного дослідження використовувалися різні підходи, що дозволило розглянути досліджувані проблеми у взаємозв'язку і розвитку, зокрема дослідження змісту державного управління і регулювання. Підґрунтям монографії є послідовний підхід, що використовувався для розв'язання проблем дослідження на всіх етапах. Для вивчення законодавчої бази застосовувалися системно-аналітичний метод і метод контент-аналізу. Питання здоров'язбереження в розрізі європейських пріоритетів, представлено через основні фактори впливу на здоров'я людей в цілому, і здобувачів освіти, зокрема. Україна належить до країн європейського регіону із незадовільними показниками здоров'я, низькими показниками середньої очікуваної тривалості життя. В останніх документах наголошено, що виховання громадянської свідомості у ставленні до здоров'я є не лише особистим питанням, а й надбання суспільства, і поступово стає завданням системи освіти. Здоров'я молоді, її фізичний і

психологічний розвиток, соціально-психологічна адаптація визначаються умовами життя і, значною мірою, умовами життя в освітньому середовищі закладів освіти.

Інтеграційної освіти, центром якої є науковий світогляд, практична діяльність і поведінка, що сприяє збереженню та зміцненню здоров'я всіх учасників освітнього простору. Ми у процесі своїх наукових розвідок актуалізували питання управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в освітній процес з метою збереження усіх суб'єктів освітнього простору: здоров'я дітей і молоді, працездатного дорослого населення; усвідомлення педагогічними, науково-педагогічними працівниками відповідальності за збереження власного здоров'я як суспільної цінності та здоров'я дітей і молоді як перспективи суспільно-економічного розвитку країни. Ідея запровадження терміна «здоров'язбереження» в освітній простір та формування зазначеного напрямку в державне управління здоров'язбережувальною освітою в Україні виникла реакція на глобальні проблеми та загрози, що постали перед людством. Реалізація цілей сталого розвитку XXI століття – це своєрідна спроба закликати здоров'я і наукову еліту об'єднати зусилля задля розв'язання глобальних проблем, спрогнозувати майбутнє людства, дати адекватні відповіді на виклики глобалізації, поєднати два «розуми» – державний і науковий, які переживають соціально небезпечний розрив [327, С. 13–88]. Сьогодні, особливе занепокоєння викликає проблема професійного здоров'я, що виникає у зв'язку з несприятливими умовами педагогічної праці, зокрема напругою, перевантаженнями, стресами, конфліктами, фрустраціями), які можуть спонукати не тільки професійній деформації особистості, але й у крайніх випадках, професійні захворювання і смерть. Ось чому потрібен новий підхід до теорії, практики й організації збереження здоров'я всіх суб'єктів освітнього простору. Це стосується перш за все до методології забезпечення здоров'я педагога, від якого у великій мірі залежить здоров'я підростаючого покоління, тобто майбутнього країни. Результати соціологічних досліджень показали, що різке погіршення здоров'я здобувачів освіти здебільшого визначається невротизуючим середовищем, створюваним, крім іншого, і

вчителями. Як професійна група, науково-педагогічні працівники відрізняється поганими даними фізичного і психічного здоров'я, і ці дані погіршуються із збільшення стажу роботи в закладі освіти. Здебільшого педагоги не тільки недостатньо залучені в систему збереження і відновлення власного здоров'я, але ще є і недостатньо компетентними в питаннях охорони здоров'я. Деадаптуючими факторами є соціальна незахищеність, непрестижність професії, інформаційні перевантаження, багатофункціональність. Зазначене проявляється, зокрема, в несприятливому для здоров'я способі життя та поведінки на робочих місцях, неврози, дидактогенія, авторитаризм, що переходить у педагогічний булінг. У контексті нашого дослідження актуальним є підхід Г. Мешко, Н. Водоп'янової і О. Старченкової, які розглядають емоційне вигорання як стрес-синдром. У ході дослідження серед педагогічних працівників різних категорій нами проведено анонімне анкетування, в якому брали участь 30 осіб. В анкеті було єдине запитання: «Скільки Ви маєте проблем зі здоров'ям?». Потрібно обвести необхідну цифру, за анкетною наведеною в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Анкетування в закладах освіти з питань здоров'язбереження

1	2	3	4	1	2	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Результати анкетування яскраво засвідчили, що здоров'я педагогічних працівників знаходиться у критичному стані. Тільки двоє із 30 осіб у групі обвели 2–3 проблеми, а більшість – 8–10 проблем. Виявлені результати доводять необхідність звернення особливої уваги в системі освіти збереження здоров'я педагогічних працівників. Для того щоб з'ясувати, як педагогічні працівники оцінюють свій стан здоров'я, приналежність до здорового способу життя наведені у табл. 1.2, оцінювання власного здоров'я ми також провели анонімне анкетування з метою виявлення здатності до самооцінки свого фізичного здоров'я ми задали лише одне запитання: як ви оцінюєте своє здоров'я? В анкетуванні взяли участь три групи (81 особа).

Результати аналізу, що наведені у табл. 1.2 засвідчили, що більшість педагогічних працівників відповіли «задовільно». Це підтвердило попереднє дослідження. Педагогічні працівники недостатньо приділяють бажаного ставлення до власного здоров'я. Вивчення стану проблеми готовності науково-педагогічних працівників до збереження і зміцнення професійного здоров'я у теорії і практиці дало змогу виявити суперечності між: високими вимогами професії до рівня здоров'я педагогів і низькими показниками психічного, фізичного та соціального здоров'я фахівців як професійної групи.

Таблиця 1.2 – Рівні самооцінки здоров'я, залучення до здорового способу життя, знань свого фізичного стану

Рівні	Контрольна група, кількість	Експериментальна група, кількість
1. Оцініть Ваш стан здоров'я		
а) добре	25	26
б) задовільне	35	36
в) важко відповісти	21	19

Об'єктивною потребою суспільства у збереженні та зміцненні здоров'я викладацького складу й особливостями організації навчально-виховного процесу, носять здоров'язатратний характер, недостатнім є запровадження нових, сучасних здоров'язбережувальних технологій у практику післядипломної підготовки, зокрема у міжкурсний період; потребами усвідомлення педагогічними працівниками цінності професійного здоров'я для здоров'язбережувальної спрямованості навчально-виховного процесу у закладах освіти; потребами сучасних закладів освіти у фахівцях з належним рівнем професійного здоров'я і недостатньою розробленістю теоретичних основ і технології підготовки практиків до його збереження та зміцнення; необхідністю створення здоров'язбережувального освітнього середовища у системі управління та відсутністю в управлінських кадрів чітких орієнтирів і реальних можливостей для реалізації педагогічних здоров'язбережувальних технологій [69].

Таким чином, у наш час склалися певні теоретичні й практичні передумови для розв'язання проблеми. З впровадженням здоров'язбережувальних технологій

педагоги пов'язують позитивні зміни у закладах освіти: підвищення працездатності здобувачів освіти, зниження рівня захворюваності серед молоді, попередження адиктивної поведінки здобувачів освіти [241].

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження державного управління створенням здоров'язбережувального простору освіти

Дослідження проблеми впровадження механізмів державного управління управління, проаналізуємо дефініції самого поняття «категорія». Без чіткого аналізу поняття «освіта», «школа» категоріально-понятієвий апарат дослідження буде не повним. Розуміючи, що поняття та терміни це мова науки, звернемось до тлумачення згаданих у параграфі термінів. Обґрунтування і формування дефініції того чи іншого поняття, явища свідчить, що чіткість розуміння суті понятійно-категоріального апарату має незаперечне методологічне значення для встановлення тенденцій та закономірностей науки про державне управління [116]. Першим серед тих, хто займався спеціальним дослідженням прийомів, підходів і законів правильного мислення, доказів, утворення понять та виведення з них нових суджень, отримуючи при цьому нові знання, історики називають учня Платона – видатного давньогрецького філософа і вченого-енциклопедиста Аристотеля (384–322 рр. до н.е.). Існує понад 500 визначень поняття освіти [115].

Ретроспективний аналіз доводить, що поняття «школа» – походить від давньогрецького кореня *scholazo* було зовсім іншим – «дозвілля, відпочинок». Однак це дозвілля не було пустим – воно мало на увазі філософські бесіди у вільний від роботи час. Поступово у філософів з'явилися постійні учні, і категорія зазначеного поняття стало позначати навчальний процес. А коли виникла необхідність в спеціальних приміщеннях для навчання дітей, їх в данину за цією традицією теж назвали закладами освіти. Але освіті, нагадаємо українську етимологію поняття (освіта ось *vita* – це життя).

Системний аналіз понятійного апарату проблеми аксіологічного забезпечення механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального простору

України, окресленого рамками запропонованого дослідження, тобто формування засобами державного управління нової системи суспільних цінностей для покращення, в кінцевому підсумку, стану індивідуального та популяційного здоров'я, бесіди, анкетування державних службовців, керівників закладів освіти, слухачів НАДУ потребують уточнення і розкриття такі категорії: здоровий спосіб життя», «здоров'язбереження», «культура здорового способу життя», «соціальне відторгнення», «соціальне залучення», «узгодженість політики щодо здоров'я населення», «реформування галузі охорони здоров'я», «ідеологія здоров'я», «державна механізми в сфері освіти». Ключовою проблемою здоров'я, в етиці егоцентризму є найвищою цінністю, але в реальному житті ми, в кращому випадку, маємо справу з вузьким, однобічним підходом – з абсолютизацією культу тіла на противагу духовній самопобудові особистості. У валеофілософії, як уже наголошувалося, розглядаючи здоров'я як одну з ключових життєвих цінностей.

У понятті здоров'я ми вбачаємо сукупність властивостей організм людини у взаємодії із впливом із боку довкілля, які гарантують оптимальний розвиток розкриття всіх позитивних властивостей особистості, таланту, що забезпечує тривалий термін життя. Тут поєднуються проблеми особистості, а також суспільні, державотворчі, планетарні. Збереження здоров'я – це збереження життя особистості, роду, родини, народу на Землі, і головною умовою фізичного здоров'я є знання і виконання законів єдності, духовності і любові як найвищої лікувальної сили. Тож, здоров'язбереження – кінцева ставка на здоров'я як на цінність, і «якість життя», котре забезпечує суспільство. Разом з тим, якщо підійти до поняття здоров'я в широкому загальнокультурному розумінні, то стане очевидним, що воно виступає як певний баланс правильності або помилковості обраного шляху в житті. Наступний ракурс аналізу згаданого феномена – спроба розгледіти здоров'язбереження через призму категорій «ціль – засіб». Очевидно, що в різних типах здоров'язбереження може поставити і як ціль, й як засіб, і як самоцінність.

Поняття «публічне управління», «державне управління» та «механізм державного управління» є недостатньо вивченими у науці [115, 1040 с.].

В цьому розділі потрібно систематизувати наукові підходи до понятійно-категоріального апарату. До системи понять даного дослідження відносяться: «механізм», «механізм державного управління», «здоров'язбереження», «освітній простір». Так, поняття «механізми державного управління» доводиться, як складна система. Поняття «механізми державного управління загальнодержавного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України» в стратегічних документах є основою розвитку національної освіти та визначальними у сукупності механізмів державного управління, що забезпечують її вдосконаленням. Питання механізмів державного управління системою освіти знайшли відображення в роботах багатьох українських дослідників, а саме: О. А. Федько, М. В. Співак, В. М. Єфімова, Л. Г. Горяня, Н. О. Терентьєва, І. А. Семенець-Орлова та інші [333, С. 384; 320; 124, С. 57–60; 75; 327, С. 13]. Всі досліджують забезпечення дидактично-досконалими засобами навчання (галузь національного підручникотворення, професійні методичні посібники); уникнення штучних необґрунтованих шкільних курсів, впровадження конкретних практичних заходів з удосконалення управління освітою. У відповідності до соціального контексту, що динамічно трансформується в українському суспільстві, яке інтенсивно змінюється і прагне наздогнати темпи має освітній простір України, який також інтенсивно розвивається.

Залишаються питання щодо визначення та суті категорії механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України для всіх суб'єктів зазначеної сфери. Механізми державного управління враховують інтереси освіти всього населення країни. На вказане впливають державні ціннісні механізми орієнтування суспільства, його фундаментальні духовно-соціальні параметри, пов'язані з історичним, індивідуальним і колективним вибором. Держава бере участь у перерозподілі доходів в суспільстві між найбільш бідними та багатими верствами населення. Наприклад, М. І. Туган-Барановській свого часу визначав необхідність регулювання, що не тільки не втратило свого значення в міру розвитку суспільства, а навпаки, вимагає

підвищення ефективності загальнодержавного управління [326, С. 36–43]. Світоглядна трансформація призводить до докорінних змін у життєдіяльності суспільства. Але модус здоров'язбереження усіх суб'єктів освітнього простору залишається єдиною і неминущою цінністю. Є. Р Чернишова засвідчує, що вимога повноцінного здоров'я інваріантна, постійно присутня [340]. Духовно та матеріально багатою, спроможною вести повноцінне й активне життя може бути лише здорова людина. Тому збереження та зміцнення здоров'я, створення здорових умов життя і праці людей завжди має бути в центрі уваги держави, її соціальної політики. Тим часом, недостатня комплексність дослідження умов, причин і факторів, які детермінують рівень і структуру здоров'я суспільства в народно-господарському масштабі в минулому, вела до недооцінки проблем соціально-культурної сфери в цілому і її здоров'язбережувального компонента зокрема. Це стало однією з причин цілого ряду широко відомих негативних рис процесу відтворення народонаселення, стану його здоров'я, а в кінцевому рахунку та стримування соціально-економічного розвитку країни [333, С. 102–106]. В умовах формування ринкових відносин посилюється об'єктивна необхідність звернення людини до власного здоров'я як до першооснови свого існування.

Фактор економічного механізму державного регулювання та управління створенням здоров'язбережувального простору в системі освіти все більше стає індикатором прогресивності соціально-економічної формації як узагальнений результат сукупного впливу всього комплексу життєвих умов, рівня продуктивності суспільної праці та ефективності суспільного виробництва. У концентрованій формі в ньому синтезуються досягнутий рівень благополуччя життя населення, економічного розвитку країни.

Сучасне суспільство потребує нової – здоров'язбережувальної – парадигми. Здоров'язбереження узагальнює накопичений досвід і формулює новий підхід творення й збереження здоров'я. Саме здоров'язбереження визначає постулат головних умов благополуччя індивіда. Таким чином з позиції державного управління здоров'язбереження здоровий спосіб життя це похідна дефініція від

більш широкого та всеохоплюючого поняття, яким є спосіб життя людини. Причому необхідно наголосити, що саме здоров'язбереження як спосіб життя в цілому визначає саму можливість ведення власне самозбережувального способу життя, є його обов'язковою умовою.

Соціальна справедливість або несправедливість – ось визначальне питання для здоров'я нації, питання життя та смерті. Вона впливає на спосіб життя людей, ймовірність появи у них хвороби та ризик передчасної смерті. Наслідком несправедливості, що виявляється у соціальній нерівності, є соціальне відторгнення, яке, з іншого боку, спричиняється розривом соціальних зв'язків і кризою системи цінностей, що охоплює значну частину населення у перехідних суспільних умовах. В останні роки фахівці багатьох галузей гуманітарного та соціального знання – економісти, політологи, соціологи, філософи, історики, педагоги – активно займаються вирішенням різних проблем вищої освіти.

Пошук ефективних механізмів державного управління реформуванням національної освіти, оптимального розподілу повноважень між різними рівнями управління є предметом для наукового аналізу теоретиків [336, 720 с.] і управлінців-практиків [335, 578 с.].

У нормативному забезпеченні управління освітою з'являються нові ролі, які потрібно планувати та втілювати у різних кластерах. Розглядаючи питання кластерних механізмів державного управління загальнодержавного управління є рівноправність, довіра, прозорість між партнерами. Кластерний розвиток економіки країни – одна з характерних системи освіти. Розглядаючи питання освітніх кластерів як однієї з форм управління створенням здоров'язбережувальної системи освіти має значні переваги, що розв'язуватимуться у суспільстві надалі.

Дегуманізація засад співіснування людей у соціумі, амбівалентність культурних пріоритетів, які негативно позначаються на громадському здоров'ї. На сьогодні, наявні непоодинокі елементи системи громадського здоров'я, що потребують державного управління ними.

На негативну соціально-економічну ситуацію життєзабезпечення громадян України, і безпосередньо на відтворення здорового населення, впливають багато чинників. У сучасному світі відбуваються зміни, що загрожують здоров'ю мільйонів людей: зросли темпи урбанізації; погіршилася екологічна ситуація; збільшилася кількість людей похилого віку та пенсіонерів; зросла кількість людей, які ведуть малорухливий спосіб життя; поширилися індивідуальні алергічні реакції на антибіотики і інші хімпрепарати; зросло вживання наркотиків і алкоголю; відродилися старі і з'явилися нові інфекційні захворювання, а також особливо небезпечні інфекції; значно посилюється вплив факторів, що загрожують психічному стану людини. До зазначених тривожних тенденцій варто додати безперервне зростання загальної захворюваності українців, низьку тривалість життя, високі темпи старіння, що призводить до вичерпання людського потенціалу. Механізми державного управління освітою мають важливе значення для соціально-економічного розвитку суспільства, наділяючи людей відповідними знаннями та вміннями, котрі формують здоров'яорієнтовні, здоров'ятворчі та здоров'язбережувальні компетентності для покращення життя всіх суб'єктів сфери освіти, зокрема управлінців, педагогічних кадрів, здобувачів освіти та їх батьків, інших працівників галузі освіти.

Отже, інтегральний показник здоров'язбережувальної якості життя може бути визначений умовно. Проте можна встановити певну систему локальних критеріїв, які вимірюються й забезпечуються статистичною інформацією. У міжнародній статистиці для цього застосовуються три показники: середня тривалість життя, що характеризує стан здоров'я населення, рівень безпеки, екологічну ситуацію, рівень розвитку масової фізичної культури, спорту та інші критерії; середній рівень матеріального добробуту, включаючи валовий внутрішній продукт на одну особу; середній рівень освіченості населення. За кожним із цих показників можна порівнювати окремі регіони та муніципальні утворення, а також Україну й зарубіжні країни. Внесок органів місцевого

самоврядування в підвищення якості життя населення полягає у створенні комфортного середовища проживання на відповідних територіях.

Процедура передбачає управління людиною своєю діяльністю процесів самоаналізу та саморегулювання. Рішенню цього завдання сприяє розроблена на основі аналізу досліджень і публікацій [2, С. 179–181]. Нам імпонує концепція адаптивного управління Г. В. Єльнікової. Сутність цієї концепції управління та прийняття рішення така: а) поведінка, вчинки та діяльність шляхом прийняття конкретного рішення на основі внутрішніх мотивів; б) функціонування та розвиток системи під зовнішнім впливом; в) завданням управлінців (керівників, органів та закладів освіти) в усвідомленому напрямку через вироблення у них відповідної мотивації. Тобто, необхідно сполучити зовнішні та внутрішні мотиви. Тоді рішення, яке прийме людина, викличе відповідні дії, котрі будуть враховувати інтереси як самої людини, так і організації, де вона працює. Однією з таких умов є підключення самої людини до управління організацією, зокрема і органами державного управління загальною середньою освітою закладами освіти через різні види моніторингу. Для цього треба розробити: моделі-вимоги (еталони, стандарти, які мають періодично змінюватись) для кожної категорії працівників загальної середньої освіти; шаблони оцінювання, що включають параметри розвитку та спосіб оцінювання (статистичний, експертний); контроль зовнішньої оцінки та самооцінки з поточним коригуванням, що спрямований на результат.

При цьому делегувати поточний аналіз й коригування виконавцям (супровідний аналіз і регулювання процесу). Управління процесом доручається виконавцям, а управління за результатами здійснює керівник. Спрямована самоорганізація забезпечується урівноваженням природних потреб, здібностей, можливостей людини, сполучають внутрішні потреби особистості з зовнішніми до себе, для сполучення мотивів керівників і виконавців, для спрямованої самоорганізації педагогів і закладів освіти. Так, при управлінні у такий спосіб завдання керівника полягає у відшукуванні умов, які необхідно залучають людину до активної самоорганізації. Застосування моделей діяльності підвищує активізацію середовища

і адаптує загальні вимоги на місцеві умови через діалогічне погодження. Це створить випадковість, яка або збуджуватиме власний інтерес, провокуватиме кризу компетентностей, або сприятиме стабілізації вже перебудованої системи поглядів, або закріплюватиме усвідомлення власної компетентності. А це, в свою чергу, викличе відповідний мотив діяльності у потрібному напрямку, досягнеться мета найекономнішим способом [256].

Наші наукові розвідки дали змогу висунути ще одну парадигму державного управління, зокрема освітою, в перехідному суспільстві. Конструктивний погляд, займає місце між іншими парадигмами. Рушійним фактором зазначеної парадигми розвитку такої управлінської системи є збалансовані механізми державного управління, коли враховуються інтереси всіх її суб'єктів і підструктур. Такий підхід передбачає відмову від застарілого адміністративно-командного альянсу, а вимагає полілогічного супровідного освітнього моніторингу [83, С. 64–72].

Вищевказане сприяє поступовій зміні світоглядних позицій як державних службовців так і керівників інших вертикалей, виконавців, створенню мотиваційної сфери всіх учасників організації і здійснення освітнього процесу, ступеневому переходу до демократичних засад управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору [237, С. 208–215].

Крім того, дослідження змісту поняття «механізми державного управління регулювання» дозволило виділити домінуючі підходи до змісту: 1) механізми державного управління регулювання як система заходів; 2) механізми державного управління регулювання як прийняття рішень; 3) механізми державного управління регулювання як поведінка держави. Виходячи з етимології цього поняття і його змісту, слід зазначити, що найбільш відображає сутність механізмів державного управління регулювання підхід до зазначеного поняття як до ставлення держави, так як держава попередньо формує довгострокову стратегію в залежності від зміни макроекономічного середовища, проте передбачає постійну трансформацію під дією макрофакторів навколишнього середовища. Вказане стосується поняття механізмів державного управління, і є більш широким, ніж державне

регулювання. За своєю суттю, управління включає і регулювання. Розглянемо етимологію і трактування цього поняття. Основою його є все ж поняття управління. Тому, заглиблюючись в етимологію управління, відзначимо, що основою є дієслово «управляти», що означає «направляти хід, рух кого-чого-небудь, керувати діями когось чогось» [316, 166 с.; 307, С. 1015–1018]. Автори зазначених джерел визначають управління як діяльність органів державної влади. Так, поняття управління іманентно державі, тоді як для суб'єктів господарювання більш точним буде використання поняття «менеджмент». М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі дають визначення управління [119, 470 с]. При цьому автори розглядають управління за прикладним аспектом, стосовно відношення до якої-небудь організації, а не в загальному. Пархоменко-Куцевіл О. І. присвятила свої наукові знахідки обґрунтуванню організаційно-правових форм освітніх перетворень, правового, економічного, кадрового механізмів державного регулювання [258, 295 с.]. Таке забезпечення уможливлувати впровадження сучасні технології управління системою менеджменту освіти.

Проте, серед дослідників немає одностайності у визначенні поняття «управління». У дослідженнях Рябової З. В. описується технологія здійснення маркетингового управління в освіті. Надається характеристика етапів реалізації маркетингового управління, обґрунтовується доцільність їх здійснення. Дослідником проаналізовано етапи впровадження технології маркетингового управління в освіті, надана процесуальна характеристика управлінської діяльності. Досить влучними є рекомендації щодо формулювання місії (мети діяльності) управлінців з урахуванням вимог ринку в освітньому просторі. За результатами проведених SWOT-аналізу, PEST-аналізу державних службовців (мети функціонування) в освітньому здоров'язбережувальному просторі [303, 268 с.]. Побудова системи державного управління освітою на їх основі має назву «маркетингове управління». Необхідність володіти маркетинговими комунікаціями (комплексом заходів інформаційної діяльності) і невідповідністю керівного складу закладів до їх здійснення. На основі аналізу та узагальнення досліджень освітнього маркетингу

та його становлення в освіті можна дати характеристику як державному механізму, що забезпечуватиме конкурентоспроможність національної освіти, й визначити теоретико-методологічні засади його використання на практиці.

Завдання щодо збереження здоров'я в освіті відображено в ряді законів України та Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» [135; 134; 212; 210].

Бажано зазначити, що неякісне державне управління освітою може мати далекосяжні негативні наслідки, серед яких ухвалення невірних управлінських рішень щодо раціональної організації здоров'язбережувального освітнього простору. На нашу думку, це має бути новий напрям державному управлінні. Адже механізми державного управління покликані виявляти проблеми, аналізувати їх, встановлювати причини, суперечності та знаходити шляхи їх розв'язання. І однією з проблем є здоров'я людини та нації. Проте показники цього стану, зокрема тривалість життя, фізичні та психічні складові здоров'я, в Україні надто загрозливі. Зазначене свідчить про нагальну необхідність переосмислення розвитку суспільства як середовища буття і самореалізації людини задля повноцінного, гармонічного, безпечного життя громадянина і соціуму [8, С. 167]. Так «механізми реалізації Національної стратегії розвитку освіти» визначені у критеріях [255, 536 с.]. Цей перелік і встановлена нами сукупність механізмів державного управління забезпечують розвиток освітньої галузі: а) механізм розвитку педагогічного персоналу; б) механізм розвитку здоров'язбережувального контенту; в) механізм контролю розвитку закладів вищої освіти; г) механізм державно-громадського управління; д) механізм надання освітніх послуг [255, 536 с.].

1.3. Проблеми впровадження здоров'язбережувального концепту в освітню систему України

Проблеми реалізації механізмів державного управління системи управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України аналізують

соціологи, економісти, юристи, фахівці системи охорони здоров'я, фахівців з державного управління. Разом з тим, відсутні системні дослідження проблем реалізації механізмів державного управління системи управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України [5, С. 169]. Тому окремо необхідно розглянути поняття «здоров'яформування». Здоров'яформування вчені визначають як соціокультурну діяльність, пов'язану з процесом становлення та розвитку індивідуального буття людини в її взаємодії із символом здоров'я [5, С. 169]. Здоров'язбереження вивчаємо інтегральним показником якості освіти громадян. Ґрунтуючись на викладеному вище, робимо висновок, що для України, яка сьогодні перебуває в стадії суспільної трансформації, а також на етапі трансформації всієї системи державного управління, на етапі проведення широкомасштабної адміністративної реформи, започаткованої Президентом України, значно актуалізується й обороноздатність держави.

Зміст та напрямок реформи системи охорони здоров'я, що започатковані за ініціативи Президента України, викладено у Програмі економічних реформ України. Ними передбачено 3-х етапну широкомасштабну діяльність органів державного управління, пов'язану з реформою є: зміст і власне державна політика у сфері охорони здоров'я. У цьому контексті саме поширення ідеології здоров'я становить реальний базис для забезпечення адекватної модернізації державної політики України у сфері охорони здоров'я. Ідеологія здоров'я – це система поглядів, переконань, цінностей та установок щодо здоров'я. Ідеологія здоров'я відображає те, яку питому вагу займає здоров'я у людей, в різних галузях діяльності; наскільки індивідуальне і громадське здоров'я виражене в суспільній свідомості – політиці, моралі, праві, освіті, мистецтві. Акмеологічний державний механізм управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору серед усіх суб'єктів освітнього простору (акмеологія (від давньогрецького «акме» - вершина, вістря, вищий ступінь чого-небудь) - наука про людину, яка вивчає факти й закономірності, механізми і способи розвитку людини на ступені його зрілості, включаючи професійне самосвідомість, самотворення, вдосконалення

та саморегуляцію особистості (Б. Г. Ананьєв, В. М. Бехтерєв, Н. А. Рибніков). Акмеологія – галузь людинознавства, що виникла на стику гуманітарних, суспільних і природних наук. Вона вивчає взаємозв'язок вікової і професійної соціалізації в їх індивідуальному і типологічному проявах. Суть акмеології полягає в розгляді єдності процесів професійного та особистісного розвитку і шляхів досягнення професійної майстерності на основі реалізації творчого потенціалу особистості. Акмеологія вивчає досягнення цього ступені розвитку людини, виявляє взаємозв'язку між макрохарактеристик людини як індивіда, особистості і суб'єкта діяльності та простежує обумовленість їх різними факторами.

Методика (гр. Methodos – шлях дослідження, теорія, вчення) – алгоритм досягнення мети, вирішення завдання; сукупність прийомів практичного або теоретичного пізнання дійсності, узагальнений спосіб типової (абстрактної) діяльності. Ефективність методики визначається глибиною, змістовністю і фундаментальністю теорії, на основі якої будується методика. Методика «стискає теорію», і чим сильніше ядро теорії, тим міцніше зв'язку і закономірності елементів методики як системи. Випереджаюча освіта – прогностично орієнтована на процес впровадження безперервного, випереджаючого, активного алгоритму управлінської діяльності.

Ідея запровадження терміна «здоров'язбереження» в освітній простір і формування зазначеного державного механізму в загальнодержавне управління здоров'язбережувальною освітою ХХІ століття – це своєрідна спроба закликати здоров'я та наукову еліту об'єднати зусилля задля розв'язання проблем, продумати майбутнє, обдумати відповіді на виклики глобалізації, зіставити два «розуми» – державний і науковий, які переживають соціально небезпечний розрив. Людський фактор державотворення був і залишається визначальним основної ідеї механізмів державного управління управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України [320].

Підготовка фахівців нової генерації регламентується такими основними нормативно-правовими документами: Концепцією Нової Української школи та

рекомендаціями і методичними рекомендаціями МОН України щодо реалізації їх положень; освітніми програмами підготовки фахівців спеціальностей 014 (Середня освіта) за окремими спеціальностями і спеціалізаціями; положеннями та постановами МОЗ України. Виокремимо основні положення Законів України «Про освіту» (2017) і «Про вищу освіту» (2014) в контексті створення здоров'язбережувального освітнього простору в закладах освіти. Зокрема, Законом України «Про вищу освіту» передбачено право осіб, які навчаються, «участь в обговоренні та вирішенні питань ... організації дозвілля, побуту, оздоровлення...» (стаття 62) [135; 134], що опосередковано засвідчує наявність ознак здоров'язбережувального освітнього простору у закладах вищої освіти. Закон України «Про освіту» забезпечує державні гарантії щодо належних умов праці та медичного обслуговування, виплату допомоги (стаття 57), що також опосередковано засвідчує наявність ознак здоров'язбережувального середовища. На створення здоров'язбережувального освітнього середовища спрямована і Концепція Нової української школи [222], де однією зі складових зазначено «комфорт та енергоефективність»; рекомендовано еко-тематику оформлення закладу освіти і здорового способу життя. На реалізацію зазначеного спрямовано і зміст Нової української школи [221; 223]. На збереження здоров'я нації спрямовано і зміст Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020 – український вимір», схваленої розпорядженням КМУ від 31.10.2011 № 1164. Однією з головних проблем, поряд із високим рівнем смертності, зменшенням тривалості життя, передчасною смертністю працездатного населення виокремлено погіршення психічного здоров'я молодих людей [220; 349, 516 с.; 269].

Теорія соціальних естафет засвідчує, що в нашій країні передачу соціального досвіду здійснюють без урахування умов, неприйняття змін, довіру до застарілого альянсу, зазначене пояснює невідповідність розуміння цінності здоров'я та споживацького ставлення до нього. Це зумовлено повторюваною траєкторією поведінки та діяльності керівних кадрів, укладеністю способу життя, побоюванням

непорозуміння при зміні індивідуального порядку. Навчання здоров'язбереженню є складовою мультитехнологічної інтеграційної освіти [82, С. 22–26].

Результатом діяльності здоров'язбережувальної траєкторії особистісно-професійного самовдосконалення керівників є усвідомлення необхідності та готовність до запровадження здоров'язбережувальних технологій в освітнє середовище. Умотивованість до впровадження здоров'язбережувальних технологій залежить від сформованості здоров'язбережувальної компетентності у всіх суб'єктів освітнього процесу. Таким чином, завданням керівних кадрів є створення спеціальних умов для перетворення інформації про збереження здоров'я у компетентності та мотивації керівників на засадах здоров'язбереження. Зазначене відповідає ставленню людини до свого здоров'я і здоров'я оточуючих і є підтвердженням основних напрямів розвитку [31]. Актуальності ідей здоров'язбереження європейських пріоритетів і здійснюваних наукових досліджень сприяють державні видання та приватні. Міжнародна академія культури безпеки, екології та здоров'я щорічно проводить науково-практичні заходи (конференції, семінари, круглі столи) з питань здоров'язбереження, активними учасниками яких є фахівці, які розробляють та впроваджують у практику роботи закладів освіти здоров'язбережувальні технології, про що свідчать монографії, збірники праць та матеріали конференцій. Значний внесок в розбудову проблеми здоров'язбереження, впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір здійснила Л. Горяна. Її праці присвячено розкриттю сутнісних показників інтеграції підготовки педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій; ролі педагогічної освіти у посиленні процесуальної сторони підготовки педагогічних працівників до оволодіння методиками підготовки до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій; питань організації безпечної для здоров'я фахівців середовища та актуалізується роль педагогічного працівника в здоров'язбережувальному організаційному менеджменті; виокремленню основних і специфічних характеристик феномена модернізації навчання науково-педагогічних працівників

до управління здоров'язбережувальними технологіями, дію яких спрямовано на розв'язання психологічних й освітніх проблем в умовах глобалізації громадянського суспільства; характеристики та пошуку шляхів прогнозовано реагувати на виклики часу і, зокрема, визначати рівень конкурентоспроможності системи освіти; актуалізації значущості концептуальних ідей для нових підходів до навчання здоров'язбереженню всіх суб'єктів освітнього простору [235, С. 44–45]; окресленню методики управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій, стану і перспективних напрямів полікультурного формування професійного іміджу педагогічних працівників різних категорій; виокремленню сутності індивідуального іміджу, його дефініції залежно від здоров'язбережувального напрямку діяльності, мультисуб'єктності загального іміджу установи, закладу в сучасних педагогічних умовах входження вітчизняної освіти в світовий інформаційний простір і трансформування в європейський освітній простір; узагальненню й обґрунтуванню впливу володіння методикою управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій на формування професійного індивідуального іміджу педагогічних працівників і на загальний імідж закладів [242, 96 с.]. Виокремимо практико-орієнтовані видання окремих представників наукової школи Л. Горяної, зокрема такі напрацювання: «Управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у закладах нового типу», у преамбулі до якої зазначено, що «школа – це життєвий простір усіх учасників навчально-виховного процесу; тут вони повноцінно живуть, і тому вся діяльність навчального закладу відбувається для того, щоб сприяти впровадженню таких технологій, які б сприяли формуванню навичок збереження здоров'я; гармонізації відносин між учнями і педагогами, школою та родиною, школою і громадою» [241, 72 с.]. «Особливості впровадження здоров'язбережувальних технологій в шкільний простір», де зібрано поради щодо організації роботи експериментальних закладів освіти зі створення здоров'язбережувального середовища і представлено результати відповідного експерименту за авторськими методиками щодо готовності педпрацівників до

застосування здоров'язбережувальних технологій всіх учасників навчально-виховного процесу у заклади освіти України, де узагальнено теоретичні і методичні засади експерименту із запровадження здоров'язбережувальних технологій у заклади освіти, проаналізовано виміри готовності педагогічних працівників до впровадження методик здоров'язбережувальних технологій. Вартують на увагу спроби обґрунтування навчально-методичного забезпечення впровадження здоров'язбережувальних технологій, зокрема запропоновано опис психолого-педагогічного супроводу управлінської діяльності методистів районних відділів освіти із впровадження здоров'язбережувальних технологій в загальноосвітніх навчальних закладах, шляхом використання новітніх технологій, методів виховання в здобувачів освіти здорового способу життя; вирішення проблеми навчання здоров'язбереженню життя та використання оздоровчих методик, які передбачають систематичний комплекс заходів, спрямованих на усвідомлення самозбереження, як однієї з основних життєвих цінностей [20]. Здоров'язбережувальні технології вважаємо соціально-педагогічною інновацією, що дорівнює закономірностям педагогічних наук та дорівнює положенням системного, діяльнісного, аксіологічного та праксеологічного підходів [20]. Мета всіх здоров'язбережувальних технологій – сформувати у людини необхідні знання, уміння, навички, цінності і потребу у здоровому способі життя, навчити застосовувати набуте у повсякденному житті. Саме освітня система покликана створити для всіх учасників освітнього процесу здоров'язбережувальний простір [333].

Відповідно до окресленої мети здійснено контент-аналіз двох груп джерел з питань дослідження: нормативно-правових документів України та нарративних джерел. Зазначено, що необхідно впроваджувати підхід із залученням різних галузей економіки на прийняття стандартів, правил і заходів, спрямованих на зміцнення працюючого населення й формування здорового способу життя. Це передбачає активне долучення освітньої сфери до розв'язання проблем здоров'язбереження населення України.

Актуалізовано питання забезпечення здоров'язбережувального освітнього процесу з метою збереження здоров'я керівних кадрів, усвідомлення ними відповідальності за збереження власного здоров'я, як суспільної цінності, та здоров'я інших, як перспективи суспільно-економічного розвитку країни.[343, С. 1115–1118; 308, С. 15–21]. Поняття «механізм державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору, адже термін вживається досить часто. Певний внесок у дослідження питань функціонування здоров'язбережувальної управлінської діяльності за роки незалежності України зроблено багатьма дослідниками у галузі науки загальнодержавного управління. Але особливу увагу вони надають вивченню механізмів державного управління вищою освітою, опису її системи, структури, форм і методів, проблематиці визначень у реформуванні галузі. Саме вища педагогічна освіта здатна підготувати фахівців нової генерації, які зможуть формувати готовність впроваджувати здоров'язбережувальний контент в освітній простір України. На даний час цей напрямок наукових досліджень розробляється ще дуже повільно.

Таким чином, розвиток механізмів державного управління підготовкою управлінських кадрів до створення здоров'язбережувального освітнього простору України потребують обґрунтування та методологічного забезпечення [238, С. 91–93]. В умовах реформування національної системи освіти актуальною є проблема значущості впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір України через удосконалення діючих і запровадження нових механізмів державного управління.

1.4. Глобалізаційні тенденції підготовки науково-педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в закладах освіти

Впродовж тривалого часу досліджувалися моделі професійного розвитку науково-педагогічних працівників різних категорій. Наше дослідження засвідчило, що на загальноосвітніх процесах глобалізації, інтеграції культурного життя

людства базується підготовка педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій, що зумовлює необхідність партнерської співпраці у всіх сферах – бізнесі, політиці, освіті. Розглядаючи механізми такого партнерства, вже описаний досвід різних закладів освіти професійної підготовки, розвитку та діяльності педагогічних працівників, який за своєю ідеологією має спрямовуватися на вирішення чотирьох основних завдань: практичної підготовки науково-педагогічних і педагогічних працівників у процесі дослідницької діяльності в навчальному середовищі шляхом розробки, перевірки і поширення в системі освіти ефективних методик управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій; професійного зростання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; сприяння створенню методичного супроводу та впровадження управлінського досвіду в освітнє середовище [155]. У контексті нашого дослідження в наукових розвідках Н. О. Терентьєвої знаходимо описання цілей сталого розвитку університетської освіти, де вона наголошує на важливості прийнятої на Саміті Тисячоліття ООН лідерами 189 країн Декларації Тисячоліття, які схвалили її та взяли зобов'язання працювати разом для підвищення безпеки, добробуту та справедливості в усьому світі. Декларація визначила вісім цілей, що стали відомі як Цілі Розвитку Тисячоліття. У 2000 році Україна приєдналася до глобально визнаних цілей і взяла на себе політичні зобов'язання щодо досягнення до 2015 року цих цілей та завдань з їх реалізації. Цілі Розвитку сформульовані в Декларації Тисячоліття ООН. Офіційний перелік показників досягнення ЦРТ (дійсний з 15.01.2008) [190].

Для нашої країни важливо адаптувати світовий досвід, не тільки вивчаючи урядові акти і декларації, але й намагатися зрозуміти тих людей, які реалізують ідеї самітів і намагаються визначити проблеми майбутнього. Бажано звернути увагу на деякі соціальні наслідки політики освіти впродовж життя в її сучасній неоліберальній інтерпретації. Відзначимо, що в системі післядипломної освіти, на різних етапах її розвитку, кожний напрям діяльності, так чи інакше, також досліджувався та було накопичено цікавий та ефективний досвід. Однак деякі

елементи цього досвіду втратили актуальність, деякі трансформувалися в інші форми, а деякі потребують реорганізації та вдосконалення [182].

Співпраця вищого навчального закладу, який готує педагогічних працівників, традиційних, так й інноваційних, на нашу думку, має передбачати створення професійної спільноти через: поєднання зусиль і ресурсів, спільне вироблення цілей та завдань діяльності, специфічних для кожного з закладів-партнерів; спільне обговорення сутності основних професійних компетентностей, якими мають оволодіти педагогічні працівники, та механізм їх впровадження у зміст освіти та навчальний процес; відпрацювання та впровадження програм зі здоров'язбережувальних технологій професійного розвитку в міжкурсовий період; узгодження змісту професійно орієнтованих навчальних дисциплін і педагогічної практики, спільне проведення занять, семінарів, досліджень.

Вплив глобалізації на післядипломну педагогічну освіту зумовлений такими чинниками:

а) перенесення на соціальну сферу, загалом, і на освіту, зокрема, неоліберальної ідеології, яка характерна для глобальної розбудови освіти;

б) розвиток науково-технічного прогресу та інформаційних технологій, що об'єктивно зумовлюють можливість інтеграційних процесів в освітніх системах регіонального та глобального рівня;

в) прагнення світової спільноти до формування в сучасних умовах нових глобальних цінностей – цінностей загальнолюдської культури, серед яких провідними повинні стати не влада сильного та багатого, а гуманізм, толерантність, право на збереження здоров'я, повага до представників інших культур, націй, рас, релігій, схильність до співпраці з ними, взаємозбагачення культур.

Світова наука поліструктурна: для неї характерні просторова (територіальна) і організаційна структури. Процеси глобалізації в освіті можна розглядати за декількома аспектами: інституційному, концептуальному, процесуальному.

Інституційний аспект. До них відносяться ЮНЕСКО, Світовий Банк, Рада Європи, Організація економічного співробітництва та розвитку і т.д. ЮНЕСКО

здійснює організаційне регулювання процесу розвитку світового освітнього простору. Ця організація розробляє для всіх країн міжнародно-правові акти як глобального, так і регіонального характеру [51; 155; 125].

Активно сприяючи розвитку інтеграційних процесів у сфері післядипломної педагогічної освіти, нормотворча діяльність ЮНЕСКО орієнтована на створення умов для розширення співробітництва народів у галузі освіти, медицини, науки та культури. Ідея орієнтації на безперервну ціложиттєву освіту є відповіддю на особливості соціально-економічного розвитку багатьох країн світу. Початок зароджується з епохи науково-технічної революції, яка сприяє інформаційним потокам і стрімкому розвитку науки і техніки. По-перше, зміни, які стосуються постійного поповнення своїх знань унаслідок застосування існуючих для підтримки власної кваліфікації. По-друге, це пов'язано з можливістю зміни характеру праці з огляду на потреби ринку. Виникла проблема створення єдиної концепції неперервної освіти. У зазначеному аспекті ініціативу взяла на себе ЮНЕСКО, яка проголосила, що центральною проблемою людства в теперішній час є освіта, котра продовжується все життя [125].

Для кожної країни процес встановлення неперервної освіти має свою специфіку, але можна виділити загальні принципи:

– гнучкість і варіативність системи освіти, згідно з якою необхідна наявність різних і водночас взаємопов'язаних напрямків навчання, що відповідають інтересам і можливостям різних груп населення, але це, в свою чергу, потребує поваги до індивідуальності кожної людини і створення сприятливих умов для самореалізації;

– вдосконалення організації та діяльності системи загальної освіти. Це проявляється в доступності та наступності всіх етапів загальної освіти, а також у розвитку системи навчальної та професійної орієнтації у вищих і загальноосвітніх закладах;

– перебудова системи професійної освіти. Цей принцип потребує узгодження діяльності професійно-технічних навчальних закладів з умовами сучасного виробництва. Зазначене потребує створення багаторівневої системи

навчальних закладів, яка поєднує в собі як професійну підготовку в стаціонарних навчальних закладах, яка поєднує в собі якісну підготовку, уможливує отримання професій на спеціальних курсах;

– задоволення непрофесійних потреб людини;

– розвиток освіти для зрілого віку. Цей принцип потребує надання допомоги старшим людям для збереження їх здоров'я та інтелекту. Для цього віку зміст навчання, перш за все, визначається за бажанням слухачів. Переважають дискусійні заняття та семінари. Використання найновітніших технологічних засобів для навчання [51].

Політичні, соціальні чинники впливають на розвиток освіти, але в сучасних економічно розвинутих країнах одним із основних елементів соціального життя вважається освіта, оскільки постійно зростають потреби у висококваліфікованих працівниках. Працедавці пред'являють вимоги не лише до їх науково-технічних знань, але й до загальнокультурних. Першим чинником, який впливає на розвиток освіти, є потреба виробництва у технологічно зорієнтованому працівникові, а для цього ставиться завдання залучення якомога більшої кількості працездатного населення до різних видів освіти.

Другий чинник: освіта – один із елементів зниження соціальної напруги під час економічного спаду. Інвестиції в освіту починають проявляти себе через 10–20 років, але вказані інвестиції стають економічно доцільними, якщо випускники навчальних закладів мають реальну можливість застосовувати свої знання на практиці. Третій чинник: полягає в тому, що багато людей у розвинених країнах світу функціонально не писемні, що гальмує економічний розвиток. Водночас без активної участі працівників, без усвідомлення ними кінцевої мети не може бути підвищена якість виробництва.

Четвертий чинник – суб'єктивний фактор, який впливає на економіку країн. У кожної людини є можливість якомога більше розкрити свої моральні та інтелектуальні якості, внаслідок цього самореалізуватися. Як результат спостерігається збільшення питомої ваги так званих постматеріальних цінностей в

розвинених країнах. П'ятий чинник: високий рівень освіти забезпечує гарантію від безробіття, оскільки нові робочі місця, орієнтовані на робітника з достатньо високим рівнем освіти. Шостий чинник: масовий приток жінок у сферу виробництва. Сьомий чинник: демографічна еволюція. Восьмий чинник: потреби в економічному розвитку та зміни в соціальній психології широких верств населення [126].

У ХХІ ст. людство вступило під знаком інтеграції. Процес глобалізації позначився на дуже широкому колі явищ і процесів у сфері економіки, політики, соціології, освіти. Цей термін набув міждисциплінарного змісту і суперечливих трактувань. На сьогодні існують різні та протилежні точки зору на сутність, причини і наслідки цього процесу. Вперше тему глобалізації було піднято в 1981 р. американським соціологом Дж. Макліном [125]. Уже в середині 80-х років концепція глобалізації отримала широке визнання. Британський дослідник Р. Робертсон зазначав, що концепція глобалізації відноситься як до компресії світу, так й до інтенсифікації усвідомлення світу як цілого, до конкретної глобальної залежності, глобального цілого в ХХ ст. М. Уотерс визначив глобалізацію як соціальний прогрес, в якому географічні та культурні обмеження слабшають, а люди це послаблення відчують (інституціональний аспект) [127]. На ІХ Всесвітньому конгресі з порівняльної педагогіки арабський науковець Алі А. Моса висвітив генезис глобалізації як релігійне, політичне, економічне та культурне явище. Він уявляє його як: християнство – хрестові походи – місіонери – колоніалізм – модернізація – глобалізація [128].

Глобалізація не єдина тенденція розвитку політичного, соціально-економічного та культурного життя людства. Їй повсякчас протистоїть локалізація. Відбувається своєрідне поєднання процесів глобалізації і локалізації в розвитку людства, зближення глобального з локальним. Для означення такої ситуації англійський учений Р. Робертсон вводить поняття «глокалізація». Перше протиріччя між глобальним і локальним. Друге – між модернізмом та традиціями. Третє – між жорсткою конкуренцією та освітніми послугами [128]. Вплив глобалізації на

освіту зумовлений такими чинниками: перенесення на соціальну сферу в цілому та на освіту, зокрема, неоліберальної ідеології, яка є характерною для глобальної економіки. Розвиток НТП й інформаційних технологій, що об'єктивно зумовлюють можливість інтеграційних процесів в освітніх системах на регіональному та глобальному рівнях; прагнення світового співтовариства до формування в сучасних умовах нових глобальних цінностей – загальнолюдської культури, серед яких провідними є гуманізм, толерантність, повага до представників інших культур, націй, рас, релігій, схильність до співпраці з ними, до взаємозбагачення культур; вестернізація (американізація) духовних цінностей, що пов'язана з домінуючою позицією західної цивілізації в економічному, науково-технічному та політичному житті людства [125].

Світова освіта поліструктурна: для неї характерні просторова (територіальна) і організаційна структури. Процеси глобалізації в освіті А. А. Сбруєва пропонує розглядати в кількох аспектах: інституційно-нальному, концептуальному, процесуальному [16]. Забезпечення загальної поваги законності і прав людини; залучення більшої кількості країн у процес підготовки правових основ для міжнародної інтеграції у сфері освіти; дослідження стану освіти у світі, включаючи окремі регіони й країни; прогнозування найефективніших шляхів розвитку та інтеграції; пропаганду прийнятих конвенцій і рекомендацій; збір і систематизацію звітів держав про стан освіти за кожний рік [16; 190].

ЮНЕСКО нині залишається головною установою, котра найбільше впливає на освіту. Свою діяльність в освітній сфері вона здійснює через низку інституцій, основними серед яких є: Міжнародне бюро освіти (МБО), що з 1969 р. офіційно стало складовою ЮНЕСКО. Його штаб-квартира знаходиться в Женеві. Установа є провідною у сфері порівняльно-педагогічних досліджень, предметом яких виступає зміст освіти, принципи та методи навчання, педагогічні інновації. Міжнародний інститут планування освіти (далі – МІПО) було створено у 1963 р. в Парижі. У 1998 р. офіс інституту відкрився у Буенос-Айресі. Там розглядають актуальні проблеми теорії і практики прогнозування й планування освіти.

Провідна функція МПО – сприяння підвищенню якості освітньої політики, планування розвитку освіти та освітнього менеджменту в різних країнах світу шляхом підвищення кваліфікації управлінського персоналу, дослідження проблем та перспектив його діяльності. У 1951 р. у Гамбурзі було засновано Інститут освіти ЮНЕСКО (ІОЮ). Він переймається проблемами освіти дорослих, неперервної освіти, подолання неписьменності серед дорослих. Серед міжнародних проектів інтеграційної активності інституцій ЮНЕСКО виокремлюється існуюча з 1953 р. мережа асоційованих шкіл ЮНЕСКО (ASP-пет) [125]. Діяльність її є прикладом глобалізації в освітній сфері – прикладом співробітництва в справі підвищення ролі освіти в утвердженні цінностей миру, культури та толерантності. Провідним центром, який створює й випробовує найновіші форми і методи інтеграції в різних сферах суспільного життя, є Рада Європи (далі – РЕ), яку створено 05.05.1949 р. Останніми роками РЕ особливо переймалася проблемами дослідження середньої освіти. Європейський Союз (далі – ЄС) відіграє першочергову роль у розробці напрямів соціально-економічної та політичної стратегії західно-європейських держав. Він був заснований в 1951 р., сучасну назву одержав у 1994 р. Пріоритетними цілями ЄС є розвиток загальноєвропейського виміру освіти, сприяння мобільності та налагодження зв'язків між університетами й школами Європи. Досить впливовим стосовно розвитку глобалізаційних процесів в освітній сфері залишається Всесвітній Банк [127]. На переконання фахівців Банку, найважливішими чинниками, які впливатимуть на розвиток освіти на сучасному етапі, є демократизація, ринкова економіка, глобалізація, значні технологічні інновації, еволюція суспільного та приватного факторів. Своєю діяльністю Банк сприяє наданню кожному індивіду шансу для отримання початкової та базової освіти на належному рівні якості; відповідних навичок, достатніх для життя в умовах глобальної економіки; користування вигодами, що створює освіта в громадському житті; збагачення позитивним досвідом духовних стосунків [190].

Провідною метою своєї освітньої політики Всесвітній Банк сьогодні вважає сприяння поліпшенню якості освіти шляхом: переходу від традиційних методів, спрямованих на репродуктивне засвоєння знань, до інноваційних, які передбачають індивідуалізацію навчального процесу, надання йому форми активного творчого співробітництва всіх учасників; акцентування уваги на розвитку фундаментальних навчальних навичок, до яких відносяться: загальні навчальні вміння, а саме головне – створення здоров'язбережувального середовища для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу; надання можливості навчатися в будь-якому віці, що вкрай необхідно для набуття професійної мобільності; оптимізації інфраструктури освітньої сфери [128]. Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), яке об'єднує 29 країн світу, є безпосередньою учасницею процесів інтеграції в освітній сфері. В центрі її уваги – економічна політика. Організація переймається проблемами успішного вступу молоді у світ праці, підвищення конкурентоздатності трудових ресурсів через неперервну освіту, відповідність професійної освіти попиту на ринку праці (концептуальний аспект). Наслідки глобалізації в освітній сфері, її мета, принципи, методи лягли в основу низки концепцій, що широко обговорювалися освітянами на IX і X всесвітніх конгресах з порівняльної педагогіки (Сідней 1996, Кейп-Таун 1998). Зокрема, відомий бразильський компаративіст Жасіра да Сілва Комара весь спектр освітніх глобалізаційних концепцій запропонував об'єднати в три групи, залежно від типу взаємодії різних культур у рамках навчальної програми школи:

- асиміляційні, що передбачають забезпечення пріоритетного культурного і освітнього розвитку однієї домінуючої нації та занепад інших шляхом уніфікації;
- мультикультурні, які визначають автономний розвиток різних культурних груп, що підкреслюють свою специфіку, унікальність. Такий підхід не створює передумов для взаємодії, взаємозбагачення цих культур;
- інтеркультурні, які спрямовані на взаємовизнання та взаємозбагачення різних культур шляхом встановлення широкого спектру контактів [128].

Прикладами глобальних освітніх перетворень, тобто процесуальних аспектів, є запровадження в усьому цивілізованому світі у XVII ст. класно-урочної системи, перехід від монополії класичної середньої освіти до співіснування класичної та реальної на початку XX ст., введення обов'язкової початкової, а потім і базової (неповної середньої) освіти; розробка та введення стандартів якості освіти [51]. Значущість зазначеної проблеми висвітлювали знані класики: Й. Г. Песталоцці був переконаний, що не лише методика викладання предмета, але й набуті відповідні вміння у сфері виховної роботи, включаючи гігієнічну і фізичну культуру, відіграють важливу роль у підготовці молодого покоління до життя.

Ретроспективний аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень із запропонованої теми засвідчує, що існують різні наукові розвідки щодо нових парадигм в організації вдосконалення ключових професійних компетентностей педагогічних працівників у системі ІППО. Наприклад, підходу впровадження дистанційного підвищення кваліфікації, зорієнтованого на професійний розвиток педагогічних працівників, підготовку та вдосконалення тьютерського супроводу для забезпечення індивідуалізації, варіативності та відкритості навчального процесу не тільки в ІППО, а й на всіх етапах міжкурсового періоду. Аналіз науково-педагогічної думки дає підстави для висновку, що теорія післядипломної педагогічної освіти залишається недостатньо дослідженою з точки зору потреб нової педагогічної реальності й освіти [51].

Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується значними змінами в соціально-економічній сфері. Процеси глобалізації, демократизації, гуманізації, становлення ринкових відносин зумовлюють сутнісне оновлення змісту та структури діяльності всіх соціальних інституцій, зокрема й навчальних закладів. Орієнтація на гуманістичні цінності, інтеграція в світову культуру віддзеркалюють основні тенденції суспільного розвитку, що знайшло своє відображення в Конституції та законах України. Потребу модернізації галузі у зв'язку з визнанням її провідним чинником соціального прогресу обґрунтовано в Національній доктрині розвитку освіти в Україні [182].

На основі аналізу державних документів зазначає, що перехід України на інноваційну стратегію розвитку вже не обмежується підготовкою кадрів, а розглядається ширше, як моделювання соціальних процесів шляхом формування навичок, життєвих орієнтирів, ціннісних орієнтацій людей. На думку українських науковців В. Олійника, Н. Клокар, В. Пуцова, М. Романенка, Є. Чернишової, післядипломна педагогічна освіта стає інноваційною, оскільки виконує системоутворювальну функцію як соціальних процесів, так і особистісного розвитку. Післядипломна педагогічна освіта створює соціально-освітній простір, в якому може вдосконалюватися кожен професіонал. Розвиток системи післядипломної педагогічної освіти обумовлений розширенням і якісною зміною діапазону професійної діяльності педагогічних працівників різних категорій. Зазначене диктує необхідність уточнення підходів і принципів управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій серед усіх учасників навчально-виховного процесу, тобто застосування спеціальних методів формування та організації змісту педагогічної діяльності у практиці навчальних закладів різного типу.

На сучасному етапі необхідність удосконалення структури та змісту професійних програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів обумовлена потребами системи освіти, зростаючою складністю професійних функцій педагогічних працівників, яке є визначальним у нових умовах соціально-економічного та духовного розвитку суспільства. Первинним стає вирішення завдань посилення адресності підготовки фахівців, максимальній орієнтації на конкретні запити освітніх установ усіх типів, збереження вибору педагогічними працівниками власної освітньої траєкторії.

У науковій літературі професійна діяльність педагога розглядається як мінімум на трьох рівнях аналізу (О. Абдуліна, К. Абульханова-Славська, В. Семиченко). Соціально-педагогічний аналіз дозволяє охарактеризувати педагогічну діяльність як один із найважливіших різновидів діяльності. Психолого-педагогічний аналіз досліджень, який був спрямований на визначення її структурних компонентів, характеристику тих особистісних

факторів і внутрішніх механізмів, без яких виконання педагогом своїх функцій неможливе. Конкретно-методичний аналіз, пов'язаний із змістом діяльності педагогічних працівників, відповідно, з виділенням тих знань, умінь і навичок, якими він має володіти з конкретної спеціальності, виявив, що зміст, структуру, особливості, закономірності професійної педагогічної діяльності досліджували К. Абульханова-Славська, О. Глузман, І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Семиченко, В. Сластьонін, Т. Сорочан. Їхнім теоретичним здобутком є висвітлення гуманістичної сутності педагогічної діяльності, її цільовідповідності, спрямованості на навчання, виховання та розвиток особистості дитини, а також обґрунтування сукупності вмінь, які визначають готовність педагога до професійної діяльності. Оскільки керівниками загальноосвітніх навчальних закладів, як правило, призначають досвідчених педагогів, то можна припустити, що вони на достатньо високому рівні здійснюють педагогічну діяльність, і це створює передумови для опанування управлінською діяльністю [6].

У працях низки вітчизняних і зарубіжних учених розглядалися основи сучасної теорії управління – В. Кричевського, Ю. Конаржевського, В. Лазарева, В. Маслова, В. Пікельної, М. Поташника, К. Ушакова, Т. Сорочан, Є. Хрикова, Т. Шамової. Вони аналізують і характеризують зміст, структуру, мету, функції управлінської діяльності керівника закладу освіти. Ідеї демократизації, гуманізації, системності, інноваційності управління, впровадження менеджменту, цільового та адаптивного управління розроблено Л. Даниленко, Г. Дмитренком, Г. Єльніковою, Л. Карамушкою, В. Крижком, В. Масловим, В. Олійником, Є. Павлюченковим, В. Пікельною, Є. Хриковим [13]. Вони обстоюють думку, що знання закономірностей і принципів соціально-економічного розвитку є необхідною передумовою науково обґрунтованого управління сучасним загальноосвітнім навчальним закладом, що дозволяє керівникам впевнено приймати управлінські рішення, використовувати менеджмент як нову стратегію та технологію управління школою в умовах ринкових відносин.

У дисертаційному дослідженні В. І. Лугового підготовка педагогів трактується як вагома складова світової та вітчизняної освіти. Вчений вважає: сучасні суперечності й тенденції педагогічної освіти виведено із загальних і спеціальних закономірностей структурування, функціонування й розвитку системи освіти. Запропоновано нову концепцію людиноорієнтованої педагогічної освіти. Різні підходи до створення сучасних умов професійного розвитку відображались за різними аспектами в побудові інноваційної моделі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, на які спрямували свої праці знані вітчизняні науковці: М. Б. Євтух, Р. Н. Зубяк, Н. І. Клокур, С. В. Крисюк, А. І. Кузьмінський, Т. М. Сорочан, Л. Є. Сігаєва, О. М. Пехота, О. П. Тонконог, П. В. Худоминський, О. І. Шиян, В. В. Олійник, Є. Р. Чернишова, І. І. Якухно.

Результатом реалізації індивідуальної здоров'язбережувальної траєкторії особистісно-професійного самовдосконалення педагогічного працівника є осмислення власної професійної позиції і вибудовування свого темпу, стилю професійного самовдосконалення. У кожному конкретному випадку побудови індивідуального здоров'язбережувального виміру особисто-професійного самовдосконалення педагогічного працівника будь-якої категорії може бути розроблена інша структура, залежно від мети, що надає імпульсу для професійного зростання.

Таким чином, варіативність, зміст індивідуальної безперервної лінії професійного самовдосконалення визначається структурою цілей, які педагогічні працівники ставлять перед собою в процесі підвищення кваліфікації. Головним критерієм, який визначає цілі, завдання і структуру індивідуальної здоров'язбережувальної траєкторії особистісно-професійного самовдосконалення педагогічного працівника в процесі підвищення кваліфікації, є потреби та мотиви самого педагогічного працівника [155].

В огляді сучасних підходів щодо дослідження проблеми взаємозалежності методичної культури педагогічних працівників, процесу управління та вибору конкретних методів впровадження здоров'язбережувальних технологій важливу

роль відведено його підготовці у системі післядипломної педагогічної освіти. Розкриття проблеми знаходження адекватних методик управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій; виділення невирішених раніше питань формування здорового способу життя як педагогічної проблеми є важливим завданням [155]. Концептуальні положення щодо змісту, форм і методів організації післядипломної педагогічної освіти базуються на засадах Конституції України, законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту». У матеріалах Міжгалузевої Комплексної Програми «Здоров'я нації» на 2002–2011 роки наведено дані про те, що впродовж останнього десятиліття в Україні середня очікувана тривалість життя у чоловіків скоротилася на 2,4, а у жінок – на 0,9 року. Різниця тривалості життя в Україні і країнах Західної Європи становить для чоловічого населення 12,8, жіночого – 7,8 року. У структурі захворюваності переважають хронічні неінфекційні хвороби (серцево-судинні захворювання, злоякісні новоутворення, психічні та ендокринні розлади, алергічні прояви), що характеризуються негативною динамікою.

Критична ситуація зі станом здоров'я населення України, а особливо дитячого, потребувала перегляду державної політики в галузі охорони здоров'я. Указом Президента України затверджено Національну програму «Діти України», основним завданням якої є «створення оптимальних умов для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дітей, формування гармонійно розвиненої особистості, виховання громадянина, здатного до повноцінної життєдіяльності в усіх сферах виробництва, науки, освіти і культури» [51].

Для поліпшення здоров'я молоді в Україні було ухвалено комплексні і цільові програми державного рівня, зокрема Цільову комплексну програму генетичного моніторингу в Україні на 1999–2003 роки, Цільову комплексну програму «Фізичне виховання – здоров'я нації, впровадження яких потребувало перегляду сформованих стереотипів поведінки сучасної молоді, переосмислення концептуальної моделі здоров'я з урахуванням того, що провідне значення в його збереженні та зміцненні належить способу життя» [155].

Про послідовність діяльності уряду щодо питань формування здорового способу життя молоді свідчить той факт, що в 2001 році видані Укази «Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми «Діти України» на період до 2005 року» та «Про Національну програму «Репродуктивне здоров'я 2005». Результатом особливої уваги держави до здоров'я молоді є створення нормативно-правової бази щодо формування здорового способу життя молодого покоління в галузі освіти. Підтвердженням цього є Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Концепція національного виховання [51; 190]. Згідно з ухваленим у 1998 році документом «Політика досягнення здоров'я для всіх у XXI столітті» усі держави-члени Євробюро ВООЗ, зокрема й Україна, включаються в розроблення і здійснення політики формування здорового способу життя населення, а особливо молоді, на державному, регіональному та місцевому рівнях за підтримки відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Принципи соціально-економічної політики, стратегічні напрями реформування в державі закладені у Програму діяльності Кабінету Міністрів України на 2000–2004 роки. У ній проголошується, що метою соціальної і економічної стратегії уряду є досягнення соціального, матеріального і фізичного благополуччя людини. Головними критеріями досягнення цієї мети повинні стати зростання середньої тривалості життя, зниження смертності новонароджених, стабілізація стану здоров'я нації та подальше поліпшення і зростання його рівня, формування культури здоров'я і здорового способу життя. На думку спеціалістів, ця програма реформування була не першою, але «такою, що має всі шанси бути реалізованою». Уперше в програму діяльності Кабінету Міністрів України внесені ризики, що можуть завадити здійсненню намічених перетворень. Указом Президента України (№ 1313/2000) «спрямована на реалізацію положень Конституції та законів України щодо створення умов для формування здорового способу життя» [51]. Для досягнення мети «збереження та зміцнення здоров'я населення, продовження періоду активного довголіття і тривалості

життя людей» в Концепції (п. «Створення умов для здорового способу життя») передбачалося виконати низку завдань, серед яких провідними були такі:

– вдосконалити нормативно-правову базу, формувати державну політику, спрямовану на збереження та зміцнення здоров'я населення;

– впровадити систему соціально-економічного стимулювання здорового способу життя, обмеження тютюнокуріння та реклами алкоголю, тютюну й інших шкідливих для здоров'я речовин та упровадити гігієнічне виховання населення в державну систему безперервного навчання і здійснення його на всіх етапах соціалізації особистості [3; 23; 155].

Наголошення на необхідності використати в комплексі нормативно-правову базу, соціально-економічне стимулювання, державну систему безперервного навчання у здійсненні державної політики формування здорового способу життя виділяє «Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України» з-поміж інших документів як найбільш досконалий в теоретичному вимірі Національної доктрини розвитку освіти, а також на вимогах документів ЮНЕСКО, Міжна-родної організації співробітництва й розвитку освіти, МОП (Рекомендація про статус учителів, 1966 р.; Доповідь міжнародної Комісії з освіти ЮНЕСКО для XXI століття, 1996 р.; Всесвітня доповідь з освіти ЮНЕСКО, 1998 р.), які наголошують на необхідності фундаменталізації професійної підготовки педагога, її безперервності, гуманістичної спрямованості, демократизації, всебічності та варіативності. Цей висновок був зроблений в ході нашого пошуку відповіді на запитання чи були виконані завдання, визначені цією Концепцією. Задokumentовану відповідь на це запитання знаходимо в ухваленій Постанові Кабінету Міністрів України 10.01.2002 «Про затвердження Міжгалузевої Комплексної Програми «Здоров'я нації» на 2002 – 2011 роки», в якій зазначено, що на сучасному етапі однією з ключових проблем охорони здоров'я є «неефективність державної політики щодо формування здорового способу життя». Тому в розділі XIX Програми «Формування здорового способу життя» передбачено виконання низки проектів, серед яких можна відзначити такі:

– створення правового підґрунтя для формування здорового способу життя, гігієнічного виховання населення та перегляд обов'язкових і факультативних програм з фізичного виховання в закладах освіти для розширення системи позашкільного фізичного виховання, широкого використання різноманітних форм, методів і засобів фізичної культури;

– включення в навчальні програми загальноосвітніх закладів такого важливого елементу підвищення адаптаційних ресурсів організму, як щоденна «година здоров'я» з використанням традиційних і нетрадиційних методів оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня рухової активності до оптимальних величин і створення розгалуженої інфраструктури та індустрії здоров'я й активного відпочинку;

– вжиття в закладах освіти заходів комплексної оптимізації використання учнями вільного часу, зокрема, впровадження різноманітних форм фізичної культури, психогієни та психокорекції, оптимального рухового режиму тощо;

– проведення роботи з гігієнічного виховання населення з використанням засобів телебачення, радіо, літератури, театру, кіно, які сприяють формуванню здорового способу життя;

– вжиття в повсякденну практику заходів соціально-економічного стимулювання і підтримки здорового способу життя;

– розміщення в інтернеті інформації щодо гігієнічного виховання та формування здорового способу життя;

– розширення міжнародного співробітництва з питань формування здорового способу життя, активізація участі в здійсненні міжнародних проектів і програм («Міста здоров'я», «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю», CINDI, «Здоров'я на робочих місцях», «Європа без тютюну», «Молодь за здоров'я»), налагодження співпраці з Міжнародним союзом сприяння здоров'ю і санітарній освіті, Асоціацією міст здоров'я, ЮНІСЕФ й іншими міжнародними організаціями.

Розроблення цільових комплексних програм зміцнення здоров'я стосовно:

1. Профілактики тютюнокуріння.

2. Профілактики та подолання наркоманії, токсикоманії, алкоголізму.
3. Розвитку фізичної культури та організації дозвілля населення.
4. Статевого виховання населення.
5. Поліпшення харчування населення і підвищення якості харчових продуктів.
6. Поліпшення стану психічного здоров'я.

У Національній доктрині розвитку освіти індивідуалізація й диференціація післядипломної педагогічної освіти з позицій гуманістичної парадигми надає якісно нового рівня діяльності педагога на основі особистісного здобуття ним педагогічних знань, професійного саморозвитку з урахуванням низки психолого-педагогічних передумов. Різні підходи до створення сучасних умов професійного розвитку відображені в побудові інноваційної моделі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [51; 2; 190]. Поширення в сфері післядипломної освіти технологій індивідуалізації, здоров'язбереження, варіативності та відкритості освітнього процесу впливатиме на особистісні якості педагогічних працівників.

Аналіз тактики та стратегії Уряду України щодо питань формування здорового способу життя молоді дав змогу встановити, що подальшим кроком реалізації скоординованої політики став Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності в суспільстві та утвердження здорового способу життя» (15.03.2002 р.). У ньому вказано, що виходячи з недостатності здійснюваних заходів щодо зміцнення моральних та етичних засад у суспільстві, для посилення захисту моралі, а також збереження вікових культурних традицій українського народу від негативного впливу культу насильства, жорстокості, ліквідації наркоманії та інших ганебних явищ, які перешкоджають реалізації конституційних прав свобод людини, утвердженню здорового способу життя громадян ...» планується зосередити всі зусилля державних структур на «захист моралі, утвердження в суспільстві загальнолюдських гуманістичних цінностей, здорового способу життя, докорінне вдосконалення системи духовного, морально-етичного, патріотичного виховання, передусім, молоді та дітей» [51]. Показовим є також те, що в Указі відзначається, що все

вищеперераховане є на сучасному етапі одним із пріоритетних напрямів діяльності Кабінету Міністрів України, всіх центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, навчальних закладів [23].

Виконуючи Указ Президента України, Міністерство освіти і науки України ініціювало у 2002/2003 навчальному році проведення у вищих, професійно-технічних і загальноосвітніх навчальних закладах України першої лекції (уроку) на тему «Здоров'я молоді – здоров'я нації», що створило реальну можливість використання творчого потенціалу працівників сфери освіти у здійсненні загальнодержавного завдання – формування здорового способу життя дітей і молоді. Про послідовність уваги уряду до означеної проблеми свідчать подальші кроки щодо забезпечення її нормативної бази, а саме: затвердження наказом МОН України (від 21.07.2004 р.) концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя в дітей та молоді та наказом МОН і МОЗ України (№ 242/178 від 21.04.2005 р.) посилення роботи з профілактики захворюваності та формування здорового способу життя учнівської і студентської молоді в Україні [51; 23]. Усе вищезгадане стало підставою для висновку про те, що в ситуації, яка склалася в Україні, розв'язання проблем збереження здоров'я молоді шляхом залучення її до здорового способу життя можливе лише за умови врахування всього комплексу правових, соціально-економічних, культурологічних, навчально-виховних чинників, координації зусиль усіх державних і недержавних інститутів, діяльність яких пов'язана з людиною, освітніх закладів всіх рівнів. Сьогодні здоров'язбереження є головним важелем самореалізації особистості, її життєвого успіху і щастя людини, і, водночас, – критерій добробуту держави, чинник створення соціального багатства країни. Сукупність мотивів – мотивація – визначає *modus vivendi*, тобто спосіб життя. Для здоров'язбереження дуже важливо створити в педагогічних працівників мотивацію до здорового способу життя. Питання досить складне і потребує спеціальних соціальних, психологічних, педагогічних, медичних та інших досліджень. Як векторне можна визначити завдання, сформульоване у Постанові Кабінету Міністрів України від 10.01.2002:

«Забезпечити підвищення рівня наукових розробок і наукового супроводження розроблених моделей і систем формування здорового способу життя з урахуванням економічних, соціальних, медичних, педагогічних, психологічних та інших аспектів проблеми» [155].

Здоровий спосіб життя, турбота про здоров'я, які є природними атрибутами мирного життя, показниками соціальної й економічної стабільності, поринули в безодні проблем війни й економічно важких років відбудови.

Управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій вимагає системної та систематичної підготовки педагогічних працівників.

Різні підходи до створення сучасних умов професійного розвитку педагогічних працівників різних категорій, відображені в побудові інноваційної моделі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, знаходимо в сучасних дослідженнях. Але модернізація вітчизняної післядипломної педагогічної освіти буде не повною без формування в педагогічних працівників готовності до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій. Результати дослідження свідчать про те, що нині система післядипломної педагогічної освіти в деякій мірі є фрагментарною, концептуально недостатньо сформованою, дезінтегрованою з дослідницько-інноваційною сферою національної системи освіти. Наприклад, в аналізі наукових доробок, Л. М. Калініна зауважує, що «управлінська культура керівника має безпосередній вплив на організаційну культуру навчального закладу. Тому особистісний та культурний розвиток керівника має якісну соціалізацію з культурологічною домінантою переважної більшості учнівської молоді» [155]. Аналізу підготовки майбутніх вчителів до формування здорового та безпечного способу життя присвячені докторські дисертації вітчизняних і зарубіжних дослідників: В. І. Бобрицької, К. М. Дурай-Новакової, А. Й. Капської, В. Ю. Горащенко, Т. В. Іванової, К. М. Ліненко, О. Г. Мороза, А. Г. Хрипкової, І. Т. Суравегіної. Значний інтерес до розуміння суті управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в практику закладів освіти щодо формування в здобувачів освіти здорового та безпечного способу життя мають

дослідження вітчизняних і зарубіжних учених про свідомість, самосвідомість, самопізнання людиною суті здорового способу життя (М. А. Бердяєв, О. М. Леонтєв, І. С. Кон, П. Тейяр де Шарден). Цінними в контексті досліджуваної нами проблеми є праці американських учених Г. Оллпорта, Д. Каца. Проблема підготовки педагогічних працівників до впровадження різних технологій досліджується вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Але досліджень з методики впровадження здоров'язбережувальних технологій в системі післядипломної педагогічної освіти вкрай мало. В усьому світі впровадження в навчальні предмети основ здоров'я вважається інноваційним підходом.

На всіх етапах розвитку суспільства людство постійно прагнуло до забезпечення особистої безпеки та збереження життя і здоров'я в системі «людина – середовище існування». Під час цілого комплексу негативно діючих суспільних, природних явищ і процесів життєдіяльності людини згадана проблема досі залишається актуальною. Особливістю ураження населення під час різноманітних катастроф (техногенних, екологічних, суспільних) є поява миттєвих масових утрат, які вимагають вжиття невідкладних заходів, наприклад, надання першої долікарської допомоги, до якої повинно бути підготовлено й навчено населення, котру повинна вміти надавати кожна людина. Зазначене вимагає ґрунтовних знань власного організму, механізмів проходження фізіологічних процесів, уміння спостерігати за станом власного здоров'я.

Готовність педагогічного працівника, відповідно до посадових обов'язків, які регламентують впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір, залежить від сформованості ключової професійної здоров'язбережувальної компетентності у всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, що якісно впливатиме на формування гармонійної у фізичному, інтелектуальному та духовному аспекті особистості здобувача освіти.

У теорії та практиці педагогіки (дидактики, методики) готовність як педагогічний феномен досліджували В. І. Бобрицька, А. О. Деркач, І. А. Зязюн, Д. С. Мазоха, В. О. Моляко, О. М. Пехота, В. О. Сластьонін, Є. С. Шевчук,

О. Г. Ярошенко та інші вчені. А. Дистервег писав: «...усе життя людини, усі його помисли, справи та прагнення повинні виявляти рух до вищого початку, або інакше мало буде цін в цьому житті, оскільки вона не представлятиме цілісного явища, оскільки в ній не буде внутрішньої гармонії». З огляду на вищевикладене очевидна актуальність проблеми підготовки педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій, формування безпечного та здорового способу життя в системі післядипломної освіти.

У процесі дослідження підходів до цієї тематики можна відзначити, що існує специфіка підготовки педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти з різних спеціальностей, а також управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в навчально-виховний процес загальноосвітніх закладів залишається на рівні «це необхідно» (Т. М. Сорочан) [129].

Сьогодні особливо актуалізується питання про якість освіти, конкуренцію на ринку освітніх послуг, посилюється боротьба за лідерство отримання більшої кількості абітурієнтів, престиж власного диплома – зазначене стимулює до впровадження інноваційних методик удосконалення професійної діяльності педагогічних працівників, яка міцно пов'язана з долею людини: з її здоров'ям, життям. Звідси випливає завдання формування особистісних моральних якостей педагогічних працівників різних категорій, вміння створювати педагогічні умови трансформування спеціальної інформації про збереження здоров'я у всіх учасників навчального процесу, та, насамперед, його готовність до навчання молоді розумінню цінності людського життя, осмисленню способів виживання на практичному рівні. Інакше наукові та професійні принципи навчання вступають у суперечливу взаємодію з суспільством – це спостерігається в освітньому просторі країни сьогодні. Тому освіта, віддзеркалюючи соціально-економічні запити, стає вагомим ресурсом у відносинах ринкової конкуренції, які пришвидшують інноваційний поступ.

У контексті нашого дослідження іншими критеріями виступають провідні елементи в структурі «готовності педагогічного працівника до професійного

самовдосконалення, розвиток яких може служити показником розвитку як окремих компонентів, так і досліджуваного в інтегральній освіті загалом: пізнавальний інтерес і рівень теоретичних знань про здоров'язбережувальні компоненти педагогічних технологій; особистісно значимий сенс методик управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій як педагогічних інновацій; рівень сформованості системи технологічних умінь, необхідних для успішного застосування педагогічних інновацій: педагогічних діагностик, проектувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних; сформованість позиції рефлексивних навичок організації застосування навчально-виховного процесу в закладах освіти». Отже, коли педагогічний працівник отримує задоволення не від результату діяльності, а від неї самої, через особистий інтерес, відбувається «зрушення мотиву на мету».

Реалізація принципу ціложиттєвої безперервності освіти припускає оволодіння слухачами способами самовдосконалення, а саме: проблематизації й актуалізації, методик складання індивідуальних освітніх програм, умінням увійти до освітньої мережі. Коли говоримо про якість підготовки слухачів у системі післядипломної педагогічної освіти, то пропонуємо комплекс характеристик компетентностей і професійного усвідомлення педагогічними працівниками, що відбивають здатність здійснювати здоров'язбережувальну практичну діяльність відповідно до вимог сучасного етапу розвитку системи освіти, з розумінням відповідальності за результати своєї професійної діяльності [126].

На основі виконаного дослідження ми дійшли таких висновків:

1. Співпраця з західноєвропейськими університетами за іншими освітніми закладами для України життєво необхідна. Досвід трансформації та модернізації освіти, нагромаджений в країнах ЄС, є важливим орієнтиром для реформування української системи вищої освіти.

2. Глобалізація – якісно самостійна, складна система явищ і відносин, цілісна в її системності, але внутрішньо вельми суперечлива. Глобалізація (як глобальний процес) зачепила повною мірою лише такі галузі, як світові

інформаційні мережі, банківсько-фінансову сферу, діяльність транснаціональних корпорацій, а в геополітичному плані обмежилась ареалом розвинених країн.

3. Нове в сучасній глобальній системі – це постійна інтенсифікація структури взаємозв'язків, опосередкованої такими феноменами, як сучасна індустрія комунікацій та новітні інформаційні технології, а також процес глобалізації взаємопов'язаності: технологічної, організаційної, адміністративної і правової, кожна з яких, попри все інше, має власну логіку та динаміку змін.

4. Модернізація сучасної педагогічної теорії та практики управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій серед усіх суб'єктів навчально-виховного процесу передбачає утвердження нових моральних цінностей, впровадження таких здоров'язбережувальних технологій в системі післядипломної педагогічної освіти, які б позитивно впливали на осмислення діяльності педагогічних працівників, формування концептуальної ідеї формування здоров'язбережувального простору навчального закладу, що повинно стати наріжним каменем здорового генофонду українського народу.

Перспективою авторських наукових розвідок передбачається запропонувати програму підготовки педагогічних працівників до раціонального управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в системі післядипломної педагогічної освіти, що стане у нагоді в закладах освіти різних типів.

1.5. Здоров'язбережувальний контент й механізми формування професійного іміджу науково-педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі

Останнє двадцятип'ятиріччя засвідчило, що сучасна освітня політика держави є полісуб'єктною, діяльнісною, системною, послідовною, науково обґрунтованою, міжнародно узгодженою. Водночас останні роки характеризуються появою нових можливостей, пов'язаних із істотною активізацією міжнародної співпраці в освіті та науці, зростанням їх відкритості світовим нововведенням, прийняттям європейського вектору розвитку. Сучасний етап розвитку цивілізації

на планеті Земля змінює життя та здоров'я людини. Темпи соціальних, технологічних, екологічних, кліматичних змін щорічно зростають. Збереження здоров'я людини є постійним об'єктом економічних, психологічних, педагогічних і медичних досліджень на всіх етапах їх розвитку. Увага до здоров'я громадян з боку владних структур є показником благополуччя та досконалості устрою суспільства. Зрозуміло, що зазначене знаходиться не тільки під впливом екології, техносфери, соціальних особливостей регіону, а ще й особистого ставлення людини до власного здоров'я. Вищезгадане вимагає від Homo sapiens швидкої адаптації до нових явищ в його житті та діяльності. Настав час коли збереження здоров'я генофонду українського народу виступає на перше місце у формуванні професійного іміджу педагогічних працівників, зокрема керівників закладів освіти будь-якого рівня акредитації. Потреба сучасних закладів освіти в педагогічних кадрах із високим рівнем професійної підготовки, спроможних організувати здоров'язбережувальну діяльність, зумовлює актуальність досліджуваної нами проблеми, передбачає глибоке осмислення змісту, виховних і навчальних можливостей впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір країни. Стратегічна мета освітніх реформ, визначена у контексті Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. За вектором відповідальності держави в цьому документі 13-тим із 14-ти напрямів названо освіту.

У Проекті Закону України «Про освіту» (Стаття 21 «Освіта дорослих як складова навчання впродовж життя») представлено визначення освіти дорослих як усіх форм здобуття та видів після завершення формальної освіти задля особистісного розвитку та професійного зростання через оновлення, розвиток і набуття нових знань, умінь та навичок; складової навчання впродовж життя.

Розглядаючи проблеми створення позитивного іміджу в системі післядипломної освіти в сучасній Україні, необхідно окреслити їх зв'язок з необхідністю подолання інертності, фрагментарності у здобутті педагогічними працівниками знань у системі післядипломної педагогічної освіти, коли їх

головною метою виступає не поповнення й оновлення професійних знань, умінь і навичок, вдосконалення професійного іміджу педагогічних працівників різних категорій, а не лише надання формальних знань і отримання свідоцтва чи сертифікату про підвищення кваліфікації. З огляду на зазначене перед вітчизняними педагогічними працівниками різних категорій постає важливе завдання – створення власного позитивного професійного іміджу, що дає змогу бути справжнім лідером і педагогом-наставником для всіх суб'єктів освітнього простору. На всіх етапах розвитку суспільства людство постійно прагнуло до забезпечення особистої безпеки та збереження життя і здоров'я в системі «людина – середовище існування». Під час комплексу негативно діючих суспільних, природних явищ і процесів життєдіяльності людини згадана проблема досі залишається актуальною. За дослідженнями американського Національного інституту проблем здоров'я і професійної безпеки (NIOSH), у наш час більше 35 млн осіб начелення у всьому світі страждають на клінічну форму синдрому хронічної втоми.

Емоційне вигорання – це синдром, який розвивається на тлі безперервного впливу на людину стресових ситуацій і призводить до інтелектуальної, душевної і фізичної перевтоми та виснаження. У Міжгалузевій Комплексній Програмі «здоров'я нації» на 2002–2011 роки наведено дані про те, що впродовж останнього десятиліття в Україні середня очікувана тривалість життя у чоловіків скоротилася на 2,4, а у жінок – на 0,9 року. Різниця тривалості життя в Україні і країнах Західної Європи становить для чоловічого населення 12,8, жіночого – 7,8 року. У структурі захворюваності переважають хронічні неінфекційні хвороби (серцево-судинні захворювання, злоякісні новоутворення, психічні та ендокринні розлади, алергічні прояви), що характеризуються негативною динамікою [155, С. 41–44]. Останнє двадцятиліття характеризується європейським спрямуванням освітньої політики України, а також позначається належним суспільним усвідомленням керівних кадрів педагогічних, медичних,

соціально-психологічних і гігієнічних закономірностей створенням навчальних закладах здоров'язбережувального середовища для всіх його суб'єктів.

Трактування поняття «імідж» тісно пов'язане з поняттями образу людини, враження або уявлення про нього, з тим, як він уявляє себе з усіх позицій сучасного соціуму. Імідж у перекладі з англійської «image» (від латинського «imago») означає «образ», «статуя» (ідол), «подоба», «метафора», «ікона». У розмовному мовленні найбільш уживаним етимологічним визначенням терміну «image» є слово «образ». Семантичне тлумачення за психолого-педагогічними дослідженнями термін «image» – це «образ», яке розглядається як сукупність не лише «матеріальних» «видимих» характеристик суб'єкта, але й «ідеальних», «невидимих» його характеристик [181]. Формування індивідуального іміджу педагога ні є явищем стереотипізації будь-яких моделей професійної поведінки, але є прийняттям їх як символів успіху чи невдачі педагогічної діяльності. Базуючись на розумінні екоорієнтування, здоров'язбереження, самозбереження мають загальні й конкретні методики конструювання індивідуальних іміджів у педагогічній сфері. Розглядаючи поняття імідж як педагогічне явище можна стверджувати – це позитивний результат довгої спільної праці керівництва і персоналу закладу освіти. Імідж складається з зовнішнього образу (одягу і речей, міміки, поз і жестів) і внутрішнього образу, який неможливо побачити, але який відчувається й впливає на сприйняття людини оточуючими (вміння правильно будувати спілкування, позитивні якості особистості, вміння розуміти людей і вміння справляти враження). Ряд учених доводять, що Імідж педагога – це думка про колегу у групі людей в результаті сформованого в їхній психіці образу цієї людини, котра виникла внаслідок прямого їхнього контакту з або внаслідок отриманої про людину, або інформації від інших людей.

До теперішнього часу накопичено значну кількість відомостей, які за різними аспектами висвітлюють особливості сприйняття постаті педагогічного працівника. У той же час, у педагогічних і соціально-психологічних науках поки відсутній науково-обґрунтований вимірювальний інструментарій індивідуального

іміджу педагогічного працівника, не обґрунтовані базові умови його спрямованого формування загального іміджу освітнього закладу, установи.

Володіння методиками управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій, які є виміром ефективності індивідуального іміджу та ґрунтуються на методах узгодженості/неузгодженості групових оцінок і самооцінок, а також алгоритмі конструювання індивідуального іміджу педагогічного працівника, що дозволяє підвищити авторитет керівника та посилити його вплив на всіх учасників освітнього процесу. Впровадженням здоров'язбережувальних технологій якісно впливає на індивідуальний імідж педагогічного працівника та є проекцією його особистості, котрий функціонує у процесі соціальних комунікацій, де в зашифрованому вигляді відзеркалюються основні психічні процеси (рівень тривожності, рефлексорного копіювання, емоції тощо, причому такий шифр виявляє себе у вигляді символів на рівні елементарних зовнішніх проявів: постава, мова, міміка, інтонації, тембр голосу). Ефективність індивідуального іміджу керівника впливає в цілому на успішність педагогічної діяльності всіх суб'єктів освітнього простору. Загальний Імідж закладу чи установи – це ставлення раціонального або емоційного характеру до діяльності суб'єктів освітнього процесу, що виникає у психіці групи людей на основі образу. Сформованого в результаті сприйняття ними тих чи інших характеристик досліджуваного об'єкта. Професійна діяльність зі створення іміджу виступає компонентом будь-якої професійної діяльності, пов'язаної з інтерсуб'єктною взаємодією (в професіях типу «людина – людина», «людина – колектив», «людина – великі соціальні групи»), володіння методиками управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій, сприяють підвищенню продуктивності основної професійної діяльності суб'єктів і поліпшенню їх акмеологічних характеристик.

Таким чином, ступінь оволодіння методиками здоров'язбережувальної діяльності зі створення іміджу обумовлює ступінь професіоналізації суб'єкта у сфері основної професійної діяльності. З іншого боку, здоров'язбережувальна діяльність щодо створення іміджу може виступати як різновид самостійної

управлінської діяльності. В педагогіці, а також у ряді інших наук, «імідж» отримав своє визнання. Прагнення педагогічного працівника бути особистістю, котрий створює свій власний професійний імідж, спонукало до появи нової галузі знань іміджелогії – педагогічної іміджелогії. Формування забарвленого стереотипу відчуття образу педагога сьогодні стає завданням сучасного керівника. Адже, при формуванні іміджу керівника закладу освіти його якості, риси органічно переплітаються з усіма властивостями, які притаманні педагогу. Перехід політики модернізації національної освіти розпочато у 2014 р., коли новий погляд на якісний рівень і суспільну роль освіти зумовили: а) революція гідності; б) підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. Зазначений період характеризується входженням на засадах Болонського процесу із створенням Європейського простору вищої освіти прийнято інноваційний всесвітній освітній простір. Закон України «Про вищу освіту», а у 2015 р. у контексті формування Європейського дослідницького простору – прогресивний Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». У 2015-2016 рр. розглядався Парламентом і опрацьовувався проект Закону України «Про освіту», підготовлено інші акти освітнього законодавчої бази національної освіти.

Беручи безпосередню участь у модернізації законодавства освітньо-наукової сфери, вчені України працювали на випередження, з урахуванням світових тенденцій. У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні В. Г. Кремень зазначає, що у державній освітній політиці пріоритетними стають орієнтири щодо. людиноцентризму (екоцентризму, здоров'яцентризму), особливо коли життя обтяжено соціально-економічною кризою, зумовленою сучасним тероризмом що призвела до масового переміщення дорослих і дітей, навчальних закладів і наукових установ, інших ускладнень, які гальмують забезпечення якості та доступності, конкурентоспроможності й ефективності, інтеграції в європейські та світові простори вітчизняної освіти і досліджень, періодичного національного і міжнародного моніторингу (моніторинг від англ. monitor – наставляти, радити, контролювати, перевіряти), комплексного аналізу

стану і перспектив розвитку освіти. В усьому світі впровадження в навчальні предмети основ здоров'я вважається інноваційним підходом. Від підготовки педагогічного працівника, відповідно до посадових вимог, які регламентують впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір, залежить формування гармонічної у фізичному, інтелектуальному та духовному аспекті особистості молодого українця. Чомусь у нашому політикумі вважається, що людина повинна бути здоровою та забезпеченою в далекому майбутньому, а чому люди цього часу не мають бути щасливими та здоровими сьогодні? Коли наші законодавці звітуються чи говорять про суспільні проблеми, то тільки в останню чергу згадають про здоров'я нації, про профілактику захворювань і тому подібні нагальні проблеми сьогодення.

Власне освіта є одним з найважливіших засобів, основи якої мають такі складові: а) освіта є основою для корисної участі в житті суспільства; б) освіта є основою для розуміння того, що таке здоров'я, а також для правильного вибору способу життя. Особливістю враження населення під час різноманітних катастроф (техногенних, екологічних, суспільних) є поява миттєвих масових утрат, які вимагають проведення невідкладних заходів наприклад, надання першої долікарської допомоги, до якої повинно бути підготовлено й навчено населення, котру повинна вміти надавати кожна людина, зазначене вимагає ґрунтовних знань власного організму, механізмів проходження фізіологічних процесів, уміння спостерігати за станом свого здоров'я. Сьогодні важливим є профілактика негативних явищ як от: суїцид, створення агресивних молодіжних субкультур, рання проституція, агресія, ігроманія, наркоманія, підлітковий пивний алкоголізм, травмування на дорогах. Наприклад, туберкульоз, епідемію якого вже понад 15 років не вдається приборкати в Україні, називають соціальною хворобою бідних країн. Найчастіше він уражає соціально дезадаптовані верстви населення – бездомних, ув'язнених, мігрантів, біженців. Провокує недугу низький рівень життя, неповноцінне харчування, погана екологія.

Зазначене дає підстави особливо актуалізувати питання про створення

здоров'язбережувального середовища, а це вимагає нової якості освіти. Концептуальним ядром теорії здоров'яорієнтування держави виступає положення про переорієнтацію правової держави на особистість, її відповідальність за добробут, безпеку і розвиток і благополуччя усіх громадян. Функція освіти структур не повинна обмежуватися турботою лише про на рівні дитиноцентризму піклуватися про всі верстви населення, тобто має бути спрямованою на все суспільство, враховувати весь спектр вимог і потреб людини.

Подолання негативного явища деперсоналізації припускає профілактику цинічного ставлення до праці й об'єктів своєї праці. У педагогічній сфері деперсоналізація характеризується бездушним, негуманним ставленням до здобувачів освіти, батьків, колег. Контакти з ними стають формальними, знеособленими, негативні установки можуть спочатку мати прихований характер і виявлятися у внутрішньо стримуваному роздратуванні, яке з часом проривається назовні і призводить до конфліктів. Редукція професійних досягнень – це виникнення в педагогічних працівників відчуття некомпетентності у професійній сфері, усвідомлення невдачі в ній. Сьогодні зростає конкуренція на ринку освітніх послуг, посилюється боротьба за лідерство отримання більшого числа абітурієнтів, престиж свого диплома – все вказане стимулює до засвоєння спеціальних методик удосконалення професійної діяльності педагогічних працівників, яка міцно пов'язана з долею людини: з її здоров'ям, життям. Звідси впливає завдання формування особистісних морально-ціннісних якостей педагогічних працівників різних категорій, уміння створювати педагогічні умови для трансформування спеціальної інформації про збереження здоров'я в коло всіх учасників навчального процесу, в молодіжне середовище [26, С. 38]. Головне, формування їх готовності до навчання молоді розумінню цінності людського життя, осмисленню способів виживання на практичному ужитковому рівні. Інакше наукові та професійні принципи навчання вступають у суперечливу взаємодію з суспільством. вказане спостерігається в освітньому просторі країни сьогодні. Тому освіта, віддзеркалюючи соціально-економічні запити, стає вагомим

ресурсом у відносинах ринкової конкуренції, які пришвидшують інноваційний поступ [26, С. 112].

Таким чином, сучасного педагогічного працівника характеризує поєднання рис керівника, координатора, коуча, фасилітатора, тьютора. Згадане виразно позначилося на професійному іміджі, він став більш індивідуалізованим. Зазначене робить проблему формування іміджу сучасного педагога в освітній практиці закладів освіти актуальною та вимагає пильної уваги не тільки з боку тих, хто його розробляє та сприяє формуванню, а й тих, хто хоче бути успішним у своїй професійній педагогічній діяльності. Україна як член Євробюро ВООЗ згідно з міжнародним документом «Політика досягнення здоров'я для всіх у ХХІ ст.» взяла на себе обов'язок здійснювати політику формування здорового способу життя населення, особливо молоді. Відповідно до цього пріоритетним завданням системи освіти в Україні є виховання людини в дусі відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності.

Введення у науковий обіг поняття «здоров'язбереження», з одного боку, має вже певну історію, а з іншого, в сучасних умовах реформування вищої освіти в Україні, докорінних суспільних змін, розвитку інформаційного суспільства методологія згаданої парадигми потребує нового осмислення й оновлення. Адже саме методологія становить основу раціональних дій з досягнення результату. За визначенням Філософського енциклопедичного словника – «методологія – система принципів і засобів організації і побудови теоретичної та практичної діяльності». У зв'язку з тим, що здоров'язбережувальний підхід із дискретного перетворюється в іманентну якість, є системоутворювальним елементом сучасної освіти, слід оновити та доповнити концептуальні засади, закономірності та принципи теорії і практики згаданого системного явища.

Здоров'язбереженню в освіті як мультитехнологічному процесу, притаманні риси культуровідповідності, міждисциплінарності, соціальності, системності, ситуативності, інтегративності, надпредметності, практико-орієнтованості та інші.

Тому, наріла необхідність, в розробці нового наукового знання і прикладної ролі здоров'язбережувальних аспектів його використання для практики закладів освіти для формування загального іміджу всіх суб'єктів освітнього простору. У сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства спостерігаються тенденції характерні для ринкової економіки, облік яких необхідний у роботі закладів освіти нашої країни. Перша з тенденцій - це розшарування соціальних верств суспільства, яке призводить до диференціації закладів освіти (державні, спеціалізовані – заклади з пріоритетним здійсненням одного або декількох напрямків розвитку молоді: інтелектуального, художньо-естетичного, іноземні мови, приватні, комерційні, гімназії, ліцеї, університети). Таким чином, сучасні заклади освіти багатофункціональні, різнотипні, вільні у виборі пріоритетного напрямку освітньої діяльності, процесу та використання освітніх програм. Друга тенденція, полягає у виникненні нової категорії споживачів, які використовують послуги індивідуальних педагогів, позначається конкуренція в сфері надання освітніх послуг. Просування України до європейської спільноти, передусім до європейських стандартів, потребує визначення нових вимог до керівників, зокрема наявності у них, крім вищої педагогічної освіти, принаймні, рівня магістра за спеціальностями «Менеджмент організацій», «Адміністративний менеджмент» або «Державне (галузеве) управління» залежно від того, для виконання яких функцій готується той чи інший фахівець з урахуванням оволодіння комплексом необхідних теоретичних знань у галузі економіки та сучасного менеджменту в освіті, що опановуються впродовж спеціальної професійної підготовки за відповідними напрямами. У цілому проблема утримання на педагогічній роботі висококваліфікованих кадрів дедалі загострюється. Погіршився і, за оптимістичними оцінками, становить лише 80–85 % рівень працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей. Комплексною проблемою є професійна орієнтація і професійний добір на педагогічні спеціальності. Такий підхід в освітній сфері як цілісного, синтетичного

напрямку пізнання життя людини в світі і забезпечення для неї здорових умов існування і діяльності утверджує Всесвітня організація охорони здоров'я.

З-поміж кадрових проблем освіти є підготовка керівників навчальних закладів та їх резерву. У 2015 р. у навчальних закладах України працювало близько 55 тис. Керівників та їхніх заступників, зокрема 11,5 тис. завідувачів дошкільних закладів, 36,6 тис. керівників та їх заступників загальноосвітніх закладів, 2,6 тис. керівників та заступників керівників професійно-технічних навчальних закладів. Водночас частині з них бракує управлінських компетентностей. Отже, професійний імідж – складне психолого-педагогічне явище, а тому в перспективі вимагає докладних досліджень, як особистісний феномен, і як явище створення колективного образу. Перспективи дослідження іміджу вбачаємо у поглибленому вивченні конкретних сфер іміджеутворювальної діяльності в контексті здоров'язбережувальної практики, яка тісно пов'язана з формуванням найбільш соціально запитуваних типів іміджу та виробленням науково-практичних рекомендацій для конкретного типу іміджу.

Теоретичний аналіз дозволяє зробити узагальнення щодо суттєвої модернізації вимагає процес навчання на всіх рівнях освіти в контексті ідеї залучення до самоосвіти всіх суб'єктів: тих, хто вчиться, і тих, хто навчає. Традиційна проблема – навчити вчитися, за необхідності навчатися впродовж життя – набуває інноваційного змісту. Здатність учитися як ключова компетентність, що визначена Радою Європи й Європейського Союзу, є обов'язковою умовою сучасного навчання, самонавчання й адаптації людини до життя.

Наднаціональною рамкою, що окреслює орієнтири освітньої політики країни в умовах результату - та злагодозорієнтованості сучасного світу, є якість і результативність, справедливість і рівність, що, зокрема, визначають сучасну стратегію ЄС у галузі освіти у документі «Освіта і професійна підготовка 2020» (2009 р.), характеризують освітні реформи у країнах ОЕСР (2015 р.) та США.

Наголошення на необхідності використати в комплексі нормативно-правову базу, соціально-економічне стимулювання, державну систему безперервного

навчання у здійсненні державної політики формування здорового способу життя виділяє «Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України» з-поміж інших документів як найбільш досконалий в теоретичному вимірі Національної доктрини розвитку освіти, а також на вимогах документів ЮНЕСКО, Міжнародної організації співробітництва й розвитку освіти, МОП (Рекомендація про статус учителів, 1966 р.; Доповідь міжнародної Комісії з освіти ЮНЕСКО для XXI століття, 1996 р.; Всесвітня доповідь з освіти ЮНЕСКО, 1998 р. тощо), які наголошують на необхідності фундаменталізації професійної підготовки педагога, її безперервності, гуманістичної спрямованості, демократизації, всебічності та варіативності.

Теоретико-методологічною основою наших наукових розвідок стали філософські, соціально-психологічні та педагогічні концепції вітчизняних і зарубіжних авторів, які склали гносеологічне ядро нашого дослідження та дозволили обґрунтувати феноменальний вплив управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в освітній простір на імідж педагогічного працівника і загальний імідж закладу освіти. В основу наших наукових розвідок взаємодії упровадження здоров'язбережувальних теоретико-прикладних аспектів у формування іміджу педагогічного працівника ми заклали концепцію іміджу на основі гуманітарної складової, які були запропоновані вітчизняними та зарубіжними вченими. Наприклад, у контексті нашого дослідження стали праці ряду дослідників щодо психолого-педагогічної теорії з проблеми пізнання людини людиною, сприйняття індивідуальних і вікових особливостей особистості. Розроблені проблема формування іміджу знайшли відображення в багатьох роботах сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців, Проте, незважаючи на значну увагу вчених у галузі педагогіки до означеної проблеми, все ж окремі її кардинальні питання залишаються нерозв'язаними [79, С. 13].

Дисертаційні дослідження Марусинця М. М. щодо професійної рефлексії вчителів, який довів, що іміджелогія базується на рефлексології. У межах цього напрямку в іміджелогії досліджується при вивченні самосвідомості, самовизначенні

педагогічного працівника як суб'єкта у власному уявленні про себе, коли визначаються внутрішні орієнтири та способи розмежування «Я» і «не Я», коли самоменджмент стає сама для педагогічного працівника об'єктом управління та основним засобом саморозвитку, умовою та способом особистісного професійного зростання. Ускладнення завдань освіти надає особливого значення вивченню ролі іміджу, як одного з професійно важливих якостей сучасного освітянина. У зв'язку з цим актуалізується роль нової галузі теоретичного і прикладного знання, яким є іміджелогія. Об'єктивними умовами її актуалізації в сучасному суспільстві з'явилися. По-перше, теоретична значущість – це не тільки розробленість основних умов і закономірностей формування іміджу, його структурних компонентів, а також використовуваних при цьому засобів і методів. По-друге, це практична корисність іміджелогії, що обумовила її надзвичайну популярність в різних сферах людської діяльності та професійний попит. Зміни в системі здоров'язбережувальних, естетичних і моральних цінностей відводять іміджелогії все більш значуще місце. У зв'язку з цим, здоров'язбережувальний компонент іміджу педагогічного працівника, належить не остання роль. «Подібне породжує подібне», зауважує професор Гаррі А. Зазначене положення особливо актуально в розв'язанні проблеми осмисленні самої цінності життя. Поступово згадана галузь знань набуває певну самостійність і респектабельність. Однак, публікації різних порад: допомоги і, навіть, наукових монографій, виникнення комерційних послуг з іміджіровання, обумовлюють існування іміджелогії поки ще на емпіричному рівні пізнання. Використання її досягнень відбувається стихійно, не цілеспрямовано, без системи знань і вивчення особливостей іміджу, як невід'ємної частини професіоналізму в певній сфері діяльності. У науковій літературі існує багато визначень іміджелогії як науки. На думку ряду вчених, іміджелогія – це наука про функціонування, систематизацію та впровадження у свідомість споживача знакових замінників інформації про носіїв визначених атрибутів. У Словнику С.У. Гончаренко, іміджелогія – це звернений до кожного, заклик бути привабливим і вміти нести

світло людям. Вона сприяє зовнішньому прояву глибинної потреби людини бути гідною особистістю [78, С. 124]. Прикладна іміджологія в системі освіти змістовно розкриває питання про те, якими якостями та ознаками повинні володіти учасники (керівники) педагогічного процесу для самоствердження в колективі.

Якиманська І. зазначає, що іміджологія – це полісистема різних знань і умінь, а її інформаційний банк складає дані таких дисциплін, як психологія, педагогіка, етика, соціологія, риторика, театральна режисура, акторська майстерність, косметологія, дизайн одягу [181]. При розробці ідеології іміджології як науково-практичного напрямку та навчального предмету необхідно звернутись до семантики поняття. Головне призначення іміджології – науково обґрунтувати та створити привабливий імідж, збудувати моделі достойної поведінки в різних життєвих ситуаціях. Іміджологія у загальному розумінні слова – це наука про імідж. Як наука про сприйняття людини іншими людьми, іміджологія приваблює увагу до особистості. Як зазначає С. Болтівець, «...розвиток особистості полягає в організації та інтегруванні людиною свого внутрішнього світу. Це шлях до себе, шлях самопізнання та самоусвідомлення.

У зарубіжній фаховій літературі, присвяченій проблемам дослідження іміджу, З. Фрейдом А. Адлером, К. Роджерсом, К. Левіним дозволили використовувати в нашому дослідженні методики управління впровадженням здоров'язбережуваних технологій психолого-педагогічній теорії та концепції, котрі розкривають природу та поведінку людини в суспільстві. В основу досліджень з проблеми невербальних сигналів особистості були використані праці ряду зарубіжних дослідників (М. Люшера, Апіза, А. Штангля, С. Квилл, Х. Рюкле). У виявленні науково-методичних умов впливу іміджу керівника закладу освіти на процес становлення іміджу особистості педагога використані праці класиків вітчизняної педагогіки Макаренко А. С., педагогічна техніка, Сухомлинського В. А. про виховання в дітях почуття гідності, здорового способу життя.

У контексті нашого дослідження Г. Щедровицький визначав як діяльність зі встановлення відношень між зв'язками об'єктів, що здійснюється через

рефлексивний вихід і складається з п'яти етапів: зупинка, фіксація, об'єктивація, обговорення, символізація. На думку Г. Щедровицького та його послідовників, пояснення всіх специфічних проявів рефлексії можливе на основі схеми так званого рефлексивного виходу, коли індивід виходить зі своєї позиції «діяча» у нову, зовнішню рефлексивну позицію щодо діяльностей, котрі вже виконувалися, і задля майбутньої діяльності [84, С. 87]. Суттєвої модернізації освіти вимагає процес навчання на всіх рівнях освіти в контексті ідеї залучення до самоосвіти всіх суб'єктів: тих, хто вчиться, і тих, хто навчає. Традиційна проблема – навчити вчитися, за необхідності навчатися впродовж життя – набуває інноваційного змісту. Здатність учитися як ключова компетентність, яка визначена Радою Європи й ЄС, є обов'язковою умовою сучасного навчання, самонавчання й адаптації людини до життя. Компетентнісна модель освіти на перше місце висуває не процес, а результат навчання, виражений у термінах компетентностей людини, і такий, що піддається оцінюванню за концепцією вимірюваної якості. Використання її досягнень відбувається стихійно, не цілеспрямовано, без системи знань і вивчення особливостей іміджу, як невід'ємної частини професіоналізму в певній сфері діяльності. Серед резервів, в удосконаленні професіоналізму педагогічних працівників різних категорій, особливий науково-дослідний інтерес, представляє вивчення феномена іміджу керівника закладу освіти і базових умов його спрямованого формування. До теперішнього часу накопичено значну кількість відомостей, які за різними аспектами висвітлюють особливості сприйняття постаті педагогічного працівника. Назріла необхідність, в розробці нового наукового знання і прикладної ролі здоров'язбережувальних аспектів його застосування у практиці навчальних закладів. У той же час, у науці поки недостатньо розроблений та науково-обґрунтований вимірювальний інструментарій індивідуального іміджу педагогічного працівника, не обґрунтовані базові умови його спрямованого формування умінь створювати здоров'язбережувальне освітній простір, що якісно впливає на загальний імідж закладу, установи.

Здоров'яспрямована діяльність педагогічного працівника у формуванні індивідуального іміджу розпочинається з минулого досвіду діяльності як матеріал для аналізу, а професійну діяльність – як імідж суб'єкта, котрий ще проектується. Таке вміння передбачення через знання є ще однією рисою характеристики формування професійного іміджу педагогічного працівника. Наразі виникає кооперація між різними видами здоров'ятворчої, здоров'язбережувальної, здоров'яорієнтованої діяльності. Так, розвивається нова процесуальна сторона діяльності, створюючи складніші структури. Тобто йдеться про комплекс рис професійного іміджу, які виникають за певних умов, необхідних для поєднання різних видів діяльності, що передбачає формування таких рис іміджу як от: усвідомлення, логічно нормоване знання на міждисциплінарному рівні, доцільне й своєчасне прийняття доцільних рішень, проведення управлінських конультувань.

Інтелектуальний напрям досягнення сучасного іміджу педагогічного працівника передували дослідження ряду вчених педагогів, психологів наприклад, дослідження проблематики продуктивного мислення як одиниці розумових дій (В. Давидов, Ю. Кулюткін, І. Семенов, С. Степанов); метакогнітивної парадигми дослідження мисленевих процесів (М. Холодна).

Аналізуючи зазначені дослідження ми створюючи здоров'язбережувальну складову моделі формування у педагогічних працівників індивідуального професійного іміджу віднесли такі ознаки:

1) «пізнавальну», реконструктивну, коли в змісті знання відтворюється перебіг дії, що передували організації здоров'язбережувального освітнього простору;

2) «критичну», що має на меті аналіз причин утруднення, невдачі в дії, яка реально виявилася або можуть виявитися;

3) «нормативну», коли конструюються або коригуються способи дії, нормативні вимоги до дії, а дотримання вимог тлумачиться як форма активного особистісного переосмислення фахівцем того чи іншого змісту своєї індивідуальної свідомості, необхідного для успішного професійного іміджу індивідуальної та колективної діяльності.

Інтелектуальний напрям, педагогічний працівник виявляє умови та основи системи власних знань і критичне мислення, набуває здатності критично ставитись до того як мислить, знає те, що знає, вміє пояснювати будь-яке педагогічне явище. Формування іміджу в згаданому випадку спрямоване на осмислення успішності просування всіх суб'єкт освітнього простору в змісті проблемної ситуації і на організацію здоров'язбережувальних позицій, що перетворюють елементи цього змісту методик управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій. Завдяки таким діям відбувається усвідомлення, аналіз, контроль і регуляція суб'єктом інтелектуальної діяльності процесу своїх критичних думок, що безпосередньо входять до розуміння шляхів розв'язання завдань, проблемної ситуації. Тож є мислення, що надає впевненості у висновках, спирається на розкриття причини й обґрунтовані твердження, що природними стимулами такого мислення є проблеми й утруднення в життєдіяльності людини, тобто коли виникають проблемні ситуації. Учений уважав, що завдяки згаданому виявляється ставлення людини як до власних думок, ідей, так і до ідей інших, які сприймаються нею, а в процесі критичного мислення усвідомлюються нові факти, що підтверджують або спростовують досліджувану ідею.

Відповідно до особистісного напрямку процесуальна сторона знань розглядається як результат осмислення власної життєдіяльності (В. Васильєв , Н. Гуткіна, О. Хайянен); як фундаментальний механізм самопізнання та саморозуміння (В. Знаков, М. Келесі, І. Кон, С. Максименко, С. Рубінштейн); розвитку особистості (І. Бех, М. Боришевський, Ф. Баррон, В. Семиченко, Л. Шнейдер). Особистісний підхід до створення індивідуального іміджу спрямованого на самоорганізацію через осмислення педагогом себе та своєї мислительної діяльності загалом як способу існування свого цілісного «Я». При цьому задіяні афективно-потребнісна сфера та «Я»-людини, а також здійснюється дослідження власної самосвідомості. Якиманська І. вважає, що не тільки знання чи розуміння суб'єктності самого себе, а й з'ясування того, як інші розуміють його емоційні, мислительні, особистісні реалії. Коли змістом цих уявлень є предмет спільної діяльності, розвивається

особлива форма взаємодії – предметно-рефлексивні стосунки. У складному процесі особистісного розуміння діяльності, вважає вчена, діють щонаймеш шість позицій, які характеризують взаємне віддзеркалення суб'єктів: сам суб'єкт, який він є у діяльності; суб'єкт, яким він бачить самого себе; суб'єкт, яким його бачать інші, і ті ж самі три позиції, але з боку іншого суб'єкта [181].

За досліджуваним напрямом здійснюється аналіз рефлексивних феноменів у структурі спільної діяльності (М. Марусинець, В. Недоспасова, А. Перре-Клермон, М. Савчин). Зокрема, розглядається феномен групової взаємодії (Л. Григоровська, М. Найдьонов, Л. Найдьонова [177, С. 9]; вивчаються рефлексивні закономірності організації комунікативних процесів (В. Біблер, О. Бодальов, Л. Петровська).

Наявність іміджу – явище символічної природи, що містить та передає певну інформацію про людину з метою впливу на оточуючих, зокрема, інформацію про те, яка поведінка відносно носія іміджу прийнятна, якої поведінки можна чекати від нього самого та яку соціальну роль він виконує. Така позиція знайшла підтвердження в працях Г.Тимошко, які визначає імідж як «загальне враження, яке керівник закладу справляє на оточуючих. Воно складається з того, як ви представляєте свої ідеї, як поведетеся в суспільстві, як одягаєтеся, що говорите і що робите...» [84, С. 35].

Найбільш широке розуміння іміджу можна побачити в книзі Д. Доті «Пабліксіті и паблік рілейшнз». Як пише автор, імідж – це «все, що має хоч якесь відношення до компанії і товарів, що пропонуються нею, та послуг»...

Розвиток технології PR відносять до 60-х – початку 70-х років 20-го сторіччя. Структури і технології PR займають важливе місце у формуванні стратегій у сферах міжнародних відносин. Зокрема, у сфері зовнішньої політики, технології та стратегії PR формують програми, концепції і взаємозв'язки між державами, які допомагають досягти взаєморозуміння, компромісу і суспільної гармонії.

Один із засновників PR професор Кембриджського університету Сем Блек визначив поняття PR наступним чином: Public relations – це мистецтво і наука досягнення гармонії за допомогою взаєморозуміння на основі повної і достовірної

інформованості. Класичне визначення PR: Public relations – це спеціальна система управління інформацією з метою поширення інформаційної продукції через засоби масової комунікації для спрямованого формування бажаної громадської думки. І в тому, і в іншому випадку PR використовують об'єктивні закономірності функціонування масової свідомості і традиційні відносини між суб'єктами комунікації [84, С. 80]. У діловому світі досить широко використовується так звані PR – послуги, які полягають у формуванні громадської думки (іміджу) щодо тих чи інших фірм через організацію рекламної діяльності, публікації в пресі, виступи по радіо і телебаченню, виставки, ярмарки, презентації та інші заходи [84. С. 85]. Головною метою публік рілейшнз у сфері освіти завжди є формування іміджу організації як надійного партнера, постачальника високоякісних і потрібних послуг на вітчизняному та світовий ринок.

На думку вітчизняних учених І. Посохової та О. Казачінер, на ринку надання освітніх послуг між навчальними закладами України поступово з'являється та посилюється конкуренція. Найбільш жорстка конкуренція існує між так званими комерційними навчальними закладами, адже наявність достатньої кількості платоспроможних здобувачів освіти є неодмінною умовою їх виживання. Проблема підвищення власної конкурентоспроможності є актуальною і для тих навчальних закладів, що фінансуються за рахунок державного бюджету.

В 60-ті роки ХХ ст. на Заході теорія іміджу була сприйнята як протидія рекламній діяльності конкурентів. Її сутність, обґрунтована визнанням фахівцем реклами Д. Огівлі, обумовлена тим, що для успішної реалізації товару, чи послуг, важливіше створювати у свідомості споживача їх позитивний образ, ніж надавати інформацію про його окремі специфічні властивості. Теоретичне і практичне висвітлення проблеми створення іміджу закладів освіти передбачає звернення до комплексу численних досліджень з психології, педагогіки, культурології, управління освітою та інших. Таким чином розгляд змісту робіт, які відносяться до теорії пізнання людьми один одного, виконаних знаними вітчизняними та зарубіжними психологами, педагогами останнім часом, дозволяє

чітко побачити певні тенденції, що характеризують розвиток зазначеного напрямку. Спираючись на теорію формування людини як суб'єкта праці, пізнання і спілкування, розвитку особистості в процесі діяльності та спілкування, проаналізуємо основні положення процесу пізнання людини людиною з урахуванням його вікових, індивідуальних та професійних особливостей. Теоретичні основи цього процесу знайшли найбільш повне відображення, в першу чергу, в працях таких відомих вітчизняних педагогів і психологів, як К. А. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьєв, А. А. Бодалев, А. Н. Леонтєв, Б. Ф. Ломов, В. М. Мясичев, С. Л. Рубінштейн та багатьох інших.

Проблема формування професійного іміджу педагогічного працівника, іншими словами, людини, здатної до постійного самоаналізу, самоконтролю, самоменеджменту, виявлення реальних чинників власного життя є дуже складною та ще недостатньо дослідженою.

Модернізаційні процеси в українській освіті є продовженням реформи 1990–1992 рр., в перші десятиліття ХХІ століття дозволили істотно просунутися як в розв'язанні економічних і технологічних завдань, так і в постановці нових освітніх завдань, які відповідають вимогам часу. Оновлення завдань зажадало від керівників освітніх систем різного рівня і педагогів нових технологічних рішень, уведення нововведень, активної інноваційної діяльності, формування інноваційних освітніх практик. Таким чином, модернізація вітчизняної освіти нині ставить перед педагогічних працівників будь-якої категорії нові завдання, розв'язання котрих вимагає оперативного формування нових освітніх практик і поширення найбільш успішних. По суті найбільш значущим є вміння педагогічних працівників транслювати в освітній простір у нових суспільних умовах, організовувати та впроваджувати здоров'яорієнтовані, здоров'ятворчі та здоров'язбережувальні технології [7, С. 45]. Але зазначене, як усе нове, викликало ряд суперечностей. Наприклад, з недосконалістю освітніх практик, недостатньою розробленістю та слабкою теоретичною обґрунтованістю методик управління впровадженням досліджуваних технологій; сферами професійної

діяльності педагогічних працівників та недосконалістю професійної підготовки; формально задекларованим інтенсивним розвитком підготовки педагогічних працівників і фрагментарно реалізованими в педагогічній практиці екстенсивними підходами, що виявляються у відсутності дієвої системи критеріїв і показників якості індивідуального іміджу сучасного педагогічного працівника, здатного до самоосвіти з фахової підготовки. Зазначене якісно впливає на сформованість їхнього особистого іміджу і, загалом, іміджу установи чи закладу. У зв'язку з вищезгаданим особливого значення для педагогічних працівників набувають такі риси професійного іміджу: гнучкість, здатність адаптуватися до соціальних змін, готовність до успішного вирішення професійних завдань у нових умовах, сформованою здоров'язбережувальною професійною компетентністю [7, С. 87].

Серед резервів, у вдосконаленні професіоналізму педагогічних працівників різних категорій, особливий науково-дослідний інтерес, представляє вивчення феномена іміджу керівника закладу освіти і базових умов його спрямованого формування. Головним у створенні ефективного професійного іміджу, тобто такого уявлення про педагогічного працівника в освітній сфері, суспільстві, яке допомагає їй успішно розв'язувати наступні завдання: а) досягати самоповаги та внутрішнього комфорту; б) просуватись угору соціальними та професійними сходами; в) покращувати професійні результати.

Вихід педагогічних працівників у метаплан професійної діяльності здійснюється або через виявлення щодо неї зовнішньої позиції, або через усвідомлення норм, вихідних абстракцій і категорій критичного (kritike-аналіз) мислення. Методична культура допомагає поповненню у здоров'язбережувальній діяльності вміння відбирати раціональні методи, конкретні методичні прийоми, що забезпечують її відтворення серед усіх учасників освітнього простору. Однак ігнорування представниками цього напрямку особистісно-сміслового та здоров'язбережувальних аспектів і творчих можливостей усіх учасників освітнього простору в цьому процесі передбачає розв'язання проблем, які виникають

перед суб'єктом, лише в репродуктивному та ретроспективному плані, ми вважаємо що вказане звужує потенціал індивідуальної моделі іміджу педагогічного працівника.

Положення про те, що особисті іміджі формуються під впливом соціальних тисків і визначаються соціальним алгоритмом відтворення духовно-моральних ціннісних орієнтацій. В цілому, в результаті наукових досліджень визначені тези, котрі знайшли такі свої підтвердження: а) іміджева поведінка педагогічного працівника безпосередно пов'язана з прагненням до професійного успіху; б) мотивація до конструювання іміджу виникає на певному рівні тривожності в результаті природного прагнення до психологічної захищеності.

Таким чином, доведено обумовленість здоров'язбережувального типу індивідуального іміджу рівнем мотивації, а також прагненням особистості до досягнення соціального і професійного успіху. Рядом учених розроблено оригінальну методику вимірювання рівня ефективності індивідуального іміджу педагога, що дало можливість сформулювати головні вимоги до здоров'язбережувальної технології як конструкта професійного іміджу педагогічного працівника. Навчальні заклади всіх типів та форм власності змушені докладати чимало зусиль для того, аби залучити до навчання в них якомога більше учнів. Серед них досить важливу роль мають відігравати заходи зі створення та підтримання привабливого іміджу закладу, до формування якого великих зусиль докладає його керівник із властивим йому позитивним іміджем.

Наявність іміджу – явище символічної природи, що містить та передає певну інформацію про людину з метою впливу на оточуючих, зокрема, інформацію про те, яка поведінка відносно носія іміджу прийнятна, якої поведінки можна чекати від нього самого та яку соціальну роль він виконує. Така позиція знайшла підтвердження в працях сучасних науковців, які визначає імідж як «загальне враження, яке керівник закладу справляє на оточуючих. Воно складається з того, як ви представляєте свої ідеї, як поведіться в суспільстві, як одягаєтеся, що говорите і що робите...» [32,с.69].

Особливе значення у формуванні іміджу організації має імідж її першої особи – «лідера організації». Саме від керівника в основному залежить прийняття важливих рішень, а також те, як сприйматиметься заклад освіти чи установа громадськістю. Так, імідж керівника є одним з основних чинників формування загального іміджу навчального закладу. Керівнику належить бути центром формування та підтримки гармонійних відносин у колективі. Це можливо лише в тому випадку, якщо йому властивий високий рівень власної організаційної культури а саме: поведінка в колективі та управлінські рішення, що не суперечать одне одному; приваблива зовнішність та зібраність сприяє дотриманню ділового етикету, який у свою чергу є проявом професіоналізму та толерантного ставлення до підлеглих [84, С. 48].

За результатами багатьох наукових досліджень професійного іміджу педагога вихідною позицією при цьому постають реальні люди зі своїми потребами, цінностями, думками та прагненнями. Нинішній керівник повинен бути «діалогістом». Поняття «керівник-діалогіст» і є тією зерниною, яка містить у собі енергію, здатну трансформувати в освітній простір України відповідно до вимог ХХІ століття. Це, перш за все, особистість, яка здатна працювати в команді, робити акценти на партнерстві та співпраці. На наше глибоке переконання, створення позитивного образу керівника закладу повинно здійснюватися за трьома основними напрямками у його професійній діяльності:

- соціально-економічній сфері діяльності керівника закладу.
- технологічній сфері професійній діяльності керівника закладу.
- організаційно-управлінській професійній сфері діяльності керівника закладу.

Сучасному педагогічному працівнику, керівнику закладу бажано знати, що особистий імідж не призначають, а працюють над ним. Згідно з думкою ряду вчених, програма створення позитивного іміджу керівника може складатися з таких етапів. Перший етап – пізнання себе. Перед тим, як створювати якийсь певний імідж, необхідно об'єктивно оцінити свої особисті дані, що включають у себе й фізичні показники. Другий етап – визначення педагогічного портрету в

зовнішньому образі. Характер, темперамент, риси особистості керівника – усе це має значення для створення позитивного образу закладу. Третій етап – відповідність іміджу керівника тій життєвій і професійній ролі, яку він собі обрав. Четвертий етап – домогтися відповідності фізичного та психологічного стану та зовнішнього вигляду: здоровий вигляд, одяг, зачіска, манера розмовляти.

У нашому дослідженні ми врахували зростаюче значення у формуванні іміджу керівника набуває розвиток його власної організаційної культури, що уособлює перш за все стосунки з колективом, які визначають більшість параметрів іміджу організації: це і підвищення мотивації праці працівників, їх кваліфікації, демократичність в управлінні, розвиток зворотного зв'язку керівництва, у тому числі і через анкетування, уміння діяти у різних кризових ситуаціях + приймати своєчасні та доцільні рішення тощо.

Враховуючи достатньо великий перелік якостей, ми зробили спробу додати до моделі ще кілька ознак та їх систематизувати. До ознак особистісного спрямування, виходячи зі специфіки педагогічної діяльності та наших попередніх діагностичних досліджень, можна віднести: інтелектуальний потенціал, цілеспрямованість, рішучість, емоційність, силу волі, відвертість, наявність почуття гумору, оптимізм, інтуїцію в ухваленні рішень; до ознак професійно-спеціалізованих відносимо володіння ораторським мистецтвом, уміння уникати конфлікти, уміння сперечатися, відповідність обіцянок вчинкам, хазяйновитість, працьовитість, відкритість у спілкуванні, вміння взаємодіяти з органами влади, вміння підбирати і керувати кадрами, професійний досвід; визначені ознаки, що об'єднують популярність, респектабельність, частоту згадування в засобах масової інформації, правильний спосіб життя, прихильність до спорту, дбання про охорону праці, збереження здоров'я інших, сімейність, зовнішній вигляд, матеріальний добробут; щодо технологічних ознак, які можуть відобразити різні конкретні методичні прийоми та методи, то варто зазначити, що вони й нині залишаються недостатньо дослідженими та є суто індивідуальними.

У своїх дослідженнях деякі вчені досліджували складові успіху керівника сучасного навчального закладу. Їхні наукові розвідки підтверджують вищезазначену думку, що позитивний імідж навчального закладу, насамперед залежить від його керівника, і що керівник має постійно забезпечувати нову якість навчального закладу, усвідомлюючи, що в основі методик управління впровадження здоров'язбережувальних технологій змінюватиметься характер діяльності міжособистісні стосунки членів колективу. Наприклад, конгруентність (лат. *congruentia* – відповідність, узгодження) – знання світу та почуттів батьків учнів, педагогічного колективу працівників їдальні. технічних працівників учнівського колективу, сприйняття себе в ролі «учня», вчителя, тобто особистості, яка розвивається, має право на помилку; діяльність «тут і тепер», сприйняття усього спонтанного в комунікативній ситуації;

Таким чином, провівши широкий спектр досліджень значущості особистісної компоненти у складі іміджу керівника закладу, із безлічі особистісних якостей, рис особистості, які є основою професійного успіху керівника, найбільш суттєві: домінантність; впевненість у собі; емоційну врівноваженість; стресостійкість; креативність; прагнення до нових досягнень; підприємливість; відповідальність; надійність; незалежність; товариськість. Зупинимося на них детальніше.

У ході досліджень, узагальнивши розглянуті вище підходи та власний практичний досвід у цьому напрямі, вважаємо, що професійний імідж керівника закладу освіти має ряд особливостей розвитку: багатогранність, системність, об'єктивність, унікальність, неоднорідність, адаптивність, соціальність та економічний характер. Ми виділяємо такі фактори та показники успішності керівника навчального закладу: лідерство, адаптованість, особиста стабільність, наявність команди однодумців, уміння її створювати, володіння основними функціями освітнього менеджменту, репутація, оптимальна відкритість, рейтинг успішності керованого навчального закладу, міжнародний авторитет, стан роботи в умовах змін. На рис. 1 ми узагальнено надали орієнтовний

іміджирований діалог-полілог у процесі формування професійного іміджу педагогічних працівників у здоров'язбережувальному просторі.

Рисунок 1. – Іміджований діалог-полілог у процесі формування професійного іміджу педагогічних працівників

Керівник-лідер повинен уміти змінювати себе та розвиватися з часом, тобто адаптуватись до ситуацій, набувати умінь гнучко і швидко пристосовуватись до будь-яких змін у суспільстві, не допустити, щоб вони розчавили його. У нашому дослідженні визначені наступні критерії успішного розвитку позитивного іміджу керівника закладу. Адаптованість виражає критерій лідера, спроможного знайти і проаналізувати свої здоров'язбережувальні підходи і здатності, виявити свій потенціал, навчитися діяти по-іншому у нестабільній чи неадекватній ситуації.

Особиста стабільність – наступний критерій успішного розвитку позитивного іміджу керівника закладу освіти. Вона виражається стійкою мораллю, твердістю духу і вмінням тримати дане слово за будь-яких ситуацій.

Наявність команди однодумців і вміння її створювати – ще один критерій успішності керівника, який формує працездатний, згуртований єдністю мети щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій у діяльність колективу, керівника соціально зрілого, готового до сприйняття демократичних форм управління, сприйняття підлеглих як особистостей, яким властиві як позитивні, так і негативні особистісні якості. Показники критерію володіння основними

функціями менеджменту керівники завжди демонструють у процесі здійснення здоров'язбережувальної управлінської діяльності, реалізуючи посадові компетентності. Критерій оптимальної відкритості характеризує успішність керівника в умінні забезпечувати доцільні умови переведення соціально-педагогічної системи у якісно новий стан постійного розвитку, впровадження здоров'язбережувальних інновацій в умовах реформування освіти.

Критерії успішного розвитку позитивного іміджу керівника виражаються через позиціонування, тобто визнання громадськістю його громадянських якостей, які ми деталізували. При цьому враховується не лише майстерність керувати, а й людський фактор, взаємовплив керуючої та керованої підсистем, продуктивна ділова взаємодія з оточуючим соціумом, в основі якої – прийняття і схвалення здоров'язбережувальних цілей закладу освіти, постійна підтримка та покращення контактів з різними громадськими організаціями, референтними соціальними групами. Здоров'язбережувальний підхід зосереджує увагу на інноваційному потенціалі суб'єктів освітнього простору, які саморозвиваються й самоактуалізуються через почуття дотичності та особистої відповідальності за розв'язання навчально-професійних завдань.

З метою активізації таких процесів бажано створювати своєрідне здоров'язбережувальне середовище, конструювання якого передбачає досягнення позитивного стилю міжособистісних стосунків суб'єктів освітнього простору, організацію різноманітних навчально-професійних ситуацій, що потребують професійної рефлексії, створення в колективі умов, які стимулюють рефлексивно-інноваційну активність на всіх етапах навчального процесу, зокрема на етапі контролю через оцінювання та самооцінювання.

Методика управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у професійно-педагогічну підготовку педагогічних працівників різних категорій висуває особливі вимоги як до її змісту, так і до методів, засобів, організаційних форм, які мають бути методами самопізнання, самовизначення, самореалізації, сприяти забезпеченню розуміння та взаєморозуміння усіх суб'єктів навчально-

виховного процесу, їхній співтворчості як необхідних і достатніх умов гуманності та ефективності навчання. Особливо яскраво зазначені вище відмінності виявилися у відповідях педагогічних працівників у таблиці 1 щодо розуміння сутності терміна «професійний імідж» та шляхів його формування.

Таблиця 1 – Динаміка розуміння терміна «професійний імідж» керівників закладів освіти до і після формувального експерименту (кількість досліджуваних, у %)

Контингент досліджуваних	Розуміння терміна «професійний імідж»							
	відсутнє		неправильне		частково правильне		повністю правильне	
	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
Експериментальна група	19,1	0,0	19,1	4,3	31,9	55,3	29,8	40,4
Контрольна Група	19,6	15,2	15,2	17,4	34,8	32,6	30,4	34,8

Як випливає з результатів наведених у табл. 1, переважна кількість педагогічних працівників-керівників закладів освіти експериментальної групи після формувального експерименту виявила частково правильне (55,3 %) та повністю правильне (40,4 %) розуміння педнання понять «здоров'язбереження» та «професійний імідж», натомість у контрольних групах кількість таких педагогічних працівників становила 32,6 % та 34,8 % відповідно ($p < 0,01$).

У табл. 2 нами наведено узагальнені результати конкретної управлінської діяльності задля впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір закладу освіти дослідження проведені у закладах освіти, м. Кам'янське, Дніпропетровської області.

При цьому розкрито суть і наведено базові критерії рівнів конкретної управлінської діяльності задля впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір закладу освіти.

Таблиця 2 – Рівні конкретної управлінської діяльності задля впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір закладу освіти

Повного керівництва	Здійснюється в детальному визначенні мети, завдань, формулюванні гіпотези та складанні програми діяльності створення здоров'язбережувального середовища закладу, району, міста; постійному контролю в процесі його проведення та оформленні моніторингових досліджень і звітних матеріалів.
Часткового керівництва	Проявляється у визначенні загального алгоритму здоров'язбережувальних дій: мети, завдань і плану, переліку додаткових джерел інформації; спостереження за діяльністю всіх суб'єктів і корекції їх навчально-пізнавальної на міждисциплінарному рівні в діяльності у навчально-виховному процесі .
Повного консультування	Здійснюється у визначенні здоров'язбережувальних завдань, надані додаткових джерел інформації; поради до корекції практичних чи творчих дій всіх учасників освітнього простору; здійснюваних колективом на міждисциплінарному рівні
Часткового консультування	Проявляється тільки у постановці загальних контурів завдань; консультування на етапі узагальнення результатів, здійснення навчально-пізнавальної і надані порад методичної та практичної діяльності у навчально-виховному процесі .

У табл. 3 ми висвітлили вплив рівнів управлінської діяльності щодо здоров'язбережувального спрямування у діяльності всіх учасників освітнього простору. Зазначені результати табл. 3 стали передмовою створення орієнтовної моделі Характеризуючи різні моделі ППО, будемо дотримуватись наступного їх тлумачення іміджу керівних кадрів.

Модель (фр. model – зразок) – уявна або матеріально-реалізована система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта. Модель має бути адекватною, тобто відповідати реальній дійсності

за основними, суттєвими властивостями, параметрами. Тож ці результати ми врахували в орієнтовній структурно-логічній моделі експериментальної системи формування професійного іміджу педагогічного працівника.

Таблиця 3 – Вплив рівнів управлінської діяльності щодо здоров'язбережувального спрямування

Рівень	Зміст рівня
Феноменологічний	Передбачає здоров'яорієнтовану, здоров'ятворчу діяльність в освітньому просторі на міждисциплінарному рівні, з наявним описовим матеріалом та відомими фактами з проблем дослідження (спеціальними методами, засобами, статистичними матеріалами), однак з конкретним використанням наукової термінології. Цей рівень має пропедевтичне значення для початкового етапу включення педагогічних кадрів у дослідницьку діяльність управлінського спрямування.
Аналітико-синтетичний	Передбачає широке використання мови науки з обов'язковим елементарним поясненням певних фактів та визначення взаємозв'язків і їх наслідків для ефективного функціонування управлінських систем, що застосовуються. Цей рівень є базовим для формування у суб'єктів освітнього простору бачення наукової картини світу і розвитку творчих здібностей та самостійності у вирішенні управлінських проблем.
Прогностичний	Це найвищий рівень розвитку творчих здібностей, дослідницьких умінь і практичних навичок особистості керівника з професійного іміджу керівника. Характерною ознакою цього рівня є суто навчальні та соціально значущі системні дослідження управлінських об'єктів і явищ, які передбачають створення членами колективу прогностичних моделей подальшого розвитку здоров'язбережувального освітнього простору.

Основними концептуальними положеннями, що враховані в структурно-логічній здоров'язбережувальній моделі експериментальної системи формування професійного іміджу педагогічних працівника стали:

- створення здоров'язбережувального освітнього простору, в якому педагогічний працівник може успішно здійснювати акти самосприйняття, самостереження, самоопису, самовизначення, самоуправління з метою реалізації прагнення до самоактуалізації та саморозвитку;

- формування знань у суб'єктів освітнього процесу про фактори здорового способу життя.

- формування стилю критичного мислення в умовах активного управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій серед усіх суб'єктів освітнього простору тих, хто навчається, у творчому процесі, розв'язання проблемних ситуацій та їх аналізі.

- врахування індивідуально-особистісних особливостей здоров'яорієнтовного, здоров'ятворчого мислення педагогічних працівників в управлінні процесом формування професійного іміджу;

- розвиток здоров'яоцінних умінь у поєднанні зі складовими професійного іміджу (аксіологічний, когнітивний, емоційно-оцінний, операційно-технологічний, особистісний), враховуючи критерії, показники, рівні сформованості.

До найбільш значущих якостей для моделі іміджу сучасного педагогічного працівника його ефективної професійної педагогічної діяльності слід віднести: ввічливість, вдумливість, вихованість, ерудованість, передбачливість, уважність, витримку, гнучкість поведінки, гуманність, щирість, діловитість, скромність, дисциплінованість, шанобливе ставлення до думки інших, тактовність, культуру мови, прагнення до самовдосконалення, почуття гумору та інші.

Тому в орієнтовній структурно-логічній моделі експериментальної системи формування професійного іміджу педагогічного працівника формування професійного іміджу виокремлюється змістове та організаційно-методичне забезпечення. Здійснюючи управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в освітній простір закладів ми намагались, у процесі експериментальної діяльності, звернути увагу педагогічних працівників на формування в учасників практичної діяльності на усвідомлення значущості

професійного здоров'я для успішного іміджу; формування здоров'язбережувальних мотивів поведінки і потреби в збереженні професійного здоров'я, інтересу та позитивного емоційного ставлення до здоров'ятворчої діяльності; особливості, труднощі педагогічної діяльності, фактори, що негативно впливають на професійне здоров'я в процесі здійснення педагогічної діяльності, професійне самовиховання, саморозвиток, саморегуляцію; самопізнання, діагностиці психологічних і психофізіологічних особливостей педагогічних здібностей, професійно важливих якостей, і тих, що необхідні для успішної здоров'ятворчої діяльності, формуванні аутопсихологічної компетентності; формуванні педагогічної спрямованості, професійної самосвідомості; допомозі в успішній адаптації молодих фахівців до умов педагогічної діяльності; визначенні початкового (вихідного) рівня їх професійного здоров'я. Сучасному іміджу педагогічних працівників притаманні нові, інноваційні вектори розвитку, які загалом обумовлюються процесами глобалізації. Зазначимо, що переважна більшість сучасних дослідників підкреслюють, що глобалізація сучасного культурного розвитку суттєво ускладнює завдання наукового розуміння як самого феномена іміджу, так і його функціональної специфіки. На формування іміджу особистості впливають навички та схильності, потреби та інтереси, політичні погляди, професійні компетентності, моральні цінності, темперамент. Більш глибокого можна досягти засобами розробки питань щодо структури іміджу керівника навчального закладу, функцій і методів дії на його соціальне та активне формування загального іміджу закладу освіти.

Як видно із структурно-логічної моделі експериментальної системи формування професійного іміджа педагогічного працівника взаємодія процесів формування індивідуального іміджу керівника – одного із шляхів гуманізації освіти та підвищення ефективності методичної культури педагогічних працівників – є найбільш ваговою на сьогодні взаємодією, що безпосередньо впливає на імідж навчального закладу, а вказане, сприяє його конкурентоспроможності в сучасному соціумі. Важливі результати у нашому дослідженні ми отримали

щодо рівнів сформованості в учасників експерименту складових професійного іміджу і відобразили на рис. 1.

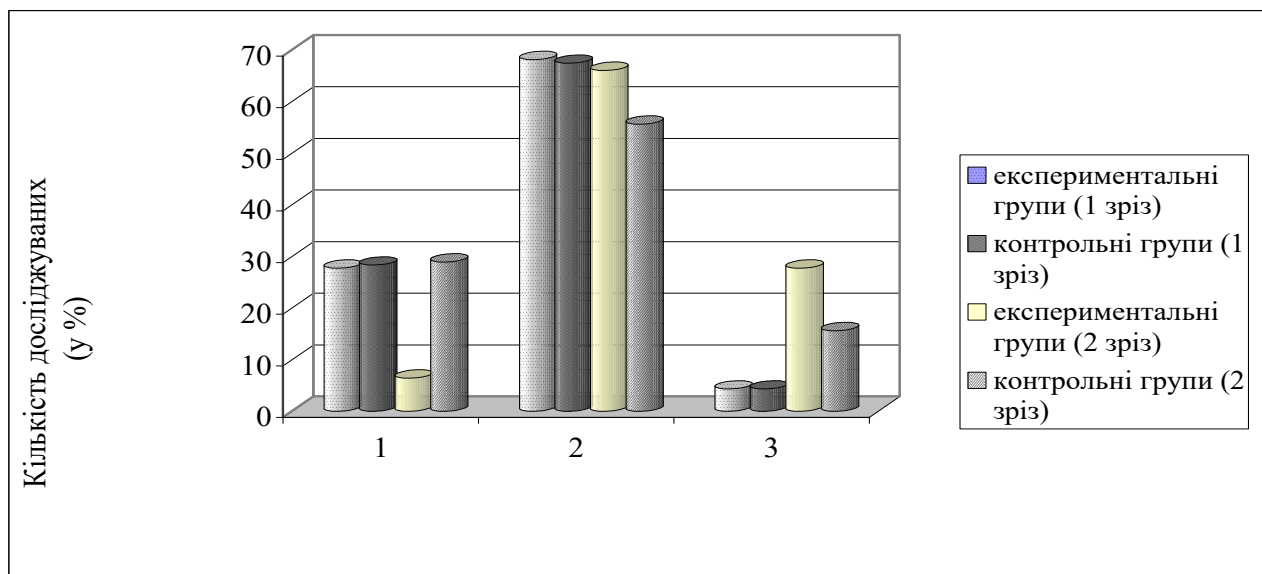

Рисунок 1. – Рівні сформованості складової професійно іміджу в експериментальній і контрольній групах педагогічних працівників після формувального експерименту: 1 – низький рівень, 2 – середній рівень, 3 – високий рівень

Порівняльний аналіз отриманих даних свідчить, що в експериментальних групах у результаті формувального експерименту зафіксовано статистично значущі відмінності ($p < 0,01$) між результатами першого та другого зрізів щодо рівнів сформованості складових професійного іміджу. З результатів рис. 1 видно, коли на початку формування в експериментальних групах лише 4,3 % досліджуваних виявили високий рівень сформованості складових професійного іміджу, то після експерименту таких педагогічних працівників стало вже 27,7 %, натомість кількість педагогічних працівників з низьким рівнем сформованості складових зменшилася з 27,7 % до 6,4 %. Водночас у контрольних групах статистично значущих відмінностей між результатами першого та другого зрізів зафіксовано не було. Так, можна стверджувати, що сформованість професійного іміджу, у свою чергу – це вектори методики управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в освітній простір, які примножують основні цінності і традиції

організації засобами підвищення ефективності діяльності всіх суб'єктів освітнього середовища. Під векторальними компонентами управління ми розуміємо систему поглядів, ідей, усвідомлених і реалізованих управлінцями та колективом навчального закладу у процесі його стратегічного розвитку. Важливим вектором розвитку загального іміджу установи чи закладу освіти є показником розвитку на засадах впровадження технологій здоров'яорієнтування, здоров'ятворення, здоров'язбереження. У процесі нашого дослідження ми дійшли таких висновків:

1) професійний імідж педагогічного працівника освітнього закладу – це поняття інтегративне, сукупність (система) знань, умінь, навичок, цінностей, переконань, норм поведінки та синтез особистісних, громадянських, організаційних, педагогічних, культурологічних й професійних якостей і компетентностей педагогічного працівника будь-якої категорії, необхідних для успішної організації управління закладом, а значить, для забезпечення якості освітнього простору.

2) доведено: професійний імідж знаходиться в ряду таких понять, як рейтинг, репутація, популярність, престиж, авторитет та ін. Якщо у практичній психології, іміджелогії та інших прикладних дисциплінах увагу зосереджено на проблемах соціальної перцепції, атракції, атрибуції, самомоніторингу, управління шляхом створення вражень від зовні привабливого образу об'єкта, то в педагогічній науці імідж цікавить з дещо інших позицій. Насамперед, задля управління важливо, як загальний імідж організації, соціальної чи професійної групи, а також імідж їхніх програм, цілей, планів впливає на якість виконання організаціями, колективами, цільовими групами своїх функцій, наскільки імідж впливає на статус педагогічного колективу, які комунікативні механізми можна задіяти, щоб створити адекватний (не обов'язково позитивний) імідж.

3) за результатами емпіричного дослідження констатовано, що в сучасних умовах професійної підготовки педагогічних працівників недостатньо забезпечуються формування як окремих складових, так і професійного іміджу в цілому.

Отримані дані різних аспектів ціннісного ставлення до педагогічної діяльності дають підстави стверджувати, що в більшості педагогічних працівників воно має складний і неоднозначний характер, який часто ускладнює формування його професійного іміджу.

При цьому високий рівень сформованості ціннісного ставлення до професійного іміджу виявлено лише в 17,2 % досліджуваних педагогічних працівників. Виявлено низький рівень знань про зміст професійного іміджу, засоби її формування у процесі навчально-професійній діяльності у переважній кількості.

Високий рівень знань за цим критерієм констатовано лише в 5 % досліджуваних. Причинами такої ситуації є недостатня орієнтація Інститутів післядипломної педагогічної освіти на різних етапах курсового та міжкурсового підвищення кваліфікації.

Помічено слабку вмотивованість до здобуття такого роду знань через побоювання щодо надходження від інших учасників навчального процесу негативної інформації про себе, що потребує спеціальної підготовки суб'єктів освітнього простору до взаємодії на принципах конструктивного зворотного зв'язку.

Констатовано недостатній рівень сформованості професійного іміджу у значної кількості керівників закладів освіти, тоді як високий рівень операційно-технологічного складника виявлено лише в десятій частини досліджуваних. Здебільшого керівники закладів мають низький або середній рівень знань і вмінь поєднувати методики управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій з професійним іміджем у педагогічних, ділових ситуаціях. Не розуміння оптимального рівня самоконтролю у міжособистісній взаємодії в освітньому просторі, переважно низький рівень умінь прогнозувати самоефективність як власну діяльність так і суб'єктів педагогічного колективу.

Результати впровадження системи формування професійного іміджу в діючу підготовку фахівців на засадах особистісно зорієнтованої парадигми освіти зумовили застосування відповідних підходів, а також принципів здоров'язбережувального навчання. Здійснене нами дослідження стану сформованості професійного іміджу засвідчило недостатню готовність багатьох керівників навчальних закладів до створення здоров'язбережувального середовища.

Емпіричні показники, отримані за результатами опитування педагогічних працівників, керівників щодо здоров'язбережувальних характеристик освітнього простору зафіксували, що найбільшою перешкодою у його створенні є недостатня увага до мотивації усіх суб'єктів освітнього процесу на здоров'яорієнтування, переважання авторитарних методик управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій, не вміння створювати комфортні умови навчальної взаємодії, закритість, застарілий альянс і стереотипність керівництва закладів освіти.

У подальших дослідженнях проблеми взаємодії методики управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій з професійним іміджем доцільно поглибити й доповнити існуючі знання про педагогічні умови, що забезпечують позитивну індивідуальну динаміку формування загального іміджу закладу освіти чи установи.

Важливим видається дослідження індивідуальних особливостей формування професійного іміджу педагогічних працівників інших спеціальностей як чинника їхнього професійного та особистісного розвитку, а також вивчення психолого-педагогічних чинників сприяння формуванню здоров'яорієнтованого освітнього простору, зокрема, у контексті відповідної підготовки викладачів вищої школи.

Становить інтерес і здійснення кроскультурного аналізу специфіки й закономірностей розвитку професійного іміджу педагогічної діяльності не лише в нашій країні, а й за її межами.

1.6. Механізми й інструменти державного управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору в умовах воєнного стану

Дегуманізація засад співіснування людей у соціумі, амбівалентність (від лат. *ambo* – обидва, водночас і *valentia* – сила, міць) – неузгодженість, суперечливість) культурних пріоритетів, які негативно позначаються на громадському здоров'ї. На сьогодні наявні непоодинокі елементи системи громадського здоров'я, що діють незлагоджено та потребують оптимізації існуючих ресурсів і суттєвого посилення процесуальної сторони державного управління ними. Державні механізми управління освітою у воєнний час мають важливе значення для соціально-економічного розвитку суспільства, наділяючи людей відповідними знаннями та вміннями, котрі формують здоров'яорієнтовні, здоров'ятворчі й здоров'язбережувальні компетентності для покращення життя всіх суб'єктів сфери освіти, зокрема управлінців, педагогічних кадрів, здобувачів освіти та їх батьків, інших працівників галузі.

У частині першій Конституції України зазначено: «Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом». У Статті 43 наголошується, що кожен має право на безпечне для життя і здорове довкілля та на відшкодування завданих порушень цього права шкоди. У Статті 50 Конституції України вказується, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. У Законі України «Про освіту» в статті 26 засвідчується, що забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у навчальних закладах покладається на їх власника або на уповноважений ним орган, керівника установи чи навчального закладу. Необхідність збереження людського капіталу в умовах глибоких суперечностей суспільного розвитку та глобальної економічної кризи ставить перед урядами різних країн завдання забезпечити розвиток молоді як здорової та освіченої частини суспільства. Наприклад, Мадридська конференція міністрів

охорони здоров'я європейських країн (1981) визнала освітній напрям пріоритетним для збереження та зміцнення здоров'я населення.

Згідно з Оттавською Хартією (ВООЗ, 1986), положеннями якої керується світове співтовариство, освіта з питань здоров'я і здорового способу життя – інтегральна частина політики, яка покликана зменшити вплив соціальних, економічних та екологічних нерівностей. Освіту в сучасних умовах визнають одним з найвагоміших чинників зміцнення здоров'я та забезпечення ЗСЖ молоді поряд із розвитком громад, політикою, законодавством (VII Глобальна конференція із зміцнення здоров'я, 2009) [105. С. 1–9]. Вказане свідчить про необхідність розв'язання суперечності між поставленим перед освітньою галуззю України завданням створити здоров'язбережувальний простір з урахуванням ефективного міжнародного та вітчизняного історичного досвіду, накопиченого в цій сфері. Виявлений рівень розробленості проблеми, її наукова та соціальна значущість нині стають особливо значущими.

Завдання, поставленої мети вимагають постійного моніторингу та оцінювання стану якості системи освіти, основа котрої базується на критичному й аналізуючому ставленні до освітніх і педагогічних явищ, необхідних для забезпечення ухвалення обґрунтованих державних механізмів прийняття управлінських рішень. Забезпечення освітньої трансформації здоров'язбереження має сприяти забезпеченню рівного доступу до якісної освіти, справедливості у розподілі ресурсів, підвищення ефективності та якості освітніх послуг за допомогою ефективної системи моніторингу й аналізу даних [223, С. 64–72].

Поняття «управління здоров'язбереженням» розкриває як специфіку різних механізмів державного управління, так і їх взаємодію. Як наслідок ми отримуємо синтезоване знання на міждисциплінарному, міжгалузевому рівні про створення освітнього здоров'язбережувального простору України процесу. Ідея запровадження терміна «здоров'язбереження» в освітнє поле та у педагогічну науку та формування напрямку державного управління здоров'язбереженням в Україні виникла як реакція на глобальні проблеми та загрози, що постали перед

людством. Реалізація цілей сталого розвитку – це своєрідна спроба закликати різні галузеві наукові еліти об'єднати зусилля задля вирішення глобальних проблем, спрогнозувати майбутнє людства, дати адекватні відповіді на виклики глобалізації, поєднати державний і суспільний потенціал, які переживають соціально небезпечний розрив. Таке забезпечення уможливлуватиме сучасні технології управління системою менеджменту освіти. Етимологічне пояснення терміну «менеджмент» походить від англійського слова «management» і дослівно перекладається як «управління», «завідування», «організація». Менеджмент (Education Management) представляє собою сукупність методів, принципів, засобів і форм управління організаціями з метою підвищення ефективності їх діяльності. Менеджмент як наука виник на Заході більше 70 років тому. Його засновниками є американець Ф. Тейлор і француз А. Файоль. Наприклад, Ф. Тейлор розглядав управління як «мистецтво знати точно, що належить зробити і як зробити це найкращим і дешевим способом. Для того щоб цього досягти, на думку Ф. Тейлора, необхідно здійснити чотири управлінські функції: вибір мети; вибір засобів; підготовка засобів; контроль результатів [192, С. 150]. Так, не випадково, в нашій країні (як і в усьому світі) інтенсивно розвивається така наукова дисципліна, як теорія управління (менеджмент). Саме вона продукує теоретичні та практичні знання, котрі застосовуються при вирішенні проблем управління на різних рівнях і різними вертикалями. Проте, серед дослідників немає одностайності у визначенні поняття «управління». Ми це поняття тлумачимо як особливий вид діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження та впорядкування її у межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління. Управління освітою є невід'ємною складовою управління соціальними системами, і з наукової точки зору його можна визначити як цілеспрямовану взаємодію керованої та керуючої підсистем щодо регулювання організації освітнього процесу з метою переведення його на вищий рівень розвитку.

У табл. 1 наведено орієнтовні компоненти механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору.

Таблиця 1 – Компоненти механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору

Функції державного управління здоров'язбережувальним контентом в освіті	Основні сфери здоров'язбережувальної діяльності управлінських кадрів	Перспективність здоров'язбережувальним цілей в освітньому просторі	Сфера застосування здоров'язбережувальних технологій
Інституційна: регулюючи, контролюючи, моніторинг, менеджмент	Нормативна: державні механізми, закони, декларації	Стратегічна: розвитку кадрового потенціалу як функції освітнього менеджмент. просуванні фахівців досвід, знання, вміння	Інноваційна: дистанційні
Планування: маркетингу, вибір логістики	Фінансова: бюджетне, позабюджетні надходження. розподіл коштів на засоби навчання, заробітна платня, розробка кар'єрограми персоналу	Оперативна: прийняття своєчасних і обґрунтованих і доцільних управлінських рішень, володіння управлінським інструментарієм	Інвестиційна: фінансово-бюджетна маркетингове управління. Логістичні консультування
Координація: мотивація, постановка цілей, своєчасне доведення завдань, роз'яснення державних механізмів	Кадрова: Формування готовності державних службовців до створення освітнього простору здоров'язбереження	Тактична: вибір технологій управління впровадженням здоров'язбережувального освітнього простору, доведення умов виконання	Інноваційна, соціальна проектна: досвід впровадження проектів, ідей, модернізація програм

Професійна кар'єра, як процес поєднання знань, умінь, навичок науково-педагогічного працівника рухається по лінії спеціалізації (поглиблення в одній,

обраній на початку професійного шляху лінії) або лінії транспрофесіоналізації (оволодіння досвідом, пов'язаним з розширенням інструментарію та особливостями освітньої галузі) [105, С. 1–9]. Перелік управлінських і посадових позицій в освіті віддзеркалює розвиток державного службовця досягнення ним певного професійного статусу, є структурною кар'єрограмою. Планування внутрішньо організаційної кар'єри державних службовців – один із напрямів планування розвитку кадрового потенціалу як функції освітнього менеджменту, орієнтований на визначення стратегії та етапів розвитку і просування фахівців.

Ефективність управлінських рішень цілком залежить від дієвості механізму відстеження, врахування й управління поточними змінами, незалежного визначення задоволеності споживачів і формування запитів. У дослідженнях Рябової З. В описується технологія здійснення маркетингового управління в освіті. Дається характеристика етапів реалізації маркетингового управління, обґрунтовується доцільність їх здійснення. Розкриваються особливості використання маркетингу в освіті. Автором проаналізовано етапи впровадження технології маркетингового управління в освіті, надана процесуальна характеристика маркетингової діяльності навчального закладу та поетапного досягнення результату управлінської діяльності. Корисними є поради щодо формулювання місії (мети діяльності) управлінців з урахуванням вимог ринку в освітньому просторі. За результатами проведених SWOT-аналізу, PEST-аналізу ринку освітніх послуг і ринку праці здійснюється формулювання місії державних службовців в освітньому здоров'язбережувальному просторі. Застосування цього механізму в освіті здійснюється на основі отримання суб'єктами управління певної інформації про стан внутрішнього й зовнішнього середовища навчального закладу, яку здобувають в результаті проведення відповідних маркетингово-моніторингових досліджень. Побудова системи управління освітою на їх основі є маркетинговим управлінням. Необхідність володіти маркетинговими комунікаціями (комплексом заходів інформаційної діяльності) і невідповідністю керівного складу закладів до їх здійснення.

На думку вчених, логістика відноситься до числа найбільш значущих наук XXI століття. Сьогодні фахівці, які володіють знаннями логістики, затребувані практично в усіх галузях виробництва і сфери послуг. Розумної реакцією на цю зростаючу потребу стало відкриття в освіті спеціальності «Логістика». Дослідження факторів внутрішнього впливу (ресурсів) навчального закладу здійснюється за допомогою SWOT-аналізу [193, С. 15].

У зв'язку з тим, що такий аналіз не містить економічних категорій, він має широкий спектр використання та є універсальним методом, який використовують у стратегічному плануванні діяльності будь-якої організації, зокрема й навчального закладу. Його сутність полягає в розподіленні чинників і явищ, які впливають на функціонування й розвиток навчального закладу, на чотири категорії: strengths (сильні сторони), weaknesses (слабкі сторони), opportunities (можливості) і threats (загрози).

Для визначення переваг і слабких сторін, зазвичай, здійснюють аналіз за такими напрямками: менеджмент організації (організаційна культура, філософія, мета, стратегія, мотивація працівників), маркетинговий аспект (потреби споживачів, пропозиції конкурентів, сегмент ринку, конкурентоспроможність закладу, просування освітніх послуг; комунікації), наукові дослідження та розвиток організації (новий зміст освіти, інноваційні технології, інформатизація), кадровий потенціал (вік, стаж, досвід, освіта, кваліфікація, мотивація, система неперервної освіти), матеріальна база (приміщення, обладнання та оснащення), фінансування (бюджетне, позабюджетні надходження).

Ми висуваємо ще одну парадигму державного управління, зокрема освітою, в перехідному суспільстві (конструктивний погляд, займає місце між другою і третьою парадигмами). Зазначене наголошує пріоритет спільної дії першої особи і підлеглих.

Рушійним фактором зазначеної парадигми розвитку такої управлінської системи є збалансовані державні механізми з урахуванням інтересів всіх її суб'єктів і підструктур. Такий підхід передбачає відмову від застарілого

адміністративно-командного альянсу, а вимагає врахування природовідповідної самоорганізації суб'єкта та об'єкта управління.

При цьому цільові функції управлінських структур і об'єктів управління сполучаються через процеси діалогічної адаптації, що здійснюються внаслідок регулювання цих функцій у ході полілогічного супровідного освітнього моніторингу.

Вказане сприяє поступовій зміні світоглядних позицій як державних службовців, так і керівників інших вертикалей, виконавців, створенню мотиваційної сфери всіх учасників організації, здійснення освітнього процесу, ступневому переходу до демократичних засад управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору [223, С. 64–72].

Зазначене є актуальним завданням ефективного модернізованого й осучасненого забезпечення та організації створенням здоров'язбережувального освітнього простору для навчання, розвитку та виховання молоді у системі освіти, що трансформується, формуючи нове ментальне ставлення з боку всіх зацікавлених сторін.

На основі аналізу та узагальнення досліджень освітнього маркетингу та його становлення в освіті можна дати характеристику як державному механізму, що забезпечуватиме конкурентоспроможність національної освіти, й визначити теоретико-методологічні засади його використання на практиці.

Завдання щодо збереження здоров'я в освіті відображено в низці вітчизняних документів, які стосуються освіти, насамперед, законах:

України «Про освіту»

«Про загальну середню освіту»

«Про вищу освіту»

Концепції розвитку післядипломної освіти в Україні

Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки та Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір».

Бажано зазначити, що неякісне державне управління освітою може мати далекосяжні негативні наслідки, серед яких ухвалення неправильних управлінських рішень щодо раціональної організації здоров'язбережувального освітнього простору.

На нашу думку, це має бути новий, стрижневий напрям, покладений в основу всіх видів державного управління. Адже державні механізми покликані своєчасно виявляти нагальні проблеми в розвитку суспільства, аналізувати їх, встановлювати причини виникнення, труднощі, суперечності та знаходити шляхи їх розв'язання. І однією з таких проблем є стан здоров'я людини та нації.

Проте показники цього стану включаючи тривалість життя, фізичні та психічні складові здоров'я, в Україні надто загрозливі.

Зазначене свідчить про нагальну необхідність переосмислення сутнісних засад розвитку суспільства як середовища буття і самореалізації людини, як системи міжособистісних комунікацій задля повноцінного, гармонічного, безпечного життя громадянина і соціуму.

Саме таке розуміння цінності життя і здоров'я людини має бути покладене в основу всієї системи соціального управління, гуманістичної політики демократичної держави.

Державне управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору стало необхідною передумовою збереження національного здоров'я країни в умовах пандемії COVID-19, туберкульозу, які є довготривалою та планетарною проблемою людства.

Таким чином, перспективою проведеного дослідження є впровадження здоров'язбережувальних підходів до суспільного життя на сьогодні суттєво розширюється, оскільки вплив вищезгаданих технологій управління різним вертикалями має системний характер.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ЗМІСТУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Механізми інтеграції інклюзивної освіти як модель здоров'язбереження людей з особливими потребами

Сьогодні бажане посилення ролі теорії та методології науки про управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору, впровадженням пріоритету здоров'я у навчання, фундаментальність знання рівними у формуванні умінь і навичок. Звісно, стимуляція навчання має поєднувати оцінювання успіхів у поточному навчанні та усвідомлення педагогічними кадрами зв'язку теорії зі своїм майбутнім, з практикою.

Необхідність забезпечення останнього різко підвищує вимоги до рівня викладання дисциплін, враховуючи міждисциплінарний зв'язок у виучуваному. Ретроспективний аналіз суперечностей між новим знанням і нормативним у навчальному процесі свідчить про посилення вимог, оскільки на певний консерватизм нормативу та самого способу викладання накладаються особливості сучасного моменту, тобто інформація, що змінює уявлення про світ. З іншого боку, за такої ситуації ускладнюється процес змін в освітньому просторі, оскільки, порівняно з політичними та економічними подіями навчання опиняється на периферії громадського життя. На пострадянському просторі впродовж останнього десятиріччя не відбувалося еволюції змісту навчання через послаблення соціального контролю з боку держави та громадськості, відсутність стимулів до змін у навчальному процесі, ідеологічний хаос і невизначеність. Ряд учених встановили невідповідність між знанням, яке існує у світі (а також методиками його здобування), і консервативним нормативним матеріалом спричинена ще й тим, що не все для нас із світового досвіду було доступним. На перешкоді, однак, стоять нерозвинені контакти між західними і вітчизняними вищими школами, фінансова скрута, мовний бар'єр та інші фактори.

Офіційне зняття інформаційних бар'єрів надає лише абстрактну можливість пізнання закордонного освітнього досвіду, оскільки не налагоджено систему трансформації, передачі інформації [256, 536 с.]. Перешкодою є фінансова ситуація, що унеможлиблює розвиток інформаційної бази науки та освіти, необхідність адаптації чужого досвіду на вітчизняному ґрунті, який не завжди сприятливий для безпосереднього використання цього досвіду, слабкість наукових зв'язків. Традиційно існує відстань у часі між досягненнями суспільства в науці та їх реалізацією в освіті. «Провідниками» в цій ситуації виступають механізми державного управління і організатори навчання (всі, хто має відношення до змісту навчання), керівні та педагогічні кадри.

В Україні наука менеджменту ще не завжди є правилом, але управління самоосвітою управлінських і педагогічних кадрів у міжкурсовий період, віддзеркалює недостатню увагу з боку керівників не сприяє усвідомленої «демократизації» їхнього мислення, критичності в оцінці змісту та методик алгоритмів організації здоров'язбережувального простору, розвитку аналітичності, відсутність міждисциплінарності що, безумовно, негативно позначається на процесах впровадження інноваційних технологій та формування відповідної готовності керівних кадрів закладів освіти.

Револьюційні політичні та економічні зміни початку 1990-х рр. радикально позначилися на змісті гуманітарних дисциплін, зумовили перегляд теорій, концепцій, завдань навчального процесу з орієнтацією на ринкові відносини, соціальний захист і національні особливості освіти водночас [59, С. 334; 246, С. 62–55]. Так, в економічних науках раніше ігнорувався раціональний шлях визначення ефективності виробництва через оцінку факторів виробництва, оскільки в основу цього методу, визнаного на Заході, покладено ринкові механізми діяльності. У праві сьогодні віддається перевага людині, її діяльності, правам і відповідальності, при цьому хоча б формально відкидається теза про пріоритет суспільних інтересів [52].

В історичних науках намагаються врахувати, відновити те, що замовчувалося. Революційні зміни позначилися не лише на гуманітарних, а й на природничих і технічних науках, оскільки змінилася інформаційна база, ідеологія не заважає науковцям, дослідникам, викладачам певні досягнення, напрями, сфери суспільних відносин, матеріальної культури, в які нині вигідно вкласти свій науковий потенціал [314, С. 336–340]. Зазначимо, що для навчальних закладів, які тепер мають можливість розвитку, і віддзеркалюють суперечності нашого суспільства з його поєднанням вчорашніх, сьогоднішніх і завтрашніх тенденцій.

Проблемами подолання кризових явищ у освіті займаються не тільки учені а й урядовці майже всіх країн світу, в тому числі й найбільш розвинених, а також експерти таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку та ін. Так, доповідь, підготовлена спеціальною групою міжнародних експертів Світового банку на чолі з А. Гамільтоном та А. Верспуром, містила окремий розділ під назвою «Криза вищої освіти», в якому, зокрема, констатовалося, що «в усьому світі ця галузь перебуває у кризовому стані» [320]. З перших кроків розвитку людства поняття «дитина – здоров'я – майбутнє» розумілося як умова існування біологічного виду, важливе еволюційне надбання, підкріплене на генетичному рівні низкою безумовних рефлексів, гормональними впливами.

Ставлення суспільства до збереження здоров'я дитини в кожен епоху відповідало поступовим етапам соціальної еволюції, розвитку цінностей і потреб, які відображали цивілізаційний прогрес людства. Вирішення проблеми щодо збереження здоров'я дітей є досить актуальним для сучасного українського суспільства, потребує ретельного історичного аналізу поглядів на здоров'язбереження в освіті, розгляду етапів розвитку, висвітлення наукового змісту, визначення категоріального апарату [12]. Глобальною світовою тенденцією є цифрова трансформація здоров'язбереження людей з особливими потребами в усіх сферах діяльності. Останні декілька років зазначене оголошено одним із провідних напрямів розвитку освіти України. Важливою складовою фізичної реабілітації є

здоров'язбереження людей особливими потребами, перетворень у соціумі є механізмом управління створенням здоров'язбережувального простору для дітей з особливими потребами є держава. Бажано зауважити, що цей процес є не простим і далеко не однозначним. Існує ряд досить відмінних між собою трактувань терміну «здоров'язбереження для людей з особливими потребами».

Спільним між цими трактуваннями є розуміння, що здоров'язбереження для дітей з особливими потребами є процесом, пов'язаним із фізичною реабілітацією, тобто впровадженням високотехнологічного екологічного приладдя, які використовують задля реабілітації, лікування, навчання, надання допомоги дітям з особливими потребами. Потреба сучасного закладу освіти в педагогічних працівниках із високим рівнем професійної підготовки, спроможних організувати здоров'язбережувальну діяльність в освітніх закладах, зумовлює вивчення даної проблеми, що передбачає глибоке осмислення змісту виховних і навчальних можливостей створення здоров'язбережувального простору. Як показала практика останніх десятиліть, науково-технічний розвиток не тільки не вирішив проблеми системи освіти, зумовлені традиційними проблемами змісту, сенсу, але й створив нові, викликані змінами суспільних відносин. В першу чергу, це криза інтелектуальної культури, зумовлена руйнацією гуманістичних традицій, зміною характеру соціальних комунікацій, відривом учнів від соціальної реальності. Очевидно, що традиційна система освіти потребує значних змін. Поступово такі зміни відбувається декілька останніх десятиліть. Новий рівень у розвитку засобів інформаційно-комунікаційних та соціальний розвиток планетарного значення людства свідчить про залежність цивілізацій від тих здібностей та якостей особистості, що закладаються в освіті та мають безпосередній вплив на спосіб життя та здоров'я громадян.

Вирішальним чинником, що визначає спосіб життя молоді, вітчизняні та зарубіжні дослідники науковці світу вважають, що соціально-історичні умови життєдіяльності спільноти якісно впливають здоров'язбережувальні аспекти, особливо людей з особливими потребами.

В сучасних умовах модернізації українського суспільства одним із стратегічних завдань є створення системи здоров'язбереження доступної для різних верств населення. узгодження відтворювальної та стимулюючої функцій усіх видів соціальних трансфертів, зокрема забезпечення реабілітації задля адаптації осіб, з особливими потребами, котрі втратили працездатність.

Поняття «здоров'язбереження» стало трактуватись більш широко, ніж просте попередження захворювання, в нього все частіше вкладається соціокультурний зміст: сучасні визначення здоров'язбереження наповнюють такі складові, як суб'єктивне благополуччя та зосереджена поведінка.

Інклюзія (від англ. inclusion – включення, залучення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Потребу збільшення участі відчувають насамперед ті, що мають фізичні чи ментальні порушення [272, С. 24–75].

Враховуючи важливість згаданих вище проблем ми пропонуємо розроблену реабілітаційну методику TREMASS у Центрі-лабораторії Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я для профілактики гіподинамії й захворюванні хребта для людей з особливими потребами.

Провівши дослідження, ми звернули увагу на такі аспекти:

створення ресурсних реабілітаційних центрів, шкіл для учителів, батьків які б здійснювали, в тому числі на базі спеціалізованих закладів освіти здоров'язбережувальну фізичну реабілітацію;

ознайомлюємо педагогічних працівників, батьків з умовами фізичної реабілітації дітей з особливими потребами, котрі брали б рівну участь у навчальному процесі незалежно від рівня здоров'я [124].

Таким чином, сьогодні на рівні інклюзивної освіти розв'язуються окремі педагогічні завдання, котрі враховують як послідовність професійної соціалізації педагогічних працівників, так і специфічні ознаки вікового й особистісного їх зростання.

2.2. Механізми соціалізації як здоров'язбережувальний аспект управління освітою

Управлінська здоров'язбережувальна діяльність у сьогоднішньому соціумі підлягає критеріям декількох умов, серед яких: відповідність загальній концепції державного управління; врахування соціально-психологічних закономірностей діяльності. Реформи, що відбуваються в суспільстві, у тому числі й у змісті освіти, впливають і на його мотивацію, на визначення основних цілей управління закладом освіти. Стосовно мотивації впровадження здоров'язбережувальної діяльності управлінських кадрів різних державних вертикалей доцільно виділити мотиви методологічного характеру (орієнтація на зміст) і мотиви з орієнтацією на мету управлінсько-методичного супроводу створення здоров'язбережувального освітнього простору, або мотиви досягнення паритету «ознайомлений або знаю, означає здоровий».

Останні можна поділити на дві групи. Перша стосується сьогодення закладу освіти: оцінки його практичного рівня (знань і колегами, важливість цього для нього самого. Друга – завтрашнього дня, тобто кінцевої мети навчання: обійняти певну посаду, включитися в цікаву роботу, мати пристойний заробіток, повагу людей. Пізнавальні мотиви тісно «взаємодіють» з мотивами досягнення кінцевої мети навчання. Мотиви першої групи – службові, ситуативні, частково штучні – формуються суб'єктами організації навчального процесу (система оцінок поточних успіхів) [8; 37, С. 27–30].

За адміністративно-командної системи ці мотиви-стимули були якщо не визначальними, тобто основними. Нині різко зростає значення успіхів у майбутній життєвій діяльності, які значно більшою мірою, ніж раніше, зумовлюються знанням, професійною підготовкою управлінських кадрів.

Сучасні проблеми освіти саме і стосуються цього змісту. Через зміст характеризується якість навчання, обсяг і суть інформації, відповідність набутих знань потребам сьогодення.

Навіть побіжний аналіз зарубіжної і вітчизняної наукової літератури про освіту управлінських кадрів останніх десятиліть свідчить, що більша її частина присвячена кризі цієї важливої галузі та пошукам шляхів і методів її подолання [52, с. 100; 31, 302 с; 312, 420 с.].

До індивідуалізованого рівня слід віднести саморозвиток та еволюцію світосприйняття особистості; усвідомлення себе як окремої творчої індивідуальності; соціалізацію та соціально-психічну адаптацію особистості до типових ситуацій її життєдіяльності; запровадження нової форми освіти – освіти здоров'язбереження упродовж життя; підвищення рівня виховання, культури та поведінки здоров'язбереження; усвідомлення людиною важливості особистого здоров'я; формування сучасного осмислення здоров'язбереження; розуміння та своєчасне подолання шкідливих звичок; самоорганізувати фізичну активність і здорове харчування; усвідомлення та вироблення, нових знань і вмінь для розповсюдження здоров'язбережувальних технологій; суспільне визнання і самовираження через різноманітні легітимні канали політичної участі, відповідальність перед державою і суспільством; вдосконалення механізму контролю.

Рябова З. В. вважає, що соціальна система має структуру (від лат. *structura* – устрій, розташування, порядок), під якою розуміють спосіб взаємозв'язку підсистем, компонентів, елементів системи, які взаємодіють в ній й забезпечують її цілісність [286; 293; 347].

Управління такою системою є складним утворенням. Підкреслимо, що провідною позицією в управлінні є отримання інформації про внутрішній стан керованої системи створенням здоров'язбережувального простору та характер зовнішніх впливів на неї; прийняття управлінського рішення.

Таким чином, підсумовуючи вище згадане, робимо висновок, що в стратегічних для системи закладів освіти України, документах і наукових дослідженнях ще недостатньо однозначного тлумачення поняття механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору.

2.3. Розбудова освітнього простору в Україні у контексті управління впровадженням концепту здоров'язбереження

2.3.1. Система механізмів державного управління освітніми змінами у сфері впровадження здоров'язбережувальних технологій

Національна освіта переживає складний етап свого стратегічного розвитку. Для врахування сучасних потреб суспільства до людства та задоволення їх освітніх вимог необхідним є визначення, моніторинг, корегування стратегічних пріоритетів і тактичних завдань розвитку галузі освіти. До сталого переліку хвороб офіційно додано клас «Розлади психіки і поведінки». Самостійно подолати питання збереження здоров'я людства, медицина не в змозі, тож вона повинна інтегруватися до освітньої діяльності, оскільки значна кількість «чинників ризику» має поведінкову основу, і саме система освіти може реалізувати профілактичні дії. Тому впроваджуємо питання здоров'язбережувальних технологій в освітній процес з метою збереження здоров'я усіх учасників освітнього процесу, працездатного населення; усвідомлення педагогічними, науково-педагогічними, керівниками усіх рівнів відповідальності за збереження власного здоров'я як суспільної цінності та здоров'я інших як перспективи подальшого розвитку країни. Окремі вчені розглядають здоров'язбережувальні технології як окрему частину педагогічної науки, зокрема В. Єфімова, яка описує уявлення щодо поняття «здоров'язбережувальні технології» у системі освіти [124, С. 57–60]. Як уже зазначалось у попередніх параграфах, необхідність суттєвих змін змісту навчання у закладі освіти зумовлюється створенням здоров'язбережувального освітнього простору для усіх її суб'єктів.

Накопичення інформації у ХХ ст. за своїми масштабами є революційною та вимагає певного узагальнення в навчальному процесі з суттєвими змінами в самій подачі інформації. Водночас фактологічна інформація зберігає певною мірою врахування значення як предметно-об'єктний світ ще недостатньо включає

здоров'язбережувальний контент в освітньому просторі. Звідси виникає проблема інформаційного забезпечення та труднощів у забезпеченні якості навчання без втрати ролі знання. Сьогодні бажане посилення ролі теорії та методології науки про управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору, впровадженням пріоритету здоров'я у навчання, фундаментальність знання рівними у формуванні умінь і навичок. Звісно, стимуляція навчання має поєднувати оцінювання успіхів у поточному навчанні та усвідомлення педагогічними кадрами зв'язку теорії зі своїм майбутнім, з практикою. Необхідність забезпечення останнього різко підвищує вимоги до рівня викладання дисциплін, враховуючи міждисциплінарний зв'язок у виучуваному [24, 432 с.].

Ретроспективний аналіз суперечностей між новим знанням і нормативним у навчальному процесі свідчить про посилення вимог, оскільки на певний консерватизм нормативу та самого способу викладання накладаються особливості сучасного моменту, тобто інформація, що змінює уявлення про світ. З іншого боку, за такої ситуації ускладнюється процес змін в освітньому просторі, оскільки, порівняно з політичними та економічними подіями навчання опиняється на периферії громадського життя. На пострадянському просторі впродовж останнього десятиріччя не відбувалося еволюції змісту навчання через послаблення соціального контролю з боку держави та громадськості, відсутність стимулів до змін у навчальному процесі, ідеологічний хаос і невизначеність [238, С. 91–93]. Ряд учених встановлюють невідповідність між знанням, яке існує у світі (а також методиками його здобування), і консервативним нормативним матеріалом спричинена ще й тим, що не все для нас із світового досвіду було доступним. На перешкоді, однак, стоять нерозвинені контакти між західними і вітчизняними вищими школами, фінансова скрута, мовний бар'єр та інші фактори.

Офіційне зняття інформаційних бар'єрів надає лише абстрактну можливість пізнання закордонного освітнього досвіду, оскільки не налагоджено систему трансформації, передачі інформації [256]. Перешкодою є фінансова ситуація,

що унеможлиблює розвиток інформаційної бази науки та освіти, необхідність адаптації чужого досвіду на вітчизняному ґрунті, який не завжди сприятливий для безпосереднього використання цього досвіду, слабкість наукових зв'язків. Традиційно існує відстань у часі між досягненнями суспільства в науці та їх реалізацією в освіті. «Провідниками» в цій ситуації виступають механізми державного управління і організатори навчання (всі, хто має відношення до змісту навчання), керівні та педагогічні кадри.

2.3.2. Сучасні тенденції здоров'язбережувального менеджменту в освітньому просторі

В Україні наука менеджменту ще не завжди є правилом, але управління самоосвітою управлінських і педагогічних кадрів у міжкурсовий період, віддзеркалює недостатню увагу з боку керівників не сприяє усвідомленої «демократизації» їхнього мислення, критичності в оцінці змісту та методик алгоритмів організації здоров'язбережувального простору, розвитку аналітичності, відсутність міждисциплінарності що, безумовно, негативно позначається на процесах впровадження інноваційних технологій та формування відповідної готовності керівних кадрів закладів освіти [247, С. 62–66; 234].

Застосування у науковому обігу поняття «здоров'язбереження» має свою історію. В умовах реформування системи освіти постійно відбувається переосмислення та уточнення, але здоров'язбереженню як мультитехнологічному процесу необхідні риси інтегративності, системності, культуровідповідності, соціальності, надпредметності, ситуативності, міждисциплінарності, практико-орієнтованості, тощо [78, С. 132–133]. Револьюційні політичні та економічні зміни початку 1990-х рр. радикально позначилися на змісті гуманітарних дисциплін, зумовили перегляд теорій, концепцій, завдань навчального процесу з орієнтацією на ринкові відносини, соціальний захист і національні особливості освіти водночас [69, 334 с.; 247, С. 48–52].

Так, в економічних науках раніше ігнорувався раціональний шлях визначення ефективності виробництва через оцінку факторів виробництва, оскільки в основу цього методу, визнаного на Заході, покладено ринкові механізми діяльності. У праві сьогодні віддається перевага людині, її діяльності, правам і відповідальності, при цьому хоча б формально відкидається теза про пріоритет суспільних інтересів [52, 100 с.]. В історичних науках намагаються врахувати, відновити те, що замовчувалося або вважалося ерессю. Революційні зміни позначилися не лише на гуманітарних, а й на природничих і технічних науках, оскільки змінилася інформаційна база, ідеологія не заважає науковцям, дослідникам, викладачам певні досягнення, напрями, сфери суспільних відносин, матеріальної культури, в які нині вигідно вкласти свій науковий потенціал [310, С. 29–35].

Зазначимо, що для навчальних закладів, які тепер мають можливість розвитку, і віддзеркалюють суперечності нашого суспільства з його поєднанням вчорашніх, сьогоднішніх і завтрашніх тенденцій.

Сучасні проблеми освіти саме і стосуються цього змісту. Через зміст характеризується якість навчання, обсяг і суть інформації, відповідність набутих знань потребам сьогодення. Навіть побіжний аналіз зарубіжної і вітчизняної наукової літератури про освіту управлінських кадрів останніх десятиліть свідчить, що більша її частина присвячена кризі цієї важливої галузі та пошукам шляхів і методів її подолання. До особистісного рівня слід включити: саморозвиток та еволюцію світосприйняття особистості; усвідомлення себе як окремої творчої індивідуальності; соціалізацію та соціально-психічну адаптацію особистості до типових ситуацій її життєдіяльності; запровадження нової форми освіти – освіти здоров'язбереження упродовж життя; підвищення рівня виховання, культури та поведінки здоров'язбереження.

Теоретико-методологічні засади дослідження дотичними центральними органами виконавчої влади у питаннях запровадження політики здоров'язбереження:

– визначення ролі та функцій центральних органів виконавчої влади як основних урядових структур, відповідальних за розробку політичних рішень та

законодавства з профілактики і ведення здорового способу життя й планування коштів на виконання загальнодержавних і територіальних програм профілактичного спрямування, із залученням коштів різних бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством;

- запровадження первинного планування із залученням професійних осіб, для визначення здоров'язбереження у заходах на всіх рівнях;

- посилення наукового спрямування з метою удосконалення інновацій моніторингу та оцінки ризиків;

- залучення до проведення загальнонаціональних інформаційно-просвітницьких кампаній для агітації переваг здорового способу життя, шляхів подолання захворювань;

- проведення перемовин зі структурами бізнесу з метою вироблення спільної моделі у зміцненні здоров'я, здорового та активного способу життя та здорового харчування;

- включення грантових програм для громадських і наукових установ із метою формування соціального замовлення;

- відновлення мережі оздоровчих і профілактичних закладів з урахуванням специфіки кожного регіону країни;

- допомога громадським об'єднанням співзвучним діяльності збереження здоров'я людей, що проводять екозаходи;

- розробка ідей, створення законодавчих документів щодо сучасних технологій, які сприяють захороненню відходів так, щоб вони були екологічно безпечними для людства.

2.4. Концепція державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору в Україні

Відповідно, концептуального значення поняття «механізми здоров'язбереження» можуть вивчатися як частина педагогічної науки щодо способу організації, моделі, інструментарію процесу освіти, який забезпечить ефективність та

результативність навчання разом із збереженням здоров'я усіх учасників навчального процесу.

Основними концептуальними завданнями економічного механізму державного управління здоров'язбереження є розробка, впровадження безкоштовних і збільшення кількості оздоровчих заходів; залучення практичних спеціалістів для розробки та впровадження комплексних оздоровчих технологій; реалізація людиною своїх здібностей, формування та збереження професійного здоров'я; запобігання професійного вигорання педагогічних працівників, профілактика хронічної втоми, виховання у населення дотримання гігієни організму; попередження передчасної смертності шляхом скорочення шкільного травматизму, дотримання правил безпеки на шляхах; вжиття заходів спрямованих на позбавлення шкідливих звичок; запровадження системи загартовування, системи спеціального тренування терморегуляторних процесів організму, що включає вправи, спрямовані на стійкість організму до переохолодження або перегрівання; покращення якості життя людей у яких хронічні захворювання, та інвалідів, шляхом покращення умов щодо реалізації існуючого потенціалу здоров'я; розробка та впровадження мотиваційних технологій, що спонукають всіх суб'єктів освіти до здорового способу життя; запровадження комплексного підходу до підвищення якості життя.

Механізми державного управління створення здоров'язбережувального освітнього простору впроваджуються через такі принципи:

– принцип «політичного здоров'язбереження» забезпечить створення високоефективної системи формування механізмів державного управління здоров'язбереження, що відповідають найкращим практикам Європейського Союзу та його держав-членів і сприятимуть адекватним відповідям на глобальні виклики, посилюватимуть роль і ефективність запропонованих урядом концепцій в освіті та охороні здоров'я; здоров'язбереження;

– принцип орієнтованості на здорову людину, який означає, що система має орієнтуватися на потреби людини з особливими потребами, підтримка та

впровадження інклюзивної освіти, гарантувати якісні й безпечні послуги, чітко визначену систему профілактичних заходів, адаптовану до сучасності;

– принцип доступності щодо профілактичних заходів, а також спрямування їх на оцінку стану здоров'я або виявлення захворювання незалежно від статусу;

– принцип об'єктивності – удосконалення документів, що характерні механізмам державного управління здоров'язбереження, на основі дійсних показників, яких можна досягти та оцінити;

– принцип відповідальності усіх суб'єктів через вироблення концепту спільної цінності – збереження здоров'я. Зазначений принцип покладає відповідальність за стан здоров'я на громадян, громадські об'єднання, організації, ЗМІ та інших суб'єктів здоров'язбережувального діалогу;

– принцип дотримання та виконання оздоровчих заходів через залучення до активного способу життя та спорту всіх вікових категорій населення;

– принцип спільної цінності здоров'я, нівелювання традиційного поділу між відповідальністю бізнесу, уряду, громадянського суспільства, людини. Він корисний для знаходження шляхів підвищення продуктивності здоров'язбереження комерційних і соціальних цілей;

– принцип наукового підходу (мислення та пізнання) реальності, що сформований на дослідженнях процесу здоров'язбереження щодо високого рівня знань про здоровий спосіб життя, професійної підготовки осіб, які реалізують політику здоров'язбереження, та цілісним спрямуванням практичних заходів.

Науковий підхід до створення управлінсько-методичного супроводу визначить проблему, проведе її аналіз, допоможе знайти рішення через науково-практичний пошук;

– принцип вирішення внутрішньої гармонії духовного, фізичного, психічного стану людини, а також узгодженості з екологічною та соціальною сферами;

– принцип орієнтовності на оцінку всіх можливостей організму здорової людини і їх корекцію для реалізації прихованих можливостей здоров'я;

– принцип поступовості передбачає реалізацію послідовних цілей і завдань з формування здорового способу життя залежно від вікових, особистісних якостей та настроїв індивіда його моральних засад, соціального середовища, та способу життя. При формуванні здорового способу життя фізичні та розумові навантаження слід збільшувати поступово, послідовно доповнюючи стиль буття новими можливостями, які сприяють здоров'ю;

– принцип сталого розвитку полягає у розвитку суспільства щодо зміцнення здоров'я кожного для задоволення потреб сучасного з урахуванням інтересів майбутнього покоління;

– принцип економічної доцільності полягає у тому, щоб витрати на заходи із впровадження здорового способу життя у майбутньому зменшились на амбулаторне і стаціонарне лікування;

– принцип координації, довгострокових стратегій взаємозв'язку та узгодженості, розвиток планів і програм розвитку на всіх рівнях;

– принцип партнерства означає, партнерство в усіх аспектах реформування (фінансовому, профілактичного розвитку, моніторингу зрушень, індикаторі оцінки та контролю), а також широка поінформованість суспільства та відкритість системи громадського здоров'я;

– принцип нового гуманізму потрібно радикально оновити, якщо не повністю змінити принципи й норми, які видаються нині непохитними. Посприятим зародженню нових вимог нашого часу до цінностей і мотивацій. Кардинально змінити погляди й поведінку окремих елітарних груп і шарів суспільства. Об'єктами державної політики здоров'язбереження є діяльність всіх гілок систем охорони здоров'я.

Таким чином, концепція механізмів державного управління створення здоров'язбережувального освітнього простору впливали на довкілля і здоров'я людини. Залучення іноземних та вітчизняних інвесторів до реалізації даних проектів. Для ефективної підтримки здоров'я відносно здорових людей, адаптація та соціалізація людей з особливими потребами виконання концептуальних

положень передбачає поєднання не тільки медико-профілактичної, оздоровчої і економічної систем, а й впровадження інклюзивної освіти надає нового сенсу виконанню програмних заходів, уможлиблює впровадження державними органами, закладами освіти, охорони здоров'я розширити реабілітаційні та лікувально-профілактичні кабінети. Для зниження витрат на впровадження системи здоров'язбереження відносно здорової людини пропонується використовувати кошти, передбачені бюджетом, а також коштів з реклами та виготовлення тютюнової і алкогольної продукції. Важливим значенням є запровадження концепції здоров'язбереження, а саме: збереження і підтримка здоров'я здорової і відносно здорової людини, людей з особливими потребами, жодним чином, не завадить, а лише зміцнить стратегічний напрям громадського здоров'я і стане органічним доповненням до Концепції загальнодержавної програми.

На думку західних і вітчизняних експертів, криза української освіти найбільш помітно проявилась у:

- 1) певному відставанні наукових розробок з управління освітою від потреб і запитів життя;
- 2) повільній переорієнтації на підготовку нових, дефіцитних для ринку праці фахівців;
- 3) зниженні дидактичної якості навчального процесу;
- 4) різкому падінні рівня знань випускників;
- 5) зростанні нерівності шансів на вступ до закладів освіти і успішного їх закінчення для представників різних соціальних верств;
- 6) зростаючому незадоволенні умовами навчання з боку молодих фахівців, їх батьків.

Як показав зроблений аналіз головними причинами кризи освіти, за висновками дослідників, стали:

- зростаюча нездатність освіти швидко знаходити ефективні відповіді на виклики часу;
- недосконалість основних засобів навчання (підручникотворення);

- надмірне втручання держав (за винятком, либонь, США) в її справи;
- скорочення, а подекуди й «заморожування» державного фінансування;
- недосконалість системи управління школою;
- незначна диверсифікація форм і типів навчальних закладів;
- постійне, швидке та суттєве зростання плати за навчання та ін.

Звісно, до цих загальних, типових причин кризи освіти додалася й низка причин особливих, характерних для певного типу держав, а також деякі специфічні причини, властиві лише окремій країні. Ретельне вивчення наукової літератури з вказаного питання та процесів розвитку освіти в різних регіонах світу дає підстави для щонайменше п'яти важливих аспектів:

- криза освіти має глобальний характер, вона охопила весь світ, найбільш глибоко та гостро вразивши країни, що розвиваються, та пострадянські країни;
- кризові явища мають місце переважно у державному секторі освіти;
- ця криза є загальною, оскільки затронула всі сфери та напрями функціонування державної школи, зокрема, її фінансування, менеджмент, якість навчального процесу;
- криза освіти є перманентною, особливо відтоді, як вона стала масовою;
- загострення цієї кризи мають циклічний характер і відбуваються практично кожні 10–15 років.

Західні учені, які працюють під егідою ЮНЕСКО та Світового банку, не обмежуються з'ясуванням причин кризи освіти і загальним аналізом спроб її реформування, а шукають шляхи, методи і засоби послаблення та подолання цієї кризи. Як слушно зазначає один із відповідальних працівників Світового банку Армій Чорсі, фахівці цієї установи разом з іншими вченими аналізують уроки міжнародного досвіду здійснення освітніх реформ і «пропонують на вибір спектр політичних рішень для країн, які шукають шляхів збільшення внеску освіти в економічний і соціальний розвиток».

На думку фахівців Світового банку, вивести освіту з кризового стану або значно поліпшити її стан може лише реформа, яка передбачає:

- спонукання державних закладів освіти до збільшення кола джерел фінансування, тобто до пошуків інших джерел фінансування, передусім приватних;
- перегляд ролі держави й уряду в розвитку освіти, зокрема суттєве обмеження її втручання в освітні справи;
- здійснення цілеспрямованість механізмам державного управління на надання пріоритетів якісним і справедливим цілям освіти.

Значний науково-практичний інтерес для країн, які розвиваються, та посттоталітарних держав становлять і пропозиції та рекомендації секретаря Економічного комітету ООН для країн Латинської Америки і Карибського басейну Ернесто Оттоне. Він розглядає освіту в контексті національної безпеки, що є порівняно новою тенденцією, яка свідчить про певне розуміння міжнародним співтовариством залежності економічної, соціальної та інших сфер національної безпеки від стану та перспектив розвитку освіти взагалі та вищої зокрема. Зазначається, що аналіз вражаючих успіхів і досягнень країн Південно-Східної Азії дає підстави для такого висновку: «всі успішні випадки, без винятків, починались із справжньої революції в освітній царині...».

Знання в галузі формування, збереження і зміцнення здоров'я, які опанувало людство засвоює цілеспрямовано під час прямого або опосередкованого керівництва викладача, ми назвали спеціалізованими професійними знаннями. Звернемо увагу на загальновідому обставину, що у процесі спілкування відбувається взаємодія двох або декількох осіб, яка зводиться до обміну між ними тією чи тією інформацією. Для майбутнього, суспільству потрібні, високоінтелектуальні й фахово підготовлені люди, генетично, фізично та психічно здорові, котрі мешкають в абсолютно здоровому середовищі [5, С. 169]. Здоров'язбереження вбачаємо найвищим показником якості освіти громадян [241].

Звідси можемо зробити другий висновок: потрібні глибокі докорінні зміни в системі освіти з тим, щоб пристосувати її до умов і потреб ХХІ ст. І, посиляючись на досвід давно та новітньорозвинених країн, висуває рекомендації та пропозиції щодо реформування освіти.

В узагальненому вигляді основні з них можна окреслити так:

1. Освіта, професійна підготовка і наукові дослідження не повинні розглядатися як відокремлені та ізольовані одна від іншої галузі, вони мають бути інтегровані одна водну, а всі разом – у виробничу сферу.

2. Слід переглянути роль держави. Замість авторитарно-бюрократичного адміністрування вона має визначати стратегію розвитку вищої школи, сприяти процесам автономізації, «регулювати на відстані» та оцінювати результати своєї діяльності.

3. Замість того, щоб покладатися винятково на державне фінансування, необхідно докласти зусиль для поєднання державних і приватних ресурсів.

4. Освітня система має стати відкритою і доступною для перевірки з метою оцінки її діяльності та визначення користі, яку вона приносить економіці, суспільству і культурі.

5. Пріоритети і пільги, що надаються освіті, повинні бути адресними й спрямовуватися туди, де вони дійсно потрібні.

6. Замість захоплення кількісними аспектами освіти (хоча для деяких країн ці проблеми є актуальними) слід зосередитися на питаннях якості, ефективності та результативності.

7. Необхідно змінити непривілейований економічний і соціальний статус учителів на престижний і високооплачуваний.

8. Потрібний міцний «освітній консенсус» серед різних економічних, політичних і соціальних учасників суспільного життя з тим, щоб виробити основні угоди про зміни і реформи.

9. Не слід робити вибір між «технічними» і «гуманітарними» аспектами освіти. Їх впровадження має бути взаємодоповнюючим і взаємопідсилюючим, що вкрай необхідно для сучасного цивілізованого суспільства.

Порівнюючи рекомендації та пропозиції представників ООН, ЮНЕСКО, Світового банку та інших міжнародних організацій щодо реформування вищої освіти, неважко помітити, що вони переважно збігаються, є досить об'єктивними,

несуть у собі значний конструктивний потенціал і вже цим заслуговують на підвищену увагу, вивчення, переосмислення, а багато з них – і на творче використання, звісно, з урахуванням особливостей національної системи вищої освіти [31; 302]. Для молодого Української держави значний інтерес становлять не лише теоретичні розробки, висновки та рекомендації фахівців міжнародних організацій, а й практичний досвід освітніх реформ окремих держав чи їх груп. Звичайно, вітчизняних учених і педагогів не може не цікавити багатющий і загалом позитивний досвід розвитку вищої освіти давно розвинутих країн (Великобританії, США, Франції та ін.).

Їх реакція на кризові явища в цій життєво важливій галузі, а також шляхи і методи вирішення сучасних освітніх проблем.

Однак найбільший інтерес для них становить досвід подолання кризи вищої освіти в новітньорозвинених державах (Гонконг, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Японія), у деяких країнах, що розвиваються (Бразилія, Індія, Таїланд, Чилі), і в окремих посттоталітарних державах (Польща, Угорщина, Чехія) [12].

Кожна з цих країн накопичила досвід виведення вищої освіти з кризового стану, підвищення її ефективності. Показовим є приклад Китайської Народної Республіки. Ще на початку 1980-х рр. китайське керівництво зрозуміло, що існуюча система вищої освіти не може забезпечити модернізацію країни, і почало «переосмислювати її роль».

Вищу освіту стали розглядати як ключ до розвитку науки, вдосконалення технології та піднесення економіки, почався процес її децентралізації [12, с. 54].

Та головне – було вжито практичних заходів, спрямованих на подолання кризового стану, зокрема взято курс на об'єднання науки на міждисциплінарній основі освіти. У провідних вищих навчальних закладах країни почали формуватися два типи штатів співробітників:

1. Викладацький штат, який 70 % свого робочого часу займався навчанням, а 30 % – науковою діяльністю;

2. Науковий штат, який 70 % свого робочого часу займався науково-дослідницькою діяльністю, а 30 % – навчанням.

Було також розширено співпрацю навчальних закладів із Національною академією наук країни й зміцнено їх зв'язки з виробництвом. Відкрилися вищі навчальні заклади недержавної форми власності. Китай почав направляти студентів-старшокурсників на навчання за кордон, переважно до США, а щоб спонукати їх до повернення на батьківщину, уряд прийняв рішення про видачу дипломів про вищу освіту лише тим студентам, які останній рік навчались у китайських закладах освіти [72, С. 51].

Ці та деякі інші реформи дали в Китаї чудові результати: вища освіта почала виходити з кризи, вона сприяла технологічній революції, піднесенню економіки, підвищенню життєвого рівня, зміцненню національної безпеки та ін.

Загалом, аналіз досвіду країн світу дає для України підстави щодо розробки стратегії реформування вищої освіти, яка передбачає:

- розробку науково обґрунтованої державної концепції розвитку освіти й здійснення чіткої та послідовної політики її реформування;
- наголос на ринково-орієнтовані засоби втілення у життя цієї політики;
- заохочення до урізноманітнення типів та форм закладів вищої освіти;
- спонукання державних навчальних закладів до економного й ефективнішого використання державних коштів і до розширення кола джерел фінансування;
- перегляд ролі держави та уряду в розвитку освіти, зокрема, суттєве обмеження їх «адміністрування» і втручання в освітянські справи;
- здійснення децентралізації та надання більшої автономії в управлінні державним закладам освіти;
- визначення пріоритетів і посилення уваги до якісних і справедливих цілей освіти.

Враховуючи викладене, Міністерство освіти і науки України не може бути осторонь цих питань і має:

- 1) розглянути питання щодо розробки і застосування критеріїв та системи оцінки діяльності навчальних закладів для надання статусу національного;
- 2) надавати цей статус на певний термін;
- 3) ввести моніторинг оцінки якості освіти для підтвердження цього статусу;
- 4) зробити процедуру надання статусу національного відкритою і прозорою із залученням до прийняття відповідного рішення освітянської громадськості.

Є ще один варіант розв'язання проблеми, а саме: відмовитись від будь-яких статусів закладу освіти за його рейтингом запровадити суспільне визнання у загальнонаціональному моніторингу якості освіти.

Аналізуючи шляхи реформування вітчизняної освітньої системи, слід відзначити, що реформаторську діяльність в Україні було розпочато у 1992–1995 рр. минулого століття. До цього періоду слід віднести розробку і затвердження Державної доктрини, як здобуток, програми «Освіта. Україна ХХІ століття», яка нині здійснюється в основних своїх складових. Очевидним результатом цього стало створення єдиного Міністерства освіти, Академії педагогічних наук, деякі кадрові зміни відбулися на рівні керівництва ЗВО, відкриття університетів, особливо в західній Україні. З навчальних планів ЗВО було вилучено ідеологічні курси. Розпочалось активне впровадження державної мови [49, С. 31]. Введення механізму об'єктивного педагогічного контролю з визначення результатів діяльності системи освіти та навчальних досягнень суб'єктів навчання. Сюди ж відноситься технологія тестування стандартизованого [316, С. 6]. Важливо позбавитись старих інструментів управління якістю освіти, що проростає масштабною мережевою комп'ютеризацією, а у сфері виховання- пошуками новітніх виховних практик.

По-друге, реалізувати новітні програми гуманізації освіти, закласти фундамент багатомовності і полікультурності, інформаційної культури, нової етики і толерантності.

По-третє, здійснити перехід від авторитарного до більш демократичного алгоритму управління якістю освіти, забезпечити повною мірою права молоді людини на самостійний і незалежний розвиток, самовдосконалення. Ефективна організація наукових досліджень якості освіти має створити належні умови для педагогічної науки і соціології освіти, завдяки яким стане можливим осмислення принципів та формулювання закономірностей реалізації головної мети якісної освіти – розвитку особистості в суспільстві знань.

В системі функцій державного управління визначено місце мотивації. Оскільки ефективність управління залежить від людського фактору, то на результативність роботи впливає рівень його мотивації, оскільки одне з пріоритетних місць серед загальних функцій управління займає мотивація. Щоб зрозуміти місце мотивації у системі функцій державного управління було розроблено модель взаємозв'язку функцій управлінського циклу. Аналіз засвідчив, що створення ефективно діючого механізму мотивації в системі державного управління можливе за умови комплексної взаємодії всіх функцій, на всіх рівнях, державного управління.

Таким чином, концептуальні положення впровадження механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору є категорією механізмів державного управління, котрі відображають складні та неоднозначні ідентифікації державно-управлінської системи (цілі управління, ресурси управління, соціальний та організаційний потенціали, взаємозв'язки різних елементів управління) за допомогою яких здійснюється контроль у суб'єктно-об'єктних взаємодіях. Механізми державного управління створюються за принципом «настройки», тобто кожний з механізмів включає у себе всі концепції створення здоров'язбережувального освітнього простору інших механізмів.

Аналізуючи матеріали, присвячені проблемі управлінсько-методичного супроводу здоров'язбережувальної діяльності, що розглядається як найважливіша умова професійного зростання керівника закладу та педагогічного колективу в цілому. Це дає нам підстави стверджувати, що готовність педагогів до

здоров'язбережувальної діяльності, здобувачів освіти найбільш ефективно розвивається саме у педагогічно-методичній роботі.

Розглядаючи суть управлінського супроводу діяльності закладу, ряд дослідників вважають, що зазначене повинне здійснюватися відповідно до найважливіших принципових вимог. В якості основних детермінант (детермінанта – (лат. *determinans, determinantis* обмежує, визначальний). У сучасному розумінні детермінізм – це теорія, яка пояснює явища, що відбулися за певних обставин, певним зв'язком і логікою).

Невмотивованість керівників закладів освіти до впровадження здоров'язбережувальних стратегій обумовлена, на переконання Л. Горяної, низкою питань:

- відсутністю когнітивної складової у професійній діяльності взаємозв'язку здоров'я та успіху;

- низько розвиненою здоров'язбережувальною етикою;

- відсутністю серед суб'єктів освітнього середовища критеріїв оцінки здоров'я;

- відсутністю у фінансових інвестиціях щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій стійкої мотивації та економічної зацікавленості [5, С. 170–171].

Незважаючи на реформи, освітня галузь залишається доволі інертною. Теорія соціальних естафет пояснює невідповідність розуміння у суспільстві цінності здоров'я та ставлення до нього. Це спричинено траєкторією повторюваної поведінки і діяльністю ускладненості способу життя педагогічних працівників, а саме побоюванням непорозуміння при зміні в індивідуальному порядку.

Інтеграція здоров'язбереження в освітньому просторі - це інвестування в здоров'я, за словами Л. Горяної, є питання стратегічного управління країною, результат якого буде пролонгованим (відтермінованим) у часі. Отже, своєчасність, успішність і доцільність спільних дій, що спрямовані на збереження здоров'я залежатиме від готовності всіх працівників до створення здоров'язбережувальних технологій в освітньому просторі. Усвідомлення необхідності відповідної діяльності, що передбачає поінформованість, обізнаність, теоретичну і практичну готовність.

Основні міжнародні та державні нормативно-правові документи з теми: Конституція України (прийнята Верховною Радою України 26.07.1996). Основи законодавства України з охорони здоров'я (затверджені Верховною Радою України 19.11.1992 № 2801-ХІІ). Концепція розвитку охорони здоров'я в Україні (2000 н.). Загальнодержавна програма «Здоров'я 2020: український вимір» (затверджена 11.12.2013). Рио-де-Жанейрская політичеська декларація по соціальним детермінантам здоров'я. Всесвітня конференція по соціальним детермінантам здоров'я, Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 21.10.2011, Женева [299]. Зв'язок з життям, з практикою реалізації розбудови освіти, актуальність. вказаний принцип вимагає обліку в процесі здійснення адміністративно-управлінського супроводу: розв'язання не лише глобальних проблем сучасності, але і проблем, близьких усім суб'єктам будь-якого колективу.

Науковість. Цей принцип націлює керівників управлінсько-методичного супроводу на досягнення відповідності між усією системою удосконалення професійної компетентності педагогів на всіх етапах підвищення кваліфікації: особливо на міжкурсовому етапі: (самоосвіта, семінари, наради, ділові ігри, вебінари, цікаві зустрічі, ознайомлення з бібфондом) за сучасним науковим рівнем. Реалізація цього принципу включає і заснований на науковому підході аналіз конкретного стану справ в школі, вивчення найважливіших сторін особистої і діяльності педагогів [234].

Системність. Цей принцип вимагає підходу до управлінсько-методичного супроводу як до цілісної системи, оптимальність якої залежить, передусім, від єдності мети, завдань, змісту методики управління впровадження здоров'язбережувальних технологій(форм і методів роботи з трикутником закладу: учителями, учнями, батьками), що спрямовані на високі кінцеві результати.

Предметом наукових дискусій щодо психологічно складової здоров'я є визначення надійних критеріїв його оцінки, найбільш значущими з яких є особисті властивості індивіда, його соціально-психологічна адаптація, показники творчих досягнень. С. І. Болтівець, А. Маслоу, Ф. Перлс, К. Хорні вказують на

такі показники, як здатність індивіда до саморозвитку, спроможність реалізувати актуальні потреби, розвиток корисних знань і навичок; позитивне ставлення до навчальної діяльності; наявність позитивно орієнтів. Оскільки соціальним системам органічно властиво управління, принцип системності передбачає керованість, планомірність усієї управлінсько-методичної роботи щодо прийняття управлінських рішень [192; 257].

Планування управлінсько-методичного супроводу діяльності закладу освіти. Педагог визначає для себе коло питань здоров'язбережувального змісту на міжпредметному або міжтемному рівні своєї дисципліни, котрі можуть сприяти самовдосконаленню професійної компетентності і педагогічної майстерності за аспектами здоров'язбереження. Підбір теоретичного матеріалу, що відбиває питання здоров'язбереження. Визначення методів самовдосконалення у вказаному напрямі, а також методів викладання своєї дисципліни, сприяючих збереженню вченості і здоров'я усіх суб'єктів навчальної діяльності. Підбирає або створює нові засоби реалізації цих аспектів змісту своєї діяльності. Планує перелік заходів у рамках управлінсько-методичного супроводу, спрямованих на формування або підвищення рівня готовності до здійснення здоров'язбережувального освітнього процесу.

Реалізація (організація). На цьому етапі керівник визначає зміст, форми, методи і засоби педагогічної роботи, спрямованої на підвищення рівня готовності учителя до здійснення здоров'язбережувального освітнього процесу.

Слід зазначити, що характерною особливістю нашої моделі є те, що зміст методичної роботи з'являється з трьох взаємозв'язаних і взаємообумовлених частин (інваріантною, варіативною і індивідуальною), для кожної з яких педагог підбирає свої форми роботи, методи і засоби досягнення потрібного нам результату. Створення моделі здоров'язбережувального простору закладу нового типу вимагає комунікації відкритості публічного управління має важливе значення для різних інститутів громадянського суспільства, органів влади, зокрема, освіти. Модель здоров'язбереження – є моделлю змісту дослідження

державної політики, а саме: проблеми, в розв'язання та оцінювання стратегії, аби визначити дії, до яких слід вдатися органам влади, щоб визначити чи вони є успішними. Ми акцентуємо увагу на методології дослідження змісту, або сутності державної стратегії здоров'язбережувальних механізмів.

Соціалізація комунікації виступає інструментом демократичного розвитку освіти, впливає на процес управління, відображає соціокультурні відносини, тенденції суспільного розвитку. У сучасних умовах потребує особливого ставлення до траєкторії розвитку української освіти, питань впливу соціалізації в становленні та розвитку публічного управління на засадах демократії та європейських цінностей. Відтепер традиційна адміністративно-управлінська діяльність реалізується парламентом, урядом, державними структурами, опираючись на правила та регламент, використовуючи інформацію централізовано у відкритому режимі. Зрозуміло, що публічно-комунікативна діяльність керується нормами, рекомендаціями, цінностями, залучаючи недержавні формування та надаючи інформацію відкрито. Як зазначають ряд дослідників, публічно-комунікативна сфера відіграє роль постійно діючого форуму загальнонаціональних дискусій і обговорень, арени спільної діяльності, спрямованої на досягнення загальних цілей та, фактично публічно-комунікативна сфера (політика, врядування, засоби комунікації) - спосіб забезпечення в суспільстві клімату причетності та демократизму, суть якого полягає в підтримці та розвитку участі самого суспільства та громадян у державно-управлінському процесі. У контексті зміщення акцентів управлінської діяльності до публічно-комунікативної важливе значення посідає громадянська соціалізація як невід'ємний фактор демократизації суспільного життя та публічного управління. Механізмом соціалізації комунікацій є держава. Суб'єктом громадянських комунікацій є громадяни, які володіють сукупністю знань для орієнтації в суспільному житті, яким притаманні соціально значимі моральні ціннісні орієнтири та які займають активну громадянську позицію.

2.4.1. Кадровий механізм реалізації Концепції

Як підтверджує досвід, запропонована класифікація мотивів відповідає положенням сучасної методології наукового пізнання, проблематиці управління навчально-виховним процесом як у середніх загальноосвітніх закладах, так і у вищій школі. А це, в свою чергу, сприяє конкретній взаємодії стимулів і мотивів, створює умови для оцінювання результатів навчально-виховного процесу. Рада Європи запропонувала власний перелік п'яти ключових компетентностей, якими мають володіти молоді європейці .

Важливим внеском у становлення компетентнісного підходу в європейській освіті стало міжнародне дослідження «Визначення та відбір компетентностей» (Definition and Selection of Competences (DeSeCo), що проводилось ОЕСР упродовж 1997–2003 рр.

Основою дослідження стала розробка категоріальної схеми ключових компетентностей. Останні були класифіковані за трьома категоріями: компетентності використовувати засоби для ефективної взаємодії з довкіллям – тобто про фізичні засоби (такі, як інформаційні технології), і соціокультурні (використання мови); спроможність взаємодіяти оскільки останні походять з різних соціальних груп та являються носіями різних культур. Всі повинні взаємодіяти у неоднорідних (гетерогенних) групах; брати відповідальність за власне життя, працюючи в групі, в той же час взаємодіяти незалежно (автономно). Визначивши три компетентнісні категорії, пропонуємо схему для класифікації ключових компетентностей, яка представлена у табл. 3.

У запропонованій моделі Нової школи стали кроки формування ключових компетентностей. Концепт, що розвивається для загальної обов'язкової освіти» що було проведене у 2002 р. ЄС і присвячене розвитку концепту ключових компетентностей у вимірі загальної середньої освіти. Здобутком тут стало визначення основних характеристик ключових здібностей: які повинні бути вигідними як окремій особистості, так і суспільству; надати можливість

кожному інтегруватись у суспільство у різних ситуаціях зберігаючи свою незалежність; сприяти постійному вдосконаленню знань і навичок особистості відповідно до потреб часу.

Таблиця 3 – Категоріальна схема ключових компетентностей

Перша категорія	Друга категорія	Третя категорія
Використовувати засоби у взаємодії (інтерактивно)	Взаємодіяти у неоднорідних (гетерогенних) групах	Діяти незалежно (автономно)
а) використовувати мову, символи та тексти у взаємодії; в) використовувати знання та інформацію у взаємодії; с) використовувати технології спільно	а) налагоджувати стосунки з іншими; б) працювати командно; в) улагоджувати конфлікти	а) діяти в інтересах всіх (йдеться про норми суспільства, розуміння наслідків); б) складати та реалізовувати власні плани та проекти; в) захищати свої потреби, права, інтереси

З огляду на вищезазначене, була запропонована класифікація ключових компетентностей (з розподілом на сім груп), агентом формування котрих є заклад освіти. До першої групи були віднесені так звані «три R's» – читання, письмо та арифметика (англійською мовою – reading, writing and arithmetic). Саме грамотність, яка визначається як «здатність розуміти та використовувати друковану інформацію у щоденній діяльності, вдома, на роботі та у громаді для досягнення поставлених цілей і розвитку особистих знань і потенціалу» була проголошена обов'язковим базисом для сучасного життя та складовою ключових компетентностей. До ключових компетентностей другої групи було запропоновано віднести (так звані «загальні навички» (generic skills), які іноді називаються предметно-незалежними чи трансверсійними компетентностями, тому що не формуються окремими предметами. До них відносять передусім комунікацію, вирішення проблем, лідерство та здатність навчатись.

Наступною групою є особистісні компетентності – цікавість, вмотивованість, креативність, чесність, скептицизм, самоповага, реалістичність, ініціативність, наполегливість. Роль соціальних (або міжособистісних) компетентностей як

інструменту підтримання стосунків для економічної та соціальної інтеграції в багатонаціональному та багатокультурному ЄС вважається надзвичайно важливою. До цієї групи було віднесено такі здатності, як повага до культур і традицій, підтримка професійних стосунків, та таку соціальну компетентність, як громадянськість, що трактується як активна участь індивідумів у житті громади.

У наступну групу були віднесені ІКТ компетентності як ключ до успішного функціонування у суспільстві знань.

Володіння іноземними мовами було виділено в окрему групу як визнання їх особливої значущості для життя у багатокультурному ЄС.

До останньої групи входять наукові компетентності та технології, що передбачають володіння грамотністю науки – вмінням впровадження наукових знань, у запитання та вмотивованість висновків для прийняття рішень щодо природи та тих змін, що спричинені діяльністю людини.

Плідна робота європейських країн результувалась запровадженням Європейської довідкової системи ключових компетентностей, яка була розроблена Європейською комісією та затверджена Європейським парламентом і Європейською радою як офіційний документ ЄС, що проголошує підхід цієї організації до сутності компетентностей та визначає найактуальніші з них для життя та професійної діяльності (2006). Європейська довідкова система (Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework) складається з восьми ключових компетентностей: спілкування рідною мовою; спілкування іноземною мовою; математична компетентність і базові компетентності у галузі науки та техніки; цифрова компетентність; навчатися вчитись; міжособистісна, міжкультурна та соціальна та здоров'язбережувальна компетентності; громадянська компетентність; підприємливість; культурне самовираження.

Здоров'язбережувальна компетентність (ЗЗК) (від лат. *competencies* – коло питань) – здатність людини успішно реалізувати індивідуальні та соціальні потреби, успішно діяти в конкретних умовах, виконувати завдання щодо власного здоров'я та здоров'я інших. Здоров'язбережувальна компетентність

формується та розвивається на вправах пізнавальних відношень і практичних навичках керівних кадрів, їх морально – ціннісних уподобань, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь, спрямованих на підвищення рівня власного здоров'я та збереження життя і здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу. ЗЗК є ключовою. Її ключовий характер формується на розумінні здоров'я як всебічного феномена взаємоузгодженої життєдіяльності людини, що реалізується через стани, явища та процеси не тільки формування, збереження, зміцнення, а й споживання, відновлення та передачі фізичної, психічної, соціальної та духовної складових індивіду, колективу колег, батьків, учнів і суспільства. Ознаки ЗЗК щодо учнівської молоді доводить Бойченко Т. Є., Горяна Л. Г., Дивак В. Вони визначають їх як ключові таким чином: ми доповнюємо стосовно професійної діяльності педагогічних працівників у системі освіти:

- а) поліфункціональність – дозволяє розв'язувати проблеми здоров'язбереження на державному, регіональному й індивідуальному рівнях;
- б) міждисциплінарність – впродовж життя інформація про здоров'я в усіх ланках освіти має місце;

- 3) багатоаспектність – багатомірний та цілісний феномен здоров'я людини зумовлений сутністю всіх сторін;

- 4) забезпечення розвитку особистості – вивчення упровадження здоров'язбережувальних технологій, шляхів, засобів і методів особистісного спрямування.

На формування та розвиток ЗЗК усіх учасників освітнього процесу ще недостатньо спрямована діяльність, розробляються державні вимоги з формування навичок оцінювання навчальних досягнень педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, а вищевказане передбачає оволодіння комплексом відповідних ключових компетенцій. Набуття ЗЗК ефективно в процесі формування здорового способу життя, за якого оптимально поєднуються такі чинники:

- спосіб життя і місце здоров'я в системі цінностей людини та суспільства;
- бажання людини берегти власне життя і зміцнювати здоров'я; налаштованість на тривале й активне здорове життя складових свого здоров'я; навчання основ здоров'я, формування і доцільне застосування навичок здорового способу життя.

Якщо більш детально розглядати загальнометодологічні проблеми, то серед них на особливу увагу заслуговує проблема пізнання діалектики навчально-виховного процесу й, передусім, його рушійних сил.

Серед багатьох суперечностей педагогічного процесу необхідно виділити, на наш погляд, основні внутрішні суперечності й розкрити механізм їх виникнення й розвитку, показати їх взаємодію з іншими чинниками функціонування педагогічного процесу, зокрема, вплив на формування і пробудження сил навчального пізнання.

2.4.2. Інноваційні підходи у сфері забезпечення здоров'язбереження в умовах реформування суспільства

У збереженні здоров'я всіх учасників освітнього процесу закладу освіти особливо актуальними є профілактичні, здоров'язбережувальні, життєохоронні, самозбережувальні, попереджувальні технології. Адже для того, щоб було кого зберігати, розвивати та виховувати слід ще і народити здорових нащадків. За даними НДІ акушерства та гінекології Академії медичних наук України, лише 30 % дітей народжуються здоровими.

За офіційною статистикою МОЗ України з кожної тисячі немовлят до 40% мають вроджені вади. Медичні служби України працюють за декількома напрямками зниження захворюваності новонароджених. Але питання формування в суспільстві культури здоров'я залишається відкритим. У розв'язанні вищезгаданої проблеми важлива роль належить педагогічним працівникам.

Щоб з'ясувати, хто найбільше турбується про здоров'язбереження дітей, ми запропонували учням питання: «Від кого ти найбільше отримуєш інформації про правила раціонального харчування?». Результати розподілилися таким чином: на користь батьків – 88,4 %, учителів – 55,1 %, (із них, 39,7 % відповідей третьокласників), засобів масової інформації – 28,2 %, друзів – 3,8 %, а 2,5 % здобувачів освіти стверджують, що у розв'язанні цього питання розраховують виключно на свої знання.

Сучасне уявлення про людину полягає в тому, що виділяється кілька системних рівнів людини: нижчий – соматичний рівень, середній – психічний і вершина піраміди – морально-духовний рівень.

Усі рівні залежать один від одного.

Однак, поряд з фізіологічними показниками, маркерами рівня здоров'я, є показники найбільшого системного рангу: узгодженість і взаємодія окремих функцій, урівноваженість із середовищем, адаптація до його змін.

Амосов М. конкретизував поняття здоров'я, запровадивши поняття «кількість здоров'я». На його думку, здоров'я це максимальна продуктивність органів і систем при збереженні якісних параметрів їх функцій. У зв'язку з функціональним підходом до здоров'я виникло поняття «практично здорова людина», або – «третій стан», який характеризується «неповним» здоров'ям [6, 64 с.]. Третій стан («передхвороба») – це стан, при якому рівень здоров'я знижений або мають місце його дефекти. У цьому аспекті дослідження функціональних реакцій створених у різних умовах навчально-виховного процесу в закладах освіти відіграють вирішальне значення для своєчасної оцінки негативних впливів на організм учасників навчального простору та попередженні переходу його в стан передхвороби та хвороби завдяки неякісному харчуванню

Проблема організації харчування в освітніх установах продовжує залишатися актуальною. Важливість цієї проблеми обумовлена тим, що серед дітей шкільного віку та підлітків учнівського віку відзначається високий рівень захворювань органів травлення. Це обумовлено низькою якістю харчування, як у сім'ях, так і в організованих колективах.

Статистика МОЗУ свідчить: у структурі навчальних закладів виявленої патології захворювання органів травлення складають у різних вікових групах. Дитяче населення відчуває йодний дефіцит і схильність до ризику розвитку йододефіцитних захворювань. За даними Всесвітньої організації охорони (ВООЗ) здоров'я за останні 10 років у світі паразитарними захворюваннями

заразилося більше 4,5 млрд чоловік. 95 % людей на Землі заражені паразитами. Кожен українець є носієм 18 видів паразитів.

Статистика свідчить, що за період 2020–2021 рр. серед учнівської молоді, прослідковується патологічна ураженість, яка збільшилася на 54 %, поширеність функціональних відхилень зросла на 59,8 % і на 31,8 % – частота хронічних захворювань. За даними дослідників більше половини школярів зі слабким здоров'ям, дві третини дітей до 14 років мають ту чи іншу хронічну хворобу, майже 87 % випускників закладів освіти за станом здоров'я обмежені у виборі професії (В. Р. Кучма).

Наголосимо на викликах сучасності, які докорінно змінили сучасне суспільство – пандемія коронавірусу (COVID), яка викликала не лише організаційні зміни, а й зміну світогляду, що вимагає оновлення системи освіти, яка має реалізувати мету – підготовку сучасного фахівця з новим (ноосферним) типом мислення. Окремо стоїть проблема гнучкості та саморозвитку публічних службовців, адже пандемія COVID-19, вимагає від службовців інноваційних шляхів надання адміністративних послуг, прийняття державно-управлінських рішень в умовах невизначеності.

В закладі освіти видано наказ в якому чітко проглядаються управлінські рішення керівника закладу як от:

1. Запровадити для здобувачів освіти 5–11 класів дистанційну форму навчання, учнів 1–4 класів навчання в очному форматі.

2. Виконувати протиепідемічні заходи обмеження, встановлені Постановою Головного державного санітарного лікаря України від 26.08.2021 № 9 «Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID–19).

3. Призначити відповідального за виконання протиепідемічних заходів медичну сестру школи Пилипенко Аліну Миколаївну

4. Вчителям – предметникам (постійно):

4.1. Здійснювати дистанційне навчання на робочому місці в закладі освіти згідно розкладу уроків. У виняткових ситуаціях, за умови належного технічного забезпечення, - в домашніх умовах (за заявою). Використовувати для реалізації дистанційного навчання такі технології: Google class, Zoom, Google Meet.

4.2. Здійснювати спілкування зі здобувачами освіти шляхом передачі відео, аудіо-, графічної і текстової інформації у синхронному чи асинхронному режимі.

4.3. Здійснювати виконання практичних і лабораторних робіт, передбачених навчальними програмами в асинхронному режимі з використанням відповідних віртуальних тренажерів і лабораторій.

4.4. Вести роз'яснювальну, санітарно-просвітницьку роботу щодо дотримання правил особистої гігієни, заходів для запобігання поширенню COVID – 19.

5. Заступникам директора з НВР (постійно):

5.1. Контролювати дотримання розкладу проведення дистанційних уроків, використання засобів зворотнього зв'язку та надавати необхідну методичну, технічну підтримку освітнього процесу в дистанційній формі.

6. Заступнику директора з АГР Ткачуку Д.В. (постійно):

6.1. Контролювати стан функціонування інженерних споруд, мереж, комунікацій.

6.2. Забезпечити проведення дезінфекцій приміщень закладів освіти.

7. Заступнику директора забезпечити оприлюднення наказу шляхом розміщення на сайті закладу освіти.

8. Контроль за виконанням даного наказу залишаю за собою.

Неможливо для подолання COVID-19, не враховувати роль досягнення сучасної вакцинації. Завдяки щепленням, щороку у світі вдається зберегти 2,5 млн дитячих життів. Етимологія(походження) поняття «вакцинація» походить від латинського слова «вакка», що означає «корова», – на честь тварини, яку у розпал епідемії Едвард Дженнер – тоді ще 13-річний хлопець, працювавши помічником місцевого хірурга, – помітив дещо цікаве. Доярки, які перехворіли на коров'ячу віспу, ніколи не заражалися значно страшнішою чорною віспою. Дженнер використав у своїх дослідках. Семантика (зміст) терміну «вакцинація», щеплення, імунізація

(за визначенням ВООЗ) – це процес, завдяки якому людина набуває імунітет, або стає несприйнятливою до інфекційної хвороби завдяки введення вакцини. Ревакцинація – повторне введення вакцини з метою підтримання імунітету в людини до певних інфекційних хвороб. Усі ці чинники можуть свідчити про те, що хвороба стає не просто великою, а надзвичайно серйозною проблемою, як наприклад туберкульоз чи COVID-19. Щоб обмежити розповсюдження хвороби, встановлюють карантин. Ступені інфекційних захворювань ЕПІДЕМІЯ → (від грец. епі – «серед» і демос – «люди», «народ») коли на певній території заражається більше людей, ніж очікувалося ЕНДЕМІЯ → (від грец. ен – «в»/«в межах» і демос – «люди») коли захворюваність у певному регіоні ПАНДЕМІЯ (від грец. пан – «увесь» і демос – «люди», «народ») Коли недуга швидко поширюється в усі куточки земної кулі тримається на одному рівні Таким чином, карантин – це запобіжний захід, що обмежує контакти інфікованих осіб.

Тож, нова управлінська парадигма є вимогою сьогодення та впровадження нових здоров'язбережувальних механізмів управління українською освітою. Вона має вирішувати проблеми ефективно та результативно, що виникли в управлінні державною службою у зв'язку зі становищем сучасних публічних службовців. Особливе обурення викликає стан здоров'я учнів великих мегаполісів, яким за порівняно невеликий проміжок часу доводиться переносити ряд гострих або хронічних емоційних дій як соціального, так і природного характеру, в результаті котрих кількість нервово-психічних порушень серед дітей і підлітків зросла майже в 2 рази. Багатьох керівників і педагогічних працівників турбує, зменшення рухової активності, учнів старшокласників в умовах дистанційного навчання. Існуючі методики не враховують умови проведення занять в онлайн. За результатами тестування за період 1,5 місяця в умовах навчання «Online» (локдауну з перервами) вага здобувачів освіти, зросла на 15–20 %. Такий показник можна оцінювати як різкий скачок, порівняно з тим, що згідно з віком, вони схильні набирати вагу на 3–7 %. У зовнішньому вигляді відмічається блідість, погіршення зору, синьова під очима. Це є свідченням дефіциту рухової

активності, існування дисбалансу між відпочинком, односторонньою статистичною психологічною позицією, інтелектуально-психологічною навантаженням.

Адже вказана «страхотлива статистика», на думку науковців, вимагає довгострокових програмних заходів і стрункої державної політики, спрямованих на створення комфортних умов для навчання, поліпшення якості життя, охорону здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу в закладах освіти.

Особливої уваги потребує здоров'я сучасних управлінців і педагогічних працівників. Вони працюють в умовах постійного нервово-психічного напруження і хронічного стресу. За даними соціологічних досліджень, у третини вчителів (більше 30 %) показник міри соціальної адаптації рівний або нижче, ніж у хворих невротиками, шизофренією. Конфліктогенність соціального середовища збільшує можливість виникнення у педагогічних працівників соціально-психологічної дезадаптації. Крім того, професія педагога припускає підвищені емоційні навантаження. Саме тому зазначеній групі педагогічних працівників необхідно володіти засобами самодіагностики, самопомоги, самопідтримки та самокорекції як елементами здоров'язбереження.

Невід'ємною ознакою здоров'язбережувального простору А. С. Макаренко вважав оптимізм, виховання культури емоцій. Тому для закладів, якими керував педагог, були характерні бадьорість, постійна готовність до дії, відсутність біганини, крику, оскільки вони споріднені, за висловом А. С. Макаренка, із «зоологічними діями». Чого тільки варте відоме гасло колоністів «Не пищати!» [24, 432 с.]. Наша модель управління створенням здоров'язбережувального простору для всіх суб'єктів закладу освіти передбачає створення у закладі кабінету емоційного (емоції з латин. хвилювати) – це тимчасові переживання, пов'язані з конкретною ситуацією в нашому житті, та фізичного розвантаження.

Завдяки розвинутому емоційному інтелекту можна досягти кращих результатів у процесі навчання, в стосунках з рідними та близькими, а в дорослому віці покращити взаємовідносини на роботі між працівниками, створити щасливу робочу атмосферу, отримати вищий прибуток. Відтак,

розвиток емоційного інтелекту прямо впливає на наш добробут та якість життя. Розвинути в себе емоційний інтелект тобі допоможуть корисні поради.

У табл. 4 наведені результати оцінок та прояву емоцій педагогічних кадрів. За допомогою міжпредметних зв'язків керівні кадри закладів освіти, співпрацюючи з учителями з усіх шкільних дисциплін, здійснюють цілеспрямовану реалізацію системи комплексів навчально-виховних завдань організації навчально-пізнавальної діяльності учнів: а) подолання навчального перевантаження; б) уникнення стресових ситуацій; в) профілактика інфекційних захворювань; г) пропагування здорового способу життя; д) запобігання негативних соціальних явищ (дискримінації, ксенофобій, суїцидів); е) просвітницька діяльність щодо роз'яснення шкідливих звичок: ранніх статевих стосунків, куріння, алкоголізму, наркоманії, гіподинамії, булемії, анорексії.

Таблиця 4 – Оцінка та прояв емоцій педагогічних кадрів

Оцінка та прояв емоцій		Емоційний інтелект		Застосування емоцій
		Регуляція емоцій		
Власні вербальні та невербальні	Чужі емпатія	Власних	Чужих	Мотивація Гнучке планування Творче мислення Управління увагою

Провідною ідеєю дослідження є положення про те, що цілеспрямована підготовка педагогічних працівників до збереження та зміцнення професійного здоров'я, котра орієнтована на розкриття всіх граней індивідуальності управлінських і педагогічних кадрів, їх особистісно-професійне зростання і самореалізацію, формування активної позиції і світоглядно-оздоровчої лінії поведінки на основі принципів «пізнай себе, створи себе, оздоров себе сам» та «здоров'я – через розумний спосіб життя», забезпечуватиме готовність до здоров'ятворчої діяльності. Головним завданням нашої моделі підготовки педагогічних працівників до досліджуваного виду діяльності є формування професійної стресостійкості, яка визначає здатність протистояти стресовому впливу, негативним факторам педагогічної діяльності, стресогенним ситуаціям,

долати професійні труднощі без шкоди для здоров'я і виконуваної діяльності, вміння знаходити власні ресурси у складних умовах. Підвищенню стресостійкості педагогічних кадрів на етапі професійної підготовки сприяє: формування психолого-педагогічної компетентності (аутопсихологічної, комунікативної, соціально-психологічної, здоров'язбережувальної); оволодіння навичками конструктивного вирішення конфліктів і подолання професійних труднощів; формування стратегії захисту від стресу; навчання способам і прийомам саморегуляції; формування саногенного мислення. Стратегія збереження професійного здоров'я як інтегральна характеристика діяльності педагогічних працівників, яка ґрунтується на пріоритеті здоров'я як вищої цінності та визначається продуманим вибором основного напрямку і способу життя, етапів їх досягнення та співпорядкування цих етапів, які забезпечують високу працездатність і творче професійне довголіття. Вказана стратегія передбачає планування процесу збереження й зміцнення здоров'я, підтримання працездатності, «професійної форми» на основі обґрунтованих і далеких прогнозів. Формування стратегії здоров'язбереження управлінських кадрів і педагогічних працівників полягає у виробленні ціннісного ставлення до професійного здоров'я; набутті знань про труднощі професійної діяльності, способи як їх попередити, уникнути і пережити з найменшими втратами для здоров'я; розвитку здатності прогнозувати позитивні та негативні наслідки своєї здоров'язбережувальної діяльності та передбачати результат, до якого приводить той чи інший спосіб життя і поведінки; формуванні умінь спланувати, вдало розпочати, успішно втілювати програму здоров'язбереження та при потребі вносити до неї корективи; стимулюванні до пошуку, генерування перспективних ідей, проектів, планів щодо збереження та зміцнення засобів реалізації запропонованого підходу до підготовки педагогічних працівників у визначеному напрямі даватиме фахівцю проектувати власний спосіб життя на кожному етапі педагогічної діяльності; підтримувати оптимальне фізичне, психічне, соціальне і духовне

здоров'я впродовж усього життя і професійної діяльності; долати професійні труднощі з найменшими втратами для здоров'я.

Запропонована система формування готовності керівних і педагогічних працівників до збереження та зміцнення професійного здоров'я виконує такі функції: освітню, розвивальну, виховну, дослідницьку, самоосвітню.

Освітня функція передбачає: засвоєння знань і вмінь, які дозволять реалізувати стратегію здоров'язбереження; формування психолого-педагогічної компетентності як чинника збереження психічного здоров'я; формування самовдосконалення у сферах життя і діяльності, самоосвіти у професійній сфері та питаннях збереження здоров'я.

Розвивальна функція полягає у розвитку якостей, що сприяють: впровадження здоров'язбережувальної стратегії; формуванню протистояння професійним стресам, подолання професійних труднощів для здоров'я; активізації механізмів особистісної саморегуляції; розвитку рефлексивних здібностей; формуванню інноваційного типу мислення.

Виховна функція передбачає формування відповідального ставлення до здоров'я – життєвої і професійної цінності, установки на пізнання та розвиток власних ресурсних можливостей, готовності до самозбережувальної діяльності та самореабілітації, а також гармонізацію особистості вчителя-практика. Дослідницька функція полягає у формуванні дослідницьких умінь учителів, спрямованих на виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань, пошук власних систем оздоровлення.

Самоосвітня функція передбачає: формування потреби в особистісно-професійному зростанні; активізацію самостійності пізнавальної діяльності вчителів – практиків, спрямованої на побудову власних програм збереження здоров'я, життєвих стратегій, стратегій досягнення професійного довголіття.

Крім цих функцій, система формування готовності учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я виконує ще і такі специфічні функції: соціалізаційну (сприяє «включенню» педагогічних працівників у систему

суспільних відносин, «входженню» у педагогічну діяльність з найменшими втратами для здоров'я і можливістю максимальної реалізації потенціалу особистості), профілактичну (попередження захворювань (психосоматичних), відхилень у розвитку особистості педагогічних працівників, дидактогеній), корекційно-реабілітаційну (подолання стану, що не відповідає певним психологічним, професійним, соціальним нормам), культурологічну (створення умов для оволодіння на науковій основі досвідом збереження і зміцнення свого здоров'я, формування розумного способу життя; підготовка до створення здоров'язбережувального освітнього простору в школі, формування культури здоров'я учнів). Зазначене дозволяє «використовувати» віковий діапазон для формування уявлення про стан власного здоров'я, резерви й можливості свого організму. Самовизначення (особистісне, соціальне, професійне) є центральним віковим новоутворенням ще з молодих років. У науковій літературі професійне самовизначення тлумачать по-різному, розглядають з різних кутів зору. Один з них – професійне самовизначення як процес формування індивідуального стилю життя. Зв'язок між вибором професії та певним стилем життя актуалізує проблему вивчення педагогічними працівниками найбільш ефективних методів і засобів збереження та зміцнення професійного здоров'я в конкретних умовах професійної діяльності. Інтенсивна робота педагогічного працівника над удосконаленням своєї особистості, прагнення до самопізнання, установка на свідому побудову власного життя, життєвих планів і перспектив, системи ціннісних орієнтацій, переконань, здатність до саморефлексії, саморегуляції, – все це створює передумови для опанування азами збереження своєї «професійної форми», продовження свого професійного довголіття. Одна з найважливіших особливостей професійної діяльності педагогічних працівників – це прагнення знайти своє місце в житті та професійній діяльності, відкриття свого «Я», усвідомлення своєї індивідуальності, неповторності, відношення особистості до себе, що охоплює три взаємопов'язаних компоненти: пізнавальний – знання про

себе; емоційний – самоповага; поведінковий – практичне відношення до себе оволодіння технологіями здоров'ятворення (табл. 5).

Зупинимось детальніше на специфічних принципах підготовки, оскільки вони характеризуються певними особливостями реалізації.

Принцип пріоритетності самопізнання і саморозвитку передбачає гуманістичну спрямованість всього процесу формування готовності учителів, надання професійної допомоги у пізнанні особистісних і професійно-значущих рис та якостей, формуванні внутрішньої картини професійного здоров'я, створення умов для саморозвитку майбутнього фахівця як форми активності його особистості, що спрямована на перетворення себе в усіх відношеннях і в фізичному, психічному, соціальному, духовному.

Таблиця 5 – Компоненти механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору

Функції державного управління здоров'язбережувальним контентом в освіті	Основні сфери здоров'язбережувальної діяльності управлінських кадрів	Перспективність здоров'язбережувальних цілей в освітньому просторі	Сфера застосування здоров'язбережувальних технологій
1	2	3	4
Інституційна: регулююча, контролююча, моніторинг, менеджмент	Нормативна: механізми державного управління, закони, декларації	Стратегічна: розвиток кадрового потенціалу як функції освітнього менеджменту, просування досвіду, знань, умінь фахівців	Інноваційна: дистанційна, моніторинг, маркетинг, менеджмент, логістика
Планування: маркетинг, вибір логістики	Фінансова: бюджетні, позабюджетні надходження, розподіл коштів на засоби навчання, заробітна платня, розробка кар'єрограми персоналу	Оперативна: прийняття своєчасних і обґрунтованих, і доцільних управлінських рішень, володіння управлінським інструментарієм	Інвестиційна: фінансово-бюджетна, маркетингове управління, логістичні консультування
Координація: мотивація, постановка цілей, своєчасне доведення завдань, роз'яснення механізмів державного управління	Кадрова: формування готовності держ. службовців до створення освітнього простору здоров'язбереження	Тактична: вибір технологій управління впровадженні здоров'язбережувального освітнього простору, доведення умов виконання	Інноваційна: соціально-проектна: досвід впровадження проектів, ідей, модернізація програм

Принцип інтегративності вимагає інтеграції знань у руслі проблеми професійного здоров'я, здоров'язбереження, формування готовності до збереження та зміцнення професійного здоров'я на основі міждисциплінарних

взаємодій і реалізації взаємозв'язку методологічної, здоров'язбережувальної, психолого-педагогічної підготовки.

Зокрема, ми окреслюємо вимогу інтеграції підходів щодо природи професійного здоров'я, його збереження навколо ідеї про єдність, зв'язок духовного, чуттєвого, фізичного у досягненні стану благополуччя людини, що становить основу поняття здоров'я при пріоритетності, визначальності емоційного благополуччя. Згаданий принцип також передбачає інтеграцію тенденцій розвитку освіти та культури. Адже якщо суб'єкт інноваційної діяльності вирішує видозмінити освітню систему за допомогою вибудовування певних цілей, то він одночасно проектує на освіту культурні уявлення та цінності [256; 314, С. 36–40].

Принцип інтегративності забезпечується опорою на психологічні механізми та закономірності розвитку та саморозвитку керівних і педагогічних кадрів, гармонізації особистості як наукові засади обґрунтування методик і технологій впливу на особистість вчителя з метою підготовки його до збереження та зміцнення професійного здоров'я.

Принцип індивідуалізації підготовки реалізується через активізацію самостережувальної діяльності, врахування особливостей їх індивідуальності, внутрішньої картини здоров'я, індивідуальних типів саморозвитку, проведення індивідуального консультування учителів, створення умов для виявлення їх потенційних можливостей, ресурсів для досягнення свого «суб'єктивного акме» на етапі професійної підготовки, оптимальне поєднання когнітивних, емоційних і поведінкових методів впливу індивідуально для педагогічних працівників будь-якої категорії.

Реалізація принципу комплексного підходу у підготовці викладачів до збереження і зміцнення професійного здоров'я передбачає, з одного боку, спрямованість на виявлення та врахування багатоаспектності, багатофакторності, різнорідних детермінант цього процесу, а з іншого, – багатогранність та багатоаспектність впливу на фахівців на етапі професійної підготовки.

Дотримання цього принципу зумовило обґрунтування та створення комплексної програми підготовки вчителів до означеного виду діяльності, що охоплює формування стратегії збереження і зміцнення професійного здоров'я, стресостійкості, гармонізацію особистості.

Реалізація принципу комплексного підходу дозволяє здійснити перехід від відносно розрізнених дій до здоров'язбережувальної діяльності, а згодом і до створення власної оптимальної стратегії здоров'язбереження.

Цей принцип передбачає інтеграцію навчальної, наукової і професійної діяльності вчителів з метою формування готовності до означеного виду діяльності.

Принцип суб'єктності вимагає формування суб'єктної позиції педагогічних працівників як носія індивідуального досвіду та розумного способу життя.

Цей принцип передбачає таку організацію навчального процесу, коли, фахівець здатен пізнати себе, прийняти себе і за рахунок механізмів самопрогнозування моделі реального Я, проектувати себе у близьке майбутнє, вибирати стратегію самопобудови життєдіяльності, щоб на кожному етапі (віковому і професійної діяльності) через конкретні акти самопобудови вирішувати завдання віку і професії, стати суб'єктом власного саморозвитку, визначити перспективи.

Принцип суб'єктності орієнтує на внутрішню детермінацію вчителів, її врахування у процесі професійної підготовки.

Принцип наступності і неперервності вимагає врахування при моделюванні: попереднього досвіду валеологічної підготовки; можливостей комплексу дисциплін, які вивчалися раніше і мали на меті сприяти формуванню здорового способу життя, культури здоров'я особистості; принципово важливого теоретичного положення про єдність процесу психічного розвитку людини, взаємозв'язок етапів професійного шляху; переходу від однієї стадії (етапу) до іншої, здійснення наступності всіх етапів багаторівневого педагогічного процесу [236, С. 46–48].

При цьому стадія (етап) розглядається як певний період, ланка у розвитку, що характеризується якісними перетвореннями, накопиченням нових властивостей, новоутворень, здатності більш продуктивно самоздійснювати і реалізовувати себе. У середині попереднього періоду складаються ресурси і резерви наступного розвитку здоров'язбережувальної професійної компетентності.

Результат розвитку кожної наступної стадії, трансформуючись, певним чином включається у наступну (Б. Ломов).

Індивідуальний розвиток – багаторазові переходи від більш простого рівня функціонування до більш складного (Б. Ананьєв, Л. Анциферова, Б. Братусь, Г. Костюк).

Накопичені кількісні зміни приводять до переходу на якісно новий рівень. Психічний розвиток характеризується зміною його основ, детермінант, виникненням і перетворенням нових властивостей і якостей.

Таким чином, будь-який результат розвитку (когнітивний, особистісний, операціональний), що досягнутий на тій чи іншій стадії, стає спочатку новоутворенням, а потім включається у сукупну детермінацію психічного, виступаючи при цьому вже у ролі внутрішніх факторів, передумов стосовно результатів наступної стадії.

Такий підхід дозволяє розглядати саморозвиток як ініціювання людиною зміни самої себе, як внутрішню складову розвитку, що забезпечує можливість його переходу на якісно новий щабель.

Принцип гармонізації всієї системи ціннісних орієнтацій людини передбачає, щоб діяльність, спрямована на підготовку вчителів до збереження і зміцнення власного професійного здоров'я, базувалась, насамперед, на розумінні вищих аспектів буття:

сенс життя, його цілі;

шляхи самореалізації у житті та професійній діяльності;

внутрішня гармонія; цінність здоров'я.

Тому здоров'язбережувальна діяльність, заняття, що має відношення до проблеми здоров'ятворення, повинні розпочинатися з ціннісно-сміслових орієнтирів, вибудовування гармонійної ієрархії цінностей і пріоритетів, що передують засвоєнню знань, формуванню вмінь з означеної проблеми [186; 235, С. 44–45].

Важливим у процесі управління підготовки учителів до означеного виду діяльності є здоров'язбережувальний принцип, тобто принцип побудови освітнього процесу на здоров'язбережувальних засадах.

Цей принцип вимагає збереження і зміцнення у педагогічному процесі здоров'я його суб'єктів.

Реалізація вищевказаного принципу передбачає:

використання параметрів здоров'я суб'єктів освітнього процесу як основних показників якості освітнього процесу;

включення у систему ціннісних орієнтацій педагогічного процесу здоров'я його учасників; аксіологізацію знань про здоров'я через створення здоров'язбережувального освітнього простору, його змісту;

збагачення досвіду здорового способу життя у процесі професійної підготовки; втілення здоров'язбережувальних технологій, створення здоров'язбережувального освітнього середовища у закладі освіти, психотерапевтичну зорієнтованість педагогічного процесу [24].

Таким чином, особливе значення принципу психологічного супроводу вчителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я пов'язано з тим, що розумному способу життя неможливо навчити.

Безперечно, дану закономірність відзначали Г. Олпорт і К. Роджерс. Вони стверджували, що на поведінку найбільше впливає рівень розвитку самосвідомості і самоактуалізації особистості.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

3.1. Маркетингові механізми у сфері управління освітою для забезпечення концепту здоров'язбереження

Забезпечення якості надання освітніх послуг закладам освіти, сьогодні є актуальним. Це пов'язано із тим, що умови, в яких сьогодні функціонують та розвиваються заклади освіти – це умови ринкових відносин.

Приоритетним завданням розвитку освіти в умовах ринкових відносин стає завдання щодо формування у споживачів потреби в неперервності освіти, в постійному споживанні освітніх послуг в цих умовах, що забезпечить навчання впродовж життя й сприятиме розвитку особистості й становленню освіти як соціальної цінності [303].

У наукових працях зустрічається декілька визначень етимології поняття «маркетинг».

Більшість фахівців стверджують, що термін «market» походить від англійської, що в перекладі означає ринок.

Актуалізуємо, що мета і завдання маркетингових досліджень у галузі здоров'язбереження, полягає у визначенні проблем, вивченні та описанні об'єкту, процесу або ситуації, виявленні закономірностей й надання управлінських прогнозів. Разом із тим, різноманітність цілей і завдань маркетингових досліджень дозволили нам розробити їх класифікацію:

1. Пошукові дослідження. Передбачають збір інформації, для вивчення стану діяльності закладу освіти й стану його позиціонування на ринках освітніх послуг і ринку праці. Ці дослідження допомагають обрати необхідну маркетингову стратегію діяльності закладу освіти.

2. Описові. Дослідження такого типу запроваджують для опису окремих факторів і явищ взаємозв'язків і впливу, який вони роблять як на заклад освіти, так й на ринок, де він працює.

3. Казуальні. Основне призначення таких досліджень – це уточнення й підтвердження припущень, щодо з'ясування причинно-наслідкових тверджень між попитом і характеристиками освітніх послуг, що надає заклад (затребуваність, цінова політика тощо).

Ми здійснили маркетингові дослідження у галузі державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору та спрямували: за об'єктом дослідження, наприклад: а) вивчення ринку, окремих елементів комплексу маркетингу (освітні послуги, затребуваність, просування); б) врахували також поведінку споживачів освітніх послуг; в) визначили модель управлінсько-методичного супроводу діяльності закладу освіти (Додаток А).

Крім того нами також враховано, що до складу маркетингових досліджень входить дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища закладу освіти. У наукових джерелах, маркетингові дослідження класифікують за характером отриманої і аналізованої інформації логістики: кількісні та якісні дослідження; кабінетні дослідження та польові дослідження.

Ми з'ясували, що класифікація маркетингових досліджень з управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору залежить від мети і завдань їх проведення. Разом із тим, зазначимо, що завдання маркетингових досліджень можуть бути різноманітними. Це пов'язано із тим, яку мету ставить перед собою державне управління освітою. Перш за все, це знаходження потенційних споживачів освітніх послуг, вивчення їхніх потреб, існуючого і майбутнього попиту на послуги, які пропонує навчальний заклад. По-друге, навчальний заклад може досліджувати ринки освітніх послуг, або праці для вибору цільових сегментів, тобто здоров'язбережувального сегменту освіти, на якому імідж закладу буде конкурентоспроможним. По-третє, закладу освіти потрібно постійно проводити поточні спостереження за кон'юнктурою ринків,

для того, щоб вчасно реагувати на механізми змін, що відбуваються. Вивчення механізмів необхідно і для прогнозування довгострокових тенденцій розвитку освіти. Складений прогноз є базою для розробки стратегії і планування діяльності закладу освіти. Маркетингові механізми державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору його дослідження ми впроваджували для розробки і надання нових- сучасних освітніх послуг.

Найчастіше дослідження поділяють на якісні та кількісні. Якісні дослідження – методика прийоми методи, що дозволяють визначити глибинні мотиви прийняття споживачами рішень про можливі варіанти відношення до реклами. Цей вид дослідження був розвідувальними за своєю природою і його проведення відповідає на запитання: «як?», «яким чином?». До цих досліджень нами розроблено відносять такі методики: глибинне інтерв'ю і фокус-групу, аналіз протоколу. Кількісне дослідження – використовується для отримання висновків, перевіряє конкретні гіпотези, використовуючи техніку випадкової вибірки про все населення, зачіпає велику кількість респондентів. Прикладами такого дослідження є опитування та його різновиди: анкетування й інтерв'ювання [305]. Аналіз протоколу застосовується для створення моделі ухвалення рішення про освітні послуги. Як правило, цей прийом використовується при аналізі прийнятих управлінських рішень: а) прийняття яких ми розподілили за часом, наприклад, при рішенні про впровадження здоров'язбережувальних технологій, консультацій. У цьому разі дослідник збирає в єдине ціле окремі рішення, ухвалені на окремих етапах; б) процес прийняття швидкий. У цьому випадку метод аналізу сповільнює швидкість ухвалення. Наприклад, купуючи жувальну гумку, люди не задумуються про здійснення такої покупки де, якраз аналіз протоколу і допоможе розібратись із внутрішніми аспектами придбання актуальних засобів навчання на цей час [233, 58 с.; 304].

Опитування. Опитування було кількісним логістичним методом збору первинної інформації [185]. Адаптація допомагала отримати надійну інформацію, яка піддавалась статистичній обробці. Технологія опитування полягала в

збиранні первинної інформації, за допомогою звернення до керівних і педагогічних кадрів із питаннями, для отримання відомостей про їх переваги, про рівень їх знань, про те, як вони ставляться до тих чи інших освітніх послуг.

Провідна характеристика методу – інтерв'юери пропонували запитання респондентам та записували їх відповіді. За способом проведення опитування ми поділяли на анкетування й інтерв'ювання. Відповідно до наведених у науковій літературі відомостей враховували, що опитування поділяються на стандартизовані та нестандартні. Стандартизовані опитування ми розглядали як суворі опитування, що дають перш за все загальні уявлення про проблему. Нестандартні опитування простіші за стандартизовані, в них відсутні вимогливі, жорсткі рамки. В них дозволено лімітувати поведінку дослідника, залежно від реакції респондентів на питання. Разом із тим, зазначимо, що в наукових джерелах зазначається, що анкетування є видом опитування. У результаті виявилась така класифікація опитування: інтерв'ювання; анкетування; масові опитування; експертні опитування. У наших дослідженнях актуальними були анкетування (від фр. Enquete – анкета) – це кількісний метод збору первинної інформації. Технологія полягає у процесі збирання первинної інформації у соціологічних, економічних, демографічних, маркетингових та інших дослідженнях.

Анкетування розробляється та проводиться спеціальними службами, лабораторіями, науково-дослідними підрозділами тощо. Провідна характеристика методу – респонденти самостійно здійснюють опрацювання анкет [26].

В основному й опитування, й анкетування проходило у декілька етапів:

- Розробка, перевірка, тиражування анкети.
- Формування вибірка.
- Інструктаж людей, які будуть проводити опитування (інтерв'юери);
- Проведення опитування.
- Перевірка якості отриманих даних.
- Аналіз, обробка, інтерпретація отриманих даних.
- Складання звіту та підведення підсумків роботи.

Сама анкета складалась зі вступної та основної частини, «паспортички».

При складанні та обробці анкети використовували шкалювання (присвоєння балів або інших цифрових показників). Воно допомагало визначити вищу та нищу ступені явища, що досліджувалось, сприяло виявленню динаміки розвитку об'єкта дослідження та інше. Одним із найпопулярнішим видом маркетингових досліджень є панельний метод. У його основу, нами покладено сутність поняття велика, плоска деталь. У цій теорії маркетингових досліджень, воно пояснюється як сегментований масив опитуваних, в яких виробляються інтеграційні спостереження при незмінності їх об'єкта. В якості суб'єктів панелі можуть бути обрані конкретні споживачі освітніх послуг, їх угруповання, різні підприємства у сфері виробництва та ритейлу, окремі фахівці, що мають стійкість у часі. У цьому сенсі ми врахували, що метод панелей вигідніший простих одноразових опитувань, так як краще піддається аналізу і дозволяло угруповувати отримані результати досліджень, виявляти тренди, а також надає більш якісну вибірку з основної сукупності.

Досліджувані панелі можна поділяти за будь якими критеріями. Також можна назвати й інші методи цих досліджень. Такі як: проєкційні методи якісних досліджень, спостереження за управлінськими працівниками, експертне опитування, вивчення фізичної реакції респондентів тощо. Підсумовуючи зазначимо, що відповідно до мети проведення маркетингових досліджень вибираються й певні методики їх проведення.

Сьогодні існують певні компанії, які компетентно проводять маркетингові дослідження. В їх арсеналі є розроблені свої методики. Як приклад наведемо методики Kantar Group [343, С. 150–159]. До них входять такі методики: Idea Generation – комплекс технік брейнстормингу, які ми використовували під час опробування наших досліджень при виведенні нових технологій в управлінсько-методичний супровід для розробки їхнього позиціонування у розумінні глибинних образів, інсайдів та мотивів; Sequential Recycling Lab – методика, яка допомагає визначити елементи, що вимагають змін у концепції; Brand Sight

Gallery – методика ставлення керівних і педагогічних кадрів до сучасних вимог, особливо для визначення емоційного ставлення; Universal Needs – методика для виявлення найбільш значимих універсальних потреб, пов'язаних з механізмами державного управління управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору; Screen Lab – методика отримання уточнених оцінок матеріалу, що тестується (роликів, концепцій); Brand Navigation – методика впровадження інноваційних цінностей здорового способу життя. Зазначимо, що ми враховували досвід міжнародної спільноти її існуючі певні стандарти маркетингових досліджень. Головними міжнародними стандартами маркетингових досліджень в освіті є стандарти ESOMAR і Gallup International Association, а також якості маркетингових досліджень Української асоціації маркетингу. Актуальність маркетингових досліджень зазначена у роботах провідних учених.

За визначенням найвідомішої міжнародної Європейської асоціації дослідників громадської думки і маркетингу ESOMAR (англ. European Society of Marketing Research Professional) під цими дослідженнями слід розуміти ефективний обмін інформацією між постачальниками та споживачами усіх видів товарів і послуг з метою забезпечення певних потреб споживачів на основі їх розуміння й надання інформації про природу цих дій, що пропонує постачальник. Саме таке тлумачення поняття було наведено у Міжнародному кодексі проведення маркетингових досліджень в освіті й визначається як ключовий елемент у цілісному полі маркетингової інформації [310, С. 29–35].

Детально ми розглядали, що освітні послуги, в основному, спрямовані на реалізацію місії закладу [2]. А заклади освіти надають комплексні освітні послуги, які спрямовані на задоволення потреб споживача, що пов'язані зі зміною його освітнього рівня чи професійної підготовки і забезпечать ресурсами цього закладу [16; 208; 248]. Таким чином, успішність діяльності закладу тісно пов'язана із якістю надання освітніх послуг.

Як зазначалося у попередніх розділах дисертації, для забезпечення якості надання освітніх послуг закладу освіти необхідно отримати інформацію про

тенденції ринку як освітніх послуг, так і ринку праці. Саме це являється головним моментом механізмів державного управління проведення маркетингових досліджень щодо визначення стану й формулювання місії здоров'язбережувальної діяльності навчального закладу (рис. 7).

Рисунок 7. – Забезпечення якості надання здоров'язбережувальних освітніх послуг навчальним закладом на основі проведених маркетингових досліджень. Загальна схема маркетингового дослідження була сформульована провідними науковцями, такими як Є. Голубков, Ф. Котлер, О. Панкрухін, З. Рябова. Тому ми включили їх у створення нашої моделі закладу освіти, а саме такі основні етапи:

1. Визначення проблеми, цілей дослідження впровадження механізмів управлінсько-методичного супроводу створення здоров'язбережувального простору закладу освіти.

2. Розробка плану дослідження.

3. Збір та аналіз даних.

4. Інтерпретація отриманих результатів та їх оприлюднення.

Спираючись на роботи науковців можна визначити таку послідовність дій при проведенні маркетингових досліджень:

1. Побудова плану дослідження.

2. Визначення головних напрямів і основних факторів дослідження джерел інформації (вторинна інформація) та критеріїв оцінки опрацьованих даних.

3. Розробка опитувальника з урахуванням методів вводу і оброблення бази даних та автоматизації обробки питань, макету, способів заповнення.

Опитування.

1. Обробка та аналіз зібраної інформації (первинної й вторинної інформації).

2. Сегментування ринку. Визначення цільового сегменту.

3. Робота з фокус-групою. Проведення опитування, анкетування тощо.

4. Отримання даних (первинна інформація).

5. Оцінка й інтерпретація результатів.

Отриману інформацію ми використовували через інформаційні потоки, серед яких ми виділяємо і маркетингово-моніторинговий [251]. Використання інформації, що надходить за цими потоками, сприяє отриманню вичерпного знання про стан об'єкта управління. Тобто про діяльність закладу.

Відбувається отримання інформації: повної, об'єктивної, релевантної, точної, адекватної, яка дозволяла приймати ефективні управлінські рішення. У наслідок проведеного нами маркетингового дослідження, при розробці стратегії управлінсько-методичного супроводу діяльності закладу освіти отримано інформацію про:

– можливість і актуальність створення мережі додаткових освітніх послуг в районі (місті); вимоги різних груп споживачів та ступінь їхньої схожості;

– вирішальні чинники, якими керуються чинні та потенційні споживачі освітніх послуг, що надає навчальний заклад, або його конкуренти;

– необхідний ступень адаптації дисциплін до цільового сегменту ринків, на яких працює заклад;

– визначення вимог споживачів освітніх послуг до рівня діяльності закладу освіти взагалі й до процесу, змісту, методології управління зокрема;

– визначення провідних характеристик організації процесу з позицій конкурентоспроможності навчального закладу.

Для автоматизації обробки результатів маркетингових досліджень ми використовували комп'ютерну техніку й Інтернет-ресурси. Комп'ютер (від англійської computer, латинської computo – рахую) – це пристрій, який здатний приймати, переробляти, зберігати і видавати інформацію в електронному вигляді [103]. З самого початку комп'ютери створювалися для того, щоб здійснювати складні математичні розрахунки.

Однак ці пристрої можуть зберігати й обробляти та інші види інформації: тексти, малюнки, фотографії, відео-і аудіозаписи тощо [42; 50].

Використання комп'ютерних технологій для проведення маркетингових досліджень були детально описані у роботах Г. Міщенко [153; 154]. Спираючись на його роботу «АІС забезпечення маркетингових досліджень у ЗВО» можна визначити, що для кожного конкретного дослідження і кожного завдання, що розв'язується, формуються окремі інформаційні масиви.

Масиви можуть бути локальними, тобто, сформованими переважно для конкретного завдання, що розв'язується і інтегрованими у вигляді баз (банків) даних.

Також, у роботі зазначається, що кожному масиву присвоюється ідентифікатор, найменування, визначаються максимальні обсяги, довжина запису, метод оптимізації і ключі.

Для кожного конкретного дослідження і кожного маркетингового завдання нами формувались окремі інформаційні масиви. Вони були локальними, тобто, сформованими переважно для розв'язування окремого завдання, і інтегрованими у вигляді баз даних.

Кожному масиву присвоюється ідентифікатор, найменування, визначаються максимальні обсяги, довжина запису, метод оптимізації і ключі.

Вони забезпечували:

– однотиповість збереження необхідної інформації для розв'язання як поточних завдань так і стратегічних - у базах і банках даних;

- придатність інформаційних масивів для розв'язання усіх маркетингових завдань;
- однократність вводу інформації у формі, придатній для багатоцільового використання;
- можливість різних методів доступу до даних;
- низьку собівартість витрат на введення, обробку, зберігання та використання даних, а також на внесення необхідних змін;
- забезпечувати інформаційний зв'язок даних між собою і підсистемами навчального закладу як у реальному часі так й у майбутньому. Завершуючи обробку й інтерпретацію наших результатів маркетингових досліджень формуванням вихідної інформації (первинна інформація). [75, 64 с.; 69, 334 с.].

Вхідна інформація – це сукупність зібраних даних та інформацій, зареєстрованих у місці збирання чи виникнення і до яких застосовуються процедури збору, реєстрації, перетворення і споживання у повторному циклі збору та перетворення [306].

Вона може бути первинною і вторинною, отримується з різних джерел і різними методами та інструментарієм й приводиться у відповідність до вимог певного програмного пакету та отримання результату.

Вхідні дані та інформація поступають у АІСМ у вигляді паперових документів, електронних документів з мережі, даних і інформації з БД. Вони можуть бути представлені у вигляді окремих документів або структурованих масивів (таблиць, баз даних).

У вигляді таблиць та текстів описуються вхідні повідомлення – первинні документи, нормативно-довідкові масиви та масиви, сформовані раніше при розв'язанні цієї чи інших задач, та структурні одиниці вхідних повідомлень. Для них визначається ідентифікатор, форма подання і обсяги та строки подачі на автоматизоване робоче місце маркетолога. Це є вторинною інформацією.

Вихідна інформація – це результат обробки даних в середині певного середовища маркетингу. Вона містить результати (проміжні чи кінцеві)

розв'язання маркетингових завдань, аналізу отриманої інформації в результаті проведених маркетингових досліджень.

Ця інформація формується у вигляді вихідних документів – машинограм, відеокадрів, які виводяться на екран для оперативного перегляду користувачами, а також роздруковуються чи записуються на магнітні носії [154].

Вихідна інформація була представлена у зручному й зрозумілому для користування вигляді [246, С. 62–66].

Сьогодні маркетингові технології широко використовуються у різноманітних сферах діяльності сучасного суспільства, у тому числі і у освітній сфері. Вони дозволили нам оптимізувати інформаційні процеси, починаючи зі збору будь-якої інформації, підготовки й видання друкованої продукції та продукції на машинних носіях, до інформаційного моделювання і прогнозування глобальних процесів розвитку освітньої галузі.

До масових технологій, перш за все, належать інформаційні технології підготовки, зберігання і копіювання інформації, їх перевід у електронну форму для архівного зберігання, комп'ютерного аналізу або передачі по передачі каналів зв'язку. Для рикладу, розглянемо розв'язання такого маркетингового завдання «Дослідження попиту на додаткові освітні послуги навчальних закладів», яка була наведена у роботах Г. Міщенко.

В сучасних інформаційних умовах актуальним є використання on-line інструментарію для проведення будь-яких досліджень, у тому числі й маркетингових. Це стало можливим завдяки вільному доступу до ресурсів мережі Інтернет [147].

Всі методики, які застосовуються в маркетингових дослідженнях, при сучасному розвитку суспільства, розширенню меж використання комп'ютерних технологій та всесвітнього павутиння використовується за допомогою мережі Інтернет. Методики маркетингових досліджень, ми використовували в on-line, що наведені у рис. 8.

Таблиця 8. – Методики маркетингових On-line-досліджень.

On-line панель – ефективна методика для опитування цільової аудиторії з рівнем проникнення Інтернету понад 50 % населення певної території. Для її впровадження використовуються on-line-сервіси. Цю технологію Інтернет-ресурсів ми використовували для проведення опитування клієнтів, на сайті, шляхом їх обов’язкової реєстрації в дослідженні. On-line спільноти споживачів. Це об’єднання груп та категорій користувачів Інтернету за інтересами, наприклад, групи у соціальних мережах [147; 148]. Механізми в сучасному сьогоденні перебудовуються – посилюється орієнтація на клієнта. Тепер споживач виступає не як пасивний користувач продукту, але і висуває свої вимоги та висловлює свої побажання. Ця робота у взаємодії між обома сторонами максимально ефективна. Технологія здійснювалась через Інтернет-портали. Відбувалось об’єднання учасників, які оцінювали продукцію усіх можливих напрямків, від комп’ютерної техніки до оцінювання якості надання освітніх послуг закладам освіти через утворення таких спільнот. Спільноти були відкриті і закриті. Перші направлені на дослідження громадських думок і орієнтовані на типового споживача. Другі ж, вхід в які регламентований тільки за запрошенням, призначені для більш «вузької» групи користувачів. Це

можуть бути, наприклад, співробітники однієї фірми, або навчального закладу, які обговорювали недоліки в роботі організації та перспективи її розвитку, таким чином вирішуючи проблеми в інтерактивному режимі. Або ж експерти у певній галузі.

Моніторинг контенту споживачів. Це відстеження повідомлень споживачів на блогах, гостьових книгах, відгуках на порталах (сайтах).

Відстежується навіть не сам зміст відгуків, а їх емоційна складова. Наскільки позитивно або негативно споживачі відгукуються про сервіс або продукт. Однією з переваг використання Інтернет-майданчиків є швидка реакція цільової групи на те або інше повідомлення. Це відмінна можливість для компанії «почути» свого споживача, дізнатися його переваги, бажання і вимоги.

Зрозуміти, як оцінюється її діяльність, і який імідж вона змогла сформувати в споживчому середовищі.

Окрім того, в умовах сьогодення актуальними є модернізовані класифікації. Так, Л. Даниленко поділяє управлінські функції керівника закладу освіти на класичні, діяльнісні та модернізовані [89].

Маслов В. виділяє три групи функцій управління:

- Перша (цільова), як найбільш поширена, розглядається з позицій структури циклу управління і включає всі етапи управлінського циклу: планування, організацію, контроль, аналіз, регулювання.

- Друга група (організаційно-професійна) виокремлюється на основі аналізу певних напрямів наповнюваності змісту діяльності адміністрації закладу і включає функції: керівництво управлінсько-методичного супроводу діяльності закладу освіти, забезпечення зв'язку з довіллям та організаційно-господарську і фінансову.

- Третя група (соціально-психологічна й правова), тут значне місце відводиться аналізу соціально-психологічного аспекту управління закладом освіти. Усі три групи функцій управління, на думку авторів, становлять повну основу компетентної управлінської діяльності сучасного керівника закладу освіти.

3.2. Трансформація механізмів досягнення цілей розвитку освіти шляхом впровадження здоров'язбережувальних технологій

Аналізуючи й підсумовуючи вищезгадане, можна стверджувати, що досягнення цілей управління створенням здоров'язбережувального простору в соціальних системах відбувається в результаті здійснення певних функцій. Зазначені функції у нашому дослідженні виступили і як певний цикл управлінської діяльності [231; 236]. Саме вони виступали певними діями в управлінській діяльності, які об'єктивно необхідні в будь-яких освітніх і соціальних системах. Ми погоджуємося із цим, бо загальновідомо, що для успішного функціонування соціальної системи необхідно проаналізувати ситуацію, передбачити розвиток подій, визначити мету діяльності, спланувати її досягнення через розробку певної програми та порядку взаємодії елементів соціальної системи, організувати їх діяльність, для чого створити необхідні умови, виявити в процесі контролю відхилення у роботі системи й увести певні корективи, що забезпечить отримання запланованого результату. Описане є етапами (стадіями) управлінського процесу. Вчений П. Худоминський виділяє такі етапи: попереднього управління, де здійснюється цілепокладання, прогнозування, планування; оперативного управління, яке включає організацію, координацію, регулювання; заключний етап управління, на якому проводиться контроль та аналіз досягнутих результатів.

Іноді зазначений процес називають алгоритмом реалізації управлінської діяльності. Наприклад, науковці зазначають, що процес управління має такий алгоритм: визначення мети; моделювання досягнення мети з урахуванням можливостей об'єкту; організаційна діяльність з питань приведення параметрів об'єкта управління у відповідність з параметрами моделі; контроль; регулювання; облік та аналіз. Разом із тим, деякі вчені зводять його до реалізації певних управлінських функцій. Визначення послідовності здійснення і установа зв'язків між ними є основою для створення моделі управлінської діяльності, без чого неможливе оптимальне управління в освітніх системах. У книзі «Наукові

основи управління школою» зазначено, і ми цілком підтримуємо дану позицію, що управлінська діяльність циклічна, тому функції управління об'єднуються в управлінський цикл [164]. Ми врахували управлінський цикл, із словником, це повна сукупність періодичних, послідовних етапів (складових) процесу управління.

Складовими процесу було: отримання керуючою підсистемою (суб'єктом управління) інформації: її переробка з метою вироблення рішення; передача рішення для реалізації; контроль за виконанням [286]. Під управлінським циклом у закладі освіти ми будемо розуміти сукупність взаємодіючих, які послідовно змінюють одна одну, підпорядкованих одній меті функцій управління (аналіз, планування, організація, контроль, регулювання), комплексна реалізація яких забезпечує успішне вирішення управлінських завдань [164; 174; 183]. Розпочинається управлінський цикл з аналізу отриманої інформації про стан діяльності навчального закладу. Ми підтримуємо точку зору Г. Єльнікової, що зазначена послідовність є стадіями управлінського процесу. Це пов'язано із тим, що вони ґрунтуються на знаннях інформатики, кібернетики, тектології, в т.ч. теорії рішень та теорії зворотного зв'язку [121].

Здійснення зазначених стадій управлінського процесу безумовно забезпечить ефективність взаємодії елементів соціальної системи й сприятиме отриманню запрограмованого результату її діяльності. Будь-який заклад освіти системи освіти виступає як складна, динамічна, соціально-педагогічна система. Їй притаманні всі характерні ознаки цілісної системи, що характеризує заклад як багатогранну й складну систему зовнішніх і внутрішніх факторів.

Механізми державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору за такою системою спрямоване на підтримку наявного їх стану і водночас на переведення їх у якісно новий стан – стан постійного розвитку, що забезпечує їхню діяльність як відкритої системи. Провідним завданням управління є те, щоб за будь-якого впливу на систему (як ззовні, так і зсередини), який може вивести її з стану рівноваги, розгорнути процеси, спрямовані на збереження і повернення втраченої рівноваги.

Таким чином, акмеологічна модель управлінсько-методичного супроводу закладом освіти починається і завершується аналізом отриманої інформації. Від повної якості всієї інформації залежить правильність прийнятих управлінських рішень і ефективність діяльності закладу освіти. Якщо управління за суттю розглядається як певна діяльність, що спрямована на створення і переведення в якісно новий її стан, то за формою, управління – це процес обробки інформації [31]. Тому у провідних наукових дослідженнях з питань використання маркетингових підходів в освіті розкриваються маркетингово-зорієнтовані функції управління навчальним закладом. Основний акцент ми робили на поєднанні функцій класичної теорії управління та маркетингового управління.

3.3. Сутність системи управлінського здоров'язбережувального моніторингу в сфері освіти

Сучасне управління поєднує функції урегулювання. Сьогодні виділяють два види контролю: моніторинговий, тобто «м'який» і за кінцевим результатом, тобто «жорсткий». Перший контроль проводиться з метою повсякденного коригування процесів, які відслідковуються, а саме: розвиток школи, робота вчителя, учня, ефективність навчального процесу, та ін. Другий контроль передбачає заміри тільки остаточних результатів і порівняння їх відповідності зі встановленими стандартами. Після цього проводиться коригування за результатами порівняння. Моніторинговий контроль, на нашу думку, поступово замінює інспектування, замінюючи повністю не тільки мету, форми і методи перевірки, а й суб'єкти контролю. На момент здійснення державного контролю поступово вводиться самоаналіз і самокоригування. Але, ми наголошуємо на потребі спеціального дослідження щодо встановлення оптимального справедливого співвідношення зовнішнього контролю та самоконтролю.

На сьогодні, основною формою жорсткого державного контролю є нормативно проголошена атестація шкіл. Ми визначали дві складові атестації: контроль діяльності закладу освіти за кінцевими результатами та державне

визнання рівня діяльності цього закладу і його статус. Механізми атестації закладів освіти потребують теоретичного обґрунтування та управлінсько—методичного супроводу. Отже, на сьогодні створюється нова система державного контролю за здійсненням загальної середньої освіти в Україні.

Функцію доцільно назвати контроль і регулювання.

У розвитку засобів контролю ми використовували ІКТ, хоча обмеженість фінансування не дозволяє забезпечити комп'ютерами та комп'ютерною мережею державні управлінські структури. Нами було опитано близько 350 управлінців сфери загальної середньої освіти засвідчило, що тільки 40 % з них використовують комп'ютери в управлінській діяльності, 30 % користуються ксероксом, 50 % – факсом. Словник визначає моніторинг як старанне спостереження, контроль за роботою. Поняття «моніторинг» запозичене з технічних наук і означає безвідривне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його певної відповідності бажаному результату [69, 334 с.]. Орлов О. розглядає моніторинг як нестандартну інформаційну систему, що дозволяє вести тривале слідкування за всіма об'єктами або явищами педагогічного сьогодення [252, С. 5–8]. Подмазін С. стверджує, що моніторинг передбачає напрацювання нових знань про стан системи, що постійно змінюється при прийнятті нового управлінського рішення [268, 418 с].

Як бачимо, поняття «моніторинг» серед авторів визначається по-різному. Це залежить, по-перше, від фаху дослідника: педагогіка, психологія, управління; по-друге, від об'єкту, який визначає автор для моніторингу: інноваційна діяльність, суб'єкти навчально-виховного процесу, управління. знання учнів тощо; по-третє, від суб'єктивного уявлення сутності цього поняття. Загальну наукову основу розробки моніторингу а освіті може складати антропосоціальна теорія управління суспільством, теорія діяльності кваліметричний підхід до оцінки якості діяльності. У своїй роботі «Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі антропосоціальної теорії управління суспільством» Дмитренко Г. А. висловлює і аналізує ідею управління національною освітою

як великим цілісним соціальним об'єктом на основі узгодження інтересів керівників і виконавців. Управлінсько-методичний є інструментарієм для реалізації названої вище ідеї є макети факторно-критеріальних моделей оцінки кінцевих результатів діяльності учасників навчально-виховного процесу [52, 53].

Тому ми поняття «моніторинг» розуміємо як певну базу процедур по об'єднанню у спостереженні, поточному оцінюванні перетворень скерованого об'єкту і спрямуванні цих перетворень на досягнення окреслених параметрів розвитку об'єкта (напр. стандарту). Освітній моніторинг – це супроводжуюче оцінювання і поточна регуляція управлінських процесів в системі освіти. Це система, яка створюється з показників, що об'єднані у стандарт та методику їх розробки, постійного спостереження за тими стандартами за станом та динамікою керованого об'єкту, з метою їх оперативної діагностики, випереджувального визначення диспропорцій, вироблення та корегування управлінських рішень.

Сутність концепції моніторингу ми вбачаємо в синхронності всіх дій від процесів спостереження, замірювання, вироблення на цій основі нових знань про стан об'єкту до подальшого моделювання, прогнозування та прийняття відповідного управлінського рішення. Управлінський освітній моніторинг функціонально пов'язаний з усіма етапами управління, утворюючи замкнене коло циклу регулювання. «Виходом» моніторингових процедур буде база показників нового керованого об'єкту, більш високого рівня організації. Особливістю моніторингу є те, що під час його здійснення, інформаційна система управління невіддільна від системи прийняття рішення. Це дійсно вища форма інформаційної діяльності управлінця та вища форма функціонування системи інформаційного забезпечення управління, що створює появу універсального типу критичної (аналітичної) діяльності керівника в прийнятті управлінського рішення.

У літературі розглядається три системи моніторингу, це: моніторинг узгодження управління; діагностичний моніторинг; моніторинг діяльності. Перша система, підкреслюючи значимість «входу» (роль вчителя, фінансування, організаційної культури школи тощо), наголошує на значущості існуючих в

освіті стандартів. Тому, якщо заклад освіти відповідає певним стандартам в освіті, автоматично забезпечується відповідний рівень його діяльності. Друга система виділяє «вихід» функціонування закладу шляхом визначення успішності учнів з окремих дисциплін за типовими параметрами. Наприклад, співставлення за різнорівневими завданнями: 100 % учнів досягли репродуктивного рівня засвоєння, 80 % – конструктивного і тільки 30 % – можуть використовувати ці знання в змінених умовах. Таке дослідження повинно вестись з оперативним зворотним зв'язком для нагального регулювання і зміни акцентів навчання школярів. Основною метою такого моніторингу є визначення рівня академічних навичок учнів незалежно від їх особистості [305, С. 36–43]. Моніторинг управлінської діяльності включає заміри «входу» і «виходу» системи. «Вхід» заміряється стандартними результативними тестами навчальних предметів. Ми описали класифікацію моніторингу за здійсненням його цілей.

Освітній моніторинг може використовуватися на різних рівнях управління закладом освіти. Тому виділяємо: державний освітній моніторинг (ОМ), тобто спостереження за розвитком освіти на території України; регіональний ОМ на території області, міста, району; локальний ОМ в межах закладу освіти. Локальний ОМ, в свою чергу, диференціюється на компонентний освітній моніторинг: адміністративний (директор, заст. директора), педагогічний (вчительський). У кожному зазначеному випадку об'єкт оцінювання відрізняється один від одного, оскільки є характерним тільки для вказаного рівня управління. Так, державний ОМ оцінює діяльність найвищої структури державного управління освітою - Міносвіти та результат цієї діяльності – розвиток освіти в Україні, внаслідок підвищення рівня самоорганізації обласних управлінь освіти.

Регіональний ОМ оцінює діяльність управлінь (відділів) освіти і результат цієї діяльності – розвиток освіти в регіоні, внаслідок підвищення рівня самоорганізації районних (міських) відділів (управлінь) освіти. Локальний ОМ відслідковує: 1) управлінську діяльність директора (адміністративний моніторинг) та її результати - розвиток освіти в закладі і підвищення рівня самоорганізації

адміністрації закладу освіти; 2) управлінську діяльність адміністрації школи (адміністративний моніторинг) та як результат цієї діяльності – якість роботи вчителів; 3) управлінську діяльність в освітньому процесі (адаптивний моніторинг) і, як результат, – рівень навченості учнів та самоорганізація керівних і педагогічних кадрів; 4) діяльність здобувачів освіти з самоуправління процесом засвоєння знань (учнівський моніторинг) і, як результат, – рівень та якість засвоєння змісту навчання і рівень спроможності учнів застосовувати засвоєні знання для адаптації в оточуючому середовищі. Таким чином, освітній моніторинг сприяє розвитку діяльності управлінських структур в освітянській галузі й забезпечує продуктивність цієї діяльності. Виходячи з того, що цільові функції перелічених вище структур різні, на кожному управлінському рівні розроблюється відповідний освітній моніторинг. Процес перебудови освіти в Україні здійснюється постійно, у відповідності до документів регламентованих державою, де визначені критерії розвитку освіти. Освітній моніторинг в управлінні освітою складається з: 1) визначення основного об'єкта управління; 2) чітко заданих параметрів розвитку об'єкта; 3) критеріїв оцінки ; 4) проведення поточного контролю відповідно до технологій; 5) скеровуванню процесу інформаційної бази на кінцевий результат. Моніторинг повинен мати формуючий та перетворюючий характер.

Здійснення моніторингових процедур передбачало залучення всіх суб'єктів до управління своєю діяльністю через розвиток процесів самоаналізу та саморегулювання. На основі ідеї спрямованої самоорганізації сприяло розроблене нами рішення, щодо концепції трансформації зовнішніх вимог у внутрішні мотиви. Сутність цієї концепції така:

1.1. Поведінка, вчинки та діяльність керівних і педагогічних працівників ґрунтуються на вільному виборі або на примусі. В дійсності, ці дві складові у різних співвідношеннях становлять одне ціле.

1.2. Вільний вибір (добра воля) здійснюється самою людиною шляхом прийняття конкретного рішення на основі внутрішніх мотивів.

1.3. Примусові дії здійснюються зовнішнім впливом тієї системи, в якій живе і діє людина, для організованих дій на підтримку функціонування та розвитку системи, завданням управлінців (керівників, органів та закладів освіти) є створення відповідних умов для спрямування дій виконавців у потрібному напрямку через вироблення відповідної мотивації.

Тобто, необхідно сполучити зовнішні вимоги діяльності людини до її внутрішніх мотивів. Тоді управлінське рішення, яке приймає керівник, викличе відповідні дії, котрі будуть враховувати інтереси як самої людини, так і організації, де вона працює.

2. Однією з таких умов є підключення фахівців до управління організацією, в тому числі органами державного управління закладом освіти. Заклади освіти працюють через різні види моніторингу.

Для цього треба було розробити моделі:

2.1. Еталони, стандарти діяльності кожної категорії працівників закладів освіти закладаються вимогами суспільства, держави до їх діяльності;

2.2. Розробити апарат оцінювання, який би включав задані параметри розвитку керованим об'єктом, критерії оцінок цих параметрів та способи оцінювання статистичний, експертний тощо;

2.3. Створити єдину технологію контролю, що поєднувала б процеси зовнішньої оцінки та самооцінки як з поточним зовнішнім коригуванням (по результату) так і самокоригуванням (по процесу, спрямованому на результат).

При цьому делегувати поточне оцінювання та коригування виконавцям (супровідний аналіз та оцінювання процесу). Зовнішнє оцінювання та коригування залишити за керівником (управління по результату).

Таким чином, управління процесом доручається виконавцям, а управління за результатом здійснює керівник. При цьому відбувається врегулювання природних здібностей та можливостей людини до умов, в яких вона ці здібності і можливості використовує. Тобто, реалізується принцип природовідповідності в управлінні.

3. Це призводить до того, що в майбутньому людина пов'язує свій розвиток з вимогами умов існування та продуктивної діяльності. А розвиток структури, де вона працює (вчиться), а також суспільства визначається можливостями, бажанням і здібностями людей, які живуть в цьому суспільстві і працюють в цій організації (закладі освіти, управлінні).

Спрямована самоорганізація забезпечується урівноваженням природних потреб, здібностей, можливостей керівних кадрів, і умов, в яких вона живе і діє. Спрямування забезпечуватимуть керівні та педагогічні кадри, аналізуючи умови перебування і приймаючи відповідні рішення до оточуючого місця буття. Зовнішній вплив на самоорганізацію здійснюється через створення умов, які сполучають дві потреби особистості з вимогами до неї, а саме внутрішні та зовнішні. При такому розгляді питання здійснюється природна заміна одного виду управління на інший, тобто командно-адміністративного на корпоративне управління, з'являються можливості для розвитку кожної особистості, для сполучення мотивів керівників і виконавців, для спрямованої самоорганізації суб'єктів освіти. При управлінні у такий спосіб завдання керівника полягає у відшукуванні умов, які неодмінно залучають до активної самоорганізації.

Управління за способом спрямованої самоорганізації постійно враховує та використовує невизначеність і випадковість. Застосування моделей діяльності підвищує активізацію середовища та адаптує загальні вимоги на місцеві умови через діалогічне узгодження цільових функцій суб'єктів керування. Все це може створити випадковість, яка буде, або збуджувати власний інтерес, провокувати кризу компетентності, сприяти стабілізації вже перебудованої системи поглядів, або закріплювати усвідомлення власної компетентності.

А це, в свою чергу, спричинить відповідний мотив діяльності у потрібному напрямку. Таким чином, управління здійснюється через самоуправління та самоорганізацію, узгоджуючи зовнішні і внутрішні завдання, випрацьовує серединну лінію поведінки, досягаючи мети найекономнішим способом.

Центральною ланкою в розробці освітнього моніторингу було створення нормативної моделі об'єкту оцінювання (стандарту, еталону або норми-зразка). Стандарт, еталон або норма-зразок – це модельне представлення ідеалу об'єкту, де зібрані всі нормативні вимоги до цілей, завдань, структури, діяльності, продукту цієї діяльності. Норма-зразок об'єкту з якісно-кількісними характеристиками, дозволив в математичній формі вивести ступінь його (об'єкту) реального розвитку, що називається стандартом цього об'єкту або кваліметричним еталоном.

Слід зазначити, що цей зразок розробляється на державному рівні і задає унормовані орієнтири діяльності цих об'єктів у вигляді параметрів, факторів і критеріїв першого порядку. Такі стандарти називаються базовими. Для використання на місцях цих еталонів, проводиться їх адаптація до місцевих умов і особливостей. Цього можливо досягти тільки шляхом доповнення стандартів, саме критеріями другого порядку, які узгоджують місцеві унормовані вимоги до цього об'єкту оцінювання. Під цим кутом розгляду забезпечується основа наскрізно – адаптивного управління. Підключивши при цьому, процедуру самооцінки діяльності, то управління набуває мотиваційного характеру. Тобто, надається можливість поєднати зовнішні вимоги до діяльності виконавців з особистими мотивами. Для оцінки будь-якої діяльності можна використовувати кваліметричний підхід. Кваліметрія розглядається як наукова дисципліна, що вивчає методологію і проблематику як комплексних так і кількісних оцінок якості обстежуваних об'єктів – предметів або процесів [118, С. 4]. Вона ділиться на теоретичну і прикладну. Отже, теоретична кваліметрія відокремлюється від конкретних об'єктів і вивчає математичні моделі та загальні закономірності пов'язані з якістю оцінки. Предметом теоретичної кваліметрії є зменшення працевмісності кількісних оцінок якості, підвищення точності та обґрунтування сфер найраціональнішого використання кожного з кваліметричних методів.

Прикладна кваліметрія розробляє методи кількісної оцінки якості. Такі оцінки відомі з давнини. Ще у 1907 році російський математик, механік, кораблебудівник, академік Крилов А. Н. запропонував обчислити середнє значення

основних параметрів якості бойового корабля, що дало змогу здійснити комплексну оцінку якості будь-якого подібного корабля. Кількісні оцінки якості стали широко застосовуватися з початку 20-х років ХХ століття. У 60^х – 70^х роках нашого століття накопичився досвід застосування кількісних оцінок якості і була обґрунтована їх методологічна суть і теоретично узагальнена в рамках окремої наукової дисципліни – кваліметрії [2, С. 49].

Кваліметричний підхід (квалі – якість, метро – міряти) передбачав опис якості кількості предметів або процесів, що є кількісною оцінкою якості. Основний метод кваліметрії – експертний. Зараз набуває розвитку педагогічна кваліметрія. Це використання методів загальної кваліметрії в педагогічних обрахунках для кількісної оцінки психолого-педагогічних і дидактичних предметів [28]. Основним методом педагогічної кваліметрії являється метод експертних групових оцінок (метод Дельфі) [234, С. 115–121]. Як уже наголошувалось, на регіональному рівні оцінюється діяльність органів державного управління освітою і результат цієї діяльності – розвиток освіти в регіоні. В регіональному управлінні загальною середньою освітою треба мати три базових кваліметричних стандарти: 1) діяльності обласного управління освіти; 2) діяльності районного (міського) відділу (управління) освіти; 3) оцінки розвитку освіти в регіоні.

Для створення таких стандартів виділяли параметри, фактори, критерії I та II порядку на основі державних унормованих вимог (положень, рішень, постанов, наказів). Для вимірювання в моніторингових процедурах доцільно було запроваджувати кваліметричний підхід, який передбачав би кількісний опис процесів або якості предметів, обраховуючи кількісну оцінку якості. Враховуючи те, що основним способом існування людини у просторі та часі є його діяльність, для розробки кваліметричних стандартів ми використовували загальну структуру будь-якої діяльності, яку виконує людина.

Цю структуру подав символічно В. П. Безпалько [20, С. 79–104]:

$$Д = О_d + В_d + К_d + Кор,$$

де Од – орієнтовні дії – це усвідомлення умов завдання, його змісту, складання плану, вибір способу діяльності, інструментарію; Вд – виконавчі дії – виконання завдання, здійснення складеного на етапі орієнтовної діяльності плану; Кд – контрольні дії – це перевірка результату діяльності на його відповідність еталону шляхом співставлення цього результату зі стандартним зразком; Кор – коректувальні дії як повернення на етапи орієнтовних або виконавчих дій, в залежності від встановленого недоліку.

Ми приймали всі етапи діяльності, які формалізовані Безпальком В. П., крім останнього етапу. Як ми вже наголошували, до дій, які відбулися у часі, повернутися не можна. Тому ми можемо тільки прогнозувати наступні дії, які повторюються за поданою схемою. Тоді етап коректування замінювався етапом прогнозування, в процесі якого визначались додаткові завдання, що потребують пошуку додаткової інформації на орієнтовному етапі та креативних дій на етапі виконання. Таким чином, перехід від одного ланцюжка дій до наступного супроводжується удосконаленням виконавчого етапу за рахунок більш повного осмислення цих дій на основі аналізу додаткової (суб'єктивно нової) інформації. Найкращим варіантом є поєднання зусиль керівників і виконавців у розробленні таких стандартів. Стандарти – це формалізована модель бажаного результату. Якщо вона випрацьовується спільними зусиллями, то вона відбиває потреби тих, хто її створив. Спільну діяльність можна організувати різними способами: виконуючи різні ланки одного ланцюжка діяльності або спільними зусиллями виконувати всі ланки цієї діяльності. Для створення кваліметричних стандартів загальної середньої освіти ми вибирали перший, враховуючи територіальну відокремленість органів державного управління і закладів освіти, а також необхідність врахування їх специфіки і місцевих умов.

Для виділення об'єктів управління в освіті ми скористалися таблицею 1. Так, для розробки кваліметричних стандартів діяльності ми визначаємо діяльність здобувача освіти щодо засвоєння знань; діяльність вчителя щодо організації власної діяльності та діяльності учня щодо засвоєння знань; діяльність адміністрації

відносно координації діяльності вчителів школи; діяльність директора відносно координації діяльності заступників; діяльність міського управління освітою щодо організації власної діяльності і діяльності директорів шкіл щодо розвитку освіти в регіоні; діяльність обласного управління освіти стосовно організації власної діяльності і діяльності міського управління освітою у розвитку освіти в регіоні.

Для створення кваліметричних стандартів ми провели декомпозицію цілей кожної вказаної вище структури, визначивши таким чином основні напрямки їх діяльності. Ми виходили з того, що для забезпечення успішності в досягненні результатів необхідно створити спеціальні умови. Ці умови характеризували можливість певної управлінської структури. Перший параметр, який характеризує діяльність, є створення умов для її здійснення (або показує можливість управлінської структури). Другий параметр характеризував результат цієї діяльності. Напрямки діяльності, які визначаються по першому і другому параметрах, ми встановили як фактори цих параметрів. У кожному випадку – це специфічні, свої фактори. Хоча вони і поєднуються загальною структурою людської діяльності. Кожний фактор характеризується критеріями першого порядку, які випрацьовувався подальшою декомпозицією напрямків діяльності відповідної управлінської структури. До параметру створення умов для функціонування і розвитку будь-якої управлінської структури в загальній середній освіті належить фактор планування.

Цей фактор розкривався по-різному для обласного управління освіти, міського управління освіти, закладу освіти, адміністрації, вчителя, здобувача освіти. У кожному випадку свої потреби, свої умови, свої цілі діяльності. Критерії першого порядку будуть відрізнятися один від одного на кожному щаблі управління.

Для врахування специфіки та місцевих умов критерії першого порядку деталізуються критеріями другого порядку, які матеріалізуються у наказах, розпорядженнях, положеннях. При зміні ситуації або зовнішніх чи внутрішніх вимог змінюються накази, розпорядження, положення, а разом з ними і критерії другого порядку. При зміні державних вимог – критерії першого порядку. Найбільш рухомим був останній шар стандарту. Доведення моделей діяльності,

які оформлюються стандартними вимогами, до критеріїв другого порядку, вимагалась формалізація результату, більш чіткого його осмислення, що робить управлінську діяльність більш усвідомленою та вмотивованою. Наступним кроком у створенні моделі (стандарту) діяльності управлінської структури є визначення вагомості параметрів, факторів, критеріїв першого порядку. Це робилось методом експертної оцінки. У загальній частині стандарту вагомість параметрів визначає Міністерство освіти України. Вагомість критерії першого порядку – обласне управління освіти. Підрахунки коефіцієнтів відповідності проводились на рівні критеріїв другого порядку. В основі кожного критерію покладений відповідний документ – вимога, де встановлено, чому саме повинна відповідати діяльність. Якщо стан справ по цьому критерію відповідає висунутим вимогам 0,75, то можна вважати це як повну відповідність і оцінювати найвищим умовним балом 2. Якщо відповідність становить в межах від 0,5 до 0,75 – це часткова відповідність, яка оцінюється балом – 1. Якщо відповідність нижча за 0,5, вона оцінюється як 0. Підрахування проводилось як середньовиважена сума набраних балів. Алгоритм створення кваліметричного стандарту діяльності кожної управлінської структури був такий: а) на підґрунті загальної структури діяльності визначались характерні показники цієї діяльності, які становлять основу стандарту; б) декомпозуючи загальні цілі управлінської діяльності, встановлюються напрямки факторів цієї діяльності; в) декомпозуючи кожний напрямок конкретної управлінської структури за допомогою визначення часткових цілей, визначались критерії першого порядку; г) критерії другого порядку добирались згідно конкретної території, розкриваючи вимоги до кожного критерію першого порядку; д) визначення вмотивованості кожного параметру, фактору, критерію першого порядку методом експертної оцінки або ранжуванням за методом Дельфі; е) обрахування моделі стандарту діяльності у вигляді окремих карток (табл. 9). Прикладом кваліметричного стандарту може бути модель представлена в таблиці нижче, що є базовою моделлю кваліметричного стандарту діяльності керівників і педагогічних працівників закладів освіти.

Таблиця 9 – Створення кваліметричного стандарту діяльності керівника закладу та педагогічного працівника у процесі управлінсько-методичного супроводу

фактор (Ф)	Вагомість (m)	критерії	Вагомість (v)	коєф. відповідності
1	2	3	4	5
1. Безперервна освіта	$m_1 = 0,26$	1. Методологічна грамотність	$v_1 = 0,35$	$K_1 =$
$\Phi_1 = m_1 (v_1 * K_1 + v_2 * K_2 + v_3 * K_3)$		2. Поповнення знань	$v_2 = 0,34$	$K_2 =$
		3. Розвиток фахових умінь	$v_3 = 0,31$	$K_3 =$
2. Здійснення навчально-виховного процесу	$m_2 = 0,26$	4. Моделювання уроку	$v_4 = 0,44$	$K_4 =$
		5. Проведення уроків	$v_5 = 0,21$	$K_5 =$
$\Phi_2 = m_2 (v_4 * K_4 + v_5 * K_5 + v_6 * K_6 + v_7 * K_7 + v_8 * K_8)$		6. Проведення ДІЗів	$v_6 = 0,16$	$K_6 =$
		7. Проведення підсумкових заліків	$v_7 = 0,11$	$K_7 =$
		8. Позакласна робота з предмета	$v_8 = 0,08$	$K_8 =$
3. Документальне оформлення діяльності	$m_3 = 0,17$	9. Планування навчально-виховного процесу	$v_9 = 0,36$	$K_9 =$
		10. Ведення журналів	$v_{10} = 0,2$	$K_{10} =$
		11. Виконання програм	$v_{11} = 0,3$	$K_{11} =$
$\Phi_3 = m_3 (v_9 * K_9 + v_{10} * K_{10} + v_{11} * K_{11} + v_{12} * K_{12})$		12. Перевірка зошитів	$v_{12} = 0,14$	$K_{12} =$
4. Підтримка шкільного укладу життя	$m_4 = 0,19$	13. Виконавча дисципліна	$v_{13} = 0,3$	$K_{13} =$
		14. Вмотивованість виконання функціональних обов'язків	$v_{14} = 0,4$	$K_{14} =$

фактор (Ф)	Вагомість (m)	критерії	Вагомість (v)	коєф. відповідності
1	2	3	4	5
$\Phi_4 = m_4 (v_{13} \cdot K_{13} + v_{14} \cdot K_{14} + v_{15} \cdot K_{15} + v_{16} \cdot K_{16})$		15. Збереження позитивного мікроклімату	$v_{15}=0,2$	$K_{15}=$
		16. Виявлення та розвиток творчої ініціативи	$v_{16}=0,1$	$K_{16}=$
5. Суспільна активність	$m_5 = 0,12$	17. Участь у пед'ярмарці	$v_{17}=0,17$	$K_{17}=$
		18. Участь у професійних конкурсах	$v_{18}=0,20$	$K_{18}=$
		19. Участь у конференціях	$v_{19}=0,23$	$K_{19}=$
$\Phi_5 = m_5 (v_{17} \cdot K_{17} + v_{18} \cdot K_{18} + v_{19} \cdot K_{19} + v_{20} \cdot K_{20} + v_{21} \cdot K_{21})$		20. Участь у громадських зборах	$v_{20}=0,18$	$K_{20}=$
		21. Робота з мешканцями мікрорайону	$v_{21}=0,22$	$K_{21}=$

Загальний рівень здоров'язбережувальної діяльності визначався за формулою (3.1):

$$Д = \Phi_1 + \Phi_2 + \Phi_3 + \Phi_4 + \Phi_5 \quad (3.1)$$

Розглянемо механізм розрахунків на прикладі розробленого нами кваліметричного стандарту діяльності керівника закладу й педагогічного працівника у процесі управлінсько-методичного супроводу¹ (див. табл. 10 та табл. 11).

¹ наведені матеріали апробувалися на Всеукраїнському семінарі педагогіка позитиву України, в Міжнародній академії культури безпеки, екології та здоров'я, у жовтні 2021 року.

Таблиця 10. – Кваліметричний стандарт діяльності педагогічних і керівних кадрів

№ п/п	Фактор	Вагомість фактору (M _i)	Критерії	Вагомість критерію (m _i)
1	2	3	4	5
I.	Безперервна освіта	0,237		
1.1.		МГ	Усвідомлення необхідності використання здоров'язбережувальних технологій як основи своєї діяльності	0,211
1.2.			Наявність знань загальних здоров'язбережувальних технологій	0,193
1.3.		ПЗ	Наявність знань концептуальної програми створення здоров'язбережувального простору закладу освіти	0,214
1.4.			Добір способів і засобів, методів, прийомів використання знань формування здоров'язбережувальної професійної компетентності	0,207
1.5.		ФУ	Розробка методик та технологій використання і умінь при навчанні з свого предмета	0,175
2.	Валеологічна спрямованість навчально-виховного здоров'язбережувального процесу	0,226		
2.1.			Привнесення валеознань за змістом (формальне)	0,09
2.2.			Привнесення здоров'язбережувальних методик сутністю (продуктивне)	0,09
2.3.			Планування спільної діяльності з учнем по формуванню здоров'язбережувальної культури на уроках	0,105
2.4.			Проведення уроку. Організація діяльності по активному засвоєнню здоров'язбережувальних навичок	0,100
2.5.			Забезпечення належних санітарно-гігієнічних здоров'язбережувальних умов	0,116
2.6.			Наявність позитивного мікроклімату	0,109
2.7.			Поступовий перехід до мотиваційного навчання	0,09
2.8.			Зв'язок з віковими особливостями та сьогоденним здоров'язбережувальним життям здобувачів освіти (концептуальна програма)	0,110
2.9.			Надання можливостей для задоволення потреб осіб у визнанні та самовираженні	0,09
2.10.			Насичення середовища валеознаннями за допомогою інформаційних технологій зі свого предмета	0,110

№ п/п	Фактор	Вагомість фактору (M _i)	Критерії	Вагомість критерію (m _i)
1	2	3	4	5
3.	Легалізація валеоспрямованості навчання	0,174		
3.1.			Авторська програма (свій предмет на прикладі міжпредметних зв'язків)	0,117
3.2.			Методичні рекомендації здоров'язбережувальних	0,107
			щодо використання технологій, умінь при вивченні свого предмета	
3.3.			Технологія використання здоров'язбереження, умінь	0,114
3.4.			Відбиття, умінь у календарно-тематичних і поурочних планах	0,08
3.5.			Охайність, чистота при веденні журналу	0,087
3.6.			Облік знань, умінь	0,084
3.7.			Занесення знань, умінь до теми уроку (використання концептуальна програма)	0,107
3.8.			Дотримання єдиного орфографічного режиму при перевірці робіт	0,084
3.9.			Вимоги культури оформлення зошитів чителем і здобувачем освіти	0,104
3.10.			Дозування усіх видів робіт	0,116
4.	Валеологічне спрямування життєдіяльності через поведінку кожного члена колективу закладу освіти	0,217		
4.1.			Зовнішній вигляд	0,203
4.2.			Виконавча дисципліна	0,183
4.3.			Вмотивованість виконання функціональних обов'язків	0,196
4.4.			Збереження позитивного мікроклімату в закладі	0,211
4.5.			Виявлення ініціативи у створенні здоров'язбережувального середовища в закладі освіти	0,207
5.	Громадська активність спрямування	0,146		
5.1.			Участь у педагогічних ярмарках	0,214
5.2.			Участь у професійних конкурсах	0,158
5.3.			Участь у конференціях	0,208
5.4.			Участь у громадських зібраннях, діях	0,205
5.5.			Ініціативи у створенні здоров'язбережувального середовища в мікрорайоні закладу освіти.	0,215

Розрахунок: оцінюємо ступінь проявлення критерію.

Таблиця 11 – Визначення коефіцієнтів проявлення критеріїв по першому фактору

фактор	вагомість фактору – M_i	критерій, його вагомість – m_i	коефіцієнт проявлення критерію
1.Механізми управління	0,237	1, $m_1 = 0,211$	0,75
		2, $m_2 = 0,193$	0,25
		3, $m_3 = 0,214$	0,5
		4, $m_4 = 0,207$	0,75
		5, $m_5 = 0,175$	0,0

Враховуючи значення вагомості кожного критерію m_i (це ж значення ми приймаємо за P_i^{Et} – еталонну оцінку), підраховуємо відносну оцінку K^i для кожного критерію, потім сумарно по всьому фактору механізму.

$$K^1 = 0,75 * 0,211 = 0,158$$

$$K^2 = 0,25 * 0,193 = 0,048$$

$$K^3 = 0,5 * 0,214 = 0,107$$

$$K^4 = 0,75 * 0,207 = 0,155$$

$$K^5 = 0,0 * 0,175 = 0,0$$

Сумарно для всього фактору 1 K_1 буде дорівнювати:

$$K_1 = K^1 + K^2 + K^3 + K^4 + K^5 = 0,158 + 0,048 + 0,107 + 0,155 + 0,0 = 0,468.$$

Для підрахування $M_1 * K_1$ - оцінки першого фактору діяльності вчителя треба значення $M_1 = 0,237$ помножити на

$$K_1 = 0,468. M_1 * K_1 = 0,237 * 0,468 = 0,111.$$

Так само знаходимо всі інші значення:

$$M_2 * K_2 = 0,209$$

$$M_3 * K_3 = 0,099$$

$$M_4 * K_4 = 0,152$$

$$M_5 * K_5 = 0,076.$$

Загальна кількісна оцінка якості діяльності вчителя відповідає середньо виваженій арифметичній залежності такий вигляд:

$$K_d = M_1 * K_1 + M_2 * K_2 + M_3 * K_3 + M_4 * K_4 + M_5 * K_5 = 0,111 + 0,209 + 0,099 + 0,152 + 0,076 = 0,65$$

Якщо прийняти таку шкалу оцінок (табл. 12).

Таблиця 12 – Встановлення шкали оцінок

Діапазон кількісної оцінки	Рівень діяльності управлінця
1,00 – 0,75	оптимальний (зразковий, вище норми)
0,74 – 0,5	допустимий (норма)
0,49 – 0,0	недопустимий (нижче норми)

Можна встановити, що оцінка 0,65 знаходиться в межах 0,5 – 0,74. Таким чином, рівень діяльності управлінця відповідає нормі.

При застосуванні кваліметричних стандартів поточне оцінювання та коригування делегується виконавцям (супровідне оцінювання процесу).

Зовнішнє оцінювання та коригування залишається за управлінською структурою найвищого рівня (управління по результату).

У регіональному управлінні моніторинг діяльності рай (міськ) ВО доручається відділу освіти. А моніторинг результатів діяльності рай (міськ) ВО та розвитку освіти в районі залишається за обласним управлінням освіти. Так самомоніторинг управлінської діяльності обласного управління освіти доручається управлінню. А моніторинг результату цієї діяльності і розвитку освіти в області залишається за Міністерством освіти України. Таким чином, управління процесом доручається виконавцям, а управління по результату здійснює орган державного управління освітою, якому безпосередньо підпорядкований виконавець. При цьому відбувається взаємоприспосовування природних здібностей та можливостей виконавців і умов, в яких вони ці здібності і можливості використовують. Тим самим реалізується принцип природовідповідності в державному управлінні. Правильно розроблений та проведений освітній моніторинг підвищував ефективність організації взаємодії усіх ланок регіонального управління закладами освіти. Згадані наробики основані на концепції спрямованої самоорганізації та концепції трансформації зовнішніх вимог у внутрішні мотиви і являють собою втілення в практику теоретичних та практичних нарбок автора, висвітлених у

попередніх главах та підтверджуються. В роботі адаптовані цікаві заходи: модель адміністративного моніторингу; модель кваліметричного стандарту оцінки діяльності міського управління освітою; модель кваліметричного стандарту розвитку закладу освіти в районі, місті, області; учнівський моніторинг розробляється викладачем іноземних мов.

Схему адміністративного моніторингу в управлінській діяльності керівників шкіл можна зобразити, як:

1. Проведений теоретичний аналіз теорії і історії розвитку загальної середньої освіти і узагальнений у вигляді такого логічного ланцюжка:

- визнання пріоритету освіти щодо розвитку суспільства є вихідним положенням спрямованого розвитку управління загальною середньою освітою;
- вихідною точкою цього спрямованого розвитку є прийняття парадигми управління, яка заснована на пріоритеті спільної дії першої особи і підлеглих;
- практична реалізація цієї ідеї потребує розробки механізму діалогової адаптації діяльності суб'єктів управління в окремому закладі загальної середньої освіти та ієрархічному ланцюжку всіх рівнів організації ЗЗСО;
- морфологічний аналіз розвитку управління ЗЗСО протягом історії людства і в періоди українського державотворення доводить, що всі зміни в управлінні освітою, в тому числі загальною середньою, були зв'язані з пошуком співвідношення централізації і децентралізації у відповідності з ідеологією суспільства та цілями владних політичних сил;
- функціонування і розвиток загальної середньої освіти та системи її управління пов'язані з трьома групами факторів: внутрішніми, проміжними та зовнішніми, природна зміна яких змінює ЗСО і систему її управління. Використовуючи здатність людини до свідомого спрямування своєї діяльності, можна зсунути у зворотному напрямі динамічну рівновагу в системі.

3.4. Удосконалення економічного механізму формування готовності кадрів до управління навчальним закладом через створення здоров'язбережувального простору в умовах викликів для розвитку галузей національної економіки

Потужна хвиля інновацій охоплює всю систему неперервної управлінської освіти, зокрема і керівних кадрів. Актуальність дослідження полягає у тому, що розвиток вітчизняної освіти на початку XXI століття характеризується глобалізацією його проблем, супроводжується виникненням і поширенням нової філософії освіти та нових її цінностей. Час породжує нові проблеми в дослідженні процесів становлення професіоналізму керівника закладу освіти. Зазначене передбачає необхідність досягнення не тільки високих рівнів розвитку особистісних і професійних якостей у керівників, а й наявність у них професійних здібностей до обґрунтованого запровадження інновацій в освітню систему установ різного типу, прогнозування і проектування управлінської та педагогічної діяльності з орієнтацією на тенденції змін в українському суспільстві. У той же час спостерігається недостатність наукової концептуальної розробленості проблем підготовки професійних управлінських кадрів для нових швидко мінливих обставин модернізації освіти [254, С. 24–31].

Відповідно до соціального контексту, українському суспільству, яке інтенсивно змінюється і прагне наздогнати темпи, має освітній простір, що також інтенсивно розвивається. Темпи змін в XXI століття настільки значні, що запізнiла реакція на них виключена. Світоглядна трансформація призводить до докорінних змін у життєдіяльності суспільства. Але модус здоров'я залишається єдиною і неминущою цінністю. Вимога повноцінного здоров'я інваріантна, постійно присутня в буденній свідомості людини і спонукає до пошуків її втілення у соціальну реальність [257, С. 18]. Ідея запровадження терміну «здоров'язбереження» в освітній простір і формування зазначеного напрямку в державне управління здоров'язбережувальною освітою в Україні виникла реакція на глобальні проблеми та загрози, що постали перед людством.

Реалізація цілей сталого розвитку XXI століття – це своєрідна спроба закликати наукову еліту об'єднати зусилля задля розв'язання глобальних проблем, спрогнозувати майбутнє людства, дати адекватні відповіді на виклики глобалізації, поєднати два «розуми» – державний і науковий, які переживають соціально небезпечний розрив [258, С. 15]. Нині розроблена та функціонує нормативно-правова база, що має важливе значення для вирішення означеної проблеми, а саме Закони України «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про позашкільну освіту». Національною доктриною розвитку освіти в Україні, як і вище зазначеними документами, передбачено створення умов для реалізації оздоровчої функції освіти і розгляду здоров'я як мети, змісту і результату навчання. Занепокоєння викликає проблема професійного здоров'я, що виникає саме у зв'язку з несприятливими умовами педагогічної праці, напругою, різними стресами, перевантаженнями, конфліктами, які можуть спонукати професійні деформації особистості, професійні захворювання. Тому потрібен новий підхід до теорії, практики й організації збереження здоров'я всіх суб'єктів освітнього простору. Це стосується перш за все до методології забезпечення здоров'я педагога, від якого залежить здоров'я підростаючого покоління, тобто майбутнього країни [254].

Результати соціологічних досліджень показали, що різке погіршення здоров'я здебільшого визначається невротизуючим середовищем, створюваним, крім іншого, і вчителями. Як професійна група, вчительство відрізняється вкрай низькими показниками фізичного і психічного здоров'я, і ці показники знижуються в міру збільшення стажу роботи в навчальному закладі. Для педагогів зі стажем роботи 15–20 років характерні «педагогічні кризи», «виснаження», «згорання». У третини вчителів показник ступеня соціальної адаптації рівній цьому показнику у хворих невротиками або нижче, ніж в інших.

Здебільшого педагоги не тільки не залучені в систему збереження і відновлення власного здоров'я, але й недостатньо компетентними в питаннях охорони здоров'я, що проявляється, зокрема, в несприятливому для здоров'я

способі життя та поведінки на робочих місцях [257, С. 155–166]. Більшість педагогів вважають свою роботу емоційно й інтелектуально вкрай напруженою, пов'язаною з фізичним навантаженням, здебільшого статистичного порядку.

Статистика засвідчує, що 66,5 % педагогів, 62,2 % керівників освітніх закладів і 89 % школярів не називають здоров'я в числі 6 основних життєвих цінностей. Особливе обурення викликає стан здоров'я учнів великих мегаполісів, яким, за порівняно невеликий проміжок часу, доводиться переносити ряд гострих або хронічних емоційних дій як соціального, так і природного характеру, в результаті котрих кількість нервово-психічних порушень серед студентів ЗВО зросла майже вдвічі [257]. Сьогодні вищезгадані явища ускладнюються проявами поширення пандемії Covid-19. У наш час склалися певні теоретичні та практичні передумови для розв'язання проблеми управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти. Аналіз наукової літератури щодо проблеми забезпечення здоров'я суб'єктів навчально-виховного процесу дозволяє виділити такі групи досліджень. Першу групу складають ті, що зорієнтовані на гігієнічно-профілактичну модель освітньої установи (В. Андрєєва, М. Антропова, М. Безруких, С. Громбах, Д. Колесов, Н. Котова, Н. Куїнджі, Г. Сердюковська, О. Савченко, А. Хрипкова, Д. Шаріпова). До другої групи належать ті, в яких розглядаються теоретико-методичні визначення змісту та організації валеологічного виховання учнів і студентів (В. Бороненко, В. Бобрицька, С. Болтівець, Ю. Варшамов, М. Віленський, В. Волков, М. Захаров, А. Семенов, Л. Сущенко, Т. Прокопенко); розробка здоров'язбережувальних технологій, принципів навчання студентів (В. Бобрицька, Е. Вайнер, Е. Казин, Г. Калачов, Л. Тіхомірова); обґрунтування підготовки майбутніх педагогічних кадрів до управління впровадженням здоров'яорієнтованих і здоров'ятворчих педагогічних систем у вищих навчальних закладах [302, С. 32]. Водночас яскраво позначилося та поступово набирає силу інноваційний рух у сфері педагогіки здоров'я. Практично в деяких університетах та інститутах післядипломної

педагогічної освіти, незважаючи на труднощі, реалізуються комплексна програма «Здоров'я», здійснюються наукові розвідки щодо технологій виховання здорових фахівців і створення здоров'язбережувальних навчально-виховних систем [4, С. 31]. ЯЗ02 показує аналіз результатів дослідження, розвиток таких систем здійснюється переважно екстенсивним шляхом. Кількісний ріст здоров'язбережувальних елементів далеко не завжди призводить до якісного перетворення означеної системи, зміни свідомості суб'єктів педагогічного процесу в умовах викликів для розвитку галузей національної економіки. Зусилля органів управління освітою за підтримки всього суспільства та держави повинні зосереджуватись на реалізації стратегічних напрямів державних механізмів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких важливим є вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їх управлінської культури [257, С. 16–23].

Проте при всій безсумнівній теоретичній і практичній значущості зазначених доробків науковців, їх важливості у розв'язанні завдань підвищення якості освіти слід зазначити, що на сьогодні відсутнє системне, цілісне уявлення про виховну систему вищого навчального закладу, спрямовану на збереження, зміцнення та формування культури здоров'я суб'єктів педагогічної діяльності, потребує покращання науково-методична робота в навчальних закладах системи післядипломної освіти (Г. Єльнікова, А. Кузьмінський) [254, С. 21].

Неузгодженість цілей, змісту і технологій реалізації інновацій призводить до невідповідності якості освіти і пропонованих до нього вимог держави, сім'ї, суспільства, що не дозволяє адекватно вирішувати поставлені завдання. Сформований упродовж багатьох десятиліть стиль управління освітою привів до того, що педагог, і особливо керівник освітніх систем (ЗВО і шкіл різного рівня, науково-педагогічних центрів регіону), не готовий своєчасно враховувати що відбуваються соціальні зміни в суспільстві та в освіті, а відповідно координувати свою діяльність [259]. Процеси ринкового реформування

економіки України істотно вплинули на вищу школу, значно змінивши її функціональну спрямованість від планомірного кадрового забезпечення національної економіки до надання населенню широкого спектра освітніх послуг дедалі більше індивідуалізованого характеру. Це відповідає принципам вільного вибору людиною виду діяльності та рівня освіти з одночасним урахуванням як самим тим, хто навчається, так і навчальним закладом попиту на фахівців на ринку праці. Реалізація цих принципів потребує широкої самостійності вищих навчальних закладів в академічній та господарській діяльності, що забезпечується законодавчим наданням їм автономії, самостійності у визначених державою межах.

Державне регулювання охоплює всі сторони суспільного відтворення. Але першочергова увага приділяється регулюванню відносин власності та підприємництва, інвестицій та структурної перебудови галузей матеріального виробництва, соціального розвитку та ринку праці, фінансового ринку та грошового обігу, територіальних пропорцій та регіональних ринків, природокористування, зовнішньоекономічної діяльності. Сталий розвиток економіки передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на зростання національного доходу, збереження життя та здоров'я людини, вирішення демографічних проблем, зменшення диференціації у доходах населення, викорінення бідності. Механізми ефективного державного управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у системі вищої освіти полягають у забезпеченні якісного та чіткого вимірюваного результату сформованості в суб'єктів педагогічного процесу здоров'язбережувальних ціннісних орієнтацій, які науково та інструментально забезпечують збереження та зміцнення їхнього здоров'я та сприяють оволодінню ключовими професійними компетентностями щодо здатності впроваджувати інноваційні методики здоров'язбережувальних, технологій як функціональної системи організаційно-методичних способів управління навчально-пізнавальною і практичною діяльністю суб'єктів педагогічного процесу [254, С. 26–27].

Указом Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 визначено національну стратегію розвитку освіти в Україні на основі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державних механізмів у сфері освіти. Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, якості, освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір. Національна стратегія конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти [259]. Слабка реалізація механізмів управління до фахівців медичної, педагогічної і валеологічної галузей суттєво ускладнює процес реалізації ідей здоров'язбереження. Деякі науковці не проводять паралелі між галуззю охорони здоров'я та освіти як сфер діяльності та системою громадського здоров'я з її здоров'язбережувальними складовими в освіті. Водночас у системі післядипломної педагогічної освіти; недостатньо приділяється увага координації управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти; форми, методи і засоби підготовки викладачів закладів освіти не відповідають специфіці навчального контингенту і особливостям здоров'язбережувальних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти; у визначенні змісту формування компетентності, основна увага, як правило, приділяється формуванню професійної компетентності на відміну від її інтеграції з соціальною, здоров'язбережувальною компетентністю та професійно значущими особистісними якостями [259, С. 24–27].

Державні механізми ефективності освітньої системи будь-якої країни слід розглядати на трьох рівнях: а) на рівні особи, яка навчається (впровадження індивідуалізованого підходу до вмотивованого навчання); б) на рівні організації, що навчається (забезпечення організаційного розвитку через безперервне навчання співробітників та управління знаннями організації); в) на

рівні суспільства, що навчається (підтримка розбудови навколосвітнього довкілля в суспільстві знань, сприятливого до безперервного навчання індивідів та організацій). У ході вивчення джерельної бази, проведення семінарів з директорами закладів освіти дозволили виявити низку істотних недоліків у системі післядипломної педагогічної освіти, а саме: недостатнє використання сучасних досягнень наук (філософії, соціології, психології, педагогіки), недостатню увагу до обґрунтування теоретико-методичних передумов проектування педагогічної концепції впровадження здоров'язбережувальних технологій серед усіх суб'єктів шкільного простору (учителів, учнів, батьків, працівників їдальні, технічних робітників, шкільному самоврядуванні).

Вивчення стану управління впровадженням здоров'язбережувального шкільного простору показало, що в шкільній практиці використовуються різноманітні форми і методи, які спрямовані на формування культури здоров'я здобувачів освіти, однак цьому процесу бракує системності, послідовності та цілеспрямованості. З впровадженням здоров'язбережувальних технологій педагоги пов'язують позитивні зміни в освіті: підвищення працездатності учнів на уроці, зниження рівня захворюваності серед учнівського колективу, попередження адиктивної поведінки молоді [259, С. 13–18]. У процесі дослідження дано оцінку рівня готовності педагогів до застосування здоров'язбережувальних технологій; перевірено ефективність системи управління з впровадження здоров'язбережувальних технологій.

Фундаментальні освітні зміни включають перебудови в освітніх ідеях, нормах, організаційних механізмах і рамках, які конституюють освіту як соціальний інститут. Коли такі зміни відбуваються, можуть виникнути нові освітні установи для доповнення або заміни наявних закладів, установ. Беручи за основу наведені аргументи, управління освітніми змінами можна детермінувати як вид соціального управління. Державні механізми розв'язання проблем управління освітніми змінами дуже специфічна і не вписується у більшість концепцій організаційного розвитку, оскільки до системи публічної

освіти, виходячи з її особливої соціальної ролі, складно застосувати вимірювальні показники економічного характеру. Отримані дані констатувального управлінсько-педагогічного експерименту підтверджують неефективність і необхідність використання у практиці навчальних закладів здоров'язбережувальних технологій на міждисциплінарному рівні, що потребує подальших наукових пошуків на усіх рівнях і типів закладів освіти [254, С. 27–3].

Перспективи полягають у співставленні класичної і неокласичної парадигм впровадження здоров'язбережувального контенту в освітній простір України, що передбачає підготовку тих, хто за своїми особистісними та природними якостями підготовлений до ефективної управлінської діяльності, на основі якого необхідна розробка відповідних методик; аналіз організації національної системи професійної підготовки кадрів управління для подолання суто формального, антигуманного стилю управління в сучасному суспільстві; основні напрямки модернізації освіти з урахуванням позитивного досвіду сучасного стану з передбаченням суттєвих змін, визначених сучасними тенденціями розвитку інноваційного суспільства та ринку праці; система інформаційного забезпечення та супроводження управлінської діяльності на всіх рівнях прийняття управлінських рішень, управлінського консультування.

Таким чином, на основі аналізу науково-методичної літератури, засобів навчання зі здоров'язбережувальної тематики, постанов і рішень уряду та узагальнення проведеного дослідження, можна зробити висновок про те, що у сучасному освітньому просторі, всіх його кластерах, пріоритетом має стати здоров'я всіх учасників освітнього простору. Кожен фахівець повинен безперервно дбати про формування в молоді валеологічного світогляду і ціннісного ставлення до здоров'я людини як головної умови самореалізації особистості. Розв'язання проблеми модернізації сучасного освітнього процесу, його особистісно-діяльнісний аспект і надалі супроводжуватиметься готовністю до впровадження здоров'язбережувальних технологій через основні положення нової парадигми освіти.

3.5. Механізми управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування

Дегуманізація засад співіснування людей у соціумі, амбівалентність культурних пріоритетів, по-різному позначаються на громадському здоров'ї. Спостерігається наявне порушення механізмів управління елементів системи громадського здоров'я, що нині функціонують досить незлагоджено та потребують оптимізації існуючих ресурсів і суттєвого посилення процесуальної сторони саме державного управління ними, суттєво змінюють як теоретичні, так і методичні засади розвитку даних ринків в контексті забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування. Таким чином, одним з найбільш проблемних місць є дослідження аспектів комплексної оцінки функціонування ціннісного підходу до розуміння здоров'я людини і суспільства, визначення тенденцій та перспективи психолого-педагогічних механізмів здоров'язбереження, в центрі яких має бути не лише хвора, а й відносно здорова людина. Тому важливою складовою дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних питань ефективного удосконалення методичних підходів щодо прикладного застосування механізмів управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору. Також важливою проблемою на шляху вирішення проблем управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору є удосконалення інструментарію системи громадського здоров'я, індексів, так і індикаторів для кількісної та якісної оцінки процесу. Тому актуального значення набуває питання вивчення різних підходів створенням здоров'язбережувального освітнього простору і можливостей розвитку.

Державні психолого-педагогічні механізми управління освітою мають важливе значення для соціально-економічного розвитку суспільства, наділяючи людей відповідними знаннями та вміннями, котрі формують здоров'я орієнтовні, здоров'я творчі та здоров'язбережувальні компетентності для покращення життя всіх суб'єктів сфери освіти, зокрема управлінців,

педагогічних кадрів, студентів, учнів та їх батьків, інших працівників галузі. У частині першій Конституції України зазначено: «Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом». У Статті 43 наголошується, що кожен має право на безпечне для життя і здорове довкілля та на відшкодування завданих порушень цього права шкоди. У Статті 50 Конституції України вказується, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. У законі України «Про освіту» в Статті 26 засвідчується, що забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у навчальних закладах покладається на їх власника або на уповноважений ним орган, керівника установи чи навчального закладу.

Однак розрахунок показників конкурентоспроможності, внаслідок використання інструментарію для управлінців різних державних вертикалей визначається не лише його професіоналізмом, рівнем кваліфікації, але й залежить від досвіду діяльності, майстерності, володіння ними професійно значущими якостями, зокрема відповідальністю за власний неперервний професійний розвиток, здатністю до сприйняття нового, творчого розвитку, інноваційними пошуками й відкриттями, а також компетентністю мобільністю.

Для того, щоб «оцінити конкурентоспроможність окремих країн, забезпечивши розуміння впливу чинників їх продуктивності, здоров'язбереження й процвітання» [325] слід брати до уваги показник, який щорічно розраховує Всесвітній економічний форум – Індекс глобальної конкурентоспроможності.

Індекс складений із 113 показників, які об'єднані в 12 індикаторів, згрупованих у три групи субіндексів:

- основні вимоги;
- підсилювачі ефективності;
- фактори інновацій та вдосконалення.

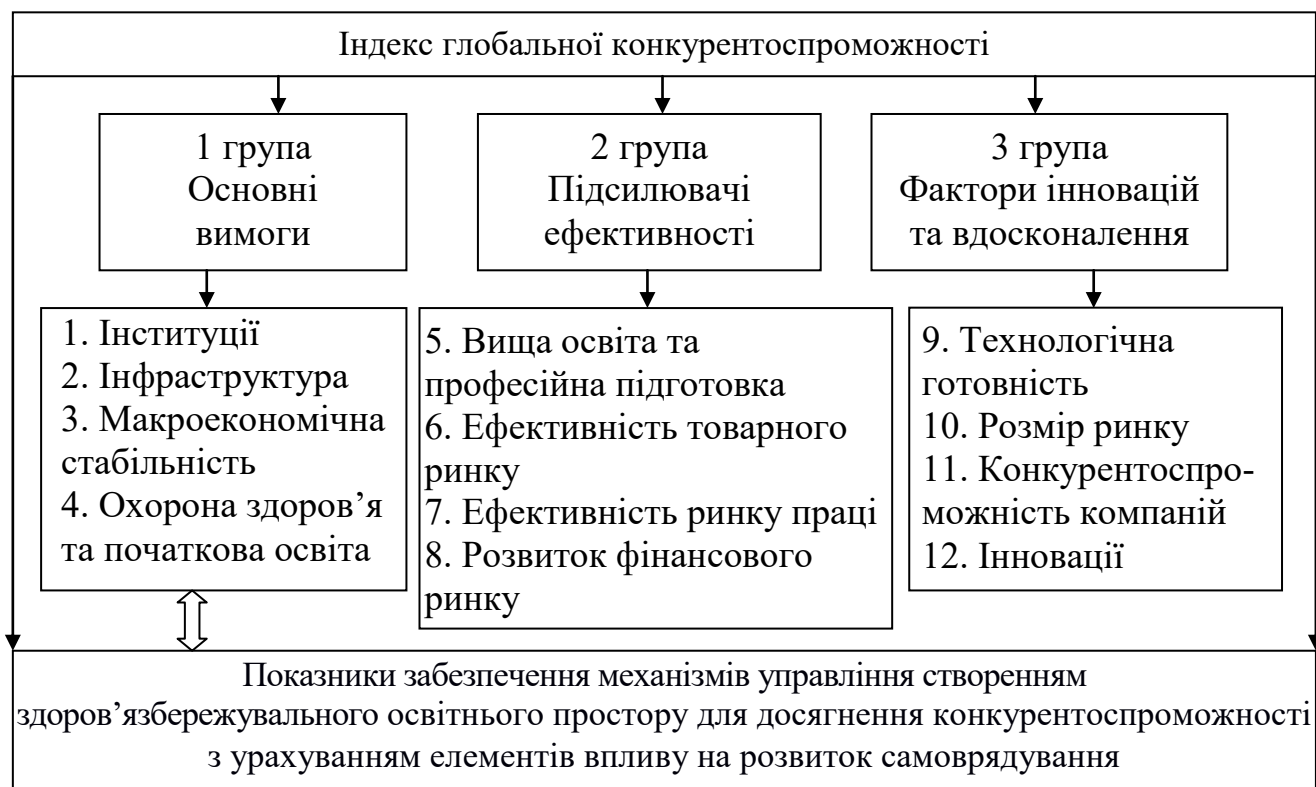

Рисунок 1. – Індикатори Індексу глобальної конкурентоспроможності для забезпечення здоров'язбереження з урахуванням елементів розвитку самоврядування

Сукупність змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування 1300 керівників компаній з різних країн і сфер діяльності, щоб охопити широке коло факторів, що впливають на бізнес-клімат в досліджуваних країнах, а на одну третину із загальнодоступних джерел, зокрема статистичні дані і результати досліджень, що здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями. Вибір саме цих змінних обумовлений теоретичними і емпіричними дослідженнями, причому жоден фактор не спроможний самотужки забезпечити конкурентоспроможність економіки.

Для детальнішого дослідження різних аспектів державних механізмів здоров'язбережувальної діяльності системи освіти України, її слід розглядати також як багатоаспектну систему, що функціонує на основі вертикальних і горизонтальних державних вертикалей. Наукове обґрунтування особливостей функціонування системи освіти в територіальному аспекті потрібне для відповідного відтворення різноманітності соціо-економічних, природних, культурних умов громад України.

Очевидно, що актуалізується сутність державних механізмів впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір з метою збереження здоров'я дітей і молоді, працездатного дорослого населення; усвідомлення педагогічними, науково-педагогічними працівниками відповідальності за збереження здоров'я як суспільної цінності.

Окремі автори обґрунтовують здоров'язбережувальні технології як аналіз уявлень про поняття «здоров'язбережувальні технології» у системі освіти свідчить про необхідність виокремлення здоров'язбережувальних освітніх технологій з гігієнічного, медичного і реабілітаційного контекстів, і удосконалення педагогічного наповнення даного поняття [73, С. 12].

Безперечно, важливою частиною управлінського процесу є кінцева оцінка його ефективності. Ефективність управлінської діяльності органів державної влади є однією з необхідних умов успішного функціонування системи державного управління для досягнення конкурентоспроможності з урахуванням елементів впливу на розвиток самоврядування [313].

На фоні кількісного експонентного розширення освітньої системи, збільшення кількості закладів освіти, різко загострилися проблеми розвитку освіти. Серед нагальних проблем виокремлено здоров'язбережувальний аспект стосовно відносного зниження якості й релевантності освіти, відповідність її змісту сучасним вимогам, зниження прикладного застосування механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору [313].

Також слід відзначити досить слабку відповідність підготовки керівних кадрів освіти вказаним механізмам для задоволення потреб освіти; суспільний стан у зв'язку з пандемією COVID-19, епідемією туберкульозу, кіру, первинною захворюваністю й спостерігається тенденція до зниження рівня захворюваності населення України.

Пошуки удосконалення як інструментів, так і механізмів мобільності державного управління освітою, оптимального розподілу повноважень між

різними вертикалями влади управління є предметом постійної уваги влади. Таким чином, вищезгадане вимагає мобільності в удосконаленні механізмів державного управління освітою, що залишається досить актуальним, особливо в умовах надзвичайних викликів для України.

Необхідність збереження людського капіталу в умовах глибоких суперечностей суспільного розвитку та глобальної економічної кризи ставить перед урядами різних країн завдання забезпечити розвиток молоді як здорової та освіченої частини суспільства. Наприклад, Мадридська конференція міністрів охорони здоров'я європейських країн (1981 р.) визнала освітній напрям пріоритетним для збереження та зміцнення здоров'я населення.

Згідно з Оттавською Хартією (ВООЗ, 1986), положеннями якої керується світове співтовариство, освіта з питань здоров'я і здорового способу життя – інтегральна частина політики, яка покликана зменшити вплив соціальних, економічних та екологічних нерівностей.

Освіту в сучасних умовах визнають одним з найвагоміших чинників зміцнення здоров'я та забезпечення здоров'язбереження молоді поряд із розвитком громад, політикою, законодавством [73].

Вказане свідчить про необхідність розв'язання суперечності між поставленим перед освітньою галуззю України завдання створити здоров'язбережувальний простір з урахуванням ефективного міжнародного та вітчизняного історичного досвіду, накопиченого в цій сфері.

Так, виявлений рівень проблеми, її наукова та соціальна значущість нині стають особливо значущими.

Ми пропонуємо ще одну парадигму психолого-педагогічних механізмів державного управління, зокрема освітою, саме в перехідному суспільстві. Як конструктивний погляд, концепція займає місце між другою та третьою парадигмами.

Зазначене наголошує пріоритет спільної дії першої особи і підлеглих.

Рушійним фактором вказаної парадигми розвитку такої управлінської системи є збалансовані державні механізми, коли враховуються інтереси всіх її суб'єктів і підструктур.

Такий підхід передбачає відмову від застарілого адміністративно-командного альянсу, а вимагає врахування природо відповідної самоорганізації суб'єкта та об'єкта управління. При цьому цільові функції управлінських структур і об'єктів управління сполучаються через процеси діалогічної адаптації, що здійснюються внаслідок регулювання, взаємоприспосування цих функцій у ході полілогічного супровідного освітнього моніторингу [73].

Саме освіта визначає конкурентоспроможність держави на довготривалій період. У найближчій перспективі найуспішнішими на ринку праці будуть фахівці, котрі вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями.

Нині затребуваним стає фахівець, спроможний швидко і ефективно орієнтуватися у професійному середовищі, яке постійно трансформується, приймати кваліфіковані рішення, адаптуватися до нових умов та обставин. Зазначене є провідними чинниками успішної професійної самореалізації особистості з урахуванням базових засад розвитку самоврядування.

Маємо всі підстави зробити висновки, що здоров'язбережувальний підхід є складовою частиною загального процесу розвитку, зокрема і реалізації новітніх механізмів управління як в освіті, так і в життєдіяльності соціуму стають провідним інструментарієм організаційного механізму і впливу чинників здоров'язбереження у всіх ланках системи освіти для створення здоров'язбережувального освітнього простору й досягнення конкурентоспроможності з урахуванням елементів впливу на розвиток самоврядування.

Водночас впровадження в практику різноманітних технологій, зокрема й здоров'язбережувальних, є тривалими і перспективними, особливо під час глобальних трансформацій.

3.6. Забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти в Україні

Світове суспільство вступає в стадію постіндустріального, інформаційно-інтелектуального розвитку, в якому рівень розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти, інноваційної активності в економіці та суспільстві, загалом визначає поступ країни до прогресу, місце країни в конкурентній динаміці світової ієрархії, швидкість проходження через щаблі технологічних укладів до справжнього суспільства знань.

Для України, яка задекларувала інноваційний шлях поступу на цьому шляху, надзвичайно важливо знайти способи активізації інноваційних процесів у соціально-економічній, здоров'язбережувальній, екологічній сфері. Базовим завданням, яке спонукає вчених до подальших досліджень, є пошук оптимальних можливостей переходу на інноваційну стратегію, або стратегію сталого, збалансованого, стійкого екологічно безпечного, гармонійного, розвитку.

Питаннями забезпечення сталого розвитку конкурентоспроможності та системи механізмів управління, економічних інновацій, займається багато дослідників, зокрема Жаліло Я. [336], Бондаренко М. [354], Шевчук В. [341], Каракай Ю. [335], Гражевська Н. [6], Білорус О. [8], Грибанов В. [9]. Вченими аналізуються конкретні шляхи активізації інтелектуально-інноваційного потенціалу, проводяться наукові конференції з проблем інноваційного розвитку економіки, видаються аналітичні доповіді з метою поліпшення системи управління.

Значно менше узагальнюючих робіт, в яких би проблеми активізації інноваційного розвитку розглядалися одночасно з позицій економіста, соціолога, фахівця з безпеки життєдіяльності та екологічної безпеки суспільства.

Інтеграція різних підходів і поглядів на одну цілісну, навіть дуже складну проблему, впровадження зрозумілої всім міждисциплінарної термінології, оприлюднення узагальнюючих висновків прискорить можливість нинішнім і майбутнім управлінцям реалізувати оптимальні стратегії з метою зміни вектору

нестабільності на шлях до сталого екологічно безпечного розвитку, використавши ноосферну ідею академіка В. І. Вернадського [10–14].

Нині в руслі нової парадигми розвитку планетарної цивілізації в ХХІ столітті відбувається переоцінка основних цінностей соціо-еколого-економічного і здоров'язбережувального розвитку. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційно-економічної; від нагромадження матеріального багатства (що стало «хворобою споживацтва» у розвинутих країнах Заходу) як основи особистого добробуту, аж до опрацювання інформації як основи суспільного прогресу; від прибутку і конкуренції як основних рушіїв кількісного економічного зростання, до співпраці та солідарності задля виживання та поліпшення якості життя; від використання природи як джерела ресурсів та комфорту до надання їй якості самоцінності; від безвідповідального «підкорення» природи – до формування і реалізації принципів мудрості екологічного імперативу. Світове співтовариство як і українське суспільство починає усвідомлювати, що не так володіння матеріальними благами, як володіння інформацією та інтелектуальним потенціалом визначають місце людини в сучасному суспільстві, місце країни в сучасному світі.

Інвестиції в людський, соціальний потенціал і формування на цій основі інтелектуального капіталу суспільства перетворюються на пріоритетний загальнонаціональний інтерес України [335; 342] і є справою національної безпеки, стратегічним фактором конкурентоспроможності країни. зрозуміти основну ідею й логіку концепції людського розвитку, з'ясувати способи оптимізації між економічним зростанням, зайнятістю, рівнем життя та людським розвитком, навчитися розраховувати індекс людського розвитку та його складові за методологією ПРООН, а також аналізувати динаміку показників людського розвитку в Україні.

Для кількісного представлення трьох базових вимірів людського розвитку використовуються такі індикатори: середня очікувана тривалість життя при народженні, показник довголіття, де провідну роль відіграють аспекти

здоров'язбереження; частка грамотних серед населення 15 років і старшого та сукупна частка здобувачів освіти серед населення відповідного віку, показники освіченості; скорегований реальний ВВП на одну особу, показник матеріального добробуту. Ці індикатори вимірюються різними одиницями, змінюються вони нерівномірно та нерідко різноспрямовано. Тому для побудови загального індексу людського розвитку (ІЛР) потрібне агрегування цих індикаторів, тобто зведення їх воєдино (формула 3.2).

$$Ілр = \frac{Ід+Іо+Ір.ж}{3} \quad (3.2)$$

Також здійснюється ранжування країн світу за показником ІЛР наступним чином: країни з дуже високим рівнем людського розвитку – для яких $ІЛР \geq 0,8$; країни з високим рівнем людського розвитку – $0,7 \leq ІЛР < 0,8$; країни з середнім рівнем людського розвитку – $0,55 \leq ІЛР < 0,7$; країни з низьким рівнем людського розвитку – для яких $ІЛР < 0,55$.

Безперечно, будь-які кроки на шляху впровадження інновацій в суспільстві вимагають глибокого розуміння тенденцій розвитку, творчого підходу і здатності приймати раціональні рішення в умовах невизначеності [341]. Так, потрібно сформулювати саме такий кадровий менеджмент, який має відповідні якості та здатний сприйняти принцип екологічного імперативу, реалізувати систему інтегрального екологічного управління [337]. Інноваційна діяльність є видом діяльності, що пов'язаний з трансформацією ідей, результатів наукових досліджень і розробок чи інших науково-технічних досягнень, в новий продукт, що впроваджується на ринку; в удосконалений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності; в підхід до здійснення соціальних послуг, використання нових соціальних технологій, що ведуть до прискорення суспільного розвитку. Хочемо звернути увагу саме на соціальні технології, які при вмілому застосуванні в соціальному аспекті та раціональному управлінні можуть дати значний якісний поштовх для переходу України до нової якості життя, забезпечення економічної ефективності та екологічної безпеки, справедливого

розподілу природних благ в межах одного покоління та між поколіннями, поліпшення здоров'я людей, тобто переходу на інноваційний шлях розвитку – прийняту світовим співтовариством стратегію сталого розвитку.

Активізація інноваційної діяльності в аспекті здоров'язбереження, веде до інновацій, передбачає цілісну систему наукових, технологічних, організаційно-управлінських, фінансових, комерційних, а також соціально-психологічних і стратегічних педагогічних заходів. Відбувається процес реалізації нововведення. В широкому розумінні «інновація» є синонімом успішного розвитку економічної, соціально-екологічної, управлінської, освітньої, інтелектуально-духовної й інших сфер на базі різноманітних нововведень. Вчені виокремлюють п'ять типів інновацій: впровадження нового продукту; нового методу виробництва; створення ринку; освоєння нового джерела доставки сировини; реорганізація структури управління. Переносючи цю схему в макро-масштаб всієї країни, можна сказати: саме реорганізація системи управління є в Україні однією з тих слабких ланок, зміцнивши яку, можна змінити вектор руху від нестабільності, енерго- та ресурсовитратності до сталого екологічного і безпечного розвитку. Вказане слід терміново здійснювати і реалізовувати на практиці, оскільки не потребує великих матеріальних витрат, а лише колективних соціальних зусиль. Програмою-медіум, яку потрібно задіяти негайно і здійснювати разом з програмою-мінімум є підготовка суспільства до поступу вперед, інституціалізація під визначену мету, формування концептуальної влади на ідеях сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти, інноваційної активності в економіці та суспільстві. Бажано використовувати наукові розробки та напрацювання соціологів, психологів, залучаючи до роботи громадських активістів. Після «векторизації» відповідно до загальної стратегії, для надання динаміки суспільному поступу важливо вміло задіяти метод соціальної мобілізації, разом з представниками ЗМІ, педагогами, психологами та громадськими активістами. Джерелами нашого досвіду є участь в реалізації проєктів: «Пошук соціальних технологій активізації вітчизняного виробництва

(погляд з регіону)» (1998–2001 рр.), «АФ–1987» (Аграрні реформи і розвиток фермерства, Незалежний інтелектуальний центр, 1987), «Екомен-К» (Підготовка кадрового екологічного менеджменту для реалізації стратегії сталого розвитку (СР) України) (2000–2006 рр.), «Технологія активізації наукових досліджень молодих вчених з проблем СР України» (2000–2004 рр.), «Розробка проекту концепції СР Вишгородського району» (2006 р.), «Аналіз досвіду розробки системи моніторингу в муніципальній програмі врядування та СР» (спільно з Програмою розвитку ООН в Україні МПВСР), (2006–2007 рр.), «Концептуальні засади освіти для сталого розвитку» (з 2004 р.), в руслі цього проекту – річний підпроект «Моніторинг системи ліцензування МОНУ і її вплив на інтелектуально-інноваційний потенціал України» (2007–2008 рр.), ряд проектів з проблем забезпечення безпеки життєдіяльності різних професійних груп (контингентів). Реалізація програми-максимум пов'язана з перебудовою системи освіти і науки (реорганізація системи центрального управління освітою і наукою здійснюється вже на першому етапі, тобто на етапі програми-мінімум), що формує інтелектуальний потенціал, мотивує його до активної діяльності, тобто трансформує в інтелектуально-інноваційний капітал), впроваджуючи ідеї, закладені в програмі Президента України, а на міжнародному рівні в Доповіді Римському клубу «Немає меж навчанню» [337], в Програмі ООН «Десятиліття освіти для сталого розвитку (2005–2014)».

Нині вчені говорять про такий інтегральний суспільний феномен як інноваційна культура суспільства (ІКС). «Історія розвитку світової економіки показує, що стійкий розвиток виробництва в довгостроковому періоді залежить не стільки від ресурсних можливостей, скільки від інноваційної діяльності і її результатів у конкретній сфері. З одного боку, сама по собі інноваційна діяльність є особливим фактором виробництва, що об'єднує всі інші фактори в єдину економічну систему задля отримання прибутку. З другого боку – залучені сьогодні у виробництво праця і капітал змінюють свою якість і продуктивність не лише на базі нових технологій, що дозволяють різко підвищити рівень

господарювання, а в контексті світових цивілізаційних процесів – розвиток сучасної культури, взаємозбагачення національних культур, досягнення відповідного конкурентоспроможного рівня здоров'язбереження. Наявні всі підстави говорити про формування нової «якості» культури, що має в своїй основі інноваційність». Збагачуючи класичну теорію менеджменту принципом відповідальності та впроваджуючи нову етику розвитку здоров'язбережувального простору освіти через формування екологічної культури, стимулюючи розвиток креативності як засобу навчання, в світовому суспільстві зароджується інноваційна культура екологічного спрямування задля гармонійного його розвитку у XXI ст.

Для формування конкурентоспроможної інноваційної культури суспільства необхідно задіяти державну програму формування ІКС, розробивши та реалізуючи послідовну й ефективну державну інноваційну політику як одного з ключових факторів формування ІКС. При реалізації цих програм обов'язковим є створення надійної та інформативної системи моніторингу. Без принципу зворотного зв'язку система управління не зможе ефективно працювати.

Маємо можливість звернути увагу на те, щоб ефективно запрацювала національна інноваційна система (НІС) потрібно не лише прийняти концепцію її формування, а й зняти гальмівні чинники й подолати спротив. Процес формування інноваційно сприйнятливого середовища в суспільстві, особливо українському, дуже складний, про що говориться в багатьох приведених у списку використаної літератури роботах. Сучасні тенденції становлення та розвитку НІС в Україні мало відповідають постіндустріальному вектору глобальних перетворень. До ключових проблем, які гальмують розвиток НІС, слід віднести такі [7, 8]: а) відсутність чіткої концепції інноваційних національних пріоритетів, цілеспрямованого послідовного та системного управління інноваційними процесами з боку держави, незадовільне інституційне забезпечення інноваційних зрушень, нестабільність, фрагментарність та суперечливість нормативно-правової бази інноваційної діяльності; б) існування системних проблем у розвитку наукової та науково-технічної сфери, деградація інтелектоємних секторів національної

економіки, нехтування інноваційним потенціалом української науки та освіти; в) незадовільне фінансування наукової та науково-технічної діяльності, наслідком чого стало формування моделі економіки, яка за своїми базовими характеристиками не потребує інновацій, не формує внутрішній платоспроможний попит на інноваційну продукцію та не має стимулів для інвестицій у людський капітал, методики управління здоров'язбереженням в закладах освіти в сучасних умовах.

Нерозвиненість та функціональна неповнота інфраструктури інноваційної діяльності, представлена лише окремими типами інноваційних структур. Низька інноваційна активність вітчизняного бізнесу. За даними Світового економічного форуму, індекс готовності суспільства до функціонування в глобальних мережах в Україні в 2003–2004 р. становив 2,96, в той час, як у США цей показник досягнув 5,50; Сінгапурі – 5,40; Фінляндії – 5,23; Німеччині – 4,85; Франції – 4,60; Естонії – 4,25; Словенії – 3,99; Чехії – 3,80; Польщі – 3,81; Китаї – 3,38; Росії – 3,19; Болгарії – 3,15; Сербії – 2,98 при мінімальному показнику 2,09 (Чад). Тож, нагальна потреба в активізації діяльності української держави з метою подолання спротиву інноваційним процесам, у стимулюванні інноваційно-інвестиційних зрушень в економіці та інших сферах, що впливають на НІС, в планомірному формуванні інноваційної культури суспільства. Адже, саме рівнем ІКС визначається місце держави у світовій геополітичній та геоекономічній системі. Зараз в глобальній світовій системі виділилося три «кола країн»: перше коло – 30 країн, технологічних лідерів, які генерують вищі технології; друге коло – 20 країн, які здатні використовувати високі технології; третє коло – це понад 150 держав, які «не здатні» до саморозвитку й прогресу і приречені на бідність [9]. Саме ІКС забезпечує сприйнятливість людьми, а на вищому рівні – державою, нових ідей, готовність і здатність до підтримки та реалізації нововведень у всіх сферах життя. Підвищуючи рівень ІКС можна реально добитися в сфері конкретної економіки – прискорення і підвищення ефективності впровадження нових технологій і винаходів; в сфері управління – реальної протидії бюрократичним тенденціям та просування ідеї «екологізації» в промисловості,

агросфері, суспільній свідомості тощо; в сфері освіти – сприянню розкриттю інноваційного потенціалу особистості, соціальної групи, суспільства; в сфері науки – задіяння творчої колективної евристичної діяльності наукових груп для поступу до соціального прогресу; у сфері культури – оптимізації співвідношення між традиціями та оновленням, різними типами та видами культур. ІКС є інтегральним параметром і відображає ціннісну орієнтацію людей, закріплену в мотивах, знаннях, вміннях, навиках творчої діяльності, в компетентності людей, тобто здатності їх творчо вирішувати складні проблеми, а також в нормах поведінки, толерантності до інакшості, до творчих людей. При цьому важливо поступово змінювати несприятливі для виживання нації ментальні риси, доповнюючи їх «новими» цінностями (солідарності, колективізму, здатності надійно працювати в групі, в команді, пріоритетності духовних начал над матеріальним. При реалізації проєктів такої спрямованості необхідно задіяти як рушійні сили громадські організації, просвітницькі центри, інтелектуальні осередки, «фабрики думки», використовуючи інтерактивні методи та «тонкі» інтелектуальні технології, а також вже відомі методи «мозкового штурму», синектики, метаплану. ІКС показує рівень діяльності відповідних соціальних інституцій (сім'ї, школи, церкви, науки, системи управління на всіх рівнях), а також ступінь задоволення людей соціально-психологічним кліматом в кожному мікросоціумі, задоволення своєю діяльністю, її результатами.

Інноваційна здоров'язбережувальна культура суспільства починається із розуміння поняття творчість, креативність. Водночас це не просто формулювання нових ідей чи теорій, а ще й практичне втілення ідей в кінцевому продукті – інновації, яка доводить на практиці свою ефективність, зокрема економічні інновації – на ринку, соціальні інновації в соціальному прогресі народу, держави. На ментальному рівні механізм уповільнення впровадження інновацій в систему управління здоров'язбережувального простору освіти, опирається на традиційні структури колективної пам'яті

(архетип), етносу (народу) або політичної нації. Саме вони активізують сукупність різномірних факторів гальмування: економічних, соціальних, психологічних, політичних, культурно-цивілізаційних, здоров'язбережувальних. Ці фактори безпосередньо впливають на осіб, які приймають рішення.

Підсумовуючи приведені вище, можна зробити висновки: 1) рушійною силою соціального прогресу нині стає «сукупний інтелект нації» (інтелігенція); 2) наукове забезпечення інноваційного шляху розвитку України зі сторони вчених економістів, соціологів, екологів, психологів тощо може бути здійснено при умові реформування системи механізмів управління освітою і наукою через формування потужної мотиваційної системи здоров'язбереження; 3) система управління державою повинна бути сприйнятливою до наукових інновацій, вміти їх інтегрувати в цілісну структуру, здійснити консолідацію наявного кадрового інтелектуально-інноваційного потенціалу як рушійної сили соціального прогресу. а громадянсько-державне партнерство дозволить провести соціальну мобілізацію широких верств населення та реалізувати програму ноосферного розвитку задля підвищення якості життя через забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти в Україні.

Висновки

У монографічній роботі запропоновано вирішення важливого завдання в науці, яке полягає в поглибленні теоретичних положень та розробленні науково-практичних рекомендацій для удосконалення економічних механізмів державного управління розвитком здоров'язбережувального простору освіти України. У роботі обґрунтовано сукупність теоретичних положень, що становлять основні напрями діяльності державної політики впровадженням здоров'язбережувальних технологій у систему освіти в контексті впровадження освітньої реформи в сучасній Україні. Отримані результати дозволили сформулювати такі висновки управлінсько-методичного та науково-практичного характеру:

1. Теоретично доведено, що останнім часом особливого значення набуває вирішення проблеми інституційного впливу державного управління на процес впровадження освітніх змін з метою своєчасних попереджень проблемних ситуацій, які можуть виникнути у системі управління освітою. Забезпечення синхронності перетворень на різних ланках складної системи соціальної сфери, якою є освітня галузь, впровадження інклюзивної освіти під час освітніх змін та збільшення їх корисної дії. Тому, за таких умов, особливого значення набуває потреба дослідження інституціональної взаємодії держави та суб'єктів в освітньому просторі. Більш ефективний розвиток професіоналізму управлінської діяльності керівних і педагогічних працівників (кадровий механізм публічного управління) сприятиме результативності управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у просторі освіти України. Питання забезпечення здоров'язбережувального освітнього процесу з метою збереження здоров'я всіх суб'єктів, працездатного дорослого населення; усвідомлення управлінськими кадрами, відповідальності за збереження свого здоров'я як суспільної цінності, є ключовим для перспективного суспільно-економічного розвитку країни. Впровадження цілісної системи управлінсько-методичного супроводу на основі психолого-педагогічного забезпечення умов для розвитку, соціалізації та подальшого професійного зростання є необхідною умовою формування готовності

керівних кадрів до здійснення здоров'язбережувальної управлінської діяльності. Взаємодія сім'ї, освітніх установ, органів управління освітою, дитячих і молодіжних громадських організацій, широких верств суспільства, місцевої громади, бізнесових структур, релігійних конфесій у вихованні і соціалізації молоді містить потенціал для посилення діяльності органів публічної влади щодо розвитку здоров'язбережувального простору освіти.

2. Досліджено проблеми управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору у сучасних умовах через комплекс економічних механізмів регулювання, спрямованих на здоров'язбереження, які залежать від зовнішніх джерел, і використовуються на рівні всіх гілок влади. Це потребує застосування механізмів здоров'яформуючого та здоров'ятворчого спрямування, прийняття своєчасних управлінських здоров'язбережувальних рішень. У рамках проведеного дослідження розкрито фактори, що впливають на створення, впровадження ефективного управлінсько-методичного супроводу в новій моделі здоров'язбереження НУШ, вдосконалення системи галузевого регулювання, планування, вибору та оцінки інноваційних проектів в сфері збереження здоров'я всіх учасників освітнього простору. Доведено важливість формування у керівних педагогічних кадрів громадянської свідомості у ставленні до здоров'я не тільки як до особистого надбання, але і як до надбання суспільства. Це стає завданням системи освіти дорослих, в тому числі. Швидке накопичення знаннєвого продукту, інноваційних технологій та їх продуцентів вимагають необхідність створення нової вертикалі управління освітніми процесами, що змушує систему державного управління освітою, зокрема післядипломної педагогічної освіти управлінських кадрів, незважаючи на її сталість і збереження цінностей традиційних, переорієнтовувались на виклики суспільства.

3. Проаналізовано та розкрито суть і особливості філософсько-методичних і теоретичних основ дослідження економічного механізму державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України в контексті світових і національних суспільних процесів. Встановлено, що сучасним підходом

до впровадження механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору є врахування змін. Наразі наявна динаміка становлення відкритого полісуб'єктного та полідіалогічного освітнього простору, в якому формується множина нових освітніх векторів, які виражають уявлення суспільства про якість освіти. У роботі обґрунтовується застосування гуманітарного підходу до впровадження механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України. Публічне управління у сфері методичного супроводу освітнього процесу спрямоване на переорієнтацію пріоритетів змісту освіти з держави на особистість, на послідовну демократизацію та гуманізацію навчально-виховного процесу, педагогічної ідеології загалом, тобто на гуманістичні цінності й виміри, забезпечення узгодженості змісту і якості актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості суспільства, держави у вихованні; виховання дітей і молоді в системі освіти через розроблення програми превентивного виховання; розроблення та формування ефективної та дієвої системи профілактики правопорушень, дитячої бездоглядності та безпритульності; запровадження всіх можливих інваріантних моделей змісту виховання в закладах освіти, з урахуванням сучасних тенденцій соціокультурних ситуацій, цінностей виховання та навчання; впровадження програм підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства.

4. Досліджено предметне поле і категоріальний апарат механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального простору з використанням синергетичного підходу. Наголошено, що створення здоров'язбережувального простору закладів освіти вимагає запланованих змін. Фундаментальні державні освітні зміни включають зміни в освітніх ідеях, нормах, організаційних механізмах і рамках, які констатують освіту як соціальний інститут, та сприяють виникнення нових механізмів державного управління (маркетинговий, логістичний, моніторинговий, інклюзивної освіти тощо) для доповнення або заміни наявних закладів, установ. Встановлена відповідність загальноновизначеної класифікації

методів управління трьом сферам організації суспільства, що обумовлює системність і мінімальну повноту їх групування. Створена динамічна модель різних способів сполучення діяльності керівника і підлеглих, а також визначене це сполучення як різний ступінь партисипативності і одночасно як варіативне узгодження, адаптивне управління.

Розроблені:

- концепція спрямованої самоорганізації;
- структурна модель наскрізно-адаптивного управління;
- теоретичні основи адаптивного управління: закономірності, принципи, функції, механізм, його сутнісна характеристика.

5. Проаналізовано методологічну основу дослідження, яку становлять вітчизняні документи, що стосуються освіти, насамперед, Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки та Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір». Водночас існуючий низький рівень загальних показників здоров'я українського суспільства, розповсюдженість соціально небезпечних хвороб, ВІЛ/СНІД, високий рівень алкоголізації та наркотизації, репродуктивного здоров'я потребує нової стратегії розв'язання питань збереження здоров'я, основою якої повинні слугувати сучасні технології сприяння здоров'ю через збереження, зміцнення та формування здоров'я через освітню галузь, які пропонуються ВООЗ.

6. Здійснено ретроспективний аналіз процесу реформування, змістовний аналіз досвіду міжнародних проєктів, спрямованих на збереження та формування здоров'я практичного досвіду роботи закладів освіти сприяння здоров'ю в Україні та за кордоном, власні наукові дослідження в галузі вікової психофізіології та валеології. Враховані ідеї українських та зарубіжних діячів щодо цивілізаційного та культурологічного підходів до аналізу феноменології здоров'язбереження; поліпарадигмальна методологія сучасного дослідження, яка включає системно-

синергетичний, контекстний, особистісно орієнтований, діяльнісний, акмеологічний, холістичний і здоров'язбережувальний підходи до освіти; наукові уявлення про біопсихосоціальний феномен людини; ідеї гуманізації освіти як чинника розвитку індивідуальності, соціальної відповідальності й забезпечення готовності управлінських кадрів до професійної діяльності; положення міжнародних і вітчизняних документів щодо здоров'язбережувальної діяльності управлінських кадрів.

7. Проведено критичний аналіз освітнього моніторингу діяльності управлінь (відділів) освіти та результат цієї діяльності здійснено висновок про розвиток освіти в ОТГ. Внаслідок підвищення рівня самоорганізації районних (міських) відділів (управлінь) освіти, освітній моніторинг використовувався в управлінні освітою і складається з: 1) чітко визначеного об'єкта управління; 2) заданих параметрів розвитку об'єкту; 3) критеріїв оцінки цих параметрів; 4) технології проведення поточного контролю; 5) інформаційної бази по скеровуванню процесу на кінцевий результат. Моніторинг має формуючий та перетворюючий характер. Результати дослідження підтверджені методами освітньої кваліметрії. Розроблені базові моделі різних видів освітнього моніторингу, які засновані на концепції спрямованої самоорганізації та концепції трансформації зовнішніх вимог у внутрішні мотиви. Факторами посилення освітнього моніторингу є: вдосконалення механізму створення і використання адаптивних (варіативних) моделей управління; створення і подальше вдосконалення механізму розробки моделей розвитку управління загальною середньою освітою висхідними потоками інформації від учня до Міністерства освіти. Бажана модернізація завдань державних органів управління освітою, які б ґрунтувалися не на відслідкуванні діяльності шкіл відповідно до розроблених державних стандартів освіти, а на створенні цих стандартів на основі узагальнення висхідних потоків інформації про пріоритетні лінії саморозвитку закладів загальної середньої освіти і закріплені у такий спосіб чергової фази їх розвитку.

8. Наявні тенденції державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України: а) сприятимуть переосмисленню цінності

здоров'я людини, розуміння ролі кадрового потенціалу як сформованого або розвиненого у результаті інвестицій і накопиченого людьми певного запасу здоров'я та знань про нього; б) посилюватимуть роль механізмів державного управління на всіх вертикалях управління освітою; в) допомагатимуть у зміцненні системи громадського здоров'я; г) здійснюватимуть децентралізацію функцій, повноважень та ресурсів створення здоров'язбережувального простору; д) формуватимуть особистісні якості всіх учасників освітнього середовища, соціально адаптованих до сучасних умов суспільного розвитку; ж) реформуватимуть зміст освіти шляхом запровадження інтегрованих і спеціалізованих навчальних програм здоров'язбережувального змісту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ануфрієва О., Дмитренко Г. Культура цільового управління в національній системі освіти: гуманістичний контекст: колективна монографія. Луцьк: Вежа-Друк. 2017. 411 с.
2. Ажажа М. А. Теоретичні основи державного регулювання розвитку професійного потенціалу майбутніх фахівців у контексті модернізації вищої освіти. Державне управління: удосконалення та розвиток. [Електронне фахове видання]. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/7_2018/33.pdf
3. Аксенова Л. В. Семейная энциклопедия: Психологические тесты. Донецк: БАО. 2004. 528 с.
4. Александрова Г. И., Самаренко Т. К. Развитие критического мышления учнів на уроках истории в средней школе URL: <http://surl.li/jenwg>
5. Parwita G.B.S., Arsawan I. W. E., Koval V., Bogdanova N., Tamošiūnienė R. Organizational innovation capability: integrating human resource management practice, knowledge management, and individual creativity. Intellectual Economics. 2022. Vol. 15. Issue 2. P. 22–45. DOI <https://doi.org/10.13165/IE-21-15-2-02>
6. Why the World's Only Superpower Can't It Alone. N. Y., Oxford: Oxford University Press. 2002. XVIII. 222 p.
7. Андрейчук В. Н. Системно-эволюционный подход к проблеме природопользования. Человек и ландшафт. Ostrava- Sosnowiec. 2001. С. 16–23.
8. Андрейчук С. К. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів. 2007. 233 с.
9. Андрущенко В. Майбутнє університетів у XXI столітті: спроба прогностичного аналізу. [Електронний ресурс].
10. Андрущенко В. П., Савельєв В. Л. Освітня політика (огляд порядку денного). К.: Леся. 2010. 368 с.
11. Андрущенко В. П. Інноваційний розвиток вищої освіти в стратегії «українського прориву». Вища освіта України. 2008. № 2. С. 10–17.

12. Андрющенко Т. Здоров'язбережувальні технології як засіб формування здоров'язбережувальної компетентності дітей дошкільного віку. Гуманітарний вісник ДЗВО «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2012. № 27.

13. Круглашов А. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі освіти і науки. Політичний менеджмент. 2005. № 4 (13). С. 115–126.

14. Апанасенко Г. Л., Попова Л. О. Медична валеологія: Вибрані лекції. К.: Здоров'я, 1998. 248 с.

15. Апанасенко Г. А., Богуш С. А., Тросцінська Н. Н., Шевчук М. Г., Шевчук І. М. Підручник для медичних училищ. К.: Здоров'я. 1994. 493 с.

16. Богданова І., Дідусь Н., Курлянд Н. та ін. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. Одеса. 2003.

17. Баран М. П. Модернізація вищої освіти України: механізми інституційного регулювання: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Івано-Франківськ. 2011. 248 с.

18. Баранов О. А. Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків. 2015. 40 с.

19. Беребин М. А., Штрахова А. В. Ключові метрологічні питання медико-психологічні діагностики. 2020. С. 84–85.

20. Безпалько О. В. Оцінка потреб громади у сфері здоров'я. Основи громадського здоров'я: теорія і практика: навч.-метод. посібник. Ужгород: Патент. 2008. С. 79–104.

21. Бакуменко В. Д., Бакуменко Д. В. Основні напрями та тенденції наукових розвідок з державного управління щодо діяльності органів влади. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. 2013. Вип. 4. С. 8–16.

22. Бакуменко В. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: Монографія. К.: УАДУ. 2000. 328 с.

23. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання: у 2 кн. К.: Либідь. 2003. Кн. 1. 280 с.

24. Бобрицька В. І. Діалектика термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблем освітньої політики. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2014. № 22. С. 21–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2014_22_5

25. Бойченко Т. Є. Валеологічна освіта в Україні: особливості проблеми формування. Валеологія: науково-практичний журнал. № 1. 1996. С. 25–26.

26. Бойцун М. Ukraine and European Integration. Journal of Ukrainian Studies. Vol. 26. 1-2. 2001. P. 271–286.

27. Бойченко Т. Є. Валеологічна освіта в Україні: особливості проблеми формування. Валеологія: науково-практичний журнал. № 1. 1996. С. 25–27.

28. Бірюкова М. В. Вища школа регіону як об'єкт соціального прогнозу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук: спец. 22.00.06 «Соціологія культури, науки та освіти». Х.: 1999.

29. Бірюкова М. Національна та регіональна політика в галузі вищої освіти. Структура освіти в регіоні: проблеми оптимізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Х.: Авеста. 1996. С. 36–38.

30. Бірюкова І. Експеримент, який пропонує НаУКМА, має здійснити науковий «прорив». День. 2008. № 20.

31. Болтівець С. І. Педагогічна психологія: теорія та методика. Монографія. К.: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України». 2000. 302 с.

32. Болтівець С. І. Психогігієна як дисциплінарний напрям психологічної науки. Психологія і суспільство. 2020. № 3. С. 33–52. URL: <http://surl.li/jenwe>.

33. Босак О. З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. Державне управління: теорія та практика. 2010. № 2. С. 11.

34. Авер'янов В. Б., Дерещ В. А., Пухтецька А. А. Концептуальні засади реформування органів виконавчої влади України з урахуванням європейських

принципів та стандартів належного урядування («Good Governance»). Форум права. 2006. № 2.

35. Vdovenko N. M., Korobova N. M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. *Wspolraca Europejska*. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

36. Беляков А. В. Деятельность ВОЗ в отдельных областях обеспечения права на здоровье. *Мед. право*. 2009. № 4. С. 3–6.

37. Беседа Н. А. Упровадження здоров'язбережувальних технологій у шкільну практику: методичний аспект. Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: всеукр. наук.-практ. конф., 20 квітня 2011 р.: зб. матеріалів. К.: 2011. С. 28–30.

38. Валеологічна освіта та виховання: сучасні підходи, доступність і шляхи їх розвитку в Україні. Збірник науково-практичних статей. За заг. ред. В. М. Оржеховської. К.: Магістр. 1999. 120 с.

39. Тертичка В. Державна політика як фактор життєдіяльності суспільства. *Командор*. 2000. № 2–3. С. 20–22.

40. Вдовенко Н., Хижняк Ю. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства. *ScienceRise*. 2015. № 2/3 (7). С. 20–26.

41. Vdovenko N. M. Mechanisms of regulatory policy application in agriculture. *Economic Annals-XXI*. 2015. № 5–6. С. 53–56. DOI: <http://dx.doi.org/10.21003/ea>

42. Ващенко Г. Універсальний словник-енциклопедія. 4-те вид. К.: Тека. 2006.

43. Vdovenko N., Baidala V., Burlaka N., Diuk A. Management mechanism of agrarian economic system: composition, functioning and factors of development in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 16. Issue 2. P. 179–189. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(2\).2018.16](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(2).2018.16)

44. Вакуленко О.В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: Автореф. дис... канд. пед. наук. К.: 2004.

45. Валевський О. Соціологічний вимір деяких макрополітичних тенденцій у громадській думці та аналіз їхнього впливу на політичну ситуацію. Стратегічна панорама. 1999. № 1/2. С. 69–76.

46. Ващенко О., Ведмідь О. Поняття «здоров'я» в дослідженнях сучасних учених Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації. 2020. № 57. С. 136–139.

47. Василенко О. М. Здоров'язбережувальні технології у виховному процесі дошкільного навчального закладу. Наукові записки кафедри педагогіки. 2014. Випуск XXXVII. С. 87–96.

48. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. ScienceRise. 2015. № 5/3 (10). С. 39–45.

49. Vdovenko N. M., Nakonechna K. V., Pavlenko M. M. Methodical component of the performance of state support producers mechanism. Науковий вісник Полісся. 2017. № 4 (12). Ч. 1. С. 22–27. DOI: 10.25140/2410-9576-2017-1-4(12)-22-27

50. Vdovenko N. M., Bohach L. V. Scientific substantiation of the reduction of import dependence in the markets of agricultural products. Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10). С. 13–17. DOI:10.25140/2410-9576-2017-1-2(10)-13-17

51. Андрущенко В., Бабак В., Бакіров В., Вакарчук І., Євтух І. Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Ін-т вищої освіти АПН України. К.: Гнозис. 2006. С. 135.

52. Вдовенко Н. М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільсько-подарської продукції. Innovative solutions in modern science. 2016. № 4 (4). С. 3–17.

53. Вдовенко Н. М., Сокол Л. М. Макроекономічна оцінка аграрного сектору економіки України за умов інтеграційних процесів. Науковий вісник Полісся. 2016. № 3 (7). С. 22–28.

54. Vdovenko N. M., Nakonechna K. V., Samsonova V. V. Mechanisms and tools of supply regulation in agricultural sector of economy. Науковий вісник Полісся. 2017. № 3 (11). Ч. 1. С. 165–169.

55. Вільчинська Н. Ю. Освітня політика Європейського Союзу: особливості формування та реалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». К. 2012. 20 с.

56. Войчук В. О. Формування готовності керівників до програмно-цільового управління розвитком позашкільного навчального закладу: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». К.: 2001. 22 с.

57. Poyda-Nosyk N. N., Vacho R. J., Vdovenko N. M. Comparative characteristic of development trends in the Polish and Ukrainian insurance markets: conclusions for Ukraine. Науковий вісник Полісся. 2017. № 3 (11). Ч. 1. С. 92–98.

58. Вознюк В. С. Маркетинг освітніх послуг: Навч. посібник. Луцьк: Волинська книга. 2007. 64 с.

59. Грушко В. С. Основи здорового способу життя. Т.: Астон. 1999. 368 с.

60. Вдовенко Н. М. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності у сфері аквакультури. Економічний форум. 2014. № 4. С. 4–12.

61. Vacho R. J., Vdovenko N. M., Poyda-Nosyk N. N. Implementation of foreign experience of pre-trial dispute settlement at financial services markets in Ukraine. Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10). Ч. 2. С. 85–93.

62. Вдовенко Н. М. Аграрний сектор економіки у контексті дії нормативно-правових методів регулювання. Економіка. Управління. Інновації. 2014. № 2.

63. Dmytryshyn R., Sharilo Y., Vdovenko N., Kot T., Mykhalchyshyna L. Effect of the martial law for in developing branches in the national economy for the north of Ukraine. The newest problems of science and ways to solve them: Proceedings of the XXX International Scientific and Practical Conference. International Science Group. August 02–05, 2022. Helsinki, Finland. 2022. 284 p.

64. Вдовенко Н. М. Теорія та практика державного регулювання розвитку аквакультури. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 7. С. 117 – 120.

65. Говорко О. В. Демографічні процеси в системі охорони здоров'я населення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 13 (1). С. 61.

66. Головач Н. В. Розробка моделі професійної компетентності фахівця з управління персоналом та економіки праці в системі освіти України. Наука і освіта: науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. 2011. Вип. 7. С. 28–31.

67. Головач Н. В., Дмитренко Г. А. Системне формування нового покоління нації: гуманістичний контекст: монографія. К.: ДКС- Центр. 2019. 350 с.

68. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь. 1997. 379 с.

69. Горяна Л., Олексієнко О. та ін. Модель управління та адміністрування створенням здоров'язбережувального простору в сучасному закладі освіти. К.: Гала Принт, 2022. 334 с.

70. Горяна Л. Г. Захід з профілактики шкідливих звичок. Безпека життєдіяльності. К.: 2004. № 5. С. 35–37.

71. Горяна Л. Г. Теоретичне обґрунтування методики вдосконалення підходів до профілактики ВІЛ/СНІДу та попередження шкідливих звичок. Основи здоров'я та фізична культура. № 9. К.: 2006. С. 17–21.

72. Горяна Л. Г. Здоров'я дітей – здоров'я Нації. Методичні рекомендації. К.: Фенікс. 2002. 36 с.

73. Горяна Л., Кіриченко М. Здоров'язбережувальний контент формування професійного іміджу педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі. Професійний успіх у контексті стратегій сталого розвитку освіта, економіка, екологія: монографія. Черкаси: Чабаненко Ю. А. 2018. 410 с.

74. Горяна Л., Олексієнко О. Педагогічне дискурсивне поле підготовки управлінських кадрів до створення здоров'язбережувального простору в закладах освіти України. Здоров'язбережувальний контент життєдіяльного середовища особистості: монографія. Черкаси: Чабаненко Ю. А. 2020. 294 с.

75. Горяна Л. Готовність педагогічних працівників до впровадження здоров'язбережувальних технологій серед усіх учасників навчально-виховного процесу у закладах освіти України (теоретико-методичні засади). К.: Вітас ЛТД. 2013. 64 с.

76. Горяна Л., Вдовенко Н., Дмитришин Р., Коробова Н. Механізми управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування. Економічний аналіз. 2022. № 2.

77. Горяна Л. Глобалізаційні тенденції підготовки педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в закладах післядипломної педагогічної освіти. Вища освіта України в умовах глобалізації суспільства: монографія. К.: Агроосвіта. 2015. С. 54–79.

78. Гончаренко С. У., Ничкало Н. Г., Петренко В. Л. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: [монографія]. Х.: ТУП. 2002. 334 с.

79. Горяна Л. Особливості впровадження здоров'язбережувальних технологій в шкільний простір. (Поради щодо організації роботи експериментального майданчика). К.: Вітас ЛТД. 2012. 80 с.

80. Горяна Л. Науково-педагогічні основи модернізації впровадження здоров'язбережувальних технологій у шкільні дисципліни. URL: <http://surl.li/jenxg>

81. Горяна Л. Г., Олексієнко О. М. Управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у закладах нового типу (з досвіду роботи). К.: Інтерсервіс. 2020. 94 с.

82. Горяна Л. Г. Олексієнко О. М. Пріоритетні напрями підготовки педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій. Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Ч. 2020. С. 22–26.

83. Горяна Л. Г. Здоров'язбережувальний контент формування професійного іміджу педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі. Професійний успіх у контексті сталого розвитку: освіта, економіка, екологія: монографія. Черкаси: Чабаненко Ю. А. 2018. 286 с.

84. Словник української мови: в 11 т. К.: Наук. думка. 1974. Т. V. 1156 с.

85. Горяна Л., Олексієнко О., Управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у закладах нового типу (з досвіду роботи). К.: Інтерсервіс. 2020. 94 с.

86. Душанин С. А., Иващенко Л. Я., Пирогова Е. А. Тренировочные программы для здоровья. Здоровья. 1985. 32 с.

87. Маргасова В. Г., Вдовенко Н. М. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору з урахуванням структурних змін для груп суспільних інтересів. Проблеми і перспективи економіки та управління. № 4 (32). 2022. С. 109–120. DOI: 10.25140/2411-5215-2022-4(32)-109-120

88. Popova O., Koval V., Vdovenko N., Sedikova I., Nesenenko P., Mikhno I. Environmental footprinting of agri-food products traded in the European market. *Frontiers in Environmental Science*. 2022. Режим доступу: <http://surl.li/ebwcn>

89. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: монографія. 2-е вид. К.: Логос, 2002. 140 с.

90. Дмитренко Г. А. Кардинальне удосконалення державного управлінського механізму в контексті реалізації ідеології еколюдиноцентризму: наукове видання. К.: ДКС-центр. 2019. 12 с.

91. Дмитренко Г. А., Головатий М. Ф., Солодков В. Т. Системне управління: унікальний людиноцентричний вектор підвищення ефективності державно-управлінського механізму в Україні. Монографія. К.: ДКС-центр. 2019. 146 с.

92. Дмитренко Г. А., Солодков В. Т. Оздоровлення нації в об'єктиві науки: науково-публіцистичне видання. К.: ДКС-Центр. 2018. 244 с.

93. Дмитренко Г. А. Унікальний вектор підвищення ефективності державного управління в контексті модернізації України: наукове видання. К., 2018. 22 с.

94. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент у системі освіти: навч. посібник. К.: МАУП. 1999. 176 с.

95. Дзвінчук Д. І. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. К.: НІЧЛАВА. 2003. 240 с.

96. Дзвінчук Д. І. Засади управління і вибір цілей діяльності освітньої системи в контексті європейського виміру. Вища освіта України. 2006. № 2. С. 20–25.

97. Dmytryshyn R., Sharilo Y., Vdovenko N., Kot T., Mykhalchyshyna L. Effect of the martial law for in developing branches in the national economy for the north of Ukraine. The newest problems of science and ways to solve them: Proceedings of the XXX International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. 2022. 284 p.

98. Томілін О. О., Дорогань-Писаренко Л. О., Аранчій Д. С. Сучасні технології фінансового менеджменту: навч. посіб. Полтава: ПДАУ, 2023. 218 с. URL: <https://lib.pdaa.edu.ua/node/842>

99. Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика»: варіант перехідного періоду [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/ghhtt>

100. Держстандарт України «Охорона праці. Терміни та визначення.» (ДСТУ 2293-99). К.: Держстандарт України. 1999. 20 с.

101. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття): Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 № 896. К.: Райдуга. 1994. 61 с.

102. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І., Іжа М. М., Арабаджи Г. І. Державне управління: основи теорії, історія і практика: навч. посібник. Одеса: ОРІДУ НАДУ. 2009. 394 с.

103. Державне управління та державна служба: словник-довідник. Уклад. Оболенський О. Ю. К.: КНЕУ. 2005. 480 с.

104. Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми: монографія. В. М. Князєв, І. Ф. Надольний, М. І. Мельник, В. Д. Бакуменко. К.: НАДУ. Міленіум. 2003. 320 с.

105. Вдовенко Н. М., Горяна Л. Г. Забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти в Україні. Публічне адміністрування та національна безпека. URL: 2022. № 1 (23). DOI: 10.25313/2617-572X-2022-1-8187

106. Vdovenko N., Gorjana L., Dmytryshyn R. Ensuring competitiveness and development of self-government through mechanisms of management of health and

sustainable education. (Забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування через механізми управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору). Креативний простір України та світу: [колективна монографія]. Х.: Новий курс. 2022. 264 с. (С. 233–237).

107. Вдовенко Н. М., Коновалов Р. І. Механізм регулювання та обліково-аналітичне забезпечення розвитку суб'єктів сільського та рибного господарства. Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 15 червня 2022 р.: зб. наук. пр. м. Берегове, Ужгород. 2022. 498 с. (С. 412–414).

108. Vdovenko N., Dmytryshyn R. Methodical approaches to optimization of risks in aquaculture and fight against unregulated and unreportable fisheries. Sustainable Transport System and Maritime Logistics ISTSML (ISTSML 2022): Proceedings of the Seafarer VI International Scientific Conference. June 24, 2022. Batumi, Georgia. Batumi Navigation Teaching University. 2022. 188 p. (P. 110–114).

109. Дорожня карта освітніх реформ (2015–2025) результат діяльності Стратегічної дорадчої групи (СДГ) при Міністерстві вищої освіти (МОН) Досвід [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

110. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін: Монографія. Х.: Оберіг. 2010. 176 с.

111. Дубогай О. Навчання в русі: Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі. К.: Шкільний світ. 2005. 112 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/723>

112. Дубогай О. Освітньо-рухова методика навчання учнів молодших класів в системі здоров'язбереження. Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. 2015. Вип. 38. С. 61–67. URL: <http://www.irbis-nbu.gov.ua>.

113. Ripenko A., Vdovenko N., Dmytryshyn R. The mechanism of transformation of the legal method of regulation for the budget of rural areas and of industries in the context of decentralization. Security management of the XXI

century: national and geopolitical aspects: [collective monograph]. Nemoros s.r.o. Prague. 2022. Issue 4. P. 22–30.

114. Горяна Л., Вдовенко Н. Система механізмів підготовки кадрів до управління навчальним закладом через парадигму розвитку галузей національної економіки й впровадження здоров'язбережувального простору. *Moderní aspekty vědy: XIX. Сучасні аспекти науки: [колективна монографія]*. Česká republika. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. 2022. 264 с. (С. 30–40).

115. Енциклопедія вищої освіти. Відп. ред. В. Г. Кремень. К.: Акад. пед. наук України. Юрінком Інтер. 2008. 1040 с.

116. Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М. та ін. Енциклопедичний словник з державного управління К.: НАДУ. 2010. 820 с.

117. Вдовенко Н. М., Марченко І. О., Коробова Н. М. Методичний інструментарій галузевого регулювання в умовах глобалізації. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції 3–4 листопада 2022 р.: зб. наук. пр. Харків. 2022. 480 с. (С. 389–391). Режим доступу: <http://surl.li/jenxs>

118. Dmytryshyn R. A. The impact of the changing international environment on the regulatory and legal regulation of economic sectors in the aspect of global challenges. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції 3–4 листопада 2022 р.: зб. наук. пр. Харків. 2022. 480 с. (С. 172–174). Режим доступу: <https://cutt.ly/yMKHr0c>

119. Єльнікова Г. В., Борова Т. А., Касьянова О. М., Полякова Г. А. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: колективна монографія. К.: 2009. 480 с.

120. Єльнікова Г. В., Рябова З. В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі Електронне наукове фахове видання «Теорія та методика управління освітою». 2008. Вип. 1. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/jenxr>

121. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: монографія. К.: ДАККО. 1999. 303 с.

122. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М. Підходи до регулювання розвитку конкурентоспроможної аквакультури в умовах надзвичайних викликів. Сучасні проблеми раціонального використання водних біоресурсів. Збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 26–27 грудня 2022 р. К.: ПРО ФОРМАТ. 2022. 140 с. (С. 136 – 137).

123. Єфименко С. А. Социально-экономическое значение здоровья трудоспособного населения. Социология медицины. 2006. № 2. С. 17–24.

124. Єфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології в контексті педагогічних досліджень. Проблеми фізичного виховання і спорту. 2010. № 1. С. 57–60.

125. Терепищій С. О. Стандартизація вищої освіти (спроба філософського аналізу). К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2010. С. 63.

126. Павліченко О. Рада Європи і питання освіти. Шлях освіти. 1996. № 1. С. 38.

127. Wilson B. Morality in the Evolution of the Modern Social System. The British Journal of Sociology. 1985. 46 (3). P. 315–332.

128. Nye J. S., Jr. The Paradox of American Power. Why the World's Only Superpower Can't It Alone. N. Y., Oxford: Oxford University Press. 2002. XVIII. 222 p.

129. Сорочан Т. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика: монографія. Луганськ: Знання. 2005. 384 с.

130. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>

131. Vdovenko N., Tomilin O., Kovalenko L., Gechbaia B., Konchakovski Eu. Global trends and development prospects of the market of plant protection products. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. Vol. 8. № 2. 2022. P. 179–205. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.02.10>

132. Вдовенко Н. М. Фінансове забезпечення рибного господарства та аквакультури в умовах євроінтеграції. Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної

стратегії України: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, 16 листопада 2022 р. 2022. 130 с. (С. 87–88).

133. Горяна Л., Вдовенко Н., Дмитришин Р., Коробова Н. Механізми управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування. Економічний аналіз. 2022. Т. 32. № 1. С. 14–22. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.014>

134. Про вищу освіту: Закон України. від 01.07.2014 № 1556-VII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

135. Про освіту: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

136. Вдовенко Н. М., Горяна Л. Г., Коробова Н. М. Механізми формування готовності кадрів до управління навчальним закладом через створення здоров'язбережувального простору в умовах викликів для розвитку галузей національної економіки. Креативний простір: електронний науковий журнал. № 8. 2022. С. 29–32.

137. Горяна Л. Г., Вдовенко Н. М. Механізми й інструменти державного управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору в умовах воєнного стану. Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практики. 2022. № 4. С. 103–111. DOI 10.58340/2786-6238-2022-4(4)-6

138. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Матіїв І. Л., Коваленко Б. Ю. Інструментарій впливу військової агресії на функціонування аквакультури України. Водні біоресурси та аквакультура. 2022. 2 (12). С. 158–171. DOI <https://doi.org/10.32851/wba.2022.2.11>

139. Вдовенко Н. М., Горяна Л. Г. Забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти в Україні. Публічне адміністрування та національна безпека. 2022. № 1 (23). DOI: 10.25313/2617-572X-2022-1-8187

140. Томілін О. О., Ставицька В. О., Тимко А. К. Краудфандинг як інструмент залучення інвестицій в інноваційні технології. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва.

Серія: Економічні науки: зб. наук. пр. 2021. Т. 1. С. 84–97. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/11034>

141. Москаленко В. Ф. Збірник тестових завдань до державного випробування з гігієни, соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я. За ред. В. Ф. Москаленка, В. Г. Бардова. Вінниця: Нова Книга. 2012. 200 с.

142. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Дяченко Т. О., Сірик М. В. Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації міжнародної економіки та змін в безпекології і поведінці споживачів. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 2 (249). С. 120–127.

143. Зінченко В. Офіційні механізми Болонського процесу щодо забезпечення якості вищої освіти. Молодь і ринок. 2011. № 12. С. 48–52.

144. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук-метод. посібник. К.: МАУП. 2000. 312 с.

145. Згалат-Лозинська Л. О., Баєва О. В., Новальська Н. І. Менеджмент і адміністрування: Ч. II. Менеджмент: навч. посібник. К.: Персонал. 2017. 326 с.

146. Інформаційно-аналітичне забезпечення освітньої реформи в Україні: монографія. Інститут освітньої аналітики. К. 2017. 304 с.

147. Згалат-Лозинська Л. О. Медико-демографічні аспекти відтворення людського капіталу України. Людський капіталу країни: стан, проблеми, перспективи відтворення: Монографія. К.:КНУБА. 2009. 230 с.

148. Вишнякова І.В. Досвід становлення та розвитку кластерів в окремих країнах Північно-східної та Центральної Європи. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. № 1. С. 184–194.

149. Карамишев Д. В. Стратегічне управління інноваційними процесами в системі охорони здоров'я: механізми державного управління: монографія. Х.: Магістр. 2006. 304 с.

150. Карапетян А. О. Вдосконалення механізмів управління системою вищої освіти України в умовах Болонського процесу: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Х.: 2015. 240 с.

151. Карапузова Н. Д. Здоров'язбережувальні технології у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2015. № 1. С. 39–45.

152. Карамушка Л. М., Толков О. С. Формування психологічної готовності персоналу вищої школи до діяльності в умовах соціально-економічних змін: монографія. Кам'янець-Подільський: Медобори. 2006. 2013. 260 с.

153. Колпаков В. М. Самоменеджмент: Навч. посіб. К.: Персонал. 2008. 528 с.

154. Вдовенко Н., Сіненко І., Дмитришин Р. Новітні підходи до забезпечення конкурентоспроможності через організаційний механізм регулювання сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів. Acta Academiae Veregsasiensis. Economics. 2022. № 1. С. 48–59. <http://surl.li/jeoac>

155. Горяна Л. Г. Теоретичні засади впровадження здоров'язбережувальних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти. Актуальні проблеми здоров'язбереження в молодіжному середовищі ХХІ століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 листопада 2013 року, м. Київ). Черкаси. Чабаненко Ю. В. 2013. С. 45–47.

156. Томілін О. О., Ведмідь М. О. Особливості інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки. Економіка та суспільство. 2022. № 45. Колпаков В. М., Дмитренко Г. А. Стратегический кадровый менеджмент: Учеб. пособие. 2 е изд., перераб. и доп. К.: МАУП. 2005. 752 с.

157. Колпаков В. М. Маркетинг персоналу: Навч. посібник. К.: МАУП. 2006. 408 с.

158. Коблянська А. В., Скляренко К. А. Сучасні вимоги до державної політики у сфері охорони довкілля та здоров'я дітей: досвід та рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я. Довкілля та здоров'я. 2016. № 1. С. 68–72.

159. Козарь Т. П. Формування сучасної моделі державної політики в системі вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи вирішення. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2012. № 3. С. 48–52.

160. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів): Конвенція ООН від 13.12.2006. [ратифіковано Законом України від 16.12.2009 № 1767-VI. Офіційний вісник України. 2010. № 17. С. 799.

161. Конституція України. Офіційний вісник України 2010. № 72/1. Спец. Вип. С. 15.

162. Кодекс Законів про працю України: Закон УРСР № 322-VIII від 10.12.71. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50. С. 375.

163. Конституція України: Затверджена Законом України № 254/96-ВР від 28.06.96. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.

164. Koval V., Arsawan I. Wayan Edi, Suryantini Ni Putu Santi, Kovbasenko S., Fisunen N., Alosyna T. Circular Economy and Sustainability-Oriented Innovation: Conceptual Framework and Energy Future Avenue. *Energies*. 2023. Vol. 16. Issue 1. 243. <https://doi.org/10.3390/en16010243>

165. Havlovska N., Matiukh S., Mykhalchyshyna L., Stavska Yu., Rudnichenko Ye., Prytys V. Innovative Approach to Assessing Safety Culture in Enterprise Personnel Management System. *TEM Journal*. 2022. Vol. 11. Issue 3. P. 1083–1092. DOI: 10.18421/TEM113-13

166. Коротич О. Механізми державного управління: проблеми теорії та практичної побудови. Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2006. № 3. С. 79–84.

167. Корсак К. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз. К. ; Ніжин. 2004. 218 с.

168. Кравцов Д. М. Правове регулювання відносин по розслідуванню та обліку нещасних випадків на виробництві: Автореф.дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2003. 21 с.

169. Vdovenko N. M., Heraimovych V. L., Bohach L. V. Ukraine's agri-food market development directions in the conditions of European integration. [колективна монографія]. К.: НУБіП України. 2019. 257 с.

170. Красняков Є. В. Державна політика в галузі вищої освіти в Україні: теоретико-історичний аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління»; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К.: 2012. 23 с.

171. Красняков Є. Чинники впливу на процеси формування та здійснення державної політики в галузі вищої освіти України Віче. 2011. № 2. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.viche.info/journal/2381>

172. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К.: Грамота, 2005. 448 с.

173. Крисяк С. В. Державне управління освітою: навч. посібник. К.: НАДУ. 2009. 220 с.

174. Крисяк С. Розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1944–1995 рр.). Львів. 1997. 206 с.

175. Крижко В. Антологія аксіологічної парадигми освіти: навч. посібник. К.: Освіта України, 2005. 440 с.

176. Марусинець М. М. Аксіологічна складова професійної рефлексії вчителів початкових класів. Теорія і практика навчання та виховання: наук. часоп. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. № 14. С. 72–76.

177. Ксенофонтова М., Заболотна Т. Управлінська культура: сутність та особливості формування. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2012. Вип. 8 (53). С. 86–91.

178. Vdovenko N. M., Pawlenko M. M. Metodologiczne podejścia do definicji zagrożeń dla bezpieczeństwa ekonomicznego i finansowego w przedsiębiorstwach rybalckie w branży akwakultura. Theoretical and scientific approaches to the problems of modern economy. Теоретичні та наукові підходи до проблем сучасної економіки США: [collective monograph]. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch. 2020. 371 p. (P. 53–59). DOI- 10.46299/isg.2020.MONO.ECON.I

179. Курбатов С. В. Дослідницький університет в контексті інноваційної освітньої парадигми доби глобалізації. Вища освіта України: [теорет. та

наук.метод. часопис] МОН України; Ін-т вищої освіти НАПН України. К.: Педагог. Преса. 2013. № 3. Т. 1. С. 31–34.

180. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения. Вопросы психологии. 1995. № 2. С. 16.

181. Nye J. S., Jr. The Paradox of American Power. Круглашов А. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі освіти і науки. Політичний менеджмент. 2005. № 4 (13). С. 115–126.

182. Локшина О. Моніторинг якості вищої освіти: світовий досвід. Педагогіка і психологія. 2011. № 1. С. 108–116.

183. Луговий В. І. Якість вищої освіти: виклик для України. Вища освіта України: [теорет. та наук.-метод. часопис]. К.: 2012. № 3. Т. 1. С. 5–9.

184. Лукіна Т. О. Технологія розробки анкет для моніторингових досліджень освітніх проблем: метод. рек. до обласного семінару «Розвиток регіональної системи моніторингу» у рамках Всеукр. наук.-практ. конф. «Моніторинг в освіті: становлення та розвиток в Україні». Миколаїв: ОІППО. 2012. 32 с.

185. Луговий В. І. Десять років становлення (досвід досліджень, розробок і впроваджень у сфері державного управління). Київ: НАДУ. 2005. 355 с.

186. Лозинский В. С. Учитесь быть здоровым. К.: Центр здоров'я. 1993. 160 с.

187. Мурахов И. В. Оздоровительные эффекты физической культуры и спорта. К.: Здоровье. 1989. 268 с.

188. Маслах К., Шауфелі В. Б., Лейтер М. П. Вигорання на роботі. Щорічний огляд психології. 2001. 52 (1). С. 397–422.

189. Терентьева Н. О. Людський розвиток: концепція цілей тисячоліття. Актуальні проблеми здоров'язбереження в молодіжному середовищі ХХІ століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 15–16 листопада 2013 року, м. Київ. Черкаси: Чабаненко Ю. В. 2013. С. 27–30.

190. Максимова Т. М., Белов В. Б., Токуров М. В., Хриптова В. В. Здоровье различных групп населения трудоспособного возраста. Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. 2007. № 2. С. 4–9.

191. Управління освітою: навч. посібник. К.: 1997. 302 с.

192. Співак М. В. Державна політика здоров'язбереження: світовий досвід і Україна: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Логос. 2016. 536 с.

193. Мешко Г.М. Формування саногенного мислення майбутніх педагогів як умова збереження і зміцнення їх професійного здоров'я. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Випуск 25. Ч. 4. Львів: ЛНУ. 2009. С. 258–265.

194. Vdovenko N., Gerasymchuk V., Korobova N. Applied solutions for the development of an economic mechanism for regulating the sustainable development of sectors of the national economy. Socio-economic and management concepts: [collective monograph]. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch. 2021. 660 p. (P. 192–196) DOI- 10.46299/ISG.2021.MONO.ECON.I

195. Мешко Г.М. Формування стратегії збереження професійного здоров'я майбутніх педагогів. Соціально-педагогічні аспекти сприяння здоров'ю учнівської та студентської молоді: матеріали третьої Міжнар. соц.-пед. конф. (Луцьк, 1–2 жовтня 2008 р.). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2008. С. 399–406.

196. Мешко Г.М. Формування стратегії збереження професійного здоров'я педагогів на етапі фахової підготовки. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. Вип. 137. Черкаси. 2008. С. 133–136.

197. Мішин Ю. Р. Удосконалення вищої освіти—провідна складова соціально-економічного розвитку України. Вісник Криворізького економічного інституту КНУ. 2013. № 2. С. 3–8. 76.

198. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 400 с.

199. Вдовенко Н. М., Павленко М. М. Концептуальні засади конкурентоспроможної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. Вип. 1 (13). С. 83–87.

200. Міщенко Г. Автоматизована система інформаційно-аналітичного забезпечення маркетингових досліджень. К. 2000. 60 с.

201. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи. За заг. ред. О. І. Локшиною. К.: К.І.С. 2004. 128 с.

202. Москаленко В. Ф. Реформування системи охорони здоров'я. Програмні доповіді IV з'їзду спеціалістів з соціальної медицини та організаторів охорони здоров'я. МОЗУ. 2008. С. 42–61.

203. Снітко Є. О., Завгородня Є. Є., Вдовенко Н. М., Лопушинська О. В. Теоретичні засади менеджменту ресурсозбереження. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Економічні науки. 2021. Вип 2. С. 28–37. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2021-2-28-37>

204. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи: Наказ МОН України від 23.03.2018 № 283. URL: <http://surl.li/eumvb>

205. Vdovenko N., Nakonechna K. Modern tendencies of structural transformation in the economy of Ukraine. Innovative economics and management. № 3. 2018. P. 191–196.

206. Наукові основи управління школою. Навчальний посібник для директорів шкіл та факультетів підготовки і підвищення кваліфікації організаторів народної освіти. Під ред. Г. В. Єльнікової. Харків. 1991. 170 с.

207. Національна доктрина розвитку освіти України. Нормативно-правове забезпечення освіти: у 4 ч. Х. 2004. Ч.1. С. 5–24.

208. Ткачук С. П., Андрійчук В. В, Васильова З. М. Про охорону праці: Науково-практичний коментар до Закону України. К.: Основа. 1997. 528 с.

209. Національна доктрина розвитку вищої освіти: затв. Указом Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. [Електронний ресурс].

210. Андрущенко В. П., Бех І. Д., Кремень В. Г. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні. За заг. ред. В. Г. Кременя; НАПН України. К.: Пед. Думка. 2011. 301 с.

211. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25.06.2013 № 344/2013 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

212. Неведомська Є. О., Горяна Л. Г. Щодо профілактики наркоманії серед підлітків. Методичні рекомендації для педагогів. Валеологія. 1999. № 1. С. 13–15.

213. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. Економіка АПК. 2018. № 9. С. 56–61. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201809056>

214. Vdovenko N., Marchenko S., Solod O. Management of quality and ecological safety of aggregate agricultural product: resource saving, marketing innovations, state initiatives. Security of the XXI century: national and geopolitical aspects. Issue 3: [collective monograph]. In edition I. Markina. Nemoros s.r.o. 2021. P. 259–265.

215. Вдовенко Н. М., Михальчишина Л. Г. Вплив інтеграційних процесів на забезпечення внутрішнього контролю використання бюджетних коштів науковими установами аграрного сектору. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. 2018. № 17. С. 82–90.

216. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком вищої освіти України: монографія. К.: 2008. 419 с.

217. Недогарок В. О. Історичні та сучасні аспекти реформування системи управління освітою у Великій Британії. Науковий вісник. Чернівці, 2009. Вип. 469: Педагогіка та психологія. С. 122–128.

218. Нормативно-правова база. Офіц. веб-сайт Міністерства вищої освіти України. [Електронний ресурс].

219. Popova O., Koval V., Vdovenko N., Sedikova I., Nesenenko P., Mikhno I. Environmental footprinting of agri-food products traded in the European market. *Frontiers in Environmental Science*. Vol. 10. 2022.

220. Новий освітній простір. Символи змін. Рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nop/5noprekomend22.pdf8>

221. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://surl.li/ho4a>

222. Горяна Л. Г., Терентьева Н. О. Здоров'язбережувальний контент формування професійного іміджу педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі. Професійний успіх у контексті сталого розвитку: освіта, економіка, екологія: колективна монографія. Черкаси. Чабаненко Ю. А. 2018. 286 с.

223. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід. К.: КНЕУ. 2001. 208 с.

224. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: монографія. К.: Міленіум, 2003. 594 с.

225. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи: зб. наук.експерт. матеріалів. За заг. ред. С. І. Здіорука. К. 2014. Вип. 2. 124 с.

226. Калініна Л., Карамушка Л., Сорочан Т., Шиян Р. Освітній менеджмент в умовах змін: навч. посібник. За ред. В. Олійника, Н. Протасової. Луганськ: Резніков В. С. 2011. 308 с.

227. Орел М. Г. Місія суб'єктів публічного управління у сфері політичної безпеки щодо забезпечення стійкості соціального порядку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 1. URL: <http://surl.li/jeodu>

228. Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. Економічний словник. К.: Кондор. 2007. 358 с.

229. Огаренко В. М. Управління розвитком вищої освіти в розвинених країнах. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. Х.: Магістр. 2004. № 2 (21). У 2 ч. Ч.2. С. 228–232.

230. Вдовенко Н. М., Сухомлин Л. В., Бачкір І. Г., Гнатенко І. А. Управлінські засади моделювання державних пріоритетів в інноваційній економіці: диверсифікація підприємницької діяльності та адаптування ринку. Економіка та держава. 2021. № 9. С. 19–23. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.9.19

231. Олексієнко В. В., Ємельяненко Л. М., Терон І. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України: монографія. К. 2006. 480 с.

232. Олексієнко О. М. Механізми самозбереження в управлінні здоров'язбережувальним простором закладу освіти: методичні рекомендації з питань управління змінами у закладі освіти. К.: МАУ. 2021. 58 с.

233. Олексієнко О. М. Особливості створення здоров'язбережувального середовища у закладі з питань управління змінами у закладі освіти. К.: МАУП. 2021. 68 с.

234. Олексієнко О. М. Здоров'язбереження як державний механізм публічного управління в Україні. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація системи публічного управління створенням здоров'язбережувального та безпечного простору України (модернізація, інновації, розвиток)»: зб. наук. пр. К.: МАУП. 2020. С. 44–45.

235. Олексієнко О. М. Механізми державного управління здоров'язбереження як функціональні одиниці публічного управління та адміністрування. Актуальні проблеми розвитку системи публічного управління в Україні: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. К.: МАУП. 2020. С. 46–48.

236. Олексієнко О. М. Особливості державного управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору в Україні. Kelm. Польща. 2021. С. 208–215.

237. Олексієнко О. М. Глобалізаційний підхід у публічному управлінні національною освітою. Контекстуалізація орієнтирів на створення стійкого благополуччя людини в здоров'язбережувальному просторі України: науково-просвітницький альманах. Черкаси. 2021. С. 91–93.

238. Олексієнко О. М. Механізми державного управління здоров'язбереження як показники публічного управління та адміністрування. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. Одеса. 2020. 162 с.

239. Олексієнко О. М. Адаптаціогенез як державний механізм упровадження здоров'язбережувального управління освітою. Сучасні проблеми підготовки та

професійного удосконалення працівників сфери освіти: тези VII Міжнародної науково-практичної конференції. Чернігів. 2021. С. 67–68.

240. Олексієнко О. М. Інтеграція впровадження технологій здоров'язбереження учнів у початковій школі. К.: 2016. 72 с.

241. Олексієнко О. М. Педагогічні умови управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у діяльність початкової ланки освітнього простору Великодимерського НВО. К.: 2020. 96 с.

242. Олексієнко О. М. Інтегративні підходи до управління екологічним спрямуванням діяльності початкової ланки освітнього простору Великодимерського НВО. К.: 2020. 64 с.

243. Олексієнко О. М. Формуємо критичне мислення у молодших школярів. К.: 2017. 28 с.

244. Олексієнко О. М. Дидактичні принципи превентивного навчання молодших школярів у Великодимерському НВО. К.: Гала Принт. 2017. 144 с.

245. Олексієнко О. М. Здоров'язбережувальні механізми для розбудови освітнього простору України: державно-управлінський контекст. Публічне урядування. Т. 28. № 3. К.: МАУП. 2021. С. 62–66.

246. Олексієнко О. М. Публічне управління у сфері розбудови освітнього здоров'язбережувального простору в Україні. Інтернаука. Публічне адміністрування та національна безпека. Вип. № 2. К.: 2022. С. 1–12.

247. Остапчук В. В. Механізми державного управління безперервною освітою в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Донецьк. 2006. 220 с.

248. Олексієнко О. М. Інтегративні підходи до управління екологічним спрямуванням діяльності початкової ланки освітнього простору Великодимерського НВО. К.: 2017. 64 с.

249. Олексієнко О. М. Педагогічні умови управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у діяльність початкової ланки освітнього простору Великодимерського НВО. К.: 2017. 96 с.

250. Остапчук В. В. Державне управління якістю освітніх послуг. Теорія та практика державного управління.: Державне управління та місцеве самоврядування: Тези IV Міжнар. наук. конгресу. Вип. 9. Х.: Магістр. 2004. С. 255–258.

251. Орлов А. А. Моніторинг інноваційних процесів в освіті. № 3. 1996. С. 5–8.

252. Охорона здоров'я в Україні: нормативна база. Упоряд. Пашутинський Є. К. К.: КНТ. 2006. 478 с.

253. Семенець-Орлова І. Альтернативні класифікації освітніх змін. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 3. С. 26–31.

254. Паращенко Л. І. Державне управління розвитком загальної середньої освіти в Україні: методології, стратегії, механізми: [монографія]. К.: Майстер книг. 2011. 536 с.

255. Паращенко Л. І. Формування понятійно-категоріального апарату державного управління загальною середньою освітою. Електронне видання НАДУ. 2010. № 1. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/jeoch>

256. Співак М. В. Державна політика здоров'язбереження: збереження здоров'я здорових і відносно здорових людей. Держава і право. 2016. С. 155–166.

257. Пархоменко-Куцевіл О. Формування, розвиток та модернізація державних посад: концептуально-методологічні засади: монографія. К.: ФАДА. 2010. 295 с.

258. Терентьева Н. Контент Цілей розвитку тисячоліття: проблема збереження репродуктивного здоров'я в освітньому середовищі. Актуальні проблеми здоров'язбереження в Україні: педагогічні та медичні проблеми репродуктивного здоров'я. Черкаси: Чабаненко Ю. А. 2014. С. 2427.

259. Пармаклі Д. М., Деркач Т. В. Графоаналітичний метод прогнозування економічних показників розвитку галузей національної економіки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 38. С. 14–22.

260. Подорваний В. К. Адаптація системи державного регулювання соціального розвитку закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання до сьогодення. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 11. С. 124–126.

261. Приходченко Л. Л. Забезпечення ефективності державного управління на засадах демократичного врядування: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Класичний приватний університет. Запоріжжя. 2010. 36 с.

262. Поступна О. В. Механізми державного управління вищою освітою на регіональному рівні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Харків. регіон. ін-т держ. упр. Х. 2010. 231 с.

263. Про охорону праці: Постанова ВР № 2695-ХІІ від 14.10.92. ВВР. 1992. № 49.

264. Предварительный второй доклад о социальных детерминантах здоровья и различиях в состоянии здоровья населения Европейского региона ВОЗ. Копенгаген: Европейское региональное бюро ВОЗ. 2011 [Электронный ресурс]. URL <http://surl.li/jeoscd>

265. Пономарьов С. І. Шевченківська енциклопедія. Т. 5. У 6 т. Гол. ред. М. Г. Жулинський. К.: Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. 2015. С. 269.

266. Про концепцію державного стандарту загальної середньої освіти та проект базового навчального плану загальноосвітньої школи: Рішення колегії М-ва освіти України. Інформ. зб. М-ва освіти України. 1996. № 17–18.

267. Подмазін С. І. Особистісно орієнтована освіта (соціально-філософський аналіз): Дис... д-ра філос. наук: 09.00.03. Дніпропетровськ. 2006. 418 с.

268. Проект закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір». URL: <http://surl.li/jeoeo>

269. Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України від 23.05.2017 № 2053. Голос України. 2017. № 123. С. 3.

270. Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання: Закон України від 05.06.2014 № 1324. Відомості Верховної Ради. 2014. № 30. С. 1011.

271. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання/у загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 № 872. Офіційний вісник України. 2011. № 62. С. 2475.

272. Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009–2015 роки «Безбар'єрна Україна»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 № 784. Офіційний вісник України. 2009. № 58/60. С. 2027.

273. Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 № 1849 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/jeosa>

274. Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2006 № 1594 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

275. Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки: наказ Кабінету Міністрів України від 19.02.2009 № 1026-VI. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/jeoss>.

276. Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002–2011 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 10.01.2002. № 14 [Електронний ресурс]. URL: <http://www.health.gov.ua/www.nsf/>]

277. Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року: Постанова КМУ.

278. Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002–2011 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 № 14 [Електронний ресурс]. URL: <http://www.health.gov.ua/www.nsf/> 273

279. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю. Факультативного протоколу до неї: Закон України від 16.12.2009 № 1767-VI. [Електронний ресурс]. Верховна Рада України.

280. Про підвищення рівня інформаційно-просвітницької роботи щодо запобігання поширенню наркоманії серед дітей, учнівської та студентської молоді: Наказ МОН України від 16.11.2005 № 656.

281. Про роботу загальноосвітніх навчальних закладів щодо формування навичок здорового способу життя, профілактики ВІЛ-інфікування та толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих: наказ МОН України від 28.11.2006 № 792.

282. Радиш Я. Ф. Домінанти державної політики України в галузі охорони здоров'я у вимірах сучасної євроатлантичної парадигми. Проблеми військової охорони здоров'я: зб. наук. пр. УВМА. К.: 2006. Вип. 16. С. 378–392.

283. Радиш Я. Ф. Державне управління в Україні: стан, проблеми та тенденції розвитку. Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 2009. № 1. С. 11–20.

284. Райт Г. Державне управління. К.: Основи. 1994. 191 с.

285. Репкин В. В. Развивающее обучение и учебная деятельность. Рига, 1997.

286. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Ільїн В. Ю., Сахацький М. М. Інноваційна стратегія формування безпекової системи управління інноваційним розвитком агропродовольчої сфери в умовах діджиталізації. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 5 (252). С. 26–33.

287. Ложачевська О. М., Вдовенко Н. М., Родченко С. С., Ігнатюк В. В. Управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 1 (248). С. 53–60.

288. Вдовенко Н., Сахацький М., Орлова-Курилова О., Сергієнко С. Управління інфраструктурою інноваційного виробництва в контексті стимулювання партнерських відносин розвитку наукової діяльності в цілях забезпечення економічної безпеки. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2021. Вип. 1–2. С. 60–67.

289. Рачинський А.П. Організаційна культура і стратегічне управління персоналом: особливості взаємозв'язку. Державне управління: теорія та практика: електрон. наук. фах. вид. 2007. № 1.

290. Розпутенко І. В. Державне будівництво «по-українськи». Розпутенко І. В. К.: К.І.С. 2007. 154 с.

291. Рижих В. М. Державне управління науково-технічним прогресом: економічні аспекти автореф. д. н. держ. упр.: спец. 25.00.05 «Галузеве управління». К.: 1999. 36 с.

292. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Дяченко Т. О., Сірик М. В. Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації міжнародної економіки та змін в безпекології і поведінці споживачів. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 2 (249). С. 120–127.

293. Римашевская Н. М. О методологии определения качественного состояния населения. Демография и социология. 2003 № 6. С. 53–55.

294. Римашевская Н. М. Формирование качества трудовых ресурсов страны. Народонаселение. 2003. № 2. С. 6–14.

295. Рингач Н. О. Роль чинників пов'язаних зі здоров'ям, у Стратегії національної безпеки України, та пріоритети державного управління. Збірник наукових праць. К.: НАДУ. 2007. С. 293–304 с.

296. Рингач Н. О. Громадське здоров'я як чинник національної безпеки: монографія. Національна академія держ. управління при Президентові України. К.: НАДУ. 2009. 296 с.

297. Риндзак О. Т. Мотиваційні механізми активізації політики зайнятості в Україні (на прикладі Львівської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Л. 2003. 19 с.

298. Рио-де-Жанейрская политическая декларация по социальным детерминантам здоровья. Всемирная конференция по социальным детерминантам здоровья, Рио-де-Жанейро, Бразилия, 21 октября 2011 г. Женева: Всемирная организация здравоохранения, 2011 [Электронный ресурс]. URL: <http://www.who.int/>

299. Vdovenko N., Poplavska O., Sinenok I. Ensuring food security of the state on the basis of implementation of basic instruments of import substitution of products in the industries of the national economy. Innovative Economics and Management. 2021. Vol. 8. № 1. P. 116–131. DOI:10.46361/2449-2604.8.1.2021.116-131

300. Savina N., Kovshun N., Kostrychenko V., Voronenko M., Koval V. Bayesian networks application to forecast the national economies development taking into account the water factor. IOP. International Conference on Environmental Sustainability in Natural Resources Management, 15–16 October, 2021, Odesa, Ukraine. Conference Series: Earth and Environmental Science. Vol. 915 (1). DOI 10.1088/1755-1315/915/1/012033

301. Горяна Л., Олексієнко О., Царик Н. Управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у закладах нового типу. К.: НВП Інтерсервіс. 2014. 94 с.

302. Рябова З. В. Наукові основи маркетингового управління в освіті: монографія. К.: Педагогічна думка. 2013. 268 с.

303. Рябова З. В. Маркетингові дослідження якості надання освітніх послуг навчальним закладом. [Електронний ресурс].

304. Рябова З. В. Управління розвитком педагогічного колективу на основі маркетингових досліджень. Теорія та методика управління освітою. [Електронне видання]. 2010. № 3. URL: <http://tme.umo.edu.ua/>

305. Савченко О. Досвід реформування української освіти: уроки і подальший поступ. Шлях освіти. 2010. № 3. С. 2–6.

306. Семёнова И. В. Анализ этимологии терминов «менеджмент» и «управление». Фундаментальные исследования. 2012. № 114. С. 1015–1018.

307. Семенець-Орлова І. Вибір управлінських рішень в процесі впровадження освітніх змін. Теорія та практика державного управління. № 4. (59). 2017. С. 15–21.

308. Співак М. В. Деякі питання відповідальності за правопорушення, передбачені ознаками статті 42-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Кримський юридичний вісник. 2009. № 3 (7). С. 174–180

309. Семенець-Орлова І. Використання синергетичного підходу в аналізі освітньої зміни як об'єкта державного управління. Збірник ОРІДУ НАДУ «Актуальні проблеми державного управління». № 3. 2016. С. 29–35.

310. Семенець-Орлова І. Нормативно-правове забезпечення освітніх змін в Україні. Теорія та практика державного управління. № 3. 2017. С. 91–100.

311. Семенець-Орлова І. Державне управління освітніми змінами в Україні: теоретичні засади: монографія. К.: ЮСТОН. 2018. 420 с.

312. Охріменко І. В., Вдовенко Н. М., Овчаренко Є. І., Гнатенко І. А. Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава. 2021. № 8. С. 4–9. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.8.4

313. Семенець-Орлова І. Особливості управління змінами запланованого та емерджентного характеру у сучасній організації. *Realita a perspektívy vývoja spoločnosti: sociálne, psychologické a politické aspekty: medzinárodná vedecká konferencia (Sládkovičovo, Slovak Republic, 28–29 októbra 2016)*.

314. Семенець-Орлова І. Проблемні аспекти державного управління освітніми змінами. Вісник НАДУ при Президентові України. № 2. 2015. С. 85–92.

315. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент. К.: МАУП. 2001. 166 с.

316. Vdovenko N., Deriy J., Seliverstova L., Kurmaiev P. Formation of the Information Economy: organizational and financial aspects. *International Journal of Supply Chain Management*. Vol. 8. № 4. 2019. P. 956–961.

317. Сорочан Т. М. Особливості діяльності обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти щодо вирішення проблем безперервної освіти педагогів. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку: наук.-метод. посібник. К.: Міленіум. 2005. С. 47–61.

318. Сорочан Т. М. Розвиток професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири: збірник наукових праць. К.: НПУ ім. Драгоманова, 2017. 175 с. (С. 153–158).

319. Співак М. В. Державна політика здоров'язбереження: світовий досвід і Україна: монографія. К.: Логос. 2016. 536 с.

320. Vdovenko N., Piven A., Radchenko O., Sinenok I., Voskobiinyk S. Institutional environment for financial provision of small agricultural business entities of Ukraine. *Independent Journal of Management and Production*. 2020. Vol. 11. № 9. P. 2379–2402. DOI: 10.14807/ijmp.v11i9.1419

321. Старєва А. М. «Регіональний соціокультурний освітній кластер як організаційна умова вирішення проблеми оптимізації навчальних закладів». *Народна освіта*. Вип. 2 (17). С. 34–41. 2012. [Електронний ресурс]. URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/stareva.htm

322. Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія. В. О. Радкевич, Л. П. Пуховська, О. В. Бородієнко, О. П. Радкевич, Н. В. Базелюк, Н. М. Корчинська, С. О. Леу, В. В. Артемчук; В. О. Радкевич. К.: Україна: ІПТО НАПН України. 2018. 223 с.

323. Ткаченко В. В. Основні аспекти поняття «здоров'язбережувальні технології». *Наука і освіта*. 2014. № 3. С. 177–180.

324. *Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery*. URL: <http://surl.li/jeobw>

325. Теоретичні аспекти державного забезпечення рівних можливостей доступу до медичних послуг та доступності медичного обслуговування сільського населення. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 2. С. 138–147.

326. Терентьєва Н. Цілі розвитку тисячоліття: освітянський контент. *Навчальний посібник*. Черкаси: Чабаненко Ю. А. 2017. 88 с.

327. Терентьєва Н. Контент Цілей розвитку тисячоліття: проблема збереження репродуктивного здоров'я в освітньому середовищі. *Актуальні проблеми здоров'язбереження в Україні: педагогічні та медичні проблеми репродуктивного здоров'я: матеріали Міжнародного науково-практичного семінару 24 квітня 2014 р.* Черкаси. Чабаненко Ю. А. 2014. С. 24–27.

328. Токовенко В. В. Політичне керівництво і державне управління: проблеми взаємовідносин та оптимізація взаємодії: Монографія. К.: УАДУ. 2001. С. 37.

329. Тимошко Г. М. Сучасні погляди на розвиток організаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу. Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири: збірник наукових праць. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2017. С. 141–144.

330. Украинская ассоциация маркетинга [Электронный ресурс].

331. Федько О. А. Перспективи управлінського впливу на формування та збереження здоров'я населення з урахуванням ціннісно-світоглядної трансформації українського суспільства в умовах соціальної нестабільності: монографія. К.: НАДУ. 2010. 384 с.

332. Федько О. А., Радиш Я. Ф. Категорійно-понятійний апарат ідеології здоров'я в у дискурсі науки державного управління. Економіка та держава. 2010. № 4. С.102–106.

333. Федоров Г. Організація маркетингової діяльності в навчальному закладі. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2009_3/Fedorov.pdf

334. Каракай Ю. В. Инновационная деятельность как составляющая инновационной культуры. Развитие инновационной культуры общества. Матер. II наук.-практ.конф. Сімферополь. Азгол-Пресс. 2007. С. 5–8.

335. Жаліло Я. А. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь). URL: <https://cutt.ly/LZHmJi5>

336. Botkin J. Elmandjra M., Malitza M. No limits to learning. A Report to the Club of Romi. Oxford. ets., 1979. 432 p.

337. Губерський Л. В., Надольний І. Ф., Андрущенко В. П. Філософія: навч. посібник. 6-те вид., випр. і допов. К.: Вікар. 2006. 534 с.

338. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом: навч. посібник. К.: Знання, 2006. 365 с.

339. Чернишова Є. Р. Формування кадрового потенціалу системи післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації українського суспільства. Вісник післядипломної освіти. 2010. Вип. 2. С. 150–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2010_2_20.

340. Шевчук В. Я. та ін. Екологічне управління. К.: Либідь. 2004. 432 с.

341. Шафранський В. В. Поліпшення здоров'я для всіх та скорочення нерівності щодо здоров'я як стратегічне завдання політики «Здоров'я – 2020»: аналітичний огляд публікацій ВООЗ Україна. Здоров'я нації. 2016. № 4. С. 243–246.

342. Шиян О. Взаємодія школи, сім'ї і громадськості для створення оптимально здорового середовища. Фактори соціального формування особистості: школа, сім'я, громадськість: матеріали наук.-практ. конф. Л.: 2000. С. 30–33.

343. Шиян О. І. Здорова школа: аспекти фізичного виховання: метод. посібник. Л.: ЛДУФК. 2013. 60 с.

344. Шиян О. І., Павлова Ю. О. Здорова школа: школи сприяння здоров'ю Львівщини: метод. посібник. Львів: ЛДУФК. 2013. 90 с.

345. Шиян О. І. Освітня політика з питань забезпечення здорового способу життя учасників навчально-виховного процесу. Спецпроект: аналіз наукових досліджень: матеріали VIII Міжнар.наук.-практ. конф. (30–31 травня 2013 р.). Д.: 2013. Т. 4. С. 3–8. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/jeoga>

346. Шиян О. Структура ключових понять у сфері збереження здоров'я засобами освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: [зб. наук. пр.]. К.: 2012. Вип. 24. С. 125–129.

347. Щокін Г. В. Управління суспільним розвитком: загальна концепція. К.: МАУП. 2005. 184 с.

348. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік. МОЗ України, УІСД МОЗ України. К.: 2017. 516 с.

349. Юнак А. Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до впровадження здоров'язберігаючих технологій на уроках з лижної підготовки. Гуманітарний вісник. 2011. № 27. С. 348–352.

350. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID–19. Journal of Hygienic Engineering and Design. 2021. Vol. 36. P. 192–198.

351. Янкович О. Розвиток здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи (1991–2016 рр.). Людинознавчі студії. Серія: Педагогіка. 2017. Вип. 4 (36). С. 302–312.

352. Яременко О. О., Балакірева О. М., Вакуленко О. В. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. К.: Укр. ін-т соц. дослідж. 2000. 210 с

353. Бондаренко М. Ф. Информационному обществу – гуманистично-инновационное образование. Університети: Наука і просвітництво. URL: http://www.universitates.kharkov.ua/arhiv/2003_3/indeks2003_3.html

354. Trachenko L., Lazorenko L., Maslennikov Ye., Hrinchenko Yu., Arsawan I. W. E., Koval V. Optimization modeling of business processes of engineering service enterprises in the national economy. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021. № 4. P. 165–171.

355. Redkva O., Koval V., Filipishyna L., Vuychenko M. Model of ensuring economic security in mechanical engineering. *Access to science, business, innovation in digital economy*. ACCESS Press. Access Journal. Access Press Publishing House. 2022. Vol. 3. Issue 3. P. 264–277.

356. Mikelson E., Atstaja D., Koval V., Uvarova I., Mavlutova I., Kuzmina J. Exploring sustainable urban transformation concepts for economic development. *Estudios de economía aplicada*. 2021. Vol. 39. Issue. 5.

357. Laktionova O., Koval V., Savina N., Gechbaia B. The Models of Matching Financial Development and Human Capital in National Economy. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*. 2021. Vol. 15. № 2. P. 177–184.

358. Kostetska K., Gordiichuk Y., Movchaniuk A., Vdovenko N., Nahorni V., Koval V. Inclusive development of social entrepreneurship in nature management. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2021. Vol. 30. № 3. P. 500–511. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112146>

359. Abramova A., Filyppova S., Vdovenko N., Kotelevets D., Lozychenko O., Malin O. Regulatory policy transformation in conditions of non-stationary economy in

Eastern European countries: practical approach. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol. 21. № 10. P. 39–48.

360. Borodina O., Bratus H., Udovychenko V., Kaczmarzewski S., Kostrychenko V., Koval V. Renovation management of the national economy in ensuring energy decentralization. *Polityka Energetyczna. Energy Policy Journal*. 2022. Vol. 25. Issue 2. P. 67–84. DOI: <https://doi.org/10.33223/epj/150483>

361. Koval V., Mikhno I., Udovychenko I., Gordiichuk Y., Kalina I. Sustainable Natural Resource Management to Ensure Strategic Environmental Development. *TEM Journal*. 2021. Vol. 10. Issue 3. P. 1022–1030. DOI: 10.18421/TEM103-03

362. Arsawan I. W. E., Kariati N. M., Shchokina Y., Prayustika P. A., Rustiarini N. W., Koval V. V. Invigorating employee's innovative work behavior: exploring the sequential mediating role of organizational commitment and knowledge sharing. *Business: Theory and Practice*. 2022. Vol. 23. Issue 1. P. 117–130.

363. Bozhanova V., Korenyuk P., Lozovskyi O., Belous-Sergeeva S., Bielienskova O., Koval V. Green Enterprise Logistics Management System in Circular Economy. *International Journal of Mathematical. Engineering and Management Sciences*. 2022. Vol. 7. Issue 3. P. 350–363.

364. Atstaja D., Koval V., Grasis J., Kalina I., Kryshchal H., Mikhno I. Sharing Model in Circular Economy towards Rational Use in Sustainable Production. *Energies*. 2022. Vol. 15. Issue 3. 939. <https://doi.org/10.3390/en15030939>

365. Arsawan I. W. E., Koval V., Rajiani I., Rustiarini N. W., Supartha W. G., Suryantini N. P. S. Leveraging knowledge sharing and innovation culture into SMEs sustainable competitive advantage. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 2022. Vol. 71. Issue 2. P. 405–428. <https://doi.org/10.1108/IJPPM-04-2020-0192>

366. Kryvoshein V., Vdovenko N., Buriak I., Saienko V., Kolesnyk A. Innovative Educational Technologies in Management Training: Experience of EU Countries. *International Journal of Computer Science & Network Security*. 2022. Vol. 22. Issue 6. P. 45–50. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.8>

Навчальна програма

«Управлінсько-методичний супровід створення здоров'язбережувального простору в закладах освіти»

Для керівників закладів освіти та працівників управлінь освіти

Пояснювальна записка

Ключові поняття курсу: здоров'язбережувальні предмети, впровадженню здоров'я та його складові, принципи впровадження основ здоров'я, методика викладання, метод, прийом, людина як об'єкт виховання, методологічний базис знань з основ здоров'я, культура здоров'я, адаптивне навчання, психодіагностика, особистісні та соціальні уміння, паспорт здоров'я, критеріально-ціннісний підхід, модель навчання, оздоровчі тренінги, сучасні стратегії навчання, міжпредметні зв'язки.

Домінуючою стратегією запропонованої програми є передбачення впливу поведінки людини на його здоров'я. Аксіомою є навчання керівних кадрів і педагогічних працівників бачення причинно-наслідкових зв'язків у здоров'язбережувальному освітньому просторі закладів освіти. Механізми публічного управління передбачають формування освіченої, фізично та соціально здорової творчої особистості, що є найактуальнішою проблемою суспільства. Серед традиційних цінностей українського народу велику вагу мали здоров'я та фізична досконалість. Національний ідеал здоров'я формувався системою національних традицій. Сьогодні формування здоров'язбережувального простору можливе лише через інтеграцію знань про здоров'я про здоровий спосіб життя в базові дисципліни на міждисциплінарній основі. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України XXI століття пріоритетними напрямками є збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді; формування в викладачів і здобувачів освіти стійкої мотивації на здоровий спосіб життя, навичок дбайливого ставлення до власного здоров'я та життя інших; умінь своєчасно приймати рішення щодо запобігання шкідливих звичок бажання створити та знайти умови для тривалого активного життя.

Підготовка керівних кадрів, педагогічних працівників до формування готовності в педагогічних працівників здоров'язбережувальних шкільних предметів професійної компетентності, навчання учнівської молоді до свідомого ставлення до здорового способу життя, а це – шлях до фізичної, емоційної гармонії, що передбачає перегляд життєвих і ціннісних пріоритетів, які забезпечують протистояння таким негативним явищам у суспільному житті: наркоманії; тютюнокуріння; алкоголізму; ранніх статевих стосунків; венеричних хвороб, СНІДу; асоціальних вчинків (булінгу); профілактика йододефіциту в педагогічних працівників, а тим самим і в здобувачів освіти; шкідливі звички.

Проте без спеціальної підготовки педагогічних працівників, усвідомлення ним мети впровадження життєвих навичок бути здоровим, незалежно від того, який предмет він викладає. Без творчої співпраці з батьками, з органами державної влади, громадськими організаціями, з медичними установами, участі в міжнародних проектах, здійснення цього напрямку гальмуватиметься.

Програма курсу «Управлінсько-методичного супроводу створення здоров'язбережувального простору у закладах освіти» створена з урахуванням вимог стандарту здоров'язбереження МОНУ матеріалів; Київ, «Освіта», 1997, «Базового змісту шкільної валеологічної освіти», яка відповідає Конституції України, зокрема закону України «Про освіту». Концепція програми ґрунтується та реалізується завдяки посиленню процесуальної сторони організації безперервної освіти у міжкурсовий період, з урахуванням вимог професійно-кваліфікаційної характеристики керівних і педагогічних працівників. Зазначена програма передбачає зорієнтувати керівників закладів освіти, працівників районних і міських відділів освіти, педагогічних працівників, які викладають шкільні здоров'язбережувальні дисципліни на гуманістичні підходи до організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Передбачає ідентифікацію небезпек для здоров'я, встановлення їх видів, вірогідності, усвідомлення потужних масштабів шкоди для благополучної життєдіяльності.

Впровадження здорового способу життя в навчання молоді у всьому світі вважається інноваційним підходом до організації навчально-виховного процесу в закладі освіти. Зазвичай, педагогічні працівники курирують не тільки шкільний предмет «Основи здоров'я», а й ще, наприклад, природничі дисципліни, які є здоров'язбережувальними, тому що надають знання про механізми зв'язку будови та функції органів людини (біологія), механізми обміну речовин (фізика), вплив економічного стану країни, на матеріальне благополуччя родини (географія), хімія (вплив різних хімічних реакції на стан здоров'я людини), роль фізичних вправ у збереженні активності людини (фізична культура), умови виникнення пандемії, епідемій (історія). Кожен згадуваний предмет сприяє здобуттю здобувачами освіти знань про здоров'язбереження безпеку життєдіяльності.

Концепція зазначеної програми уявляє собою цілісну систему: «практика-теорія-освіта», що складається із теоретичних положень, категорій, закономірностей, методології розвитку всіх галузей освіти.

Мета створення програми полягає: у формуванні у керівників і педагогічних працівників готовності до створення здоров'язбережувального простору в закладах освіти під час міжкурсового вдосконалення професійної компетентності. Програма включає теоретичну й практичну підготовку керівників закладів освіти, педагогічних працівників здоров'язбережувальних предметів в умовах надзвичайних викликів.

Модуль I. Теоретична частина визначає основні напрямки здоров'язбережувальних шкільних предметів, впровадженню основ здоров'я та його складових, шкільного курсу «Основи здоров'я» його методологію як сучасної науки; ознайомлює з досягненнями світового досвіду щодо впровадження здорового способу життя серед різних верств населення. Зокрема молоді підліткового віку, їх батьків, педагогічних працівників; дає уявлення про особливості навчально-методичного комплексу вчителя навчальних дисциплін здоров'язбережувального спрямування біології, хімії, фізики, фізичної культури, історії, географії; про критерії функціонування фізіологічних систем людини.

Модуль II. Практична частина програми включає знайомство із самоменеджментом керівника та педагогічних кадрів із методиками, технологіями, методами й конкретними прийомами організації пізнавальної діяльності здобувачів освіти на уроках здоров'язбережувальних предметів, впровадженню знань з основ здоров'я, а саме: з конкретними методичними прийомами організації тренінгів, дидактичних ігор, з методами формування в здобувачів освіти прийомів критичного мислення, умінням опрацьовувати інформацію ЗМІ, посібників, підручників, планування уроків, діагностикою та корегуванням поведінки, ведення дискусій, обмін досвідом, практикуми, семінари, акції, суспільні події.

Компетентнісними критеріями рівня професійної підготовки керівників і педагогічних працівників у галузі здоров'язбережувальних шкільних дисциплін є:

- найбільш об'ємний механізм професійно-орієнтований на домінування компетентнісної парадигми освітніх стандартів предметів, які викладаються;
- усвідомлення змісту Конвенції про права дитини, Конституції України, нормативні та законодавчі акти;
- розуміння державної політики щодо збереження здоров'я всіх суб'єктів освіти;
- базування на основах загально-теоретичних дисциплін і права, основні напрямки гуманітарних наук в обсязі необхідному для розв'язання педагогічних, дидактичних управлінських і науково-методичних рішень, прийняття організаційних й управлінських рішень;
- відштовхування від педагогіки, фізіології та нейрофізіологічних основ поведінки людини, загальних законів логічного мислення (аналіз, синтез), закономірностей спілкування та управління індивідумом, колективом психології поведінки людини у небезпечних ситуаціях;
- основні сучасні теорії, методики, гігієнічні норми, правила збереження здоров'я, профілактичні заходи щодо запобігання інфекційних захворювань, гігієну, здоров'язбережувальні технології, форми, методи виховання бережливе ставлення до свого здоров'я та життя інших;

- володіння культурою мислення – критичним мисленням;
- контролювання власного психологічного стану, долати психічну напругу й агресивність в освітніх закладах;
- готовність до впровадження психічного захисту, прийоми саморегуляції, стійкість (мотиваційну, емоційну, ціннісну);
- інтерактивне спілкування з аудиторією педагогічних працівників, батьків, здобувачів освіти;
- впровадження здоров'язбережувальних технологій відповідно до загальних цілей навчання в закладі освіти;
- подальше поглиблення наукового вивчення управлінсько педагогічних підходів до теорії та практики інтеграції впровадження здоров'язбережувальних технологій у шкільні предмети.

Учасник міжкурсового етапу навчання повинен знати:

- Сучасну стратегію та пріоритети розвитку вітчизняної освіти;
- Основні тенденції впровадження освітньої галузі «Здоров'я та фізична культура»;
- Основні тенденції здійснення підготовки кадрів;
- Нормативно-правову базу: законодавчі основи загальної освіти; державні вимоги до проведення атестації педагогічних працівників, структуру та змістове наповнення стандартів підготовки фахівців для закладів освіти;
- Навчально-матеріальне забезпечення (дидактичне, методичне, інформаційне);
- Основи оцінювання результативності щодо діяльності закладів освіти;
- Основи документального супроводу здоров'язбережувальної діяльності закладів загальної освіти;
- Документи про охорону та збереження життя та здоров'я дітей;
- Документацію про організацію навчальних екскурсій;
- Документи про проведення роботи МАН, всіх етапів Всеукраїнських олімпіад, конкурсів.

Учасник міжкурсового етапу навчання повинен вміти:

- Забезпечувати якість освіти у курсовий, міжкурсовий етапи підготовки вчителів;
 - Забезпечувати управлінську методичну допомогу щодо організації самоменеджменту педагогічних працівників відповідної під час самоосвіти;
 - Залучати батьків і громадськість до збереження життя та здоров'я колективу;
 - Трансформувати педагогічну культуру в практичну діяльність педагогічних працівників;
 - Інтегрувати здоров'язбережувальні технології у всі етапи навчально-виховного процесу закладів освіти;
 - Розробляти методичні рекомендації з впровадження здорового способу життя, профілактиці шкідливих звичок, запобігання інфікування на ВІЛ/СНІД;
 - Впроваджувати нормативну базу з охорони життя та здоров'я молоді;
 - Сприяти створенню моделі впровадження здоров'язбережувальних заходів в заклади освіти;
 - Здійснювати аналіз навчально-методичного комплексу для учнів на предмет відповідності дидактичним принципам їх створення;
 - Здійснювати педагогічний аналіз навчально-виховного процесу (уроку, заходу, батьківських зборів);
 - Об'єктивно оцінювати ефективність діяльності суб'єктів навчання;
 - Передбачати умови впровадження досвіду педагогічних працівників - новаторів;
 - Організовувати консультативний обмін досвідом, конференцій, круглих столів, тематичних семінарів;, самостійних і колективних науково-дослідницьких досліджень, групової діяльності;
 - Запобігати емоційному й професійному вигорянню педагогічних працівників.
- Учасник міжкурсового етапу навчання повинен бути готовим до:

- Впровадження змін, інновацій, нових документів;
- Ефективно здійснювати експертну оцінку діяльності педагогічних працівників;
- Надавати допомогу в створенні сприятливих умов для навчання;
- Консультування педагогічних працівників з питань організації навчально-виховного процесу у закладах освіти;
- Дослідження, діагностування змін у практичній діяльності, особистісних якостей педагогічних працівників;
- Здійснення моніторингу якості навчальних досягнень здобувачів освіти;
- Приймати своєчасні й доцільні рішення для виходу з негативних ситуацій.

Основними формами навчального процесу є інтерактивний підхід (діалог, полілог); особистісно-орієнтовний: доведення особливостей освітньої здоров'язбережувальної діяльності на різних етапах організації навчально-виховного процесу закладу освіти. Висвітлення питань нормативно-правового забезпечення охорони та збереження життя здобувачів освіти. тож, професійні компетентнісні критерії уможливлуватимуть конкретизацію формулювання відповідних понять.